

הכרטיז

4

1985

სსსრ

333

გამოცემის ოცდაშვიტე წელი

4

ეპრილი

1985

თბილისი

საქ. კა ცკ-ის გამომცემლობა

ლიბერატორულ-შხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს ალკა ცენტრალური კომიტეტისა და მწერალთა კავშირის ორგანო

შ ი ნ ა ა რ ს ი

შთავარი რედაქტორი ჯანსუღ ლვინჯილია

სარედაქციო კოლეგია:

გივი ალხაიშვილი
თაღო გაქიშვილი
(შთავარი რედაქტორის
შოადგილა)
გურამ გავაშვიძე
გივი გავაშვიძე
გიორგი გუგულია
თეიმურაზ დონიაშვილი
მერაბ ელიოზიშვილი
მადია ქახიძე
ჯემალ მარგველიძე
შოთა ნიშნიაშვილი
გურამ შანგიძე
მირიან ფოცხეშვილი
ნუგზარ შატაძე
ათანადილ
ნსიკიშვილი
(პასუხისმგებელი მდივანი)
სოსო ცინცაძე
გოგი წერეთელი
ტარიელ ჯანტორია
ბადრი ქოხონელიძე
მამა ჯოხაძე

ომგადახდილი კოთბები

16. ვახტანგ გორგაძელი — ლექსები

კოეზია და კროჭა

17. ჯანსუღ ჩაჩავიანი — ეპ. შუშერული პოემა.
27. ვანო ჩხიკვაძე — ჩიტები ჯანთარში, რომანი.
73. მირიან იმრაშვილი — ლექსები
75. ჯანო ჯანელიძე — ლექსები
78. ლანდა მახუღია — ლექსები
79. კარლო კოხიძე — მოთხრობები
94. ვაჟა ხორნაული — ლექსები
97. თამარ ხორაშვილი — ლექსები
99. ლუა იმედაშვილი — ჩემი საბავშვო

საერთაშორისო ცხოვრება

111. ნუგზარ ბარდაშვილი — არ სუფივს სიმშვიდე თა-
ვისუფლებას ქანდაკების ჩრდილქვეშ

წერილები

117. მანანა კვაჭანტირაძე — „ბრძანებით ვუპყრებარ
სივდას...“
126. რამაზ გვირგვინი — ზოგიერთი კინორობენ-
ჯიის გამო
131. თამარ ქუაშაძე — ანტონ კათალიკოსი
135. მიხეილ სპანიძე — კონსტანტინოპოლის დაპყრობა
139. პაატა ნაცვლიშვილი — „...და იღავითით თქვენც
მიღებ“!

ხელოვნება

151. გურამ ბათიაშვილი — მსხვირალი
154. ლია ქიშირიძე — ექსპერიმენტის უფლება

სსკპ მხედრალური კომიტეტის გენერალური მდივანი
მიხეილ სერგის ძე გორბაჩოვი

საქ. სსრ კ. მარქსის
სახ. სახ. რესპუბ.
გიგლიო თემა

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პლენუმი

(1985 წლის 11 მარტი)

1985 წლის 11 მარტს გაიმართა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის რიგგარეშე პლენუმი.

ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიუროს დავალებით პლენუმი გახსნა სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიუროს წევრმა, სკკპ ცენტრალური კომიტეტის მდივანმა ანს. მ. ს. გორბაჩოვმა.

სკკპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივნის, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის კ. უ. ჩერნენკოს გარდაცვალებასთან დაკავშირებით პლენუმის მონაწილეებმა წუთიერი სამგლოვიარო დუმილით სცეს პატივი კონსტანტინე უსტინის ძე ჩერნენკოს ხსოვნას.

პლენუმმა აღნიშნა, რომ საბჭოთა კავშირის კომუნისტურმა პარტიამ, მთელმა საბჭოთა ხალხმა დიდი დანაკლისი განიცადა. გარდაიცვალა გამოჩენილი პარტიული და სახელმწიფო მოღვაწე, პატრიოტი და ინტერნაციონალისტი, თანამიმდევრული მებრძოლი კომუნიზმის იდეალების გამარჯვებისა და ქვეყნად მშვიდობის დამკვიდრებისათვის.

კონსტანტინე უსტინის ძე ჩერნენკომ მთელი თავისი სიცოცხლე შეაღწა ლენინური პარტიის საქმეს, საბჭოთა ხალხის ინტერესებს. სადაც უნდა გაეგზავნა პარტიას, იგი ყველგან მისთვის ჩვეული თავდადებით იბრძოდა სკკპ პოლიტიკის განხორციელებისათვის.

დიდ უსურადლებას უთმობდა კონსტანტინე უსტინის ძე ჩერნენკო იმ კურსის თანამიმდევრულ გატარებას, რომლის მიზანია განვითარებული სოციალიზმის სრულყოფა, ეკონომიკური და სოციალური განვითარების დიდმნიშვნელოვანი ამოცანების გადაწყვეტა, საბჭოთა ხალხის კეთილდღეობისა და კულტურის დონის ამაღლება, მასების შემოქმედებითი აქტიურობის შემდგომი გაზრდა, იდეოლოგიური მუშაობის გაუმჯობესება, დისციპლინის, კანონიერებისა და წესრიგის განმტკიცება.

კონსტანტინე უსტინის ძე ჩერნენკომ დიდი წვლილი შემატა მოძმე სოციალისტურ ქვეყნებთან ყოველმხრივი თანამშრომლობის შემდგომ განვითარებას, სოციალისტური ეკონომიკური ინტეგრაციის განხორციელებას, სოციალისტური თანამეგობრობის პოზიციების განმტკიცებას. მისი ხელმძღვანელობით მტკიცედ და თანამიმდევრულად ხორციელდებოდა სხვადასხვა საზოგადოებრივი წყობილების სახელმწიფოთა მშვიდობიანი თანაარსებობის პრინციპები, საკადრისი პასუხი ეძლეოდა იმპერიალიზმის აგრესიულ ზრახვებს, წარმოებდა დაუღალავი ბრძოლა იმპერიალიზმის მიერ თავისმოხვეული გამაღებელი შეიარაღების შეწყვეტისათვის, ბირთვული ომის საფრთხის თავიდან აცილებისათვის, ხალხთა საიმედო უშიშროების უზრუნველყოფისათვის.

თვალისწინებით უფროსილდებოდა კონსტანტინე უსტინის ძე ჩერნოზუხოვის ჩვენი კომუნისტური პარტიის ერთიანობას, ცენტრალური კომიტეტისა და მისი პოლიტიბიუროს საქმიანობის კოლექტიურ ხასიათს. იგი მუდამ ისწრაფოდა, რომ პარტიას ყველა დონეზე ემოქმედა როგორც შეკრულ, აწყობილ და მებრძოლ ორგანიზმს. მას კომუნისტთა აზრებისა და საქმიეების ერთიანობა მიაჩნდა ყველა ჩვენი წარმატების, ნაკლოვანებათა დაძლევის საწინდრად. განუხრელი წინსვლა-განვითარების საწინდრად.

პლენუმმა ხაზი გაუსვა, რომ ამ გლოვის დღეებში კომუნისტები, მთელი საბჭოთა ხალხი კიდევ უფრო მჭიდროდ დაირაზმებიან პარტიის ცენტრალური კომიტეტისა და მისი პოლიტიბიუროს გარშემო. საბჭოთა ადამიანები სრულიად საფუძვლიანად რაცხენ პარტიას საზოგადოების ხელმძღვანელ, წარმმართველ ძალად და მტკიცედ აქვთ გადაწყვეტილი თავდადებით იბრძოლონ საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ლენინური საშინაო და საგარეო პოლიტიკის რეალიზაციისათვის.

ცენტრალური კომიტეტის პლენუმის მონაწილეებმა ღრმა სამძიმარი გამოუცხადეს განსვენებულის ოჯახის წევრებს და ახლოებულ-ნათესავებს.

ცენტრალური კომიტეტის პლენუმმა განიხილა სკკპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივნის არჩევის საკითხი.

პოლიტიბიუროს დავალებით ამ საკითხზე სიტყვა წარმოთქვა პოლიტიბიუროს წევრმა ამხ. ა. ა. გრომიკომ. მან შეიტანა წინადადება აირჩიონ სკკპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალურ მდივნად ამხ. მ. ს. გორბაჩოვი.

პლენუმმა სკკპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალურ მდივნად ერთხლოვნად აირჩია ამხ. მ. ს. გორბაჩოვი.

შემდეგ პლენუმზე გამოვიდა სკკპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივანი ამხ. მ. ს. გორბაჩოვი. მან უდრმესი მადლობა მოახსენა სკკპ ცენტრალურ კომიტეტს დიდი ნდობისათვის და აღნიშნა, რომ ძალზე კარგად ესმის, რაოდენ დიდი პასუხისმგებლობა ეკისრება ამასთან დაკავშირებით.

ამხ. მ. ს. გორბაჩოვმა სკკპ ცენტრალურ კომიტეტს აღუთქვა, რომ ძალ-ღონეს არ დაიშურებს, რათა ერთგულად ემსახუროს ჩვენს პარტიას, ჩვენს ხალხს, დიად ლენინურ საქმეს. რათა განუხრელად ხორციელდებოდეს სკკპ საპროგრამო მითითებები, უზრუნველყოფილ იქნეს მემკვიდრეობითობა სსრ კავშირის ეკონომიკური და თავდაცვითი ძლიერების შემდგომი განმტკიცების, საბჭოთა ხალხის კეთილდღეობის გაუმჯობესების, მშვიდობის დამკვიდრების ამოცანების გადაწყვეტაში, რათა განუხრელად ხორციელდებოდეს კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა სახელმწიფოს ლენინური საშინაო და საგარეო პოლიტიკა.

ამით ცენტრალური კომიტეტის პლენუმმა მუშაობა დაამთავრა.

საბჭო წევრების კომიტეტის განცხადება პაპიანის მ. ს. გორბაჩოვის სიტყვა საბჭო წევრების 1985 წლის 11 მარტის პლენუმზე

კვირვასო პაპიანისთვის!

ყოველ ჩვევას, მთელ ჩვენს პარტიას და ქვეყანას დიდი გლოვის ჯამი დაუდგათ. გარდაიცვალა ერთგული ლენინელი, საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა სახელმწიფოს, საერთაშორისო კომუნისტური მოძრაობის გამოჩენილი მოღვაწე, ფაქიზი სულის, დიდი ორგანიზატორული ნიჭის მქონე ადამიანი — კონსტანტინე უსტინის ძე ჩერნენკო.

დიდი და სახელოვანი გზა განვლო კონსტანტინე უსტინის ძემ. ყოველ უბანზე, რომელიც მისთვის პარტიას მიუხდვია, სულ უფრო სრულად ვლინდებოდა მისი ნიჭი, ადამიანებთან მუშაობის უნარი. სკაკ ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივნის, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის პოსტზე ყოფნისას კონსტანტინე უსტინის ძე ჩერნენკო მთელ თავის ძალასა და ცოდნას ახმარდა ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებას, ხალხის კეთილდღეობისა და კულტურის ზრდას, სამშობლოს უშიშროების უზრუნველყოფას, ქვეყნად მშვიდობის შენარჩუნებასა და დამკვიდრებას.

კონსტანტინე უსტინის ძე ჩერნენკო თვალისჩინივით უფროხილდებოდა ჩვენი კომუნისტური პარტიის ერთიანობას, ცენტრალური კომიტეტისა და მისი პოლიტბიუროს საქმიანობის კოლექტიურ ხასიათს. იგი მუდამ ისწრაფოდა, რომ პარტიას ყველა დონეზე ემოქმედა როგორც შეკრულ, აწყობილ და მეტროდოლ ორგანიზმს. კომუნისტთა აზრებისა და საქმეების ერთიანობას რაცხდა იგი ყველა წარმატების, ნაკლოვანებათა დაძლევის საწინდრად, შემდგომი წინსვლა-განვითარების საწინდრად.

სტრატეგიული გეზი, რომელიც XXVI ყრილობაზე, ცენტრალური კომიტეტის ბოლო პლენუმებზე შევიმუშავეთ იური ვლადიმერის ძე ანდროპოვისა და კონსტანტინე უსტინის ძე ჩერნენკოს აქტიური მონაწილეობით, კვლავაც უცვლელი დარჩება. ამ გეზის მიზანია დავაჩქაროთ ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება, სრულყოფილ საზოგადოების ცხოვრების ყველა მხარე. საქმე ეხება წარმოების მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გარდაქმნას. საქმე ეხება საზოგადოებრივი ურთიერთობის, უწინარეს ყოვლისა, ეკონომიკური ურთიერთობის სისტემის სრულყოფას. საქმე ეხება თვით ადამიანის განვითარებასაც, მისი ცხოვრებისა და შრომის მატერიალური პირობების, მისი სულიერი სახის თვისებრივ გაუმჯობესებას.

ჩვენ უნდა უზრუნველყოთ გადამწყვეტი შემობრუნება სახალხო მეურნეობის გადაყვანაში ინტენსიური განვითარების რელსებზე. ჩვენ მოკლე ვადაში უნდა მივაღწიოთ, მოვაღწიოთ ვართ მივალწიოთ ყველაზე მოწინავე მეცნიერულ-ტექნიკურ პოზიციებს, საზოგადოებრივი შრომის ნაყოფიერების უმაღლეს მსოფლიო დონეს.

იმისათვის, რომ უფრო წარმატებით და ისრაფად გადაწყვიტოთ ეს ამოცანა ჩვენ გვმართებს კვლავაც შეუპოვრად სრულყოფილ სამეურნეო მექანიზმი და მართვის მთელი სისტემა. ამ გზით წინსვლისას, ოპტიმალურ გადაწყვეტათა შერჩევის დროს ჩვენ შემოქმედებითად უნდა გამოვიყენოთ სოციალისტური მეურნეობრიობის ფუძემდებელი პრინციპები. ეს კი ნიშნავს — განუხრელად

ვანოშვილებდეთ ეკონომიკის გეგმიან განვითარებას, განვამტკიცებდეთ სოციალისტურ საკუთრებას, ვაფართოვებდეთ საწარმოთა უფლებებს, ვამაღლებდეთ მათს დამოუკიდებლობას და პასუხისმგებლობას, ვაძლიერებდეთ მათს დანტერესებას მუშაობის საბოლოო შედეგებით. ეს ნიშნავს დაუუქვემდებაროთ მთელი ეკონომიკური განვითარება, საბოლოო ანგარიშით, საბჭოთა ადამიანის ინტერესებს.

პარტია განუზრელად განახორციელებს სოციალურ პოლიტიკას, რომელიც მან შეიმუშავა. ყველაფერი ადამიანისათვის, ადამიანის კეთილდღეობისათვის — ამ საპროგრამო დებულებას სულ უფრო ღრმა და კონკრეტული შინაარსი უნდა ენიჭებოდეს. გასაგებია, რომ ადამიანის ცხოვრების პირობების გაუმჯობესება უნდა ეფუძნებოდეს საერთო საქმეში მისი წვლილის ზრდას. იქ, სადაც ამ პრინციპის გადახვევებს ურიგდებიან, გარდაუვალად ირღვევა სოციალური სამართლიანობა, რომელიც სოციალისტური საზოგადოების ერთიანობისა და სტაბილურობის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია.

პარტიას საშინაო პოლიტიკის ერთ-ერთ ძირულ ამოცანად მიაჩნია დემოკრატიის, ხალხის სოციალისტური თვითმმართველობის მთელი სისტემის შემდგომი სრულყოფა და განვითარება. ამოცანები აქ მრავალმხრივია. ამ თვალსაზრისით ბევრი რამ კეთდება. მხედველობაში მაქვს საბჭოების როლის შემდგომი გაზრდა, პროფკავშირების, კომკავშირის, სახალხო კონტროლის, შრომითი კოლექტივების გააქტიურება. მაგრამ კიდევ მოგველის დაჟინებით მუშაობა, როგორც დასახული, ისე ახალი მიმართულებებით.

სოციალისტური დემოკრატიის გაღრმავება განუზრელად არის დაკავშირებული საზოგადოებრივი შეგნების ამაღლებასთან. აღმზრდელობითი მუშაობის ეფექტიანობის მანიშნებელია ის, თუ როგორ მონაწილეობენ მუშები, კოლმეურნეები, ინტელიგენცია დიდი თუ მცირე პრობლემების გადაჭრაში, როგორ ირჯებიან, როგორ იბრძვიან ნაკლოვანებათა წინააღმდეგ.

საბჭოთა ადამიანების შრომითი და სოციალური აქტიურობის გაზრდა, დისციპლინის განმტკიცება, პატრიოტიზმისა და ინტერნაციონალიზმის გამო-მუშავება — აი, რა არის მთელი იდეოლოგიური საქმიანობის დიდმნიშვნელოვანი ამოცანა.

ამასთან უწინდებურად განხორციელდება გადამწყვეტი ღონისძიებები, რათა კვლავაც დამყარდეს წესრიგი, გაიწმინდოს ჩვენი ცხოვრება უცხო მოვლენებისგან, საზოგადოებისა და მის მოქალაქეთა ინტერესების ყოველგვარი ხელყოფისაგან, განმტკიცდეს სოციალისტური კანონიერება. ამ საქმეში საბჭოთა სახელმწიფო მტკიცე და თანამიმდევრული უნდა იყოს.

მოვალენი ვართ კვლავაც გავაფართოოთ საჯაროობა პარტიული, საბჭოთა, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების მუშაობაში. ვ. ი. ლენინი ამბობდა, რომ სახელმწიფო ძლიერია მასების შეგნებით. ჩვენმა პრაქტიკამ მთლიანად დაადასტურა ეს დასკვნა. რაც უფრო უკეთ არიან ინფორმირებული ადამიანები, მით უფრო შეგნებულად მოქმედებენ ისინი, მით უფრო აქტიურად უჭერენ მხარს პარტიას, მის გეგმებსა და საპროგრამო მიზნებს.

საგარეო პოლიტიკის დარგში ჩვენი კურსი ნათელი და თანამიმდევრულია. ეს არის მშვიდობისა და პროგრესის კურსი.

ჩვენი პარტიისა და სახელმწიფოს პირველი მცნებაა ვუფროთხილდებოდეთ და ყოველი ღონისძიებით განვამტკიცებდეთ ძმურ მეგობრობას ჩვენს უახლოეს თანამოსაგრებთან და მოკავშირეებთან — დიადი სოციალისტური თანამეგობრობის ქვეყნებთან. ჩვენ ყოველ ღონეს ვიხმართ, რათა გავაფართოოთ თანამოქმედება სოციალისტურ სახელმწიფოებთან, გავზარდოთ სოციალიზმის როლი და გავლენა მსოფლიო საქმეებში. ვისურვებდით, სერიოზულად გაუმჯობესებულიყოს ურთიერთობა ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკასთან, და მიგვაჩნია, რომ ნაცვალგების პირობებში ეს საგნებით შესაძლებელია.

საბჭოთა კავშირი უჭერდა მხარს ხალხთა ბრძოლას კოლონიური ჩაგვრისაგან განთავისუფლებისათვის, და დღესაც, ჩვენი სიმამთიები აზია-აფრიკისა და

ლათინური ამერიკის იმ ქვეყნების მხარეზეა, რომლებიც თავიანთი დამოუკიდებლობის განმტკიცებისა და სოციალური განახლების გზას ადგანან. მათ მეგობრებად და პარტნიორებად მივიჩნევთ მტკიცე მშვიდობის, ხალხთა შორის უკეთესი, სამართლიანი ურთიერთობისათვის ბრძოლაში.

რაც შეეხება კაპიტალისტურ სახელმწიფოებთან ურთიერთობას, მინდა ვთქვა შემდეგი. ჩვენ მტკიცედ განვადგომით მშვიდობისა და მშვიდობიანი თანაარსებობის ლენინურ კურსს. კეთილ ნებას საბჭოთა კავშირი მუდამ უპასუხებს კეთილი ნებით, ნდობას — ნდობით. მაგრამ ყველამ უნდა იცოდეს, რომ ჩვენი სამშობლოსა და მისი მოკავშირეების ინტერესებს არასდროს არ დავთმობთ.

ჩვენ ვაფასებთ საერთაშორისო დაძაბულობის შენელების წარმატებებს, რომლებიც 70-იან წლებში მიღწეული, და მზად ვართ ვმონაწილეობდეთ სახელმწიფოთა შორის მშვიდობიანი, ორმხრივ ხელსაყრელი თანამშრომლობის მოვარების პროცესის განვრცობაში, რომელიც თანასწორუფლებიანობის, ორმხრივი პატივისცემისა და საშინაო საქმეებში ჩაურევლობის საწყისებზე განხორციელდება. ამ მიმართულებით გადადგმული ახალი ნაბიჯებით შეგვეძლო ღირსეულად აღგვენიშნა პიტლერულ ფაშიზმსა და იაპონიის მილიტარიზმზე დიადი გამარჯვების ორმოცი წლისთავი.

კაცობრიობა ჯერ არასდროს მდგარა ისეთი საშინელი საფრთხის წინაშე, როგორიც დღეს არის. შექმნილი მდგომარეობიდან ერთადერთი გონივრული გამოსავალია მოპირისპირე ძალები მორიგდნენ, რომ დაუყოვნებლივ შეწყვიტენ გამალებულ შეიარაღებას — უწინარეს ყოვლისა, ბირთვულს — დედამიწაზე, და არ დაუშვებენ მას კოსმოსში. მორიგდნენ პატიოსან და თანასწორუფლებიან საფუძველზე, ისე, რომ არ მოუწოდონ მეორე მხარეს დაჯახნა და თავისი პირობების თავსმოხვევა. მიადწინო მორიგებას, რომელიც ყველას დავგვხმარება მივუახლოვდეთ ნანატრ მიზანს — ბირთვული იარაღის სრულ მოსპობას და სამუდამო აკრძალვას, ბირთვული ომის საფრთხის სრულ აღკვეთას. ამაში მტკიცედ ვართ დარწმუნებულნი.

ხვალ შენეებაში იწყება მოლაპარაკება სსრ კავშირსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებს შორის. კარგად არის ცნობილი საბჭოთა კავშირის მიდგომა ამ მოლაპარაკებისადმი. შემოძლია მხოლოდ ერთხელ კიდევ დავადასტურო: ჩვენ არ ვესწრაფებით ცალმხრივ უპირატესობის მიღწევას შეერთებული შტატების, ნატოს ქვეყნების წინაშე, არ ვესწრაფებით სამხედრო უპირატესობის მოპოვებას მათთან შედარებით; ჩვენ გვინდა კი არ გავრძელებს, არამედ შეწყდეს გამალებული შეიარაღება, და ამიტომ წინადადებას ვაყენებთ ვაყენიოთ ბირთვული არსენალები, შევწყვიტოთ რაკეტების შემდგომი განლაგება; ჩვენ გვინდა კი არ შეიქმნას ახალ-ახალ სისტემათა იარაღი, იქნება ეს კოსმოსში თუ დედამიწაზე, არამედ ნამდვილად და მნიშვნელოვნად შემცირდეს დაგროვილი იარაღი.

ვისურვებდით, შენევის მოლაპარაკების მონაწილე ჩვენს პარტნიორებს გავვით საბჭოთა კავშირის პოზიცია და თანხმობით ეპასუხოთ. მაშინ შეთანხმება შესაძლებელი გახდებოდა და მსოფლიოს ხალხები ამოისუნთქავდნენ.

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია თავისი ბუნებით ინტერნაციონალურია. ჩვენს საზღვარგარეთელ თანამოაზრეებს შეუძლიათ დარწმუნებული იყვნენ: მშვიდობისა და სოციალური პროგრესისათვის ბრძოლაში ლენინის პარტია, როგორც ყოველთვის, მჭიდროდ ითანამშრომლებს მოძმე კომუნისტურ, მუშათა და რევოლუციურ-დემოკრატიულ პარტიებთან, იღვანებს მთელი რევოლუციური ძალების ერთიანობისა და აქტიური თანამოქმედებისათვის.

ამხანაგებო! ჩვენს წინაშე მდგომი რთული ამოცანების გადაწყვეტა გულისხმობს პარტიის შემდგომ განმტკიცებას, მისი მათრახნიშებელი და წარმართველი როლის გაძლიერებას. საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია მუდამ ხელმძღვანელობდა და ხელმძღვანელობს იმ ლენინური დებულებით, რომ პრინციპული პოლიტიკა ერთადერთი სწორი პოლიტიკაა. ასეთი პოლიტიკა,

რომლის შემუშავება კოლექტიურად ხდება, თანამიმდევრულად და განუხრელად განხორციელდება. პარტია სწორედ ის ძალაა, რომელსაც შეუძლია გაითვალისწინოს ყველა კლასისა და სოციალური ჯგუფის, ქვეყნის ყველა ერისა და ეროვნების ინტერესები, შეაკავშიროს და გააერთიანოს ისინი, მოახმაროს ხალხის ზოგადი ენერგია კომუნისტური აღმშენებლობის საერთო საქმეს.

პარტიის პოლიტიკა ემსახურებოდა და მოემსახურება მუშათა კლასის, კომმუნურ გლეხობისა და ინტელიგენციის კავშირის განმტკიცებას, ჩვენი დიდი მრავალეროვანი სახელმწიფოს ხალხთა მეგობრობის განუხრელ დამკვიდრებას.

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია ყოველმხრივ განავითარებს ახალგაზრდობის შემოქმედებითს ინიციატივას. არ მოაკლებს მზრუნველობას ქალთა შრომისა და ყოფა-ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებას, ომისა და შრომის ვეტერანთა მოთხოვნილებებს.

რთულ საერთაშორისო ვითარებაში დღეს განსაკუთრებით საჭიროა ვიქონიოთ ჩვენი სამშობლოს თავდაცვისუნარიანობა ისეთ დონეზე, რომ პოტენციურმა აგრესორებმა კარგად იცოდნენ: — საბჭოეთისა და მისი მოკავშირეების უშიშროების, საბჭოთა ადამიანების მშვიდობიანი ცხოვრების ხელყოფა წააწყდება შემმუსვრელ საპასუხო დარტყმას. ჩვენს სახელოვან შეიარაღებულ ძალებს კვლავაც ყველაფერი ექნებათ საამისოდ.

ახლა ფართოდ მიმდინარეობს მზადება სკკპ XXVII ყრილობისათვის. ყრილობაზე განვიხილავთ პარტიის პროგრამის ახალ რედაქციას, განვსაზღვრავთ შემდეგი ხუთწლედისა და 2000 წლამდე პერიოდისათვის ქვეყნის განვითარების პერსპექტივებს.

დრო მოითხოვს, რომ დაძაბულ, შემოქმედებით მუშაობას ეწეოდეს ყველა პარტიული ორგანიზაცია, თავიდან ბოლომდე. ყველა უბანზე, ყველგან და ყველგან კომუნისტები სამაგალითონი უნდა იყვნენ მოქალაქეობრივი ვალის მოხდით, საზოგადოების საკეთილდღეო კეთილსინდისიერი შრომით, ყველგან ამკვიდრებდნენ მუშაობის ლენინურ სტილს. უწინარეს ყოვლისა, ეს ეხებათ პარტიის კადრებს, პარტიულ და სახელმწიფო ხელმძღვანელებს. საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია განუხრელად გაატარებს მომთხოვნელობის, დაკისრებული საქმისათვის პასუხისმგებლობის გაძლიერების გეზს.

პლენუმის დამთავრების შემდეგ ცენტრალური კომიტეტის წევრები, საოლქო კომიტეტების პირველი მდივნები, პლენუმის ყველა მონაწილენი თავთავიანთ ადგილებს მიაშურებენ, რათა ახალი ენერგიით მოჰქიდონ ხელი საქმეს. საქმე კი ბევრი გვაქვს. უწინარეს ყოვლისა, საჭიროა წარმატებით დავამთავროთ მუშაობა ეკონომიკური და სოციალური განვითარების წლებვანდელი გეგმების შესასრულებლად და ამით უზრუნველვყოთ მომდევნო ხუთწლედის მტკიცე სტარტი.

სუსხიანმა ზამთარმა რამდენადმე დააბრკოლა საგვემო დავალებათა რეალიზაცია მთელ რიგ დარგებში. მაშასადამე, ახლა საჭიროა დავირაზმოთ, თავი მოვუყაროთ რეზერვებს, დავძაბოთ მთელი ძალები, რათა შევაკლოთ ხარვეზი და წლის დამლევს მივაღწიოთ დასახულ მიჯნებს.

ამხანაგებო, ამ დღეებში ჩვენ კიდევ უფრო მძაფრად ვგრძნობთ, რაოდენ მძლავრი და მონოლითურია კომუნისტთა რიგები, რაოდენ დარაჯშული და ერთიანია ჩვენი საბჭოთა ხალხი. ამასწინანდელ არჩევნებში საბჭოთა ადამიანებმა კვლავ ცხადყვეს, რომ ერთსულოვნად უჭერენ მხარს ჩვენი პარტიისა და სახელმწიფოს კურსს. ეს მხარდაჭერა ფრთას გვასხამს და ბევრს გვაძალეებს.

დღეს ცენტრალური კომიტეტის პლენუმმა სკკპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივნის რთული და დიდი მოვალეობა დამაკისრა. კარგად მესმის, რაოდენ დიდია ნდობა და რაოდენ დიდია ამასთან დაკავშირებული პასუხისმგებლობა. იმედი მაქვს, რომ მომავალ მუშაობაში მხარში მედგებიან და აქტიურად დაუმხმარებიათ პოლიტბიუროს წევრები, პოლიტბიუროს წევრობის კანდიდატები და ცენტრალური კომიტეტის მდივნები, საერთოდ, პარტიის ცენტრალური კომიტეტი. თქვენს მრავალმხრივ გამოცდილებაში კონცენტრირებულია

ჩვენი ხალხის ისტორიული გამოცდილება. აღვითქვამთ, ამხანაგებო, რომ ძალა-
ლონეს არ დავიშურებ, რათა ერთგულად ვემსახურო ჩვენს პარტიას, ჩვენს
ხალხს, დიად ლენინურ საქმეს.

ნება მიბოძეთ, გამოვთქვა რწმენა, რომ, ეგებებიან რა სკკპ XXVII ყრი-
ლობას, ცენტრალური კომიტეტის გარშემო შეკავშირებული ხალხი და პარტია
ყველაფერს იღონებენ, რათა კიდევ უფრო მდიდარი და ძლიერი იყოს ჩვენი
საბჭოთა სამშობლო, რათა კიდევ უფრო ლაღად გაშალონ ფრთები სოციალიზ-
მის აღმშენებელმა ძალებმა.

კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა სახელმწიფოს წინაშე გაწეული ღვაწლისათვის მ. ს. გორბაჩოვი დაჯილდოებულია სამი ლენინის ორდენით, ოქტომბრის რევოლუციის მრომის წითელი დროშის, „საპატიო ნიშნის“ ორდენებითა და მედალებით.

კონსტანტინე უსტინოვის ძა ჩარნაძე

საქპე ცენტრალური კომიტეტის, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის, სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს მ ი მ ა რ თ ვ ა კომუნისტურ პარტიას, საბჭოთა ხალხს

ძვირფასო ამხანაგებო!

საბჭოთა კავშირის კომუნისტურმა პარტიამ, საბჭოთა სახელმწიფომ, მთელ-მა საბჭოთა ხალხმა მძიმე დანაკლისი განიცადეს. გარდაიცვალა კონსტანტინე უსტინის ძე ჩერნენკო — გამოჩენილი პარტიული და სახელმწიფო მოღვაწე, პატრიოტი და ინტერნაციონალისტი, კომუნიზმის იდეალების გამარჯვებისა და ქვეყნად მშვიდობისათვის თანამიმდევრული მებრძოლი.

კონსტანტინე უსტინის ძე ჩერნენკომ მთელი ცხოვრება ლენინური პარტიის საქმეს, საბჭოთა ხალხის ინტერესებს შეაღწია. სადაც უნდა გაეგზავნა პარტიას, იგი უცვლელად, მისთვის ჩვეული თავდადებით იბრძოდა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის პოლიტიკის განხორციელებისათვის, რომლის რიგებშიც იყო ორმოცდაათ წელიწადზე მეტ ხანს.

კომკავშირული წინამძღოლიდან და სასაზღვრო საგუშაგოს პარტორგიდან სკკპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალურ მდივანმდე, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარემდე — ასეთია კ. უ. ჩერნენკოს ცხოვრების გზა. პარტიისა და სახელმწიფოს უმაღლეს პოსტებზე მთელი სისაყსით გამოვლინდა მისი როგორც ორგანიზატორის, ლენინური ტიპის ხელმძღვანელის ნიჭი. პარტიის ცენტრალური კომიტეტი, სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიურო კ. უ. ჩერნენკოს მეთაურობით დიდ და ნაყოფიერ მუშაობას ეწეოდნენ სკკპ XXVI ყრილობის, ცენტრალური კომიტეტის მომდევნო პლენუმების გადაწყვეტილებათა შესასრულებლად მშრომელთა დარაზმებისათვის.

თანამიმდევრულად სორციელდებოდა განვითარებული სოციალიზმის სრულყოფის, ეკონომიკური და სოციალური განვითარების დიდი ამოცანების გადაწყვეტის, საბჭოთა ხალხის კეთილდღეობის გაუმჯობესების, მასების შემოქმედებითი აქტიურობის შემდგომი ამაღლების, იდეოლოგიური მუშაობის გაუმჯობესების კურსი. პარტიის ყურადღების ცენტრში მუდამ იყო დისციპლინის, კანონიერებისა და წესრიგის განმტკიცების, საკადრო პოლიტიკის, საბჭოების, კომკავშირის, სახალხო კონტროლის საქმიანობის გააქტიურების, სკოლის რეფორმის, ლიტერატურისა და ხელოვნების საზოგადოებრივი როლის ამაღლების საკითხები. წარმოებს აქტიური მუშაობა სკკპ მორიგი, XXVII ყრილობის მოსამზადებლად, პარტიის პროგრამის ახალი რედაქციის შესამუშავებლად.

საერთაშორისო ასპარეზზე პარტიის მქედინეობა უმთავრესად ხმარდებოდა მოძმე სოციალისტურ ქვეყნებთან ყოველმხრივი თანამშრომლობის შემდგომ განვითარებას. კ. უ. ჩერნენკოს მოღვაწეობასთან დაკავშირებულია სო-

ციალისტური ეკონომიკური ინტეგრაციის ახალ ეტაპზე გადასვლა, სოციალისტური თანამეგობრობის პოზიციების განმტკიცება.

სკკპ ცენტრალური კომიტეტი, საბჭოთა სახელმწიფო მტკიცედ და თანამიმდევრულად ასორციელებდნენ სხვადასხვა საზოგადოებრივი წყობილების სახელმწიფოთა მშვიდობიანი თანაარსებობის პრინციპს, გადაჭრით უაუგდებდნენ იმპერიალიზმის ყველაზე რეაქციული წრეების აგრესიულ ზრახვებსა და მისწრაფებებს, დაუცხრომლად იბრძოდნენ იმპერიალიზმის მიერ განაღებული გამაღებული შეიარაღების შეწყვეტისათვის, ბირთვული ომის საფრთხის აღკვეთისათვის, ხალხების საიმედო უშიშროების უზრუნველყოფისათვის.

მძიმე დანაკლისთან დაკავშირებით სკკპ ცენტრალური კომიტეტი, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმი, სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭო კომუნისტებს, საბჭოთა ხალხს მოუწოდებენ კიდევ უფრო მჭიდროდ შეკავშირდნენ პარტიის ლენინური ცენტრალური კომიტეტისა და მისი პოლიტბიუროს გარშემო. საბჭოთა კავშირის კომუნისტურ პარტიას ჩვენი ქვეყნის მშრომელები სრულიად საფუძვლიანად მიიჩნევენ საბჭოთა საზოგადოების ხელმძღვანელ და წარმმართველ ძალად. პარტიის ყველა საქმე და განზრახვა მიზნად ისახავს საბჭოთა ხალხის ძირეული ინტერესებისადმი, კომუნიზმის საქმისადმი თავდადებულ სამსახურს.

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია შეიარაღებულია უკვდავი რევოლუციური მარქსისტულ-ლენინური მოძღვრებით. იგი განუხრელად მიაბიჯებს ლენინის მიერ დასახული გზით და ამ გზას არასოდეს არ გადაუხვევს.

პარტია კვლავაც განასორციელებს განვითარებული სოციალიზმის ყოველმხრივი სრულყოფის კურსს. მას თავისი საქმიანობის უმაღლეს აზრად მიაჩნია ხალხის ცხოვრების მატერიალური და კულტურული დონის შემდგომი ამაღლება ეკონომიკის ინტენსიფიკაციის, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ყოველმხრივი დაჩქარების საფუძველზე. მთელი გულმოდგინებით სულ უფრო სრულად განსორციელდება ჩვენი ცხოვრების ყველა სფეროში სოციალიზმისათვის დამახასიათებელი სოციალური სამართლიანობის პრინციპი, განუხრელად გატარდება ქვეყნის მშრომელთა მიერ მოწონებული და მხარდაჭერილი დისციპლინის, წესრიგის, ორგანიზებულობის განმტკიცების გეზი. პარტია კვლავაც განამტკიცებს მუშათა კლასის, კოლმეურნე გლეხობისა და ინტელიგენციის კავშირს, საბჭოთა ხალხების ძმურ მეგობრობას, რაც ჩვენი საზოგადოების ცხოველყოქმედიან საფუძველს წარმოადგენს, განავითარებს სოციალისტურ დემოკრატიას. პარტიას საბჭოთა ადამიანების უზენაეს სულიერ ღირებულებებად მიაჩნდა და მიაჩნია მარქსისტულ-ლენინური მრწამსი, კოლექტივიზმი, პატრიოტიზმი, პროლეტარული სოციალისტური ინტერნაციონალიზმი.

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია, საბჭოთა სახელმწიფო ყოველ ღონეს ხმარობდნენ და ხმარობენ სოციალისტური თანამეგობრობის გაძლიერებისათვის. მსოფლიო ასპარეზზე სოციალიზმის პოზიციათა განმტკიცებისათვის, ბირთვული კატასტროფის თავიდან აცილებისა და მყარი მშვიდობის უზრუნველყოფისათვის. ჩვენ გვინდა და განუხრელად ვესწრაფვით გამაღებული შეიარაღების შეწყვეტას, კოსმოსის მილიტარიზაციის თავიდან აცილებას. ჩვენი საბოლოო მიზანია ბირთვული იარაღის სრული მოსპობა მთელ პლანეტაზე, ბირთვული ომის საფრთხის სრული აღმოფხვრა. საბჭოთა კავშირი უცვლელად იღვწოდა და იღვწის კონსტრუქციული დიალოგისათვის, ისეთი პრაქტიკული ღონისძიებებისათვის, რომელთა მეშვეობითაც შეძენილება საერთაშორისო დაძაბულობა, დამყარდება ყველა ხალხსა და სახელმწიფოს შორის ნდობის, თანამშრომლობისა და ურთიერთგაგების ატმოსფერო.

საბჭოთა კავშირი არავის ემუქრება და არ ესწრაფვის სამხედრო უპირატესობას. მაგრამ იგი არ დაუშვებს, რომ რომელიმე სხვა ქვეყანამ ან სახელმწიფოთა კოალიციამ მოიპოვოს ასეთი უპირატესობა. აი ამიტომ ჩვენ კვლავაც

დაუცხრომლად გავაძლიერებთ სიფხიზლეს, განვაძლიერებთ ჩვენი სოციალისტური სამშობლოს თავდაცვისუნარიანობას.

ჩვენ სიმშაბითი ვეკიდებით და მხარს ვუჭერთ იმ ხალხებს, რომლებიც თავისუფლებისა და ეროვნული დამოუკიდებლობისათვის იბრძვიან. მშვიდობისა და სოციალური პროგრესისათვის ბრძოლაში საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია უცვლელად ერთგულობს საერთაშორისო კომუნისტური და მუშათა მოძრაობის ძალების ყოველნაირად შეკავშირების თანამიმდევრულ კურსს.

პარტიის მიზნები ნათელი და კეთილშობილურია. მათ საბჭოთა კავშირის კომუნისტურ პარტიას მშრომელთა უსაზღვრო ნდობა მოაპოვებინეს. ხალხთან ერთიანობაა პარტიის ძალა. პარტიასთან ერთიანობა, მისი ხელმძღვანელობაა ხალხის ძალა.

კონსტანტინე უსტინის ძე ჩერნენკო, რომელმაც მთელი თავისი სიცოცხლე პარტიის, საბჭოთა ხალხის ერთგულ სამსახურს შეაღია, სამუდამოდ დარჩება კომუნისტების, ყველა საბჭოთა ადამიანის ხსოვნაში. იგი დარჩება ჩვენს ხსოვნაში როგორც მარქსისტულ-ლენინური იდეების მგზნებარე პროპაგანდისტი, როგორც გულისხმიერი და მომთხოვნი ხელმძღვანელი, როგორც მშრომელი ადამიანების საჭიროებებისა და საზრუნავისადმი უაღრესად ყურადღებიანი ადამიანი.

საკაბ ცენტრალური კომიტეტი, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმი, სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭო მტკიცედ არიან დარწმუნებული, რომ კომუნისტები, ყველა საბჭოთა ადამიანი გამოავლენენ დიდ შეგნებასა და ორგანიზებულობას, იმრომებენ მეტი ენთუზიაზმითა და თავდადებით, განამტკიცებენ ჩვენი სამშობლოს ეკონომიკურ და თავდაცვითს ძლიერებას, ღირსეულად ატარებენ დიდი ოქტომბრის დროშას.

გასტანგ გორგანელი

სტარიკონაჰი მამაის ყორღანიდან

გაზაფხული მამაის ყორღანზე

დარჩით წუხილად, დარჩით იარად,
დახვალთ ზღაპრებად, დგახართ
ძეგლებად.

თუ დაგივიწყეთ, ღვინო კი არა,
წყალიც კი, ძმებო, ნუ შემერგება.

ვოლგის დგაფუნში ტკივილს იქარვებთ,
სულს ის დღეები სანთლად უნთია.
სტალინგრადიდან დაძრულ გრიგალებს
თქვენს სიმშვიდეში ჩაუბუდიათ.

თვალს გაზაფხულის ღელვა უხარის,
პირველი იის პირველი ხილვა.
ეგ თქვენი ლტოლვა და ნამუხლარი
შემოუძღვება მაისის დილას.

და წამით ქრება იმ დღეთა ბოღმა
ბილიკებს ზევით ისე მიჰყვებით.

მოეფინებით მამაის ყორღანს,
როგორც რძით სავსე თოთო კვირტები.

ვერ ამოცალა გულმა ნალველი,
თუმც საფლავებთან გრძელი რიგია.
თქვენ ამ ქვეყნიდან ისე წახვედით
მაისის მოსვლა არც გაგივიათ.

2.

მივდივარ, მაგრამ მე ისევ მოვალ,
თქვენი მონა და თქვენი ნატრული.
თქვენ მარტო როდი იცოდით ბრძოლა,
ტრფობაც იცოდით სტალინგრადული.

იმ თავდადებით და იმ უფლებით,
იმ სიყვარულით, იმ გატაცებით,
ყოველ გაზაფხულს შემოუძღვებით
გამარჯვებული ჯარისკაცები.

აჰ ჰინც წევს, მართლაც, ყველა გმირია

ლაჟვარდი ისე მიიწევს მაღლა
და მოხიბლული ვარ ფერთა ცქერით,
არ დამანახო ვოლგასთან ახლა
მაგ წამწამებზე წუხილის ცრემლი.
მამაის ყორღანს გუნდი მტრედების
გარშემო ისე საყვარლად უვლის,
დარდებში რატომ ჩავიკეტები,
ან რად იქნება მდუმარედ გული.
გთხოვ, ნულარ გახსნი სულის იარებს,
იარებს ქცეულთ ქვეყნად თქმულებად.
ამ ნათელ დღისთვის მკერდნატყვიარებს
მე როგორ ჩავთვლი დაღუპულებად.
ვიცი, რაც მითხრა ამ ქვა-ლოდებმა,

ეს ტალღაც ასე შფოთით რად უვლის?
სტალინგრადული გვმართებს მოთმენა
და სიხარულიც სტალინგრადული.
გესმის? სალხინო დაჰკრეს ზარებმა,
ამ ხმას ვოლგასთან სულ სხვა ეშხი
აქვს.

თქვენი წელთა სვლა და უკვდავება
სიყვარულში და სიცოცხლეშია.
ჟამთაღენაში ასე ივლიან
მშობელი ქვეყნის წინსვლის თავდებად.
აჰ, ჰინც წევს, მართლაც, ყველა გმირია
და გმირებს ცრემლი არ ეკადრებათ.

ჯანსუღ ჩარკვიანი

მ ა

შუაგარული პოემა

შესავალი

ცაზე აენტო
ვარსკვლავი ლუწი
და უცებ მოსწყდა
როგორც ცთომილი,
უსჯულოება
ჩემი შენ უწყი
და განვსპეტაკდე
უნდა თოვლივით.

მე უნდა სიტყვა
ვეძებო სანთლით,
მე უნდა სანთლით
ვეძებო გმირი,
უწინარესი
ნათელი ნათლით,
ხოლო შობილი
და არა ქმნილი.

დაიწვას სული
და დაიღვენთოს,
რაც განათლებულ
ზესთას მისწვდება,
უმეცრებანი
მაშორე, ღმერთო,
და შემავედრე
ჭეშმარიტებას.

ამინ, მოხედე
ვედრებას ჩემსა,
ბეჭზე დამადე

ხელი დამლადო.
მე ვემზადები,
მე მეცხრე მზეს ვსვამ,
მესამე ღმერთზე
რომ ვილადადო.

მოდინ მზისფერ
იადონებით,
არურუ, მაცილს,
არურუ, ეშმას,
მე ჩემი ზეცის
ღია თოლებით
ვუმზერ ქვესკნელის
ჭკუიდან შეშლას.

აი, ჩამაცვეს
მზის ტანსაცმელი,
რაიც უხდება
ჩემს ხნოვანებას,
თქვენი ღირსების
მე ვარ დამცველი,
შორს,
მწამებელთა გესლოვანება.

თუნდაც მგლის კარზე
დავრჩეთ მძევლებად,
იმედი გვქონდეს
მზის არწივების,
ვინც უბრძოლველად
თვის ძლიერებას

გამოიყენებს
ის არს ძლიერი.

ამინ, მოხედე
ვედრებას ჩემსა,
ბეჭზე დამადე
ხელი დამადო,
მე ვემზადები,
მე მეცხრე მზეს ვსვამ,
მე ს ა მ ე ლ მ ე რ თ ზ ე
რომ ვილადაო.

მიგართვა აასადმი

ჩაუქრობელი მზესავით,
ვინც ნათელ-მირონს ავრცელებ,
ე ა, შე ნ ა ხ ა რ მ ე ს ა მ ე —
ნათელს რომ აღმოაცენებ.

კაცები ერთურთს გესლავენ,
ტაძარში შური ყაყანობს,
ე ა, შე ნ ა ხ ა რ მ ე ს ა მ ე —
ვინც შეარიგებს სამყაროს.

სიცოცხლეს გამოვესალმეთ,
ცეცხლზე დაგვიწვეს სამოსი,
ე ა, შე ნ ა ხ ა რ მ ე ს ა მ ე —
იმედი ამ სამყაროსი.

თოკი რა არის, კვეცავენ
სახრჩობელებზე თოკებსაც,
ე ა, შე ნ ა ხ ა რ მ ე ს ა მ ე —
ვინც გარდაიხდის ორკეცად.

ვიცლებით, შენი კვნესამე,
მთლად სისხლისაგან ვიცლებით,
ე ა, შე ნ ა ხ ა რ მ ე ს ა მ ე —
ჩვენ საიდანაც ვიწყებით.

ჩამავალ მზეს მივესალმე,
ხვალ ისევ ამოფრინდება,
ე ა, შე ნ ა ხ ა რ მ ე ს ა მ ე —
ვინც ამომავალს გვპირდება!

ჩ ა ნ ა ჴ ი ქ რ ი

უფრთხილდით აბზუს
მამრულ ბუნებას,
ის ებრძვის ღმერთებს

ახალ თაობის,
ერიდუს ტაძრის
აგურებიც
აბზუმ მოზიდა,
ცისკრის ვარსკვლავზე
გამთენიისას
ომს იწყებს იგი...

ეა, კი, ეა,
სულ ახალი
თაობის ღმერთი
ლამობს, როგორმე
წაასვენოს
აბზუს ცხედარი.
მოდის თაობა,
მზემ გააღლო
თოვლი ქარაფზე,
პირველ ღმერთების
დამხობა სურთ
მესამე ღმერთებს,
კედარის ტყეს კი
ყარაულად
უდგას ურჩხული,
რომლის სუნთქვაც კი
არის სიკვდილი.

●
ხარ-ძროხის ხმაზე.
ბლავის ქვეყანა,
ძილი წაართვეს
ბლავილით ღმერთებს —
ღმერთებს, რომელნიც
შეეჩვივნენ
ძილს და სიმშვიდეს,
ველარ იტანენ
კაცთა მოდგმის
ხმაურს და დრტვინვას
და ყველაფერი
ახალთაობის
ღმერთებს ბრალდებათ,
რომელთაც ახლა
მარადიული
დუმილიდან
გამოჰყავთ ხალხი,
ცეცხლს უნთებენ და
უკიფინებენ:
„უმატეთ ხმაურს
დუმილის შვილნო,
კი ნუ დაუკლებთ,

უმატეთ ხმაურს,
უმატეთ ხმაურს
კაცთა მოდგმის
გადასარჩენად.

პარმონია

ვინ შვა ყოველი,
ვინ გამოჰყო
მიწა ცისაგან?
ოქროს ლაგამი
ვინ მოარგო
კაცობრიობას?
ვინ ააშენა,
ხოლო შემდგომ
ვინ დაანგრია,
ვინ მოიფიქრა
დადეხა საზღვრის
ვენახებს შორის?
უწესო ვალის
სარგებელი
ვინ მოიპოვა?
ვინ მოიგონა
ცოხნა და შთანთქმა?
სიკეთის სვეტზე
ვინ აუშვა
ბოროტი სული?
უჟამო ჟამი,
აი, ვინაა
დამნახველი
ავის და კარგის,
ერთადერთი
უჟამო ჟამი.
ძილი, ღვიძილი,
მტერ-მოყვარე,
დედალ-მამალი,
ქვესკნელ-ზესკნელი,
მტყუან-მართალი,
და-ძმა ღმერთების
დამპყრებელნი.
სიკვდილ-სიცოცხლე,
სიკვდილ-სიცოცხლე,
სიკვდილ-სიცოცხლე —
პარმონია
ღმერთისა და
ადამიანის.

აბუბუ

ჰეი, აბუბუ,
ქვესკნელი გახლავთ
ჩვენი სადროშო,
ვართ ველურები,
ვუპირისპირებთ
მდედრულ საწყისებს
ქაოტურ სიზმრებს.
მდინარე ხუბურს
აკლია თევზი,
მკვდართა სამეფო
ქვემო მიწას
დაეპატონა.
ჰეი, აბუბუ,
მოგუგუნე
წყალს შუმერთა,
წარღვნის გრიგალო,
გველემშაპის
პირისახით
გამოგვეცხადე...
ჰეი, აბუბუ,
აბუბუნდი და
უთხარ დიდ მსაჯულს:
ხარზე ავმხედრდეთ
თუ ცხვრებივით
ვძოვოთ ბალახი?

პრიდუს ტაძარი

მოდის თაობა,
მზემ გააღლო
თოვლი ქარაფზე,
პირველ ღმერთების
დამხობა სურთ
მესამე ღმერთებს.
ჰეი, აბუბუ,
მდულარე ჰყავ
მდინარეები
და წვიმის წყალიც
აათრთოლე
და შეაძრწუნე...
ააღრიადე,
ყრმა ატირე,
ყრმა უსუსური,
კენწერო
მისი ტირილისა
სწვდებოდეს ზეცას.
ხოლო ფესვები,

ხის სოკოსგან
გამოხარშული
აბედივით ეგდოს
დაწყველილ ზღვაში.
ჩალის ცეცხლს ვანთებ
და ვაშენებ
ერიდუს ტაძარს,
გარს მეკვრის წყალი,
აბზუს წყალი —
ერემქიგალი,
შენ ეს ტაძარი
მიამსგავსე
ამინდის ქალ-ღმერთს,
არა და, იგი
უფრო გახლავთ
შეწევნის ლოდი.

ს ა მ დ უ რ ა ვ ი

„სიუხვის მეფევ“,
მომტანო წარღვნის,
შენ დამახატე
მკერდზე
ელვა ბოროტებისა,
ეს კოდევ მაშინ,
ოდეს აღზევდა
იმპერია
აშურის მეფის.
შაჰრით და თაფლით
გაკეთებულ
ღვინის ბოდლოწოს
აძლევენ ბაღლებს
და გული ეწვით,
ხოლო ქვეყანა
ირქინება
ამხედრებული
წარღვნის ურჩხულზე.
თეთრისისხლიანი
ღა თავთეთრი
დამკვიდრდა მყარად
და ურჩი ხალხი
ერთ ზრახვაზე
რომ მოიყვანოს,
მოიერთგულა
ქვეყნები და
ერთ თარგზე მოსჭრა.
ახლა ღმერთთანაც
აღარა სურს

წილნაყარობა,
აღარ ინდომა
საზიარო
ტიტული ღმერთთან,
მყუდროებაში
დაავანა
დამონებულნი,
ხარივით მაღლა
ასწია თავი
და ქვეყანაზე
თავი ღმერთად
გამოაცხადა.
დედის და მამის
უმეცარმა
მიწა წაღეკა.
ცოლის და შვილის
უმეცარმა
მიწა წაღეკა.
დების და ძმების
უმეცარმა
მიწა წაღეკა.
აჩეხილ გვამებს
ძაღლებსა და
ღორებს უყრიან,
მთის ღრანტეებში
ლეღეებად
მიუშვეს სისხლი.

ა მო მ ა ვ ა ლ მ ზ ე ს

ო, ლილ, ლილეო,
ამომავალ მზეს,
შამამს, — მზის ნათელს,
უთხარ, წაბრძანდეს
კედარის ტყეში,
იქ, სადაც ბნელა,
იქ, სადაც მზის სხივს
არასოდეს
შეუღწევია.
ბადეც მზის სხივით
მოუქსოვია...
წაიღოს ჭირი
უწამლო და
უკურნებელი
და მის მაგივრად
ცარგვალიდან
დაარიგოს
ქვესკნელს სიმართლე.

დაგვიხმობა

მოდის თაობა,
მზემ გააღლო
თოვლი ქარაფზე,
პირველ ღმერთების
დამხობა სურთ
მესამე ღმერთებს.
რომ გერქვას
ღმერთი
სამართალისა,
უნდა დათრგუნო
უკანონობა,
უნდა აქციო
ზურგი, უზნეოთ —
შენ ჩემგან
აბა, რა გესწავლება.
ერთადერთი,
რისთვისაც ღირს
დასჯა კაცისა,
ეს არის, მხოლოდ
ფიცის გატეხვა,
შამაშმა იცის
თავის საქმე,
ფიცის გამტეხი
ვერ აცდება
მზის სხივებით
მოქსოვილ ბაღეს.
დათვის სოკოზე
მიდის აბზუ,
დათვის სოკოზე,
თეთრი ხორცი აქვს
დათვის სოკოს,
კაცივით თეთრი,
გატყავებული
დათვიც კაცსა გავს,
კაცი
არავის არ გავს
ამქვეყნად,
ბოროტი კაცი
დათვზე უფრო
უარესია,
უგუნურება
არის რადგან
განზრახვა მისი.
მოდის თაობა,
მზემ გააღლო
თოვლი ქარაფზე,
პირველ ღმერთების,

დამხობა სურთ
მესამე ღმერთებს,
ამინ, ემკვიდრე
და იყავ მტკიცე,
იყავ მართალი
და ჭეშმარიტი,
აღსრულდეს ძალა,
წყვდიადისა
დასამარცხებლად.

ნ ა ნ ნ ა

შენ, რქადასხმულო
ხარო მრქინავო,
და შენ,
ტატნობთა
მთვარის ნამგალო,
კვალდეგნილია
გზა წარსავალი,
მახვილცემული
არს სანაკვერცხლე.
აი, ნაკრტენი, —
ფრინველთ ბუმბული,
ჩაუფინე მზისა
ნაკვალევს
და ვუშველოთ,
ერთად ვუშველოთ
ერიდუს ტაძარს.
სადგომ-ბოსლებში
დაუთვლელი
საქონელია,
ცხვარი და ძროხა,
ხბო და ციკანი...
ნანა სინათლედ,
მოეგლინე,
ბნელსა და უკუნს,
კვლავ შარავანდის
მეუფედ და
ერთი თვის მთვარედ.
„ბრწყინავს ბოსელში
ნანნარის ფური“,
ნანა, ნარნარად
მოეფინე
ჩვენს სადგომ-ბოსლებს.
„ოდეს შენს სიტყვას
ზღვას გადააფენ, —
ზღვა აღელდება.
ოდეს შენს სიტყვას
ჭაობზე გააფენ, —

კენესის ჭაობი,
ოდეს ტიგროსს
და ევფრატს
დააფენ —
დინება მათი
უმალ მშვიდდება
დღითა და ღამით.
წმინდა ევფრათი
წყლით თუ ივსება —
ნანნარისაგან!
მდინარეები და არხები
წყლით ივსებიან —
ნანნარისაგან!
დიდი და მცირე
ჭაობები
წყლით ივსებიან —
ნანნარისაგან!"

კედარის ტყეში

აი, მობრძანდა
მზის ნათელი
კედარის ტყეში,
იქ, სადაც მზის სხივს
არასოდეს შეულწევია,
ბადეც მზის სხივით
მოუქსოვია.
რა გხვდება შამაშ,
მზის ნათელო,
კედარის ტყეში?!
ჭირი და ჭირი,
უწამლო და
უკურნებელი.
ჭირის პატრონი,
ჭირკოდილი კაცობრიობა.
თეთრმორეული,
აჭიჭყნილი
და ყოვლის გზით
აუწყობელი.
ნაჩლიქარებით
ამოვსილან
გზები სიბრძნისა:
„უკურნებელი“
წარბის შესრით
გვკრფოდა ყველას.
ბოლო ჭიმონზე —
გუდა — სტივრზე,
მღერის სუმუკან —
მწყემსი ცხოველთა:

„მოგიყვანთ ბატკანს,
რომელსაც ნერბი
ჯერ არ უნახავს,
მთებში „ალალას“
სიმღერას ვმღერი,
გარეულ პირუტყვს
გავიმრავლებთ,
მოგიყვანთ ბატკანს,
რომელსაც ნერბი
არ შეეტყობია.
შამაშ, ლილეო,
ბოსელ-ფარეხში
მწყემსად მოდის
ერთი თვის მთვარე,
აბზუნანა ამოზრდილი
ჩვენი ტაძარი,
ნაძერწი მისი
აყალო მიწით.
ჩალის ცეცხლს ვანთებ
და ვაშენებ
ერიდუს ტაძარს.
გარს მეკვრის წყალი,
აბზუს წყალი —
ერეშქიგალი,
შენ ეს ტაძარი
მიამსგავსე
ამინდის ქალღმერთს,
არა და, იგი
უფრო გახლავთ
შეწევნის ლოდი.
ერთი თვის მთვარე
ციხე-კოშკებს
მოჰფენს სინათლეს,
ოცდაათი დღე
ცისკენა ვართ
გულმიპყრობილი.
სხვა დანარჩენი?
წელიწადი განიყოფება
თერთმეტ მსაჯულად,
როგორც სიგიჟე,
ათერთმეტად განიყოფება:
შმაგად და ხელად,
სულელად, ცოფად,
რეგვენად, ტეტრად,
ნალველიანად,
ფეთიანად და შეთიანად,
შტერად და შლეგად;
ეს თერთმეტი თვე

შარა ვრცელი
საესე შამბნარით,
აცოფიანებს
ველურ ხარებს,
სპილოებს, ლომებს,
მკვდართა სამეფო
ქვემო მიწას
დაეპატრონა.
დუმს სალოცავი
და დუმს ტაძარი,
მდუმარებას
მოუცავს სახლი,
დუმილი სუფეხს
კარმიდამოშიც.
მკვდართა სამეფო
ქვემო მიწას
დაეპატრონა.

ბოროტი ელვა

ირმის ჩვილი რქით
უფუვარი
მომქვს ნაზუქი,
კეთილ-ავობის
დროში ნაცხობი
იმ თერთმეტი თვის
ვედრებად ღვთისა.
დახრილ გალავანს
მოსდებია
შამბი და ქაცვი,
ხოლო ადადმა —
ბელლისა და
ყანის უფალმა,
ელვა ბოროტი
დაატეხა
ქვეყანას თავზე.
შვიდმა დემონმა,
შვიდმა აზაგმა
დაიბუდა
კაცის სხეულში...
არწივის მართვე
გველის მიერ
არის გაზრდილი,
ბრძენია იგი,
ისეთი ბრძენი,
წარღვნის გმირად
რომ გამოდგება.
მღერის „აღლას“
ყანისა და

ბელლის უფალი,
გაპარტახებულ,
უკაცრიელ
ყანებში მღერის,
ძველი თალფაქი
ახურავს თავზე.

არ ურუ

ო, ლილ, ლილეო,
მზევ, მზის ნათელო,
შენზე ამბობენ
რომ უკუნ ღამეს
და ტაძრის ქვესკნელს
ნათელს მოჰფენსო.
აი, მობრძანდა
მობრძანდა იგი, —
არურუ,
„თესლისმიმნიჭებელი“
იგი ჰქმნის, — დედა,
იგი ჰქმნის, — სხივი,
არურუ ეშმაკს,
არურუ მაცილს,
რომელთა კუდი
აქვთ
გრძელთმოსანი,
არურუ,
იგი იწოდება
ღმერთების დედად,
„არურუმ“.
ხელნი განიბანა,
თიხა მოზილა,
ველზე დააგდო;
ველზე იშვა
გმირი ენქიდუ“.

იხსარას ლომსა

მოდის თაობა,
მზემ გააღლო
თოვლი ქარაფზე,
პირველ ღმერთების
დამხოზა სურთ
მესამე ღმერთებს.
ცეცხლს დაანთებენ
და წააწერენ
წინაპრის ძელებზე,
როგორ დაამხეს
იმპერია

მთის გველეშაპის.
როგორ ეძებდნენ
ქვესკნელებში
სიფოცხლის წყაროს,
ვით უამებდნენ
ნაჭრილობებს
ტაძრის მშენებელთ.
როგორ ებრძოდნენ
ხალხის არამგვანთ.
ტახტზე მჯდომარეს
დახატავენ
მშვენიერ გულას.
მშვენიერ გულას
ორთავ ბეჭვზე
დაიხატავენ,
ტახტზე მჯდომარეს
ჩახუტებულს
საყვარელ ძაღლთან...
გულას, რომელიც
იყო მკურნალი
ჭრილობებისა,
გატანჯულ სულთა
დასაამებლად.
მორთავენ დილმუნს —
მითოსურ კუნძულს,
სად თორმეტი თვე
არ იყრანტალებს
გუნდი ყორანთა.
სადაც ლომები
არვის ერჩიან,
სადაც, ვრთად ძოვს
მგელი და ცხვარი.
ციკანს არა გლეჯს
ავი ნაგაზი,
სად ქვრივ-ობოლი
არ იპოვება.
ო, დიდო მხარა,
ალავლეწენ
იშხარას ლოცვას
და სიყვარულის
სარეცელთან
ნეფე-დედოფალს
ცხრა დღე და ღამე
დაადგება
ერთი თვის მთვარე.
მღერის ალაღას
ყანისა და
ბელღის უფალი,

გაპარტახებულ
უკაცრიელ
ყანებში მღერის:
„მეფეც ხორცია,
თუმც ღმერთების,
მამიც ხორცია,
მომილოცნია,
მეფის სიკვდილი
მომილოცნია.
მარადიული
ხოცვა-ჟლეტი
ვერ გაიხარებს,
ველარ მოაქცევს
მარწუხებში
შუმერთა მხარეს.
დასარწყულებელ
წყალს მიუტანთ
ბოსლებში ხარებს.
წმინდა ტაბლიდან
გააძევებთ
ყვირილით ღამეს“.
ეს სიმღერაა,
მხოლოდ სიმღერა,
რომელსაც მღერის
უუფლებო
ყანის უფალი.

მ ა რ თ უ

მანამ კი, მართუ
მიწურში ცხოვრობს,
მიწურში ჩადის
ქარი და წვიმა.
უმ ხორცს მიირთმევს
პატრონი მართუ.
მართუს საშო
იყო ბოსელი,
იქ დაიბადა
ძროხებთან ერთად
და ცხვრებთან ერთად.
უსახლკაროა,
მკვდრებს ხეზე ჰკიდებს
და არა მარხავს,
ველური გახლავთ
პატრონი მართუ,
თუმც ყველა ცდილობს
მოეფეროს და
დაიხსლოვოს,
ძალისა გამო.

პ ა

დიღმუნის ქვეყნით
მობრძანდება
ღმერთი სიბრძნისა,
ენქი, შუმერთა
ხარი და მიწა.
უხვი თესლით
ავსებს მდინარეთ,
მარადმდენი
წყლით ავსებს ეფფრატს.
აავსებს ტიგროსს,
ღვარით დატვირთავს
ენქი ორთავეს,
რძით ავსებს ჭურჭლებს,
წყალთა სიღრმიდან
მოდის მისი
სიბრძნე და ძალა,
ხელოვნება და
მაგიურობა.
დიდება ეას! —
მესამე ღმერთს,
კაცობრიობის
მფარველ ღვთაებას.

ა ბ უ ბ უ

ჰეი, აბუბუ,
ქვესკნელი გახლავთ
ჩვენი სადროშო,
ვართ ველურები,
ვუპირისპირებთ
მღედრულ საწყისებს
ქაოტურ სიზმრებს.
მდინარე ხუბურს
აკლია თევზი,
მკვდართა სამეფო
ქვემო მიწას
დაეპატრონა.
ჰეი, აბუბუ,
მოგუგუნე
წყალო შუმერთა,
წარღვნის გრივალო,
გველეშაპის
პირისახით
გამოგვეცხადე.
ჰეი, აბუბუ,
აბუბუნდი და
უთხარ დიდ მსაჯულს:

ხარზე ავმხედრდეთ
თუ ცხვრებივით
ვძოვოთ ბალახი?

დიდი მსაჯული

არცა ერთი და
არცა მეორე,
წარწყმედილია
გზანი ცოდვილთა,
ხოლო ხსნილი გზით
მიბრძანდება
ჭეშმარიტება,
რომელიც კურნავს
შემუსვრილ გულებს,
უხვევს წყლულებს და
საზრდელს აძლევს
მართვით არწივთა.
ჭეშმარიტებამ
მოავლინა
პირველი სიტყვაც,
მან დასდო თოვლი
ვითარცა მატყლი
და ნათესავთა
სამართლის ტოტი
გაუწოდა
გაზაფხულებით.
მშვიდი და მშვიდი
შეიწყნარა
ჭეშმარიტებამ,
მოთმინებითა
აღერიცხვის
ვარსკვლავთ სიმრავლე,
მოთმინებითა
აღერიცხვის
ქვირითი თევზთა,
მოთმინებაა
მზე და მთოვარე,
მოთმინებაა
ცეცხლი და წვიმა.
მოთმინებითა
აღიმალლოს
რქაი ერისა,
უნთია რომელს
წყვილი სანთელი.

ამირანი

ვერძის სამი ნახტომით
ბორკილები დაღეწა,

შავი ზღვიდან ამოდის
გვერდით მოსდევს ფასკუნჯი.
ისე გამოიარა
გველშაპის მუცელი,
მოიმწყვდია ზამთარი
თვალგაუწვდენ ლაჯებში.
ერთხელ როგორ მოკვდება
სამჯერ დაბადებული? —
ერთხელ დედის მუცლიდან,
ერთხელ ხარის ფაშვიდან,
ერთხელ ზღვის ტალღებიდან,
მაგრამ რადგან ვაჟია,
რადგან შუბლმზინანია,
უსათუოდ,
უსათუოდ უნდა იხსნას მზე.

დ რ ო

დრო ერთია, ხოლო დროში
მილიონი დროა,
ჩემო კარგო, ამ დიდ ომში
ძებნე შენი ტროა.

გუშინდელი გუშინწინდელს
არა ფერით არ გავს,
ხვალინდელი კიდე წინ დევს,
მზე ზეგინდელს ქარგავს.

დღევანდელის ინტერესი
არის მართლა დიდი,
დღევანდელის ვით ერესი
თვალში გვიდგას ბინდი.

აბურდულა, გაბურდულა
დროის თმა და წვერი,
ვილაცასთან გაბუტულა,
ვილაცასთან მღერის.

კაცი მართლა ისეთია
სულ რალაცას ელის,
ღმერთმა იცის, ვის მეტი აქვს,
ის ნაწილი მთელის,

დროს ჩვენა ვქმნით, უფრო სწორედ
ჩვენ ვქმნით დროის ნაწილს,
დრო ზოგისა ყოფნის სონეტს
აღზევებად კაცის.

დროს პირველიც ელოდება,
ელოდება მეცხრე,
რა თქმა უნდა, შემოდგება,
აჭიკჭიკებს მერცხლებს.

რა თქმა უნდა, მისთვის ვიბრძვით,
მისთვის წვალობს ხალხი,
ააშენოს სახლი სიბრძნის —
სათნოების სახლი.

რა თქმა უნდა, მოვა სხვა დროც,
ყველა დროის მჯობნი,
რომ მსოფლიომ აიცხადოს
დრო სიმშვიდით ყოფნის.

რა თქმა უნდა, მოვა სხვა დრო,
რა თქმა უნდა, გაჭრის,
ბოდიში არ მოიხადო,
საბოდიშო რა გჭირს.

როცა ზეცით განგებანი
მოქპარგავენ მინდორს...
ის აქვეა, აგერ არის,
გაუმარჯოს იმ დროს!

ი ვ ე დ ი

როგორც გული გეკარნახობდა,
ისე გავისარჯენით,
განკითხვის დღე ამაყობდა
საუკუნის სასჯელით.

რადგან კარგის დამნახველიც
არის ჟამი უჟამო,
მჯერა, რომ არ დაგემარხავენ
ულვინოდ და უჯამოდ.

ვხედავ იმედს, ბრძოლის ჟინი
როგორ შეაღამაზა,
გამარჯვების დრო მისჯილი
მზის ტახტზე ზის ავაზა.

ვხედავ იმედს, გარდაქმნით
გაღმა ნაპირს ვასცურა,
ხოლო ეამ საწნახელში
მზის მტევნები ჩასწურა.

ვანო ჩხიკვაძე

ჩიტები ზამთარში

რომანი

1

ელვით დაბზარული, ჩაშავებული ცა გრგვინავდა.

„ქვეყანა ჩემთან ერთად გაჩნდა, მაგრამ ჩემთან ერთად არ მოკვდება“, — გავიფიქრე, როცა დედაჩემის საფლავს ნელ-ნელა მოსცილდა ხალხი. ადამიანებს მწუხარე სახეები დაუმშვიდდათ, თითქოს მთელი ჯავრი მიწას მიაყოლეს, ურუ ბათქუნით რომ აცვიოდა ორმოში ჩაძირულ კუბოს. შიშისგან ამღვრეული თვალები დაეწმინდათ და რადგან სოფელს ჰიკვდილის წინაშე ვალი მოხდილი ჰქონდა, მხოლოდ ერთი სურვილი ამოძრავებდათ, რაც შეიძლება მალე აღედგინათ დროებით გაწყვეტილი კავშირი მცხოვრებასთან, ყოველდღიურ, იმედიან ფუსფუსთან.

ხალხი მდინარეს ჰგავდა, წამით რომ შეტბორდა ჩახერგილ კალაპოტში და როგორც კი ორმო ამოავსო, გადაუარა, ისევ დაადგა ერთხელ გაკვალულ გზას.

ივანე მესაფლავეს ტალახიანი ნიჩბები გვერდიგვერდ მიეწყო და ახლა სველ თოკს ახვევდა, — ამით ჩაუშვებს დედაჩემი... როგორ არ ჰგავდა იმ თოკს ღია ღერეფანში რომ გააბამდა ხოლმე. ბოძებზე ბოლოებით გამობანტავდა, საით თაოდ იღებდა, ფერთახვდა და ფენდა ზეწრებს, პერანგებს, ბალოშის პირებს, დაკეშილ თუ დაუკეშავ წინდებს...

იცინოდა თეთრი, ქათქათა სარეცხი, მხოლოდ დედაჩემი იყო მოღუშული. სკამიდან ცარიელ ტაშტს აიღებდა, კალთაში ჩაიდგამდა და წუთით ჩამოისვენებდა. სარეცხის ქვემოთ მოჩანდა დაღლილი ხელის მტევნები, რომლებიც თითქოს გაფითრებულიყვნენ და ძლივს სდა სუნთქავდნენ...

ივანემ თოკი რომ არ დაშლილიყო, მზრუნველობით შუაში გამოჰკვანძა, მხარილივ გადაიკიდა, ნიჩბებიც წამოკრიფა და წავიდა...

ხუთი თუ ექვსი დღე გაუვალ ბურანში ვიყავი. უბედურების სიმწარე გამოცდილი მონადირესავე საფარში იჭდა და შორიდან მითვალთვალებდა. აღარც ფერწასული, დედაჩემის მკერდზე დაწყობილი ძლივს მსუნთქავი ხელები მახსოვდა, აღარც ძილისწინა ალერსი, საბანს გულმოდგინედ რომ ამომიფენდა, ჩამოჯდებოდა საწოლზე და ისეთი თვალებით დამაცქერდებოდა, თითქოს დღეს აღმომჩინაო.

ორივენი გამოუთქმელი სიბრაღულით შეგყურებდით ერთმანეთს და ბოლოს დაიხრებოდა, ოდნავ შემახებდა საძილედ დამძიმებულ ქუთუთოზე ტუჩებს.

ბურანი რამდენიმე დღეს გაგრძელდა-მეთქი. მიდი-მოდიოდა უცხო თუ

შინაური და მათი ფუსფუსი, მოფერება, ნაღვლიანი, უსიტყვო თანაგრძნობა გაურკვევლობის ტყვეობაში მტოვებდა. მეგონა, სულ ასე იქნებოდა, ასე მსუბუქად ჩაივლიდა ყველაფერი. მაგრამ როცა ბურანი დამთავრდა, როცა მივხვდი, რომ ჩაივლიდნენ დაღმართს და ჩემთვის ორიოდ ახლობლის გარდა, აღარავის ეცლებოდა — უფსკრულთან მდგომივით შეეტორტმანდი, რალაც მომწყუდა მკერდში, გული ჩაგლიჯა, ჩაიტანა.

კრემლის ბურუსიდან ძლივს გავარჩიე — სულს დაფავდნენ ჩამწვარი სანთლები, ყვავილებს უღონოდ გადაეგდოთ თავები.

ჩაეკრიფნენ, ჩაათავეს დაღმართი. წინ ბებიაჩემი მიჰყავდათ ხელკავით. ხალხი ჭკუფ-ჭკუფად მიდიოდა, მხოლოდ ივანე მიაღაჯებდა მარტო, განცალკევებით, თითქოს ადამიანებთან მხოლოდ ქირის დროს ჰქონდა საერთო, მაშინაც ორიოდ სიტყვას თუ იტყოდა — „ფრთხილად, არ გაგივარდეთ... დაუშვით!“ — ქვემოდან შემომდგარი კუბოს ხელებს აშველებდა, სიმძიმით ყვრილობებთან კანი ელმიჭებოდა, თვალის კაკლები ლამის ამოხტომოდნენ.

დუმილი მკვდრებმა ასწავლესო. ცოლ-შვილიც თავისნაირი ჰყავს, სულ განზე მაქცერალნი და უკარება, ეგენი ცოცხლებში არა სწერიანო, — იტყვიან ხოლმე, როცა ერთად მომავლებს დაინახავენ.

მართლაც, სასაფლაოსთან უფრო ახლოს ცხოვრობენ, ვიდრე სოფელთან.

ზოგი იმასაც ამბობს, მესაფლავე შეილებს ქაჯურ ლაპარაკს ასწავლის, ლამაზობით ცოცხებზე დასახმს და ავსულთა ქვეყანაში მიფრინავენ, იმათთან მეგობრობენ და ჩვენი მკვდრების სულებს აწამებენ, ამიტომაც ჩვენთვის თვალი ვერ გაუსწორებიათო. ბებიაჩემს კი უყვარს ივანე, უთვისტომო, საწყალი კაცია, სოფელი ბრმა და ბრმამ რომ კარგი და ცუდი ვერ გაარჩიოს, რა გასაკვირიაო...

უკანდაბრუნებული, პროცესია ვიწრო ორლობეში შეიკუნწა.

ვალი მოიხადეს, ქარავანი მიდის... ან კი რა უნდა უქნათ, რა! დარჩა დედაჩემი მარტო, სულის შემხუთავ სიბნელეში გამომწყვდეული. ის დამთავრდა, თორემ ქვეყანა მშვენიერად გრძნობდა თავს...

როგორ დაიტანჯა, ჩაქრა, ჩაინავლა საწოლში. ბალიშზე გაშლილი ხშირი თმისა და დაპატარავებული სახე თოჯინასავით იყურებოდა, არაფრისმთქმელი, ხელჩაქნეული გამომეტყველებით.

ეთქვა, მომიყვანეთო.

ძლივს ასწია გაცივებული ხელი და თავზე დამადო, მერე შუბლზე ჩამომიეცრა — ასე სიცხეს ნიშნავდა ხოლმე.

„ჩემო მერცხალო!“ — ტუჩების მოძრაობაზე მივხვდი, რაც მითხრა.

ჩაშავებულ უპესთან ბრტყვილა კრემლის ბურთულა გაუქრთა და თმაში ჩაეკარგა... მერე ერთბაშად აღმოძრადა სახის ნაკვთები, აფორიაქდა, ხარბად დაიწყო ჰაერის სუნთქვა, თვალები კიდევ უფრო გაუდიდა.

— ბიჭი გაიყვანეთ! — ჩამესმა ვიღაცის ხმა.

ამ ხმას ჯერ თავშეკავებული ზუზუნი მოჰყვა, რომელიც ქვითინმა შეცვალა და უკვე დერეფანში გასულს, ტყვიასავით მომხვდა ცივი, ბეწვისამშლელი შეკივლები.

გონზე რომ მოვედი, არჩილ ჭასწავლებელს ფეხაუდგმელივით მიტყავდი. სახლს კარგა მანძილით დაეშორებოდით და კივილის მერე რა მოხდა — ვეღარ გავიხსენე...

ვერაფერი ვეღარ გავიხსენე, ყველას და ყველაფერს მალალი, ყრუ მკვდელი აეფარა, მთვარეულივით დაგბორიალებდი, ხალხს ფეხებში ვედებოდი, მაგრამ ხმამალალი სიტყვაც კი არავის უთქვამს, მაშინ, როცა მომხმარე ბიჭებს ტუქსავდნენ, უყვიროდნენ, ერთი-ორს წამოარტყეს კიდევ და ისინიც ინდაურებივით გაფხორილები ჭრიდნენ სათონე ფიჩხს, დაარბენინებდნენ ქვა-

ბებს. თეფშებს... ჩემი არჩივი მხოლოდ სიბრალული იყო, რომელიც ხანდახან ნალიზიანებდა კიდეც და მაშინ ავძვრებოდი სხვენზე და საათობით ვიჯექი.

გუშინ ჩამეძინა და სიზმარი ენახე: ვითომ პატარა ვარ და დედაჩემი მბანს. უცებ მამაჩემი შემოვიდა, თეთრი, მკერდზე გადაღელილი ხალათით. ორივეს გაგვიღიმა, ტაშტიდან ამომიტაცა და ეგრევე კისერზე შემისვა. ტანიდან წურწურით ჩამომდის წყალი, მკერდზე ქუსლებს ვუბრაგუნებ, უსველდება ხალათი და ორივენი ვიციხით.

„ჩამოსვი, გაცივდება“, — ევედრება დედაჩემი, თან საპნის ქაფიანი ხელები განზე უჭირავს,

მამაჩემი მუხლისთავთან მკიცნის.

მე ტაშტს დავყურებ, წყლით კი არა, შავი თუთით არის სავსე.

„ჭამეთ, ახლა გავრეცხე“, — ამბობს დედაჩემი. ერთი ცალი ყუნწით უჭირავს და ჩემკენ მოაქვს, მაგრამ მამაჩემი უკან-უკან იხევს და ველარ გვეწევა...

ისე ცხადი იყო ყველაფერი, რომ თმაც კი მოვისინჯე, მართლა ვიბანავე თუ არა-მეთქი.

კანკალი ველარ დავიცხრე, სხვენიდან ძლივს ჩამოვედი.

— ვინ დაგვწყევლა, ღმერთო!.. — აღარ დაამთავრა სათქმელი ბებიჩემმა

— ნაკვერჩხალი და ჯამით წყალი მომიტანე, უთხრა კატო-მკითხავმა, რომელიც შეტყობოდა, ისევ ჩემს მოყოლილ სიზმარზე ფიქრობდა, თვალმოჭუტული ატრიალებდა შავტარიან, მოსაქეც დანას.

მოიტანა ჯამი და ნაკვერჩხალი. კატომ გაღეული დანისპირი ხან თავზემით, ხანაც მკერდთან მიტრიალა, აბუტბუტდა, აცმაცუნა ტუჩები, მთქნარე-ბაამტყდარმა „შორს, შორს, შორს...“ — ჩაილაპარაკა, პირჯვარი გადმსახა და ნაცრიანი, უკვე ნავლწყარილი ნაკვერჩხალი ჯამში ჩააგდო.

— დალიე!

მე ჯერ ამღვრეულ წყალს ჩავნუღე, მერე ბებიჩემს შევავლე თვალი.

— დალიე, შვილო, დალიე! — მითხრა ტირილისაგან ჩახლეჩილი ხმით და მისი სიბრალულით ორიოდვე ყლუპი მოვსვი.

— არ გადააქციოთ, მერე კიდეც დალიოს! — ჯამი რაფაზე შემოდგა, დანა დაკეცა, ცხვირსახოცში გაახვია და უბეში ჩაიღო. — კარგი სიზმარი უნახავს, თეთრი ხალათი — სიმართლეა, შავი თუთა — მალე უნდა ჩამოვიდეს... მოგხედვით, ღმერთი თავის გაჩენილს უპატრონოდ არ ტოვებს.

— რა ვიცი, ჩვენთვის კი ველარ მოიკალა და... რას ვფიქრობდი, ამ უბედურ გოგოს, უბედურ ვარსკვლავზე გაჩენილს თუ... ეგ შენი ღმერთიც არა ყოფილა, არა! — გული ამოუჭდა ბებიჩემს.

— გაჩუმდი, ნუ სცოდავ... ხალხს უარესი უნახავს და გადაუტანია.

— ჩემდენი? ასეთი შხამი და ნალველა?.. — წამოდგა და ლოგინი გამიშალა.

გვერდით ოთახიდან კაცების ხმადაბალი საუბარი ისმოდა — დედაჩემს უკანასკნელ ღამეს უთევდნენ...

— გეძებენ! — მესაფლავის ბიჭი აქოშინებული გიორგი თავზე დამადგა, — დაგინახე აქ რო დარჩი... წამოდი! — ფრთხილად მომიცა ხელი.

— მე დედაჩემთან მინდა... დედაჩემთან... — ავლულულული და მთელი ამ ხნის მანძილზე პირველად ავტირდი.

თითქოს მკერდში რაღაც გასკდა, ამოინთხა, ყელში ვერ ეტეოდა, წვალუბით ამოდიოდა დაგროვილი ბოლმა, ძარღვების დამწყვეტი ნიალვარი. მერე მუხლებზე დავეცი და დაზვინულ მიწას მუშტები დავუშინე... სველი თიხა ზედ მეკვროდა, მაჯები მტეხდა, მუშტები ქვასავით მიიმდებოდა...

გამიწყდა ქანცი, დაიცალა, ამოვიდა ამოსასვლელი, მიიმეღ ვსუნთქავდი და

პირში ცრემლის მლაშე გემოს ვგრძნობდი.

თავჩალუნული გიორგიც ტიროდა, ცხვირ-პირს მახელოებს აწმენდდა, გახუნებულ, შემოტმასნილ ხალათში მკერდი უხტუნავდა.

გამიკვირდა, ნუთუ ამ დაბლვერილ, თავგადახოტრილ ბიჭს ჩემს გამო ტირილი შეუძლია-მეთქი.

წამოვდექი, ხელი მოვხვიე და წვიმაში დარჩენილ უპატრონო ბოჩოლებივით მივაყრდენით ერთმანეთს თავები.

საყდრიდან თამრიკო გამოვიდა.

— შენც აქა ხარ? — გამიხარდა.

— ჰო, წავიდეთ!

— მე კი მეგონა, სულ მარტო დავრჩი...

კოკისპირულად დაასხა, დაღმართი მოლიპულივით გახდა. ორდღიანი წვიმით ნიადაგი გამძლარიყო და ახლა პატარ-პატარა ნაკადულები ფეხდაფეხ მოგვდევდნენ, მოკლავებოდნენ, დამფრთხალი თავგებივით ჩასაძრომს ეძებდნენ, მაგრამ დამბალ მიწას თავისი უკვე მიეღო.

ბოლოს გზები გაიყო — ჩვენ მოკლეზე ვჭრიდით მინდორს, ნაკადულები კი ნაურმაღს გაჰყვნენ ხეისკენ.

თამრიკო არ შემოგვყვა, სახლისკენ გაიქცა. ეზოში შევედით და გადაიღო, მაგრამ ცა ისევ იმუქრებოდა, წითელი მათრახივით იქნევდა ელვას, სოფლის თავზე ღრუბლებს მოერეკებოდა.

— ლამის არ ჩამოიქცეს? — ჩაიბურტყუნა მზარეულმა, მეტყევე ანდრომ და სახორცე ქვავს გამოუყვთა, არ ჩაიხარშოსო.

ცეცხლს მივეფიცებთ. ცოტა ხანში ორთქლი აგვარდა. წინიდან რომ შევშრით, ახლა ზურგი მივუშვირეთ, სითბოს კატებივით გავუტვრინდით.

სითბომ დედაჩემის ხელი გამახსენა: ლოგინში, ჭაგულდაღმა მწოლარეს ზურგზე მისვამდა ხოლმე, — „ჩემი ნერცხალი, ჩემი ხალიანი, სულელი ბიჭი... ნახე, ნახე, აქაც არ გქონია? აქამდე როგორ ვერ შევამჩნიე... ხალი ბედნიერების ნიშანია და ჩემი ბიჭიც ბედნი-

ერი იქნება, ძალიან ბედნიერი...“ ხელისგული ადიოდა და ჩადიოდა ზურგზე და მართლაც ჩემზე ბედნიერი არავინ იყო.

— ჯერ ქალებთან ჩამოატარეთ! — ეუბნება მზარეული მიმტანებს.

წყალი მორიგეობით დაუუსხით ერთმანეთს. იდაყვებამდე შემხმარი ტალახი ჩამოვიბანე და დანორცხვებულ გიორგის სახლისკენ ვუბიძგე. ღია ფანჯარას რომ ჩავუარეთ, დედაჩემის სურათი დავინახე, მოპირდაპირე კედელზე დაეკიდათ და ტუჩის კიდეებიდან ოღნავ გაღიმებული მომჩერებოდა.

„ეს სურათი გადავიღე და მეორედ ღღეს შენც დაიბადეო“, — მეტყოდა ხოლმე. მაშინ, ფოტოზე, მხოლოდ ლამაზ თვალებში გაბრწყინებულ სიხარულს ვხედავდი, ახლა კი ნაღველი და გაკვირება დასადგურებულოყო. ნუთუ სურათებიც იცვლებიან? იქნებ ტირიან კიდევ, ოღონდ ჩვენ არ გვესმის?

— სადა ხარ, დათო... მოდი, გიორგი, შენც აქ დაჯექი! — დაგვიძახა ბები-ჩემმა და ქალებში ჩავიკუჭნეთ.

თეფშები დაგვიდგეს და კვლავ დამაცხრა სიბრაღის მზერა. თავი ვეღარ ავწიე, გიორგისა რომ არ მომრიდებოდა, სხვენზე ავძვრებოდი და ხალხის დაშლამდე ფეხს არ ჩამოვდგამდი.

ცოტა ხანში კაცებთან გაიყვანეს, არჩილ მასწავლებელმა გვერდით მომიყვანა და ჩემი სადღეგრძელო თქვა.

სკამებმა ხმაურით დაიწიეს უკან. წამომდგარ კაცებში ჩავიკარგე, ყველა ერთდროულად ალაპარაკდა.

დედაჩემის გარდაცვალების პირველ ორ დღეს ჯერ კიდევ მწამდა, სრომ ეს ხალხი, სოფელი სასწაულს მოახდენდა, დაკარგულს დამიბრუნებდა, გაყინულს, უმოძრაო სხეულს სულს ჩაჰბერავდა, რაღაც ისეთს მოიმოქმედებდა, მხოლოდ ზღაპრებში რომ გამეგო, მაგრამ მივხვდი, რომ მათი რიხიანობა, ყოვლისშემძლეობა, ბავშვებისათვის მოგონილი ტყუილი ყოფილა. ვერავის დაი-

ფარავდნენ, რადგან ყველა საკუთარ სიკვდილს უფრთხოდა, ემალებოდა, გზა-კვალს უბნევდა, თვითონ არანაკლებ უჭირდათ და რომ შესძლებოდათ, პირველ რიგში თავის თავს უშველიდნენ... ამიტომ იმის მოსმენა, რაც კარგად ვიცოდი — არ ღირდა, ახალს ვერაფერს მეტყოდნენ, დედაჩემის ნალევლამდგარ თვალებს სიცოცხლეს ვერ დაუბრუნებდნენ... თანაც მათი ლაპარაკის მიზანი ხომ ის იყო — გული აეჩუყებინათ, ავღრიანებულყავ, თავში წამეშინა, რომ თავისი ნათქვამით, ლამაზი სიტყვებით კმაყოფილება ეგრძნოთ.

მომდგარი ცრემლი უკანვე ჩავაბრუნე, ჩემკენ გადმოხრილ სახეებს თვალი ავარიდე და სუფრის ბოლოში პირმოკუმულ ივანეს მივაჩერდი, ჭიქიან ხელს მონუსხულივით რომ დაპყურებდა და მოჭმუხნილი შუბლის ღარები უთრთოდა...

ქალებთან დაბრუნებულს, გიორგი აღარ დამხვდა, მზარელს ეხმარებოდა ქვების გარეცხვაში.

სხვენზე ავიპარე და თივაზე მივწექი. კრამიტზე წვიმა ხმაურობდა, წვეთები ჩიტებივით შეწყობილად, თანაბრად ენკავდა სახურავს.

ახლა მარტო მინდოდა ყოფნა, სხვენის აბლაბუდებთან, ლასტზე გაშლილ ნიორთან, თივას მოყოლილ, სუნდაკარგულ, დამკნარ ყვავილებთან — იმათთან, ვინც ფიქრში ხელს არ შემეშლიდა.

ჩემგან ხელმარცხნივ, ბაჟის მხარეს სხვენი ღიად არის დატოვებული. აქედან ბზე და თივა ამოგვაქვს ხოლმე. გადღმა აივნიანი სახლი მოჩანს, ლურჯად შეღებილ ფანჯრის რაფებზე ადრეული გაზაფხულიდან — გვიან შემოდგომამდე ნაირ-ნაირი ყვავილის ქოთნები დგას და ისეა გაფერადებული იქაურობა, სამოთხე გეგონება.

ამ სამოთხეში ერთი ჩიტი გალობს. ის რომ არა, აივნისკენ არც გავიხედებოდი...

ოპო, გაიღო კარი და არტემა ბორ-

ბლებიანი სავარძლით გამოაგორეს. მოხუცს წელამდე თბილი შალი აფარია, სავარძლის სახელურებისთვის უღონოდ ჩაუჭიდა თითები, მიბრუნ-მობრუნებისას თავი სახურგეზე უქანავებს, თეთრი წვერ-ულვაში და უწყინარი, ბებრულად ლამაზი პირისახე აქვს, მსგავსი მხოლოდ ეკლესიაში მინახავს, დაჩოქილი ბებიაჩემი ჩურჩულით რომ შესთხოვდა: — „მოხედე მოწყალებით მევედრებელთა შენათაო!..“

ბორბალი გაუტყდაო, მითხრა თამარიკომ და მართლაც რამდენიმე დღე არ გამოუყვანიათ. ეტყობა, გაუკეთეს. ამას იფიქრებდა? კაცი მთელ ჩვენს მხარეს აზანზარებდა, ახლა კი ბორბლებიანი სავარძლის იმედოდლა დარჩენილი — იგორავებს — გამოიყვანენ, არადა, უნდა იწვევს ოთახში. საკმელსაც ხელით აჭმევენ და იმასაც, ფუჰ... სხვები აკეთებინებენ. რა ყრია ამნაირ სიცოცხლეში... ნუთუ ასე ტბილია სული?..

პაპაჩემი დურგალი იყო. საქმეს რომ აიღებდა, არტემა დამხმარედ დაჰყვებოდა თურმე... თან ხელობას სწავლობდა, თანაც თავს ინახავდა.

მალე ხელობაზე გული აუყრია, ქალაქში წასულა, რალაც კურსები დაუმთავრებია, დაცოლშვილებულა და სოფელში თავმჯდომარედ დაბრუნებულა. გამხდარი, უენო ბიჭი ეგრე შეცვლილა რომ... მოსუქებულია, წელზე შემოკრული ქამარი მოუშვია.

არიქა, ჩქარა ყველა კოლექტივში, თორემ დედას გიტირებთო! შუა კრების დროს დაუცლია მაუზერი. ჭერის ფიცარში გამძვრალი ტყვია სტრაფილს დასტაკებია და იქ გაკედილა. მაშ, ეგეთი ბიჭი ყოფილა, მამალ მგელს არ შეუშინდებოდა.

ერთ ღამეს პაპაჩემი გაუღვიძებია, იალალიდან კაცი ჩამოვიდა, ყაჩაღებს საქონლისთვის ყელი დაუჭრიათ. მენახირეები უცემიათ და უნდა გავეღვენოთ, თოფი წამოიღეო.

კაცს თოფს ვერ ვესვრიო!

კაცები კი არა, ხალხის მტრებიაო!

მაინც ვერა. ვინც გინდა იყვნენო! — გაკერპებული პაპაჩემი.

მილიციამ და არტემას ხალხმა გაიმძღვანეს ამბის მომტანი, ყაჩაღებს დიდხანს სდიეს, როგორც იქნა, მიაგნეს, შეუკრეს გზები და ხეზე ასულები ჩიტე-ბივით ჩამოყარეს.

დაზოცილები ურემზე დაუწყვიათ, თივა წაუფარებიათ და ისე ჩამოუტანიათ სოფელში.

შეყრილა დიდ-პატარა.

ფოტოგრაფი მოიყვანეთო! — უბრძანებია არტემას.

მოუყვანიათ თავის სამფეხა აპარატინად.

გადაუხდია არტემას თივა და ხალხი შეძრწუნებული კივილით მისწყდომია ერთმანეთს — წელზემოთ გაშიშვლებულ, საზარლად თვალდია მკვდრებს ნატყვიარ მკერდზე სისხლი შავად შეხმობოდათ.

გადაუღო! — უთქვამს გაფითრებულ ფოტოგრაფისტის და იმასაც უარი ვერ გაუბეღია, უჩხაკუნებია, ხან ერთი, ხან მეორე მხრიდან.

მოეში, ნუ სჩადი მაგას, როგორც დახადე, ჩააცვი და წაილე სადაც გინდაო, — გაბრაზებული პაპაჩემი.

შენაო, — თითი დაუქნევია, — მაშ ხალხის მტრებს ვერ ესვრიო, არა?... აბა, ეხლა ჩვენც გადაგვილე, ვინც ამ ყაჩაღებს ბოლო მოუღოო — ურემთან თოფსდაყრდნობილი გაჯგიმულა.

მაგათ არა, მაგრამ შენ კი გესვრიო — შევარდნილა სახლში გაცეცხლებული პაპაჩემი და კედლიდან თოფი ლურსმნიანად ჩამოუგლეჯია.

არ დამღუპოო! — ხელი აუკრავს ბე-ბიაჩემს და აცდენილ ეკანს ქუდი მოუხდია არტემასთვის.

საწყალი ფოტოგრაფი, აპარატისთვის თავი მიუწებებია, წყაროსთან წაპირქვაებული და დედის ხსენი არ შეარჩენია.

მას მერე აურია, სულ მკვდრებს მიე-ლაპარაკებოდა თურმე. ერთ ღანეს კი ამდგარა, ბოსელში წნელი ჩამოუბამს და თავი გაუყრია.

თამარიკოს დედამ არტემას მოუტანა, ეტყობა, დღეს ამის რიგია — ყელთან პირსახოცი ჩაუფინა და წინიდან ჩამოუჯდა.

პაპაჩემს თოფი თოფად ჩამოართვეს თვითონ კი იმავე ღამეს წინ გაიგდეს... შეიდ წელიწადს კაციშვილს ვერაფერი გაუგია, ცოცხალი იყო თუ მკვდარი. ორმოცდაერთი წლის ზაფხულში დაბრუნდა, დახვდა ატირებული ბები-აჩემი:

ბიჭებმა ერთი ნაბიჯით გაგასწრეს, — კომისარიატში წაიყვანესო.

ლევანი რალად, იმას ხონ ჯერ არ უწევდაო, — უკითხავს მამაჩემზე.

გაიკლა თავი, სადაც ჩემი ძმები — მეც იქაო, თორემ არ მიჰყავდათო.

ჩაურგია დიდრონ ხელებში თავი და ამხელა კაცი ბავშვივით ატირებულა:

თვალი მაინც დამეკრა, როგორები გახდნენ, მაგათი ნახვის იმედილა მა-ცოცხლებდაო...

დამბერებხარ, ჩემო დავითაო, — ნაღვლიანად გაუღიმია ბებიაჩემს, — გამაგრდი, მტერი არ გაახარო, სატირ-ლად დაბრუნდიო? — მოუტანია სა-ღურგლო იარაღების ყუთი, — აგერ შენ და აგერ სათონე, რამე უშველე, თორემ სადაცაა თავზე დამეჭკევაო.

უნდოდა პაპაჩემს საქმისთვის გული გადაეყოლებინა, თორემ სათონეს იმ-დენი არაფერი უჭირდა.

აჭამეს არტემას, პირი მოსწმინდეს და უფრო მოხერხებულად დასვეს. ქალმა თევშები წაიღო, გავლისას ჩამ-რთველს თითი აჰკრა და აივანი გან-ათდა.

არტემა სამი წელიწადია წელქვემოთ არის მოწყვეტილი. იმ დღეს ცუდად გამხდარა, ენაც წართმევია. მოუყვანიათ კატო მკითხავი. არ ვიცი, ლოც-ვამ უშველა თუ თავისით მოხდა — გონზე მოსულა.

— კატო, აღარ შემოძლია, ყოველ-ღამ იღება ჩაკეტილი კარი, შემოვა და-

ვითა, მხარზე გადადებული ბირდაბირით, ჯერ უნდა — გადამხერხოს, და მადებს კიდევ მუცელზე, მერე გადაიფიქრებს, ხერხს მიაყუდებს, წამწვდება ყელში და მახრჩობს...

— კარგი, ერთი, დავითას აქ რა უნდა, რამდენი ხანია მოკვდა, — დაუმშვიდებია კატოს.

— მართლა? როდის. ნე რატომ ვერ გავიგე! — გახარებია არტემას, — აქამდე ვერ მითხარი? — დაუტია თურმე შინაურებს.

— ჰოდა, დაწყნარდი... აბა, კიდევ მოსვი! — თავი წამოუწევინებია და არტემას „შელოცვილ“ ჯამში რომ ჩაუხედავს, უყვირია:

მატყუებთ, ყველა მატყუებთ, ახლა ჯამში ჩავისვამთ და გინდათ კბილები დამამტკიროსო! — ისევ დაუკარგავს ჰეუს „გასაღები“...

— რაღა ის ელანდება, სხვა რამდენი გააუბედურა, — თქვა ბებიაჩემმა — არა, დავითა მაინც სხვა კაცი იყო, არ მოუსვენებს, ვიდრე თან არ გაიყოლებს! — დაანატა ბოლოს...

კარი ბოლომდე გააღეს და არტემა სახლში შეაგორეს, ეტყობა, ძილის დრო მოუვიდა.

ოთხ მძიმე წელიწადს გაუვლია და მაშინ, როცა ყველაფერი მოთავებული ეგონათ — ერთ კვირაში, ზედიზედ მიუღლიათ ბიძაჩემების დაღუპვის ცნობა. აი, იმ გაღიმებული ტყულებისა, დედაჩემის სურათთან ერთად რომ გვიკიდია.

ჩამჯდარა ძაძებში ბებიაჩემი, პაპაჩემი ხომ მთლად მოტეხილა და მომჩვარულა, დაწოლილა და აღარც ანდგარა, ზურგი უქცევია ყველასთვის, მხოლოდ ხანდახან მუშტს დასცხებდა კედელს.

ისევ ბებიაჩემს უძალია, ჩაუკლავს ჯავრი; სახლ-კარს დასტრიალებია, მაგრამ პაპაჩემი ვეღარ აუყოლიებია, მხოლოდ კედელზე დაბრაგუნებულ მუშტზე ზედბოდა, თანდათან რომ სუსტდებოდა უქმელ-უსმელი კაცი...

გარდაცვლილა თუ არა, ჰოსპიტალში დან გამოწერილი მაძაჩემიც ჩამოსულა, თითქმის თორმეტი წლის უნახავი მამაშვილი, როგორც იქნა, შეხვედრიან ერთმანეთს, მაგრამ პაპაჩემის გაციებულ შუბლს ვეღარ უგრძნვია შვილის აკანკალებული ტუჩების სითბო...

— აღარ შემიძლია, რაც ამ დასაწვავ სოფელში მოვედი, ერთი ბედნიერი დღე არ მინახავს, ცოლი მოიყვანე, ეგებ ჩვენი საქმე წაღმა წავიდეს! — შეხვეწნია ბებიაჩემი და მართლაც, წელიწადი არ იყო გასული — ვიდაცის დანჯღრეული „ემადინით“ მოახრიგინა დედაჩემი.

მე რომ დავბადებულვარ, ასულა იმ თავსხმაში ბებიაჩემი, საყდარში სანთლები დაუთნია და გარშემო სულ მუხლისჩოქვით შემოუვლია, — ღმერთო, შენი ჭირიმე, რახან გვარი არ გადაგვიშენო, — მერე პაპაჩემისთვისაც ჩაუძახია, — გაიგონე, დავითა, შვილიშვილი გეყოლა, შე უბედუროო! — და წამოსულა სველი, დასისხლიანებული მუხლისთავეებით...

მეძახიან. იცის ბებიაჩემმა რომ აქ ვიქნები.

მაგიდები აულაგებიან, ტაშტი სავსება აზელილი ნახორხალით და ნარეცხის სუნი დგას. გული ამერია, პირზე ხელი ვიტაცე და უკანვე გავვარდი.

— უპატრონოდ დამრჩი და გაცივდი, — შუბლს მიჭერს ბებიაჩემი, — დროა, საკუთარი თავის მოვლა ისწავლო...

სახლში ნარეცხის სუნი მთელ კვირას იდგა. გარედან შემოსულს, ვიდრე შევეჩვეოდი, გული ყელში ამოწდიოდა.

სექტემბრის ბოლოდან ოქტომბრის შუა რიცხვებამდე გამოიამინდა, რამდენიმე დღეს ბიძაჩემი — დედაჩემის ძმა მოგვეხმარა. მოვჭერით სიმინდი,

ზანო ჩხიკაძე
ჩიბიგი ჯამთარში

საქართველოს
ქრონიკა

გამოვგლიჯეთ ჩამხმარი ლობიო, დაებერტყეთ კაქალი... უპატრონოდ მიგდებულ ბაღში თუკი რამ გადარჩა — დავაბინავეთ.

ივანემ შეშა ნოგვიტანა, ურმიდან გაღმოაწყო და მე და გიორგი დაგვაცენა — დახერხეთო. თვითონ სახლშიც კი არ შემოვიდა — რამდენს ეხვეწა ბებიჩემი, — გაუძღვა ხარებს და წავიდა.

საკვირველი კაცია, ერთს პირდაპირ არ შემოგხედავს. გიორგიც მამის ალიკვალია, სულ გან-განზე დადიან, თითქოს გაბუტულები არიანო. არასოდეს დაუყვირია, მაგრამ არც ის მინახავს, შვილს მოფერებოდეს. თუმცა ამას რა მნიშვნელობა აქვს, ოღონდაც მამა გყავდეს გვერდით.

გასულ კვირას ორმოცი გვექონდა. მთელი დღე წვეთი ცრემლი არ გადნომვარდნია და უცებ შემეშინდა, ვაითუ აღარ მიყვარს-მეთქი, მაგრამ ლამით ისევ ის სიზმარი ვნახე: დედაჩემი მბანს, წელთან გაბანტული, ყვავილიანი ხალათი აცვია, წყალი ჩხრიალით ჩადის ტაშტში...

ამომიყვანა, ზეწარზე მიმაგორა, გადამახვია და კალთაში ჩამისვა. მიიხედ-მოიხედა, უცხო არავინ მიყურებდესო და მკერდზე ხალათი გადაიწია, ლოყაზე თბილი ძუძუს შეხება ვიგრძენი...

გამელვიძა, პერანგისამარა ბებიჩემი გაოფლილ შუბლს ნიწმენდა. უაზროდ შეეცურებდი, ვერაფრით გავრკვეულიყავ დედაჩემის კალთიდან აქ როგორ გაჟნდი.

— რა ნახე ასეთი, რამდენი ხანია ტირი... წყალი დალიე, — მომიტანა კიქა.

დავმშვიდდი, ეტყობა, ისევ ძალიან მიყვარს-მეთქი და გული იმაზე დამწყდა, რომ წინანდებურად მამაჩემი აღარ შემოვიდა, თეთრი გაღეღილი პერანგით. აკი თქვა კატო-მკითხავმა, თეთრი სიზმარში — სიმართლეაო.

ძილი აღარ მომკარებია, დიდხანს ვიფიქრე მამაჩემზე.

იანვარში ათი წელი შესაუღლებდა, რაც არ მინახავს. ლამის ხმაც კი დამავიწყდეს, ხანდახან ყრუდ ჩამესმის ხოლმე შორიდან და ქრება...

ისევ აურიია, სულ წვიმს, წვიმს. მთელი ეზო აიზილა, გასაცოდავდა ჩვენი თუთა, გაშავდა, გასცივდა ფოთოლი, ჩიტებმაც კი დაივიწყეს, ზედაც აღარ უყურებენ, ერთთავად საღორესთან ირევიან, ეგებ სალაფავიდან რამე გვერგოსო.

დახერხილი შეშა დერეფანში, გაუქმებულ ბუხართან წყობისად დავალაგეთ,

ხვალ აღრიანად წისკვილში ხორბალი უნდა წავიღო, წყალობა სალამომდე ჩამოტყვას და სკოლის მერე ჩამოვიტან.

„სადგურიდან სადგურამდე მანძილი 250 კმ-ია. რამდენ ხანში გაივლის ამ მანძილს სამგზავრო და სატვირთო მატარებლები, თუ...“

მამაჩემს რომ ასამართლებდნენ, მატარებელი პირველად მაშინ ვნახე.

სასამართლო სადგურის უკან იყო და ვიდრე მივიდოდით, ჯერ ლიანდაგი უნდა გადაგვევლო.

შორიდანვე დაგვკვივლა, გზა დამიცალეთო, ბლუჯა-ბლუჯა შავი კვამლი გაუშვა და აქოთქოთებული, სადგურთან შედგა. გვეჩქარებოდა, წესიერად ვერც კი შევათვალიერე, ან მაგის დარდი ჰქონდათ ჩვენებს?

სასამართლოდან რომ გამოვედით, ორივე ტიროდა. ლიანდაგი ცარიელი იყო, წასულიყო მატარებელი... გული დამწყდა, ახლოს მაინც მენახა-მეთქი, მაგრამ მე ხომ არ მომიცდიდა?..

— ისწავლე, შვილო ისწავლე, — შემოვიდა ბებიჩემი, — სწავლის ფასი არაფერი ყოფილა.

— პითაგორა გავიგია?

— ვინა, შვილო?

— ესე იგი, არც იმის თეორემა იცი... „ვია, სირცხვილო, სადღა არის სიწითლე შენი“. — საჩვენებელი თითი ჩემი მასწავლებელივით შუბლზე დავიდე, — არა, პიონერო ბაბაღე (ბაბაღე ბები-

აჩემია), ამდენი ცუდლუტობა უკვე აუტანელია. არცხვენ საკუთარ თავს, სკოლას, ამხანაგებს, და რაც მთავარია, მაგ წმინდა ყელსახვევს.

— ნუ მამაძაღლობ! — გაეცინა.

— ზეალ მშობელს მოიყვან, დედას კი არა მამას, მამა მოგივლის შენ, მამა! — დაგვარი ზელი მაგიდას.

— შენი ჭირიმე, შენი, — თავზე მაკოცა, — საზღში რო ენად გაიკრიფე-ბი, დაფასთან რატომ არ ჭიკჭიკებ ეგრე?... ჯობრზე, შვილო, ჯობრზე უნდა ისწავლო.

ვის მაჯობრებს ბებიაჩემი, არ ვიცი, მაგრამ გაკვეთილებს რომ პატიოსნად „იბარებს“ — ეს კი ფაქტია. არ ბეზრდება, დაიდებს გადაშლილ წიგნს მუხლებზე, თან ისე შემომეყურებს, ვითომ, ვერ მომატყუებ, ყველაფერი ზეპირად ვიცეო.

მხოლოდ გუშინ ვერ დაფარა განცვიფრება, როცა ვუთხარი, აფრიკაში ჯერ კიდევ ცხოვრობენ ველური ტომები, „შიშველ-ტიტველი“, კაციჭამიები მეთქი.

— მეხი კი დავაყარე მაგათ, რეებს გასწავლიან! — გაბრაზდა ჩემს მასწავლებლებზე.

მეც მხარი ავუბი.

— აბა, აბა, შენ ეგა თქვი... თანაც არც შეწვა, არც მოხარშვა, ეგრევე თქვლეფენ.

— კარგი, კარგი თუ ღმერთი გწამს, გული ნუ ამირიე...

რამდენი ხანია, არ გაგვიცინია. დედა ჩემის სურათს შეეხედე, ხომ არ ეწყინა-მეთქი. ძალიან სასოწარკვეთილი აღარ მეჩენა, ღიმილიც უფრო მეკეთრად ეტყობოდა. ასე მეგონა, ხელი წელქვემოთ, მუცელთან ედო და ჩემს გულისცემას აყურადებდა — მე ხომ მაშინ ჯერ კიდევ თავისთან ვყავდი.

მას შემდეგ თითქოს მთელი საუკუნე გავიდა...

ბაღში წამიყვანეს. სიზმარში რომ ვნახე, ისე ვყავდი მამაჩემს კისერზე შესმული. დედა ოდნავ უკან, კალათით მოგვეყვებოდა. ხანდახან ხელს წა-

მატანდა ხოლმე და ვხტუნავდით, დევჩიოდით.

ბაღში შევედით, მამაჩემმა ჩამომსვია, ვიდრე პამიდვრის კვლებთან ავიდოდით, სიმინდის ტაროები მოამტვრია.

დედაჩემი მწვანე ლობიოს კრეფდა, კალათში აგროვებდა, ჩვენ კი კაკლის ძირში სარები დავამტვრიეთ და ცეცხლი დავანთეთ.

მამა მუხლისთავეზე იდგა და სულს უბერავდა. თავიდან ახრჩოლდა, ორივეს თვალები აგვიწვა, მერე თანდათან ამოძვრა ალი, მოედო ჩინჩხვარს, ატკაცუნდა, აგიზგიზდა.

სიმინდი დავარჩიეთ, ცეცხლს მივუფიცხეთ და დედაც მოვიდა, საფენი გაშალა, კალათა გვერდით მოიდგა და ლობიოს დამტვრევა დაიწყო.

— როგორი ბიჭები ვართ? — გახედა დედაჩემს.

— კარგები, მაგრამ სიმინდს თუ მეც მარგულებთ, უფრო უკეთესები იქნებით.

— ეკუთვნის? — აცრილ მკლავზე მაკოცა მამაჩემმა.

ყურის ძირში დაწყებულ ნაიარევს თითი გავაყოლე.

— ძალიან გეტყინა?

— ჰო, ძალიან!

— შენი მოკვლა უნდოდათ?

— უნდოდათ, მაგრამ ვერ მივართვი.

— მე მაშინ სად ვიყავი?

— ზეზე იჯექი და გველოდი, როდის ჩამოგიყვანდით, — თვალი ჩაუკრა დედაჩემს.

— ზეზე რა, ჩიტი ვარ?

— ჩიტი ხარ, მაშ, ელურტულა ჩიტი.

— რო არ მოსულიყავით, მელა შემეჭამდა?

— მელას ხო მე ვებრძოდი.

— მელას კი არა, ფაშისტებს!

— ოჰო-ჰო, როგორ დაიბრაწენ! — ნაცრიანი სიმინდები წკირით გამოყარა...

გვერდიგვერდ ისხდნენ, დედა მხრით იყო მიყრდნობილი, მიყურებდნენ, როგორ „ვასუფთავებდი“ ტაროს და იცინოდნენ. მერე მამაჩემმა ლოყაზე აკო-

ცა... ნეტა ის წამი გადაეღო ვინმეს, მა-
შინ სხვასაც ხომ ეცოდინებოდა, რა
კარგები იყვნენ...

ეჰ, შეშა ჩაიწვა, დარჩა ნაცარი. ნა-
ცარი — სიტყვა სამმარცვლიანია და
გამოხატავს საგნის, ამ შემთხვევაში სა-
რის, ჩინჩხვარის, კუნძის მდგომარეობას
ცეცხლის წაქიდების შემდეგ.

კი მაგრამ, თვითონ ცეცხლი სად მი-
დის, მიწაზე ხომ მხოლოდ ნაცარტუტი
არჩება?

— ბებო, სად მიდის ცეცხლი?

— ჩემთან, შვილო, მე მწვავს და
მხრუკავს! — მითხრა და ერთხელ კი-
დევე ამოთავა არტემა, არტემას ოჯახი
და იმის გასაგისი.

„არტემა შენთვის დამითმია და გასა-
გისს მოეშვი!“

გაკვეთილები დავამზადე.

ბებიაჩემმა ჯამი მომცა, ადი, ხახვი
ჩამომიტანეო.

არტემა აივანზე იჯდა, თვლემდა თუ
ელვია, ვერ გაიგებდი. თბილად ეცვა,
თავი ხილაბანდით ჰქონდა წაკრული.
ყვავილის ქოთნები აელაგებინათ და
მთელ აივანს ლაზათი დაეკარგა.

— მანდ დაგეძინა, ბიჭო?... ჯამი ჩამო-
მაწოდე და ბარემ თივაც ჩამოიტანე...

რაზას თითი ავკარი. ბოსლის კარი
ჭრილით გაიღო. ნავთი უნდა დავასხა
თორემ გული გააწვრილა.

ბოსელში ბნელოდა. სარკმლიდან შე-
მოსული მკრთალი შუქი თავზეზე ჩა-
მოკიდულ ცელისპირს ანათებდა. სა-
ქონლისა და პატივის სუნი მეცა. შემო-
ლობილიდან ცხვრებმა კიკინით გად-
მოყვეს თავები და თივას მიეჩანენ.
ორილა დაგვრჩა — ერთი თავზე და-
ვკალით, ერთიც ორმოცზე.

ნაწილი ცხვრებს ჩავუყარე, დანარ-
ჩენი დეკეულსა და ხბოს გავუშალე ბა-
ვაში.

ხბო თივას შეეძქევა, თან სულ კუდს
ათამაშებს, ათასნაირად მანჯავს და
გრეხავს. დიდი მოუსვენარი ვინმეა, კა-
რი თუ ღია დარჩა — შემოვა და მძი-
ნარეს ენას მისვამს.

ეს ჯაჭვი და რკალი ჩვენი ფურდელთა
სია, თუმცა რაღა ჩვენია, ფული და-
ვჭირდა და გავყიდეთ. ზოგმა გვითხრა,
იფად მიგიციათო, ზოგმაც — კი ფასი
აგილიათო, ხალხისას რას გაიგებ.

საწყალი ფურდელთა ამათი დედა
იყო. ყოველ საღამოს დიდი, გაბერილი
ჯიქანი მოჰქონდა. შემოვიღოდა ეზოში,
გადგამდა განზე ფეხებს და ელოდა,
როდის მოწველიდნენ. ბებიაჩემი თბი-
ლი წყლით ჩამობანდა ძუძუებს, შეუდ-
გამდა პირგანეირ სპილენძის ქვებს და
ჩხრ... ჩხრ... თანდათან ეჩუტებოდა
ცური. მე და ხბო კიდევე აქეთ ვჭიდაობ-
დით, ვიღრე არ მეტყოდა, ეხლა გამო-
უშვით და ისიც შეუძვრებოდა, ეცემო-
და ჯიქანს და იყო ერთი ჭიფხვაში და
დავიდარაბაში.

ფურდელის სახსოვრად რკალი და
ჯაჭვილა დაგვრჩა.

ვნატრობდი არ გაიყიდოს-მეთქი.
მართლაც შუადღემდე სერიოზულად
არც არავინ შეგვევაჭრებია. მერე ერთი
მოვიდა, კინკრიხოზე გახუნებული ნაბ-
დის ქული ეკოსა, დიდხანს უტრიალა
გარშემო, ლამის სმენაც კი გაუსინჯა.

იკითხა ფასი და ვუთხარი.

ძალიან გაიოცა, ხელები მაღლა შეჰ-
ყარა, სადაურები ხარტ, მაღრიბიდან
ხრმ არ ჩამოხვედით, რა ამბავიაო.

— ჩვენ ასე გვიღირს, — ბებია-
ჩემმა.

— ჩემო დამ, მაგ ფასს არავინ მოგ-
ცემთ.

— არ მოგვეცემენ და როგორც მო-
ვიყვანე, ეგრევე წავიყვანთ ჩვენს მაღ-
რიბში.

— თქვენი საქმისა თქვენ იცით, —
მოგვეცილდა უკმაყოფილოდ, თვალი კი
ეტყობოდა, ძროხაზე დარჩა.

მაღე ისევ მოვიდა, ორიც სხვა მოი-
ყოლა. ახლა იმათ ათვალეირეს, უტყა-
პუნეს ხელები.

— მეძვირებაო! — თავი მოიქეჭა
ნაბდისქულიანმა.

— რა თქმა უნდა, დაუდასტურეს მის-

მა ამხანაგებმა, — საქონელი კარგად მოვლილია, მაგრამ...

— ძვირია და იაფი სხვაგან ნახეთ, — უქმეხად უთხრა ბებიაჩემმა, — რომ არ მიჭირდეს, ამ ბავშვს ძროხა გაეყიდება?

მოსულებმა ახლა მე შემათვალისრულეს და რაღაც იგუშანეს.

— შავი ხალათი რათ აცვია? — იკითხა ერთმა.

მე ჩქარი ნაბიჯით მოვცილდი იქაურობას, იმათი თავი აღარ მქონდა... როცა მივიხედე, ნაბდისქუდიანი ფულს უთვლიდა.

— მშვიდობაში მოგახმაროთ! — წამოვიდა ბებიაჩემი.

ფურღელდომ ერთხელ მოღრიცა კისერი და დაჭიმულ თოკს გაჰყვა.

— ვაითუ, დაკლან!

— გგონია, ეგრე გავიმეტებდი? შევიღწევილი მეყოლა და იმის სახელზე ვყიდულობო, თორემ ორი მაგდენიც რო შემოეძლია...

— იქნებ მოგატყუა.

— ჩემი ხნის ხალხი აღარ იტყუება... ძალიან კი დამენანა! — ამოიოხრა და მოწყენილები დავადექით ჩვენი სოფლის გზას.

ასე დამთავრდა ფურღელდოს ამბავი...

●
ზღაღი გამოვხვეტე და ბოსლის კარი გამოვიხურე.

ისევ წვიმს ეს პატრონმკვდარი. მოიბუზა, გასაცოდავდა სოფელი, დაღმართზე რახრახით ჩავლილ მანქანას აღარ მისდევს ბავშვების და ძაღლების გნისი. ჩვენიც ჩუმად არის, მხოლოდ საძაღლედან თუ გაჰრენს გამვლელ-გამომვლელს. უდევს წინა თათებზე თავი და ღრმად ჩაფიქრებული კაცივით იყურება. ნეტავ, რას ფიქრობს, ან თუ ფიქრობენ ძაღლები საერთოდ. ვინ აძალებთ სულ ხელებში შემოგყურონ, პატრონის წიხლი მოფერებასავით შეირგონ, უცნობს კი სოფლის ბოლომდე გაჰყენენ ღრენითა და კბილების ღრჭი-ალით? ერთგულება? ხმელი, დაობებუ-

ლი კუტის დაკარგვის თუ მარტოობის შიში?

ალბათ, უფრო მარტოობისა.

აი, იმ დღეს, შუალამისას გამეღვიძა. ყური მივეღდე და მომეჩვენა, რომ ბებიაჩემი აღარ სუნთქავდა. როგორ შეიძლება სიჩუმეში ადამიანის სუნთქვა ვერ გაიგო, თანაც ახლოს გვიდგას საწოლები.

„რა დაემართა, ნუთუ... არა, ნამდვილად არ სუნთქავს“, — შიშისგან ოფლად გავიღვარე, ლამის შემშალა იმის გაფიქრებამ, რომ შეიძლება სულ მარტო დავრჩე. ხელის მიკარებაც ვერ გავბედე, — ვაითუ მართლა...

კეფა გამიხურდა; თითქოს ქვაზე მარტყმევიწებდნენ.

გვერდი რომ არ ეცვალა, ალბათ გავიღებოდი! — გაინძრა თუ არა, ჩემი ბალოშინად გადავძგერი და ფერხითი ჩავეუწყე.

— შეგცივდა?

— არა, შენთან მინდა! — დამიცხრა გულის კანკალი.

ამოიკენესა და თავი ისევ ძილმა წაართვა,

ყმუიან უპატრონო ძაღლები და მარტო დარჩენილი ადამიანები, დასტირიან საკუთარ უბედობას... ვინ იცის, ეგებ ადამიანებს და ცხოველებს მხოლოდ ბედნიერება ანსხვავებს, უბედურების წუთები კი ერთნაირად გულის მომკვლელი აქვთ.

— ღმერთო, არავინ დატოვო მარტო. წმინდაო ღვთიშობელო, წმინდა გიორგი, გადმოხედეთ ჩვენს სახლსა და მონაგარს წყალობის თვალით! — ბუტბუტებს ბებიაჩემი.

ნელ-ნელა კლებულობს ლამპის შუშაში სინათლე და ბოლოს ოდნავდა ბუუტავს, როგორც ყველაზე შორეული და მიმქრალი ვარსკვლავი.

შევყურებ ლამპას და ათი წლის წინანდელი ღამე მახსენდება. ბებიაჩემიც ბევრჯერ მომიყვა მაშინდელ უბედურებას, ნიაღვარივით რომ შემოვარდა და მამაჩემი გიჟიცა.

„ნიკალა მოკლესო“, — სოფლის ზარი და ქოთქოთი ოთახში ნამქერთან ერთად შემოვარდა. აკანკალდა სინათლე, კედელზე დედაბოძის ჩრდილი შექანდა.

— მთელ ღამეს ყმუოდნენ უბნის ძაღლები, — ჩაილაპარაკა ბებიაჩემმა და სმენადქცეულს, თვალი გაუშტერდა. ელოდა, კიდევ რას იტყოდა მოსული, ვინ იყო მკვლელი. უცნობი თუ ნაცნობი.

„რად გაჩუმდა, მუხლებშუა მოქცეულ შალს რატომ კმუტუნის უაზროდ, იქნებ, იქნებ?...“ — მთელი სხეულით შექანდა, თითქოს დაიბზარა, დაირღვა, თავს ძლივს იკავებდა რომ არ ჩაფშვნილიყო.

— თვაურის ბიჭმა დამარტყაო, უთქვამს იმ საცოდავს და ამოსვლია კიდევ სული... ოფოფაანთ ბაღის ბოლოში უნახავთ პირქვეჩამხოზილი. ბიჭები წასდგომიან, უფიქრიათ, დამთვრალა და სახლამდე ვერ მიუტანებიანო. გადმოაბრუნეს და ჩვენს მტერს — იწვა თურმე სისხლის ტბორში, — მუხლებზე ხელი ვიშვივით დაირტყა დარიკომ, თითქოს სალავაზე გუნდას აბრტყელებსო და მიჩუმდა.

— მეშინია! — ვთქვი მე.

— ვისი, შვილო?

— რო მოკლეს, იმის მეშინია!

— კარგი, კარგი, დაიძინე, დილაზე ადრე უნდა წამოხტე. აბა, ამდენ საქმეს მართო როგორ ავუვალ, — თან დარიკოს ანიშნა, ამასთან რა გვალაპარაკებდაო, — ძალიან ყოჩაღი ბიჭია, ეს რო არ მყავდეს, არ ვიცი, რა გვეშველიოდა...

— ეგ ხო ყველამ ვიცით, — კვერი დაუკრა დარიკომ. — ჩემებს კი არ ჰგავს, თუ სახრე არ ავიღე — საღამომდე იწვებიან.

— ნეტავ, ის ბიჭი სადღა დაიკარგა! — დარღინად შეხედა კარს. — დილაუთენია დაადგა მოყვარე, ღორსა ვკლავ და წამოდითო. ადგა ცოლ-ქმარი და წავიდნენ.

— მიკვირს, დათო არ წაუყვანიათ...
— არ გაჰყვა, აღამიანო. ასეთი უცნაური ბავშვის მნახველი არა ვარ, დაიჯინა, თუ შენც წამოხვალ — წავალო აბა, დარიკო, ჩემს საქმეს სადმე წავსვლება?

შორიდან მანქანის ხმაური მოისმა, მერე ფანჯრებზე ფარების შუქმა გადაირბინა...

— მოვიდნენ, — წამოიწია დარიკო. — მილიცია იქნება.

— მოიცა, შენ ბავშვთან გაჩერდი! — შალს ხელი წამოავლო ბებიაჩემმა...

ქარი ჩამდგარიყო. დიდრონი ფანტელები აღნებოდა ნათბილარ სახეზე. ეზო ხუხსხუსით გადაიარა. ადევნებულმა ცუგამ წინ გადაუსწრო და გარეთ გასულს შეაჩერდა.

ფეხი არ გამოადგაო, — დაუტია ძაღლს.

ერთხანს შეყოვნდა, გული ცუდად შემოჰკვნესოდა და გულის ხმას ყური მიუვლო...

ხმამ სანუგეშო ვერაფერი უთხრა.

ღმერთი არ ურევია ჩემს დაბადებაშიო, — ჩაილაპარაკა და მანქანის გაქვალულ გზას დაადგა.

მიდიოდა ბებიაჩემი, მძიმე ფიქრით თავმოდრეკილი. ამ გზაზე გაილია მისი ცხოვრება. ყოველდღიურმა დარდმა და ვარაშმა დაადნო, გააშწარა. ბედნიერიც ყოფილა, მაგრამ მას შემდეგ იმდენ წყალს ჩაევლო, რომ აღარც კი ახსოვდა, როდის და რატომ იყო ბედნიერი... იქნებ მაშინ, კამეჩებშებმული ურემი რომ მიაყენა დავითამ?..

მზითვეი დააწყეს, თვითონ, მორცხვი პატარძალი, ფარდაგში გახვეულ ლოგინზე დასვეს; ორი ხელი იყო, ორივე მატყლის... შეუწყრა დავითა კამეჩებს, აჯაყაყადა ქვიან გზაზე ურემი. მოსახვევიდან უკანასკნელად დალანდა აცრემლებული დედა.

გაზაფხული იყო, ჰო, ადრეული გაზაფხული, ფოთოლი გამოდიოდა, ატმები წითლად ლუოდნენ და მზის მცხუნვარება კიდევ უფრო აბრუებდა ისედაც დაბნეულ პატარძალს.

ეგრე უბრადა იარეს, ზურგშეკეული და ვითა კოფოდან ხანდახან თუ შეუძახებდა კამეჩებს და ხალათში გამოკრულ განიერ ბეჭებს შეარხევდა. ვიდრე ამ ღონიერ ბეჭებს იყო ამოფარებული — რა უჭირდა...

თითქმის ნახევარი გზა გაიარეს და ღერძამაც ქახანი გაიღო, ურემი მიწზე მუცლით გახოხდა... შიშმა რომ გადაუარა, მაშინდა ჩაესმა დაღმართზე დაგორებული სპილენძის ქვაბის რაკაბუჯი.

ორივეს სიცილი აუტყდა, ალალი, გულლია სიცილი — ალბათ ერთადერთი მათი ერთად ცხოვრების მანძილზე...

მაშინაც ეს დღე გაიხსენა, როცა სულთმობრძავმა დავითამ მეზობლები დაითხოვა და ბაბაღეს მარჯვენა ტუჩებთან მიიტანა, ხელისგული პირზე მიიფარა, თითქოს ამომავალ სულს ის შეაჩერებდა, გაწამებულ სხეულში ჩაუბრუნებდა, მაგრამ ამ ტიალს, თუ ამოფრინდა, რაღა დაიჭერს...

მერე ოდნავ გადმოიხარა, თვალი შეივლებს სურათებისკენ გაუშტერდა და ეგრევე დარჩა...

ხალხის ყაყანი მოახლოვდა. მანქანა მოცურებულებიყო და გზაზე გვერდულად იდგა.

სამნი ამოსულიყვნენ, ღობესთან მიმდგრები რაღაცას ბჭობდნენ. ხმაზე იცნო, ნიკალას ძმა ივინებოდა, ყვიროდა, მაგრამ იმჯილავდა.

— არა, თქვენი ჭირიმეთ, ხელი არავის ახლოთ, — მივარდა მილიციას, — ეგ ჩემი საქმეა, მე დამაცადეთ, რამდენიმე კაცის სისხლი უნდა დავლიო... მოუწყეს, შეშურდათ მაგათსავით ტილიანი რო არ იყო, ცხოვრების შნო რო ჰქონდა...

ჩამოთვალა ვისი „სისხლის დაღევასაც“ აპირებდა. ჩამოთვალა და ბებიჩემს გული სადღაც გაეპარა... წაიქცეოდა, თოვლიყინულ ლატანს რომ არ ჩასჭიდებოდა.

სოფელი ტორტმანებდა, ქელავდა აზელილ თოვლზე დაფენილ ფარების

შუქს, ზედ უვლიდა სისხლს, დანახვამაც მშვიდი, თავჩალუნული ცხოვრება აღმღვრია და მშვიერი ნადირივით აჯაგრა.

ნიკალას ძმა სახლიკაცებმა წაიყვანეს. ახლა შორიდან ისმოდა ყვირილი და გინება.

ამ ალიაქოთიდან ბებიჩემის ელდისაგან დაყრუებულ გონებას აზრის გამოტანა უჭირდა.

მამაჩემი კიდევ რამდენჯერმე ახსენეს.

— რა სოფელი, რა მეზობლობა და ძმობა გვექონდა, უფროსო... როგორ გაგესვარეს, გამოგვაცალეს სოფლის თვალი ვაუკაცი... დანასისხლად იყვნენ გადაკიდებულები და აჰა, მიაღწიეს კიდევ თავისას.

კუნძზე ფეხშემოდგმული „უფროსო“ გაყინულ ხელებს იფშენებდა, ატორლიალებულ არტემას თავს უხალისოდ უკანტურებდა, თითქოს მთელი ეს ამბავი იმდენად აწუხებდა, რამდენადაც საჯახირო და თავში სახლედი გახდომოდა...

გამობრუნდა, გასარკვევი უკვე აღარაფერი იყო, რახან მამაჩემი ახსენეს — აღარ მოეშვებოდნენ, ნიკალას „კულები“ ბოლომდე ჩაჰყვებოდნენ. ისიც იგრძნო, რომ ამ შემთხვევამ სოფელი ქვაზე დანარცხებული ქოთანით დაამსხვრია, დააქუცმაცა. ზოგი სეირს გულხელდაკრეფილი დაუწყებდა ყურებას, ზოგი ძველ ბოლმებს გადმოანთხევდა, ხოლო დანარჩენები ენას მოიქავებდნენ, ჭორების ზვავს დააგორებდნენ და ზამთრის გრძელ, ერთფეროვან ღამეებში თავს შეიქცევდნენ. იმასაც ხვდებოდა, რომ ორლობები, უსინათლო, ფანჯრებგამოღამებული სახლები უკვე სისინებდნენ, ტყუილი და მართალი მგლებივით დაძრწოდა და არვინ იცოდა, სად და როდის შეეყრებოდნენ ერთმანეთს, რომელი იმარჯვებდა, საით გადაიწონებოდა განკითხვის სასწორი...

სახლში რომ შემოვიდა, დარკო ვაშლს მითლიდა.

— თავი მტკივალ და, მგონი სიცხეც
უნდა ჰქონდეს.

— ეგლა მაკლდა, — ჩაილიპარაკა ბე-
ბიაჩემმა.

დაუდევრად მოსროლილი შალი,
კრუხივით დააფრინდა სკამს და ზედ
გადაეფოთრა.

გრილი ზელი მესიამოვნა.

— ხო მითხარი, არ დავიგვიანებო?

— კერაი ხარ, კერპი, მთელი დღე
ცივიდან ვერ გადმოგიყვანე... — ლა-
რიკო, განჯინაში ძმარია ქილით და ეს
ნაჭერი დამისველე... თხის ქონიც მანდ
უნდა იყოს... შეგიკალი ხელში.

— რას ამბობ, დეიდა ბაბალე, რაც
ჩემ შვილებზე ამიგი გაქ...

ძმრიანი ნაჭერი კარგად გაწურა, და-
ეცა, შუბლზე თმა გადამიწია და ღა-
მათინა...

სახე თანდათან უფრო ამეწვა, პირი მიშრება, მძინავს და არც მძინავს, თვალებში ჩამდგარი ნისლი წამით გადაცურდება და მკაცრად პირმოკეპული ბებიაჩემის სახე გაილანდება... მერე ისევ ნისლი აეფარება ბებიაჩემს, დაუქანებულ გორგოლებიან საწოლის თავებს, ბიძაჩემების გადიდებულ სურათებს...

— წყალი! — ძლივს ამოვიკნაველ.

ვილაც დაფაცურდა, ჩამესმა სურის
რაქრაქი...

— კიდეც გინდა?

— Իհա... զիջա՞նք քեզ:

— დერეფანში.

— შესცივდება, შემოიყვანე!

ძალი საწოლთან ჩაჯდა, ცხვირ-პირ-ზე დიდი, წითელი ენა მოისხვა და მომა-ჩერდა.

— მოდი, კუგა, მოდი.

ძალმა კუდის, ქიციინით ბეზიანემს
გადახედა — შეიძლება თუ არაო და
ახლოს მოიწია. მეც გადმოვიხარე და
თავზე ცხელი ხელისგული გადავუსვი.

—გეყოფა, ნუ ღეღეღაობ.

— პურის მიღება.

— ახლავე, გულს დაგიზღუდ და მიეცემ, — ღარიკოს ალუშინის ჯამით შემღლვალის თხის ქონი გამოართვა, —

ბალიშქვეშ თავმალთ იქნება. ^{მეცხედრის}
იყოს, უფრო თბილია, ამით ^{შევახ-}
ვევ, — თავსაფრის ნასკვი გამოხსნა და
ორად გადაკეცო, — მიაწოდა დარი-
კოს.

გრძელი თმა აუფუჟდა, ჩამოეშალა. თითქოს პირველად ვხედავდი, თვალები მომჭრა თეთრმა სინათლემ.

თმის ბოლოები მუჭში მოვიქცეე.

— თოვლივით არის, ოღონდ თოვლი
ცივია.

— კარგი, დამაცადე! — საბანი წელამდე გადამხადა, ავეცილი პერანგი ნიკაპთან შემოიკეჭნა.

— რა ლამაზი ზღაპრ!

— მართლა, შვილო? — მოკუმული პირი ღიმილმა გაუსხნა და ქონიანი თითები შეერღზე გამისვა.

— მართლა, დედას გეფიცები, მამას
გეფიცები.

საწოლის თავს დაყრდნობილი დარი-
კო იცინოდა — თქვენ არ გაქრით, რა
ხარტ ეხლანდელეებით...

უცებ ბებიანები შეჩერდა, მკერდი ყურადღებით შემითვალისწინა და თითქმის ვილაცას დაუღაპრურაო — თქვა:

— 310, 05 4705...

— ეინა? — დაიხარა დარეკოც.

— ბატონები გვესტუმრებიან, წითელა ბატონები... აბა, ზურგზეც ენახოთ... გადავბრუნდი.

— უი ქაა, ზურგზე სულ დაფოთლი-
ლი ყოფილა! — გაიკვირვა დარიკომ.

— კარგი დრო კი შეარჩიეს, ვენაც-
ვალე მაგათ მადლსა, — ბეზიარემის სა-
ხეს მწუხარებაში შერეული ნათელი
ეფინა...

ჩამეძინა, ვერ გავიგე, როდის მოვი-
და მილოცია.

ბებიაჩემს ჰიშკარანდე გაუცილებია
მოსულები და ჩახველების ხმა მოესმა.
დაინახა, როგორ გამოეყო სიბნელეს
მალალი, მოხრილი ლანდი და ჩქარი ნა-
ბიჯით წავიდა, გაერიდა,

იცნო, არტემა იყო, — ამდენი წლის
მერეც ავი სულივით დასტრიალებს ამ
ქარ-მიდამოს.

ერთხელ გულში ჩადებული ბოლმა

ვერ მოინელა, ისევ მოცურდა, რომ გესლი გადმონახიხოს.

დავითას წასაყვანად რომ მოვიდნენ, იმ ღამესაც ასე მოიქცა, მილიცია შემოუშვა, თვითონ კი გადღმა დადგა — ფეტვიათნ სათონესთან იყო ჩაქუჩტული...

რატო ხელი არ გამოიხმა, რას ვეცი დავითას, მოხვედროდა ის ტყვია და ამით მოთავდებოდა. მაინც ჩვენს დასაღუპად ყოფილა გაჩენილი და მაინცა..."

შემობრუნდა, თურმე მთელ სახეზე გამომფენოდა ატმის კვირტებივით დაღუბული, წითელი წერტილები. შუბლი აღარ მქონდა ცხელი, ღრმად მეძინა და მშვიდად ვსუნთქავდი.

— ჩამოვიდესო და ჩავიდეს, რამ შეგაშინა, ვინც მოკლა, თავში ქვა იმან იხალს! — დაუმშვიდებია დარიკოს.

— ეეჰ, ესენი ეგრე არაჭრიან და კერავენ, ეზუქრებოდნენო, მოუწყესო... ამდენი პატივი მეცი და ერთი რამეც მინდა გთხოვო...

— მითხარი, რა თხოვნა მინდა.

— ბავშვთან დარჩი. ქვემოსოფელში ჩავალ, იმით ამოვიყვან.

— ასე გვიან როგორ ივლი, სადმე არ წაგნამქროს ან ნადირს არ გადაეყარო.

— ზოგ ადამიანს ვერ გაურჩევია, თორემ ნადირმა იცის, ვინ შეჭამოს.

— კოლას მაინც გაგაყოლებ.

— არა, არა... შენ ოღონდ ბიჭს მიმიხედე...

შალს შიგნით, ილიაში წალდი ამოუჩრია და წასულა...

თოვლი კოჭებამდე დაედო. რამდენჯერმე დაიხარა და ბოტის ყელი სალოკი თითით ამოისუფთავა. სიჩუმეში მკვეთრად ისმოდა ქალების ტირილის ხმა, ალაგ-ალაგ კაცის თავშეუკავებელი ბლავილიც გაერეოდა თურმე და ტანში ჭინჭრავდა, შიშის მარწყხებით გაკოჭილი სხეული ძლივს მიჰქონდა თეთრი ფიქვებით დახაზულ ღამეში.

„მაშინ უნდა ეტირათ, ოჯახს ნაარმალით რო აესებდა, ის საცოდავი, ისა... ჩიხივით რო ჩამოივლიდა ხოლმე, რას

იფიქრებდა, თვაურის ობოლი ნიჭის წერა თუ გახდებოდა...“

„ნეტა ჩემი არაფერში გაურიონ...“

როგორ დაიღალა, გაუწყდა ილაჯი. ვინ დაჰკრა პირველი ბარი, ვინ დასახლდა ამ ღვთისაგან დაწყვეტილ ადგილას... მოასვენოს შვილმაც, მტერ-მოყვარემაც, რა უნდა ასეთ ამინდში დარდისგან გამოხრულ ძვლებს რომ მიაყანკალებს... რამდენჯერ უთხრა: — ნუ ეჭიდებები, გაჯობებენ და დამეჩაგრები, მაშაშენის მაგალითი წინა გაქვსო.

„აკი დაჩაგრეს კიდეც, პირში მთქმელი ვის უყვარს.“

ნიკალა, შენი და თავმჯდომარის სახლი თუ კოლმეურნეობის საწყობია — ეგეც გვითხარი. ამხელა ომი გადავიტანეთ და თქვენ რა გაგვიხდით, აქაურობას რომ აჩანაგებთო, — გამგეობაზე ორივე ვააშავა.

ვინ ვაპატიებს, აკი ბრიგადირობიდან გაათავისუფლეს, თეთრი ძაფით მოგონილი ტყუილი მოუგონეს... ირბინა ზემოთ-ქვემოთ, დაქნა გზა სოფლიდან ქალაქამდე, მაგრამ რას გახდა ან რას უნდა გამხდარიყო, ი, თავმჯდომარის უკან კიდეც ვიღაცა დგას, უფრო ღონიერი და, ცარიელი ხელით და სიმართლით მოერევი?...“

სოფელს გასცდა. თოვლი უფრო სქლად იდო. გზიდან გადაუხვია და მინდორ-მინდორ მოკლზე წავიდა. ხშირი ბარდნა შორს გახედვას უშლიდა, მაგრამ თავისი ვარაუდით, მალე ხიდან უნდა გასულიყო. ხიდს გადავივლიდა და ქვემო სოფლის ბაღებიც გამოჩნდებოდა.

ხელმარცხნივ მოიტოვა კალო და ბოსლები.

„პატიმრობიდან რომ დაბრუნდა, მანდ ჩაყარა დავითამ ვაზი, სულ დარჩეული ნამყენი.

ჩვენთან არ ივარგებსო, რამდენმა უთხრა, მაგრამ არ დაიშალა, მშვენიერი მზისგულია, ვითომ ხელს რა შეუშლისო და მართლაც ეგრე აგხილეთ ყველაფერი, გაზაფხულზე ყველა გაიკვირტა.

ერთ ღღეს არტემამ კაცი მოუგზავნა, ბოსელს ვაშენებთ, გამგეობამ შენს სავე-

ნახეზე მოხერხებული ადგილი ვერ შე-
არჩია და უნდა დაგვიტოვო.

ტახტზე იყო მიწოლილი, მინდვრიდან
მოსული ისვენებდა. იქიდანვე მისწვდა
სამფეხას და... შურდულივით გაეარდა
ამბის მომტანი...

გამგეობას ვინ კითხავდა, თვითონ იყო
გამგეობაც და სიკვდილიც, ანდა ადგი-
ლების მეტი რა ეოხრა...

ერთხანს ვითომ არაფერი, მიჩუმდა,
კრინტი აღარ დაუძრავს. ვაზიც უფრო
და უფრო დამშვენდა...

დავითა თივის დამზადებაზე გაგზავნა,
თვითონ კი დრო იხელთა, შეუყვანია
ტრაქტორი და ისე მიერ-მოერია, გადა-
ეთხარა, გადაეყვება ვენახი რო...

ღმერთო, კიდევ როგორ არის ცოც-
ხალი, რატომ იმ ვაზივით არ ამოძირკვე
მისი მონაგარიო!..

ქალაქშიც გაეგოთ, ამოვიდა ვილაც
ღვთისნიერი, ნახა, რიყეზე ამოყრილი
თევზივით სულს რომ ღაფავდა ვენახი
და ჩაავდო არტემამ მანქანაში, — შე
დასაბრმავებელი, გული რას გეუბნებო-
და, გულიო, — წაიყვანა ყვირილით და
გნიასით, მაგრამ არტემამ ორ თვეში მა-
ინც დაიძვრინა თავი და დაბრუნდა სო-
ფელში...

ეს საცოდავი ნიკალა, არტემას შვილი
არ იყო და ბიძაშვილი, მაგრამ ძალიან
კი ჰგავდა... ალბათ, ყველას ერთნაირი
ეშმაკი უზის სულში, ერთნაირად მოწამ-
ლულები დაძრწიან...

ბეზიაჩემი გაკვირვებული შედგა —
ფიქრში გართულს მინდორიც გადმოეგ-
ლო, ზიდიც და ქვემოსოფლის სასაფლა-
ოსთან მოსულიყო.

დაღლილობისაგან სულს ძლივს ითქ-
ვამდა. შეისვენა. შორიახლო რაღაც ამ-
ოძრავდა — დააკვირდა, ვილაცის საფ-
ლავთან ძალდი ეყუდნა.

ადამიანის დანახვაზე წინა ფეხებით
თოვლი მოფხოჭა, კისერი წაიგრძელა
და ყეფის ნაცვლად ამოიხავლა.

— ვისი ხარ, შე საცოდავო, ვისი.
ძალმა წკმუტუნით შესტირა. ბეზია-
ჩემი მიხვდა — შავი ქოფაკი პატრონის
საფლავთან მოსულიყო.

ჩაცუტდა, ზურგზე აკანკალებული
ხელი გადაუსვა. ძალდი მუხლებთან გაე-
ლურსა.

ცოცხლებს უფრო უჭირთო, — გაი-
ფიქრა და პატრონზე მეტად ოთხფეხა
არსება შეეცოდა, მისი მიწოდებული პუ-
რის მადლი რომ ვერ დაევიწყებინა.

— წამოდი, ცუგა, წამოდი, თორემ
გაიყინები! — წამოღდა.

ძალდი არ განძრეულა, ადგილზევე
დარჩა...

ვიდრე ეზოში შევიდოდა — განათე-
ბულ ფანჯარაში შეიხედა. გადაწეული
ფარდიდან მამაჩემი დაინახა და ერთბა-
შად დამშვიდდა, მოდუნდა, ისე მოეშვა,
რომ შესვლის თავიც აღარ ჰქონდა. ანდა
რომ შევიდეს ძალიან კი გაახარებს.
შვილის ნახვა უნდოდა, — ნახა, სალსა-
ლამათია, შინაურებთან ვახშმობს, იცი-
ნის და, ეტყობა, ბედნიერია.

„ნეტა რათ ჩამოვედი!“ — მაგრამ
რომ არ ენახა, ჯავრი შეჰამდა, რა გაათე-
ნებდა ამხელა ზამთრის ღამეს.

„ეს ოხერი წალდი მაინც როგორ დამ-
ძიმდა!..“

კარგა ხანს იდგა მოხრილი, თოვლზე
შავად ალაპლაპებულ ბოტებს დაჩერე-
ბული.

„როგორმე ავალწევ, ამ ღამესაც მშვი-
დად იძინოს!“ — უჩუმრად მიიხურა
ეზოს კარი...

სასაფლაოსთან ისევ ეყუდნა ძალდი,
როგორც კი ბეზიაჩემი დაინახა, წამოი-
წია, შეძაგდა და უკან დაედევნა.

სიციცემ თოვლი ზემოდან წაჰყინა.
შორიახლო გაქუცულმა მელამ გადაურ-
ბინათ, ძალმა შეჰყეფა და გამოენთო,
მაგრამ თითქმის რაღაც გაახსენდაო —
მობრუნდა, თანამგზავს ისევ კვალში
ჩაუღდა...

ბოსლებამდე მოაღწიეს და ბეზიაჩემი
ყეფამ დაიხედა. ძალდი კარგა მანძილით
ჩამორჩენოდა.

— წამოდი! — დაუძახა.

ძალდი არ განძრეულა.

ფეხი ზომ არ იტკინაო, — დაბრუნდა
უკან, მაგრამ ძალმა ერთიც შეჰყეფა
და ქვემოსოფლისკენ დაეშვა.

ბებიჩემი დიდხანს გაჰყურებდა — ისიც ცერად სჭრიდა მინდორს, თავდაბრილი მიჰყვებოდა ნაკვალევს.

„რა ჭნა ადამიანო, სოფლამდე მომაცილა!“ — შეებრალა, აუჩვილდა გული, როგორც ოდესღაც, უმცროსმა ძმამ თოჯინა გახურებულ თონეში რომ ჩაუგდო — ნაკვერჩხალზე ერთბაშად ალაპლაპდა და ჩაიფერფლა ცხვირმოტეხილი თოჯინა.

ჩაჯდა ნაცარტუტში, დაისია ტირილით თვალები.

დედამ ძლივს წამოაყენა.

— აბა, ასეთ მტირალას ვინ გითხოვს, სახლში დამიბერდები და რა გეშველებო, — კალთაში ჩაისვა, ცოშემხმარი თითებით ცრემლები მოსწმინდა...

ისე ალაღად მერე აღარ უტირია. ალბათ ყველაფერი ერთხელ ხდება ცხოვრებაში, ერთხელ და იმ ერთის გარშემო ტრიალებს სხვა დანარჩენი.

გაოცდა, როცა თვალებში სისველე იგრძნო. ეგონა იქ, ყავრით გადახურულ სათონეში დაეშრიტა ცრემლის სათავე. კიდევ დარჩენია, კიდევ შესძლებია დამშვენარი, გამოგვალული სახის ცრემლით გამოხიერება...

ძალი წერტილივითლა მოჩანდა. მალე ეს წერტილიც გაქრა.

ლამპა კიდევ უფრო ჩაიბუტა, ეტყობა, ნავთი ილევა. ნეტა რა დროა? ალბათ შუაღამე, მაგრამ ზუსტად რომელია, თორმეტის ნახევარი, თორმეტი თუ... ეგებ მაძლებმა უკვე გაიღვიძეს და დასაყვილებლად ყელს იღერებენ.

„მორჩა, აღარ ვიფიქრებ, თორემ ხვალ ისევ შუა გაკვეთილზე ჩამეძინება... ნახვამდის, მომასვენეთ, ტაკ-ტაკუ, დაიკეტა ბაზარი... არა-მეთქი, ვთქვი და ვათავებ...“

ამაღდ ვიწროალე, მაინც მოძვრებიან, საფეთქლებზე მიკაჟუნებენ, თმის ლერებს მოჰყვებიან.

„ჩანდაბას თქვენი თავი!“

დათოვლილი შალი დერეფანში დაფერტხა, ჯიბეში ასანთი მოძებნა, აანთო — ბავშვთან ავი თვალი არ შემყვსო.

დარიკო გაუშვა.

არეული სახლი მოათვალეირა, მაგრამ ფაციფუცის თავი აღარ ჰქონდა — ლამის ზეზეულად ჩასძინებოდა.

ლუმელი შეშით გამოტენა და ფერხით ჩამიწვა — ლამე არ გადაიხადოსო. ჩაწვა და ძილიც გაუკრთა, მხოლოდ სახსრები სტეხდნენ ყრულ, გაბმულად, გულის გამაწვრილებლად.

ვერ მოისვენა, ჩემი წრიალით ბავშვს გავალციებო, — წამოდგა, ფეხის წვერებით შემობარუნა პირმიქცეული ფლოსტები, ტახტზე დაიგო ლოგინი, ფურნიდან ცხელი კრამიტი გამოიღო, ნაჭერში შეახვია და ჩაწვა, კრამიტი გათოშილ ფეხებთან ჩაიცურა.

ტერფებიდან წამოსულმა სითბომ მოთენთა, დამძიმებულ ქუთუთოების ჭრილიდან ლუმლის სამკუთხედ საპაეროში აკანკალებულ ალს ხედავდა. ალი ხანდახან ლეკვის ენასავით გადმოეკიდებოდა, ასავსავდებოდა და ვიღაც უხილაგი ისევ შიგნით შეიტაცებდა...

სამკუთხედი თანდათან ფართოვდებოდა, იზრდებოდა... თვალები მოსჭრა და მამბრმავებელმა სინათლემ. ცეცხლის ალი თუ ლეკვის ენა წელზე შემოეხვია, აიტაცა და ნაკვერჩხლებზე შიშველი ფეხებით დააყენა.

„რათ შემოვყე, აქ ხომ დავიწვები და დავიბუტები,“ — თვითონვე უკვირს, წინააღმდეგობას კი მაინც არ უწყევს, მიჰყვება თოკივით გამობმულ ალს თმაგაშლილი და უქნილან ჩემი ხმა ესმის:

— რა ლამაზი ხარ, ბებო!..

არ შემოხვიდეო! — უნდა დამიძახოს, მაგრამ რანაირად — პირი გასანთლული ძაფით აქვს ამობლანდული...

მიღის და აქეთ-იქით იყურება.

ზეზეულად იწვის ხეები. ტოტებზე აღმიანები სხედან, ფეხებს აქანავებენ და იმათაც პირი აქეთ ამოეკრილი. ზო-

გიერთი იცნო კიდეც, მაგრამ როგორ დაელაპარაკოს.

— რას შვრებით, ხალხო, თავს რად იწვევთ, ცოდვას რად სჩადით! — ცდილობს რომ თქვას.

— ჩუმად, ჩუმად, ჩუმად! — ემუქრება ალი.

უცებ შენიშნა, — ყველას შავი ძალი უზის კალთაში. ამან უარესად გააოგნა, პირჯვარის გადასახვა დააპირა, მარჯვენა შუბლთან მიიტანა, მაგრამ მერე ველარ გაიხსენა, საით უნდა წაიღოს... იტანჯება, რამ გადამავიწყაო... ბოლოს როგორც იქნა, მოახერხა და ჩამოინაცრა ყველაფერი — ჩონჩხებივით აყუდებულ ხეებზე ხალხის ნაცვლად, ზარები ჰკიდია. დაშვებული საბლები სადღაც, ერთ წერტილში ინასკვება... თვალი გააყოლა, — ნასკვი საფლავთან რომ ეყუნტა, იმ ძალს უჭირავს კბილებით, თავს იქნევს და გაბმულად, ერთმანეთის მიყოლებით რეკენ ზარები...

შესცივდა. დაიხედა, თბილ ნაცარში კი არა, მუხლამდე თოვლშია...

გამოღვიძა, ფეხები ნაკერზემოცლილ, გაყინულ კრამიტზე უდევს და კბილი-კბილს აცემინებს.

ბოსელში მშვიერი საჭონელი ბლავის. მე საწოლში ვზივარ და ნახატებიან წიგნს ვათვალიერებ.

— დიდი ხანია გაიღვიძე?

— ჰო! — ვუპასუხე თავის აუწევლად.

— არ მოგშივდა?

— მეც მომშივდა, ბოჩოლსაც, ცუგასაც! — არ დამავიწყდა „ძმაცაცები“.

ხსენებაზე ცუგა საწოლის ქვემოდან გამოძვრა, გაიზმორა და ღუმელთან ჩამუხლულ ბეზიაჩემს შეაჩერდა.

საჩქაროდ მოგვხედა.

თხლო კვერცხით მოთხვრილი პირი მომწმინდა და ჯამით მოხალული გოგრის გული დამიდგა, აცნაწუნეო.

დაბარებულივით მოგვადგა კატო მკითხავი, ღარიკოს ეთქვა, ბატონები ესტუმრათო. ვაშლები და ჩურჩხელები მომიტანა.

სიზმარი ჯერ წყალს მოუყვამო მერე კატოს.

— უცნაურია, ცეცხლი, ზარები, ძალი... — ბუტბუტებდა კატო. — კვირამალაია, სანთლები დაანთე... დათო რომ მოკეთდება, ერთი წითელი მამალიც დაცალი, ცეცხლი ეგ არის — მამალს თხოულობს...

დედაჩემი და მამაჩემიც ამოვიდნენ. შეხედა თუ არა, მიხვდა რომ უკვე ყველაფერი გაევთ. მამაჩემმა კარებშივე მოაწოდა პალტო და ხერხი ჩამოიღო.

— ჯერ დაგესვენა, შვილო!

— ვინმეს ჰქონდა წაღებული?

— არა!

— დათოს ნაციგნარი იქნება... ქლიბი გამომიტანე.

— უცნაური კაცია, ამის დროა? — ჩაილაპარაკა დედაჩემმა.

— დაუძახე! — მეწყინა ჩემი ამბავი რომ არ იკითხა.

— შემოდი, ბავშვი გკითხულობს! — გაჰყო კარში თავი, თან ხალათის გულისპირს ნაჩქარევად იკრავდა.

— მე უნდა ვეახლო, თვითონ ვერ გამოვა?

— წევს, წითელა შეხვედრია.

შემოვიდა.

— აბა, დამენახე! — ნაძალადევად გამიღიმა.

— გაგებუტე! — გადავბრუნდი კედლისკენ.

— რატომ?

— იმიტომ?!

— არა, მაინც, მაინც? ხერხს კბილები ჩავუძვტვროთ და კიდეც ჩვენ გავიბუტოთო? — მომიღიტინა მკერდზე და ავხარხარდი, — რა გვეშველება, კბილები სცვივა, დაგვიბერდა ბიჭი.

— ერთი ცალი გუშინ ჩარჩა პურის ყუაში! — ბეზიაჩემმა გოგრა შედო ფურნეში.

— არც ვიტყვით, არც არაფერი.

— რათ უნდა გეტირა, შენ ხომ ვაჟკაცი ხარ.

— ცოტაც დამაცადეთ, ისეთი ბროლივით კბილები ამომივიდეს-თქო, რო... განა, ბებო!

— მამა, მამი, გაიგე გუშინ რა მოხდა? — ნიკალა მოკლეს!

სიჩუმე ჩამოვარდა, თითქოს პირველად გაიგონეს, სამივე დაიზაფრა. იქნებ იმიტომ, რომ ბავშვებს არ უხდებოდათ, როცა ისინი საშინელებებზე ლაპარაკობენ?

ნაშუადღევს „დინგი“ ლამის ლობეს მოაბჯინა „კოლხოზნიკმა“.

მამაჩემმა პალტო მოისხა და გავიდა. ქალები ხასიათწამხდარნი შეჰყურებდნენ ერთმანეთს.

გავისუსე, მივხვდი, რაღაც ხდებოდა შემაშფოთებელი, სამწუხარო.

ვიღრე მამაჩემი შემობრუნდებოდა, ღრო რაღაცნაირად გაიწელა.

— რაო? — ჰკითხა დედაჩემმა.

— უნდა გავყვე...

— შენ... შენ რა შუაში ხარ...

— ყველაფერი გაირკვევა და საღამოს ავტობუსს გამოვყვები.

— მალე მოხვალ? — მეც გადმომედო უფროსების მღელვარება.

— მალე, შვილო, მალე! — დაიხარა, — აბა, სად გაკოცო.

— იჩხვლიტები! — წავიჩურჩულე და გაუპარსავ ლოყაზე ხელი მოვუთათუნე. თოვლის, სიცივის, თმის, თუთუნის არეული სუნი ჰქონდა. მაშინ არ ვიცოდი, რომ ამ სუნს მერე მრავალჯერ გავიხსენებდი და ბოლმა სასულეს გადამიკეტავდა...

მამა წამოიწია, მაგრამ წელში გასწორება აღარ ვაცალე, ხელები კისერზე შემოვხვიე და თითები ერთმანეთში ჩავხლართე.

— არ გაგიშვებ!

— მელოდებიან.

— მაშინ ერთი პირობით...

— თქვი...

— „ჰმამე, ჰმამე, ვერ დავკეცე“, — რა არის?

— რამდენჯერ უნდა ვითხრა...

— კიდევ მითხარი!

— გზა!

— ყოჩაღ! — შევაქე და საბანი წავიფარე.

როგორც კი გავიდნენ, ფანჯარას გვეცოცო.

ქალები ჰიშკართან იდგნენ და თავქვეზე მიმავალ მანქანას გაჰყურებდნენ...

იმ წელიწადს, პირველ კლასში მივედი!

ლამპა ჩაქრა, რა ნავთი გავვიძლებს, მავთულებია დაწყვეტილი და მთელი კვირა სინათლე არ ყოფილა. ჩვენი მონტიორი ბოძზე არც აიშვება, სულ არყის სუნად ყარს...

„არყის სუნი... არყის სუნმა... არყის სუნს... არყის სუნით...“ რა მემართება, ნეტა ამას ხომ არ ჰქვია სიგიჟე?

მორჩა, ვი-ძი-ნები!..

ბიძაჩემმა თივა მოგვიტანა. დაწყნარდა ბებიჩემი, სულ იმას ჩიოდა, ამ ზამთარს საქონელი შიმშილით დაგვეხოცებაო. ბზე კი გვაქვს, მაგრამ თივის ყუთი მაინც სხვაა.

მანქანა მე და გიორგიმ გადმოვცალეთ და თივა ბაჭში გავშალეთ, მზეზე გავაშრეთ — ნესტი თუ შეჰყვა — ჩაობდება, ჩალობება.

სკოლიდან რომ დავბრუნდი — სხვენზე აჰქონდათ. მაღლა ივანე იდგა, ჩამოუშვებდა თოკის ბოლოს, შეჰკრავდა თივას ბებიჩემი და ააწვდიდა.

ჩანთა მივაგდე, ბებიჩემს ორკაპი გამოვართვი, თივა ავაგროვე და თოკიც დაეშვა. მოდიოდა, ნასკვიან ბოლოს გველის თავივით მოასავსავებდა. თითქოს უწმინდურს შევეხეო, ელდანაცემმა თითები გავუშვი — ის თოკი იყო, გამძლე, ღონიერად დაგრაგნილი, მოქნილი.

სათეთქლები გამიხურდა, ხელები დამება. გამახსენდა, როგორ ამოსრილდა საფლავიდან და ვალმოხდილი ბალახში მიეგდო.

„ის ტალახი ეგებ ჭერაც არ გასცლია, ეგებ...“

— შეჰკარი, რაღას უცდი... არ გემის? — ბოძს ჩაჭიდებული ივანე გადმოიხარა და მოუთმენლად მომაჩერდა.

„ნეტა გადმოვარდეს!“ — ამიღულდა ბოლმა, მაგრამ რას ვერჩოდი, ის თუ არა, სხვა იქნებოდა — მკვდარი დაუმარხავი ვის დაუტოვებია.

— რაღა ეს თოკი...

— ჰა? რა თქვი, ვერ გავიგე!

— რაღა ეს თოკი მოიტანე-მეთქი.

— რა ვიცის!.. — დაბნეულმა დახედდა ხელში შერჩენილ მეორე ბოლოს. მერე მიხვდა, მოკმუხნილ სახეზე ხელი ღონივრად მოისვა, თითქოს უნდა ცხვირ-პირი გაისწოროს — თოკი რა შუაშია, ბიჭო, — კიდევე უფრო გადმოიწია და ვიფიქრე, ახლა კი ნამდვილად გადმოვარდება-მეთქი, — ამოღი რაღაც მინდა გითხრა.

სხვენზე რომ ავძვერი — კედლის კიდეზე ჩამომვდარს ფეხები გარეთ გადაეწყო და ჩარჩოს მიყრდნობილი ეწეოდა.

ერთხანს ჩუმად ვისხედით. ბაგში ქათმები იქექებოდნენ, სასაცილოდ დარბოდნენ, მხოლოდ მამალი დააბიჯებდა ამაყად. ბოლოს მძლავრად დაიქნია ფრთები და ღობეზე აფრინდა.

ღელღებმა კაკანით გამოხატეს აღტაცება, ისიც უფრო მეტად გაიფუყა, გაიბღინდა, თვალები ფხიზლად ააღვარა.

— ეგეთი ზიზლით რათ მიყურებდი? — უარი არ თქვა, ჩემი ცხოვრების მანძილზე სხვა თუ არაფერი, გულისნადების წაქითხვა მაინც ვისწავლე.

— რა იცი, მე რას ვფიქრობ! — შემეშვეშენე უხერხულად.

— რა ცოდნა უნდა, სახეზე გახატია. სახეზე რო არ დაგეტყოს — ჯერ კიდევე ვერ ახერხებ და, საერთოდ, ისწავლი თუ არა, ეგეც საკითხავია — პაპაშენის სისხლი გაქვს, ცხონებული დავითასი — რაც იყო, ეგ იყო თურმე, სამართებელივით პარსავდა, მიღებ-მოდება არ უყვარდა... მისმენ?

— ჰო, გისმენ!

— აქ ჩამოსახლებამდე მთაში ვცხოვრობდით, აგე, იმ ქედს გადაივლი და იქ არის ჩემი სოფელი...

მამაჩემი მეცხვარე იყო, უბრალო, საწყალი კაცი, მთელი სიცოცხლე სახლში წესიერი გამოძინება რომ ენატრებოდა.

თითო ამომგდები ყველა სოფელსა ჰყავს და ჩვენ გამონაკლისი ხო არ ვიყავით — შემოგვიჩნდა ერთი უჩიათი, გაგვცალა, გაგვანიავა, — ეხლა მთა და ბარი სწორდება, თქვენ კიდევე მდიდრები ხაართო... რა უნდა ყოფილიყო მწყემსის სიმდიდრე, პური და ხორცი არ გვაკლდა, ეგ იყო და ეგ.

წერა რო აიტანს ადამიანს — როცა წასართმევი აღარაფერი დავერჩა, წელზე შემორტყმულ ქამარ-ხანჯალს ეცა — ესეც უნდა ჩაგვებაროვო.

ესაო, — უთხრა მამაჩემმა, — პაპაჩემის მამისეულია და ვერ შევიხსნიო.

თუნდაც ერეკლე მეფის ნაქონი იყო, — უკვე ძალადობაზე გადავიდა.

აჰა, წაილე შე გამჩენძალოვო! — ზედ გულის ფიცართან ტარამდე ჩაუყვანა და გადახტა ფანჯრიდან, უგზო-უკვლოდ გადაიკარგა.

რამდენიმე წლის განმავლობაში ერთი ორჯერ თუ მოვიდა, ისიც შუალამისას, გაბანჯგვლული და გასაცოდავებული... ბოლოს გავიგეთ, რომ მლაშეებს ზემოთ, იფნარში მოეკლათ თა-ვის ამხანაგებთან ერთად...

გული ამიძგერდა.

— ვინ მოკლა?

ივანე ღუმდა.

— ვინ მოკლა-მეთქი! — მკლავში ჩავაფრინდი.

— აგე, სამი წელიწადი ცოცხალ-მკვდარი რო დევს...

— მაშ იმ სამი კაციდან...

— ჰო, ერთ-ერთი მამაჩემი იყო... გიორგისთვისაც კი არ მიჩვენებია, — გულისცხიბე შეიხსნა და ქალღმერთი გახვეული სურათი ამოიღო.

გაფითრებულმა თვალები დავხუტე.

სურათი იმდენად შემზარავი იყო, ხელის მოკიდებაც ვერ გავხედე.

სამივე მართლაც შიშველი იწვა.

— ეს ნაპირა, მამაჩემია, თითი დაადო სურათს.

გამივიკირდა, — რანაირად არჩევს-მეთქი, სამივე ერთმანეთს ტყუპის ცალებივით ჰგავდა.

— საღ იშოვე! — ძლივს ამოვიღე ხმა.

— ვიშოვე! — მწარედ გაეცინა, — მამაჩემის მეტი სურათი არცა მაქვს, მადლობის მეტი რა მეთქმის, არტემამ დიდი პატივი მცა...

— მერე, მერე რა მოხდა...

— არაფერი.. მე და დედაჩემი გარეთ ვიციროდით, სახლში კი ვტიროდით. ყაჩაღის გლოვას ვინ გვაბატებდა... აქ უშვილო დეიდა მყავდა გამოთხოვილი, იმისგან გავიგეთ მკვლელის ვინაობა. ავიკარი გულა-ნაბადი, მოვკიდე დედაჩემს ხელი და დეიდასთან გადმოვსახლდით... მინდოდა ფესვიანად ამომეგდო, ამომეწყვიტა მაგის სახსენებელი, მაგრამ იმ წელიწადს ჯარში წამიყვანეს. როგორც კი დავამთავრე სამსახური, ომიც დაიწყა და წამოსასვლელად გამზადებული ბიჭები უკრაინაში მიმავალ ეშელონებში ჩაგვსხეს.

ყველას საკუთარი თავი უჭირდა, ლუკმა პურს ცეცხლის ფასი ედო და პაპაშენის მაშინდელი სიკეთე როგორ დავივიწყო, — დედაჩემი რომ მომკვდარა, კუმოც თვითონ შეუკრავს და მიცვალებულიც, როგორც შეეძლო გაუბატონსენია. ქვაც თვითონ გამოუყოფია და დაუღვია... ბებიაშენს ჰკითხე, უკეთესად იცის ეგ ამბავი.

ჩამოვედი, დავცოლშვილდი, ბავშვები მეყოლა და გამიჭირდა ოჯახის გაუბედურება, თავზე ხელი ველარ ავიღე, კერ ვეცი აქოთებულ ყანყარატოში...

ის გაბოროტება არ ჩამქარალა გულში, ამ სოფელში სიძულვილმა მომიყვანა და ვიღერე იქ არ ავათრევე, — თითი სასაფლაოსკენ გაიშვირა, — არ დავრწმუნდები რო ჩაძაღლდა, ვერ მო-

ვისვენებ... მაშინ უნდა ვიხარხარო გესმის, მაშინ! — მუშტი ჩარჩოს გამეტებით დაჰკრა და სახურავი შეზანზარდა.

მძიმედ ქშინავდა, თვალბგადმოკარკლული სახე ძლივს დაუწყნარდა.

— ან მე, ან ეს თოკი რა შუაში ვართ, რა ვიცოდით, დედაშენი თუ... ჩვენ იმას ველოდით, იმას, სამი წელი საწოლში რო ღებდა... — თავი ჩაჰკიდა.

— აიტანეთ, პა! — მოგვესმა დაბლიდან.

გიორგი ჩუმად შემოპარულა, თივა შეუკრავს და ქვემოდან შემოგვეცინის.

დაზაფრული ვიდექი. ამდენი ალბათ მთელი სიცოცხლე არ უღაპარაყია. ივანეს აღსარებამ თავი ამატყია, ტვინი ამიბურდა.

„რად უნდათ იმდენ ქოთნებს რომ გამოლაგებენ ხოლმე და ააყვავებენ ივანეს, თვალს ვის უხვევენ, ვითომ სულ ასე ზის, თავის სიცოცხლეში ბუზიც კი არ აუფერენია, შეიბრალებთ, კეთილი თვალთ შეხედეთ ბედისგან და ჩაგრულ ბერიკაცსო...“

საიდან სადაო, ჩვენ რა ვიცით, ვინ გადაიღო დახოცილებთან სურათი, აბა ამ ღვთისნიერ სახეს და ურმის თავთან გაჯგიმულ კაცს რა აქვთ საერთო, შეგეშალათ, გენაცვალეთ, სულ სპეტაკი და მართლები ვართ, ღმერთისა და სოფლის წინაშეო!.. — აი, ამას გაჰყვირიან, როცა ყვავილებს უვლიან, წყალს უსხამენ, ეფერებიან...“

— შენ კიდევ მაგათ დანათესალებას უბირებ! — ბოლო შეეკრაც ამოიტანა ივანემ და თოკი გიორგის ჩაუგდო, — თამრიკო მართლა კარგი გოგოა, მიკვირს, როგორ გამოერიათ ეგეთი ანგელოზი, მაგრამ...

— ცუდი არაფერი თქვა! — შევაწყვეტინე ვედრებით.

— შენ აღარ ხუმრობ, — პირზე შეაშრა სათქმელი. — ერთი ეს მითხარი, გიორგის არავინ უყვარს?

— რა ვიცი! — ჩავლუნე თავი.

— მამის სული ნუ წამიწყდება, არ

გავბრაზდები, — პირიქით, გამეხარდება, გაუღვიძია, ქვეყნის ავან-ჩავანი გაუგია ჩემს ბიკს-მეტყი.

„გამოსატეხად ხომ არ მეუბნება?“ — დავუპვი.

მიმიხვდა.

— მართლა მაინტერესებს, დათო, ხომ დავიფიცე, მეტი რა ვქნა... ვისაც სიყვარული შეუძლია, იმას გულიც სიკეთით აქვს სავსე... მე არ მეყოფა ამ ღვარძლმა რო ამომქამა? — მკერდზე ჯიბესთან დაიკრა ხელი.

— რა საშინელი სურათია, ნეტა არ გეჩვენებინა.

— დავმალავ, აღარ ვატარებ, მეც მწვავს და მშანთავს... ოღონდ ის მითხარი...

— მათემატიკის წიგნში, ოცდამეცამეტე გვერდზე უწერია სახელი და გვარი.

სახე გაუნათდა, აღელვებულმა ჩამოიფერთხა აყოლილი თივის ღერები.

სხვენზე გიორგიმ ამოჰყო თავი.

— ჩამოდით, გაცივდა საჭმელიო.

თვალ და ხელშუა შეიცვალა კაცი, ძველებურად აღარ იუარა. ჯერ ჩვენ დაგვაბანინა ხელ-პირი, მერე თვითონ... დავსხედით და ღიმილი არ მოსცილვდა.

— გაუცინარო ხელმწიფე, რახან შენ ხასიათზე გხედავ... — არყის ბოთლი დაუდგა ბებიჩემმა.

გიორგი გაოგნებული შემოგვეყურებდა ხან ერთს, ხან მეორეს. შეზარხოშებული ივანე როცა გადაიხარა და შუბლზე აეოცა — გაწითლდა, ისეთი მადლიერებით შეხედა, სიხარულის ცრემლი მომადგა.

იქვე დავნადვლიანი კიდეც, აუტანლად მომინდა მაჩაჩემიც ჩემს გვერდით ყოფილიყო. ისევ მომადგა ცრემლი და რომ არ შეემაჩნიათ, თავჩალუნული თეფშს ჩავაკეპრდი.

ივანე მიხვდა, მხარზე თანაგრძნობით ხელი მომიოთათუნა, ახლა ჩემკენ დაიხარა საოცნებლად და...

— ბაბაღე, ერთი ამას დამიხედე, ორი საქორჩე არა ჰქონია?

— ორი არა! — წამოდგა ბებიაჩემი.

— აჰა, ერთი და ორი.

— უიმე, მართლა ორია! — ორივეგან მაეოცა, — აქამდე როგორ ვერ შევამჩნიე.

— მე, მამი, მე? — ახლა გიორგიმ მიუშვირა თავი.

— შენ ერთი გაქვს... ამის საქმეა ცუდად, — ხელი ხელს შემოჰკრა სიცილით.

— გინდ სამი იყოს, ვითომ რა მოხდება — შევფიქრიანდი.

— ორი ცოლი გეყოლება... ორი რად გინდა, თათარი ხარ?... ბაბაღე, დათო ნამდვილად თქვენი, თუ?..

— ვიბოვებ, გზის პირას მიეგდოთ ჩვრებში გახვეული და ღნაოდა... რა ვიცი, ეგებ თათრისაც იყოს! — მხარი აუბა ბებიჩემმა.

— მეც არ გამოიკვირდა?... გაგიმარჯოთ, შეილებო! — დასერიოზულდა უცებ, — თქვენ, რო არ იყოთ, ბავშვები, ქვეყანა ერთმანეთს დაჰამდა...

„ბავშვებო, ჰმ!“

ტიშკრამდე მივააცილე. შვილი ცოტა წინ გაიგულა თუ არა, მომიბრუნდა:

— მაშ, ოცდამეცამეტეზე, არა?

— ჰო, არც მეტი, არც ნაკლები.

— ოი, თქვე ეშმაკის ფეხებო, თქვენა! — ილიასთან მომიღიტიინა და შვილს აედევნა...

„რაო, რა ორი საქორჩეო, რა მოიგონეს“, — ბევრი ვიტრილავ სარკესთან, ვლრიჯე აქეთ-იქით კისერი, მაგრამ თავისი კეფა ვის დაუნახავს.

„სისულელეა“, — დავასკვენი ბოლოს და ჩანთიდან წიგნები ამოვალაგე, მაგრამ რა გინდა ქნა — ვკითხულობ და თავში არაფერი შედის, ისევ ორ საქორჩეზე ვფიქრობ. თავისით მეფიქრება, თორემ მე სულაც არ მინდა... „რატომ უნდა მოვიყვანო მეორე ცოლი?... ოჰ, წინასწარ თავი ვის უმტკრევია. არა, მაინც, მაინც? — არ ისვენებს ცნობისმოყვარეობის ჭია — მაინც რა შეიძლება მოხდეს, რა?... ან უნდა გავეყაროთ, ან... მოკვდეს...“

მოვდივარ ერთ დღეს სახლში და თამარიკო გულხელდაკრეფილი მხედება...

ბავშვები ტირიან (ჩვენი ბავშვები), თვითონ სულ ყვავილებში წევს და თითზე ლამაზი, ცისფერთოლიანი ბეჭედები უკეთია, აი, ის, ბებიაჩემმა რომ მითხრა, შენი ცოლისთვის ვინახავო... მინდა თავი მოვიკლა, მაგრამ დამიჭირეს, გამოთოკეს, და ბოძზე მიმაბეს...

ფიქრში კი არა, მართლა ვტირი. მებრალეობა თამარიკო, ბავშვები, ჩემი თავი, ვტირი კიდევ იმიტომ, რომ ორი საქორჩე მამეს და იძულებული ვარ, სხვა შევიერთო...

— დედა! — ქვითინებენ ბავშვები, როცა „ის მეორე“ წიკბლას ურტყამს.

— დედა! — გულმოსკვნილი შევჩურჩულე სურათს, რადგან ვიცი, რომ მამაჩემი ჩამოვა და... შეიძლება სხვამ გააბას ბოძებზეა სარეცხის თოკი და იმ „სხვას“ ისეთი საყვარელი, დაღლილი ხელები არ ექნება...

„მამინ ჩამოვსნი სურათს და გადავიკარგები, უკანმოუხედავად წავალ... ჰო, ბებიაჩემსაც წავიყვან, შორს, ძალიან შორს დავსახლებით და მხოლოდ ერთხელ დავბრუნდები, — როცა თამარიკო დამიძახებს“...

გული ვიჭერე, საიდან მოდის ამდენი ცრემლი, ან ვინ მოიგონა, რომ ტირილს მწუხარება ერქვას, სიცილს — სიხარული, არ შეიძლება პირიქით ყოფილიყო?...

— ბებო, მამაჩემს რამდენი საქორჩე აქვს?

— საქორჩე კი, არა, ლამის თვითონაც დამეიწყდეს, როგორია... დღეს სკოლაში არაფერი გკითხეს? — ამიგდო სიტყვა.

— გკითხეს, ქალბატონი ბაბაღე როგორ ბრძანდება, მაგის გამომცხვარი პური ძალიან მოგვენატრაო...

— მე სერიოზულად გეკითხები.

— მეც სერიოზულად გეუბნები, აღარ განახო ანგელინა მასწავლებლიანთა ჩახვიდე და პური გამოუტხო.

— რა ვქნა, რუსული უჭირსო... დამოწმობა.

— რაო, სამიანზეც არ სწავლობსო? —

— წამოვბტი ფეხზე, — „დავიდ, უროკი რატომ არ გააკეთე?“ — გამოვაჯერე. — თვითონ ცომი რატომ ვერ „გააკეთა“, ხელებს უფრთხილდება, მოახლე უნდა?

— ოი, შე ყვინჩილა, შენა, — მომეხვია. — ნამტირალევი თვალები რად გქონდა?.. ვიდრე ცოცხალი ვარ, აქ სხვა ქალი ფეხს ვერ დაადგამს, გინდა ცხრა საქორჩე ჰქონდეს მამაშენს...

თან მესიამოვნა, თან გული მეტყინა, თითქოს პირი შევკარით, გავინაპირეთ, გავწირეთ მარტოობისთვის მამაჩემი, ფეხის შემოდგმა არ ვაცალეთ, ისე გამოვუტანეთ განაჩენი.

— ოღონდაც ჩამოვიდეს და... მერე თვითონ იცის.

— ჩამოვა, შეილო, ჩამოვა, ამ ზაფხულს ხო მოიწერა, თუ არაფერი მოხდა, რამდენიმე თვეში...

— წერილი რომ წავუკითხე, დედაჩემმა თქვა, — მე კი ვერ ჩამომისწერბსო... ალბათ გული უგრძნობდა, არა?

— ჰო, გული ოხერია!

უცებ გახდა ცუდად.

მუცელი მღრღნისო, — მოიკუნტა და წელში ველარ გაიშალა. მთელი თვე ეწამა, გულზე არაფერი აღგებოდა კიდევ უფრო გახდა, დაილია. წრიალებდა საწოლში და საცოდავად კვნესოდა, ოფლად გაღვრილი, სულს ძლივს ითქვამდა. არ გამოგვეყვა საავადმყოფოში, ეკონა, გამიელისო, მაგრამ ძალიან რომ გაუჭირდა — დაგვეთანხმა: თავი დამბანეთო! — გვთხოვა.

ტაშტი საწოლთან მივუდგით. ვედროში წყალი გავანელეთ. გადმოიხარა, კვნესა-კვნესით ჩამოვიარცხნა თმა.

მე წყალს ვუსხამდი, ბებიაჩემი საპონს უსვამდა...

ვანო ჩიკაბაძე
ჩიტაძე ზამთარში

თავი შევუმშრალეთ, ტაშტი გადავღვარე და ისევ ოთახში შევიტანე. ბებიაჩემმა ფანჯრებზე ფარდები გააფარა და გარეთ გამომიშვა...

ორშაბათს ჩაიყვანეთ და პარასკევს უკვე საოპერაციოში შეაგორეს გორგოლაქებიანი საკაცით.

საავადმყოფოს ნაცრისფერი ხალათი ეცვა, თავი ხილაბანდით წაეკრა. აღარ კენესოდა, მხოლოდ ძარღვებდაბერილი ხელები ეფარა მუცელთან.

დერეფანში ერთხანს გვერდით მივყევბოდი. სახე ჩემკენ ჰქონდა მოქცეული და თითქოს ძალიან შორიდან მიყურებდა.

— ხომ არ გეშინია?

— მეე? — შეკითხვამ გამაყვირვა.

— ჰოო... ნუ გეშინია... ცუდი ფერი გადევს, რატომ? მოგაყლდა ჩემი ხელი?.. ეზოში ჩადი, ბებიაე ჩაიყვანე, უფრო ვინერვიულებ, აქ თუ დამელოდებით.

კარს მივადექით.

— მეტს ნულარ გამოყვები, არ შეიძლება! — თავაზიანად შემაჩერა იმ კარიდან გამოსულმა თეთრხალათიანმა შუახნის კაცმა და ჩელგადახვეული რამდენიმე ნაბიჯზე გამომყვა.

— ყველაფერს ვიღონებ... ვეცდები... მდგომარეობა სერიოზულია — ბებიაშენსაც ვუთხარი... რაც ჩემზეა დამოკიდებული... გესმის?

თავს ინსტინქტურად ვუქნევდი, სინამდვილეში არაფერიც არ მესმოდა, მხოლოდ იმას ვგრძნობდი, რომ ექიმის თბილმა მოპყრობამ გამაღიზიანა. მერჩივნა, ეყვირა, საოპერაციოს შესასვლელიდან კინწისკერით გამოვეგდე, დაეცოფა კარისკაცი — მნახველებს რად უშვებო, ოღონდ თანაგრძნობით ხელი არ მოეხვია, ოღონდ არ ეთქვა — ყველაფერს ვიღონებო...

მახსოვს, ბაკში გაშხლართულ, მოწამლულ ფურ-კამეჩს რომ დახედა, მაშინაც ასე თქვა ვეტექნიკმა და დაიმკლავა... მე და ბებიაჩემი, სასამართლოს განაჩენის გამოტანამდე ვილაც კაცს რომ მივადექით სახლში, ისიც

ასე შეგვიბრდა: ყველაფერს ვიღონებო... ბო...

ვერც ერთმა ვერაფერი „იღონა“... ახლა რა მოხდება?

მუხლმოდუნებული კედელ-კედელ მივყევბოდი დერეფანს. დერეფანი გრძელი და ჩახუთული იყო. ბოლოში ფანჯარა გაეღოთ, ცხელი ქარი არხევდა ჰუჰყიან ფარდას. იქვე ორი ავადმყოფი იცინოდა. იმათაც უქამრო, ნაცრისფერი ხალათები ეცვათ და რომ არ შეხსნოდათ, ხელები მუცელთან გადაეჯვარედინებინათ.

ხის ჩრდილში შედგმულ სკამამდე ფეხები ძლივს მივართიე. ბებიაჩემი არ ჩანდა, ალბათ პალატაში დარჩა. თუმცა, ახლა არც არავინ მინდოდა, საკუთარი თავიც კი...

დელაჩემი რომ გამოვიყვანეთ, მაშინ მივიღეთ ბოლო წერილი. გახარებულმა წავუკითხე და გამომართვა.

წყაროს ცივი წყალი მომიტანეთ...

დავავლე სურას ხელი და ეზოში როცა გავედი, მივხვდი, მარტო დარჩენა უნდოდა. ფანჯარასთან მივიპარე და ჩუმად შევიხედე.

წერილი სახეზე აეფარებინა და ტიროდა...

ავვისტოს ბოლოს ისევ აუტანელი ტკივილები დაეწყო და დავრწმუნდი, რომ ჰალარა, თავაზიანმა ექიმმა „ვერაფერი იღონა“...

წერილი თან ჩაეაყოლეთ. რამდენჯერ წავკითხე და ერთი სიტყვაც არ მახსოვს... იქნებ არც მივგოლია და მოგვეჩვენა? იქნებ არც დელაჩემი ყოფილა? იქნებ ყველაფერი გრძელი, შფოთიანი სიზმარია, — ერთ მშვენიერ დღეს გამოვიღვიძებთ და მივხვდებით, რომ სულ ტყუილად ვიტანჯეთ?..

— დათო, დათო... შენ რა, კურდღელივით თვალითა ძილს ხომ არ მიეჩვიე?

წამოვხტი, ბავშვები იცინოდნენ და შემრცხვა.

— რუსეთ-თურქეთის ომი...

— გაკვეთილს არ გეკითხები, მომი-

სმინე, ყურადღებით იყავი! — ხიკო მასწავლებელმა მაგიდიდან საჩვენებელი ჯოხი აიღო და რუკასთან მივიდა...

კურდღელს თვალია რატომ სძინავს? ეშინია! შინაური კურდღელიც კი გამუდმებით კანკალებს, პირს სასაცილოდ აცმატუნებს და ფეხები სულ გასაქცევად ეწევა.

შარშან, გვიან შემოდგომაზე, მეტყევე ანდროს გავყე სანადიროდ. თოფი იმას ეჭირა — მე ნადირობის რა ვიცი. თოფი ჩვენც გვქონდა, მაგრამ არტემას „ქულის გაღახდას“ შეეწირა...

ჯერ ტყისპირებში ვიარეთ, მერე თანდათან ნაძვებს ზემოთ ავიწაცვლეთ. იქ უკვე წაენამქრა, წვრილი, ძლივდასანახი ფიფქი ირეოდა, გამხმარ ბალახში ცივი ქარი სისინებდა. მყუდროებში ალაგ-ალაგ შერჩენოდა სიმწვანე, მაგრამ დიდი დღე არც იმას ჰქონდა — ჩამოვივლიდა ზამთარი, ყინულის თითებში მოფშენებდა, გადაუვლიდა ზაფხულის უკანასკნელ სახსოვარს.

ანდროს ჩხართვები ეკიდა წელზე, მარყუქში თავგაყრილები საცოდავად კონწილობდნენ.

— ერთხელ, — მიყვება მეტყევე, — ღორზე ვარ სანადიროდ. ცივა. დაახლოებით ეს დროა. ვზივარ საფარში და ველოდები, — რკოზე ხო უნდა მოვიდნენ? მუხის ძირში, ნამამაძალარზე ეტყობა, რომ დილითაც ყოფილან, — გავსინჯე, კურკლი ახალი.

— რითი გასინჯე?

— ფეხით, კბილით ხო არ გავსინჯავდი...

— ჰოო, მე კბილით მეგონა...

— მამაილა!.. ერთი ამას უყურე?..

მიხარია, როცა მამაილას მეძახიან, ესე იგი, მამაჩემს ვგავარ.

— გავიდა ერთი საათი, ორი, სამი... ხშირბინდი ჩამოწვა და მესმის ლაწალუწისა და ღრუტუნის ხმა, ხანდახან ჭყვიტინიც გაერევა.

ცოტა ხანიც და გამოჩნდნენ, წინ დედა ღორი მოდის, „ღრუტ-ღრუტ“.. უკან თორმეტი გოჭი მოსდევს, მაგრამ

ხო არ გგონია არეულები მოჭლები? ბენ, — როგორც მძივი აასხა, ეგრე დამწყრივებულან... დედა ღორის კუდი მოზრდილ გოჭს უჭირავს პირით, იმისი — უფრო პატარას... ბოლოს, თვალდაჰყეტილი სულ ნაბოლარა მოცუნცუნებს... ეტყობა, ერთმანეთი რომ არ დაეკარგათ იმიტომ მოდიოდნენ ასე.

გადმოვწიე ორივე ჩახმახი, მაგრამ როგორ გინდა, ესროლო, დიდი-დიდი ერთი, ჰა, ორი გავაგორო, დანარჩენები? ისინიც რო არ მეთმობა?... მოკლედ, ვყოყმანობ — დავუმიზნებ, დავუშვებ თოფს... ამ დროს დედა ღორმა შეაჩერა შვილები და ჩაუღრუტუნა, თქვენ აქ დამელოდეთ, გადავხედავ, რამე ხიფათს არ გადაგვეყაროთ.

— ზუსტად ეგრე უთხრა?

— ზუსტად!.. წავიდა, ერთხანს იტრიალა მუხის ძირში და ღორი აბა, რის ღორია, თუნდაც დედა იყოს — წასძლია სულმა და აუტეხა რკოს კნაწაწაუწი. ესენი კიდევ აგერ, ცხვირწინ დგანან...

ვიმტვრიე თავი, რა ვქნა-მეთქი და ბოლოს თუ იცი, რა მოვიფიქრე?

— არ ვიცი.

— დავანახე ნეკა თითი პირველ გოჭს, იმას დედამისის კუდი ეგონა და პირი ჩაავლო... ავდექი, ფრთხილად წამოვედი უკან-უკან, გამომყვა პირველი და იმას კიდევ დანარჩენები... ბნელოდა, ვერ მხედავდნენ თორემ... ეგრე ვიარეთ სოფლამდე. კიდევ კარგი, ძალი არსად გადაგვეყარა...

მოვიყვანე სახლში, შევრევე ბოსელში და ჩავეტე:

არ გასულა დიდი ხანი — დედა ღორიც მომადგა, — კვალზე მოგვეყვა თურმე. მითხრა, ან გამოუშვი ჩემი შვილები, ან მეც დამტოვეო.

ამათ ვერ გამოვუშვებ და თუ თქვენ ღარჩებით, მავას რა სჯობია-მეთქი.

ამოიხენეშა, გადაქნია თავი, როგორ მომატყუე, სულ გერიდებოდი, მაგრამ მაინც ვერ აგცდიო და დალონებული შვილია შვილებთან.

იმათ სიხარული უნდა გენახა, დედა როცა დაინახეს...

ისე სერიოზულად ვუსმენდი, რომ ანდრო სიცილით ჩაბვირდა.

მეწყინა, მაგრამ არ შევიმჩნიე.

— მაგ ზღაპარს, მიუნჰაუზენი ხო არ მოგიყვამ?

— ვინა?

— მიუნჰაუზენი!

იფიქრა, იფიქრა და — ეგეთ ვინმეს არ ვიცნობო, მითხრა ბოლოს.

სახეზე ეტყობოდა, რომ არ ტყუოდა.

— აბა, რომელი ნეკი გაუშვირე?

— ესაო! — მაჩვენა და ისევ სიცილი აუტყდა.

ნეკს ხელი წავავლე, ყურადღებით დავუწყვე თვალღერება, ახლოს მივიტანე პირთან და... წკაპ...

— გოჭი ასე გიჭერდა?

— ჰოვო! — ჯერ კიდევ იცინოდა.

— თუ ასე-მეთქი! — უფრო მაგრად მოვუჭირე და კბილები ხერხივით გადავატარე.

— რას შერები, რამ გადაგრიო! — იყვირა და იყვირა.

როცა დავრწმუნდი, რომ მაგრად გაუჭირდა, — მოვეშვი.

თითს მოლუშულმა დახედა და ისევ სიცილი წასკდა:

მამაშენის შვილს მეტი არც მოეთხოვებაო...

ცოტაც გამოვიარეთ და უცებ ფეხებშუა რაღაც გამიძვრა, მხოლოდ მოქანავე ყურებს მოვკარი თვალი და არიქა-მეთქი, ანდროს დავეძახე.

კურდღელი ის იყო ტყეში უნდა შემძვრალიყო, რომ ტყვიამ ადგილზევე დააგდო. როგორც ჰქონდა წინა ფეხები ნახტომისათვის გაშლილი, ეგრევე დაჩა.

თვლები ღია ჰქონდა, სისხლი სდიოდა ცხვირიდან და ბეწვს ცივი ქარი უთრთოლებდა.

მომეწამლა გუნება, მეტყვევის რომ არ მომრიდებოდა, დავიჩოქებდი და ვიტყვებდი. ერთი ნაბიჯი დააკლდა, მხოლოდ ერთი და თავს უშველიდა.

„არიქა-მეთქი, რა მაყვირებდა?“ ვბრაზდებოდი საკუთარ თავზე.

ანდროს დამდურებულივით მოვყვებოდი.

როგორ გამიმეტო! — მალიმალ ნაკბილარიან ნეკს დაჰყურებდა.

კურდღელი უკანა ფეხებით ეჭირა და თავი ჩექმის ყელზე ეხლებოდა. მისი დაკრეჭილი კბილების ყურება აღარ შემძლო, — დავწინაურდი და სახლისკენ სირბილით წავედი...

საწყალი, თვალღია კურდღელი. განა დედაჩემიც ეგეთი საცოდავი და უმწეო არ იყო? იმასაც ხომ ესროლეს და სახეზე ტკივილშეყინული გააციეს!

ღმერთო, იქნებ მართლა სიზმარია ყველაფერი, ჰა?

ზარი დაირეკა. წამოვიშალეთ. თამარიკო მოვიდა, რაღაც უნდოდა ეთქვა, მაგრამ კარში ჩამდგარ ძმას მოჰკრა თვალი — ორივეს მრისხანედ გვიყურებდა.

თავი ჩალუნა და გამეცალა. კართან მისულს ძმამ კბილები დაუკრაჰუნა და ცოტა დამაკლდა, არ ვეცი.

მე რაც უნდა მითხრას, გაეჩუმდები, მაგრამ... თამარიკოსთან მოიშალოს ყვირილი და მუჯლუგუნები... გაკვეთილების შემდეგ სარივით დაერჭობა გასასვლელში და ისე მიჰყავს, არსაით გაახედებს.

ნიკო მასწავლებელი ღიმილით ადევნებდა თვალს ჩვენს უხმო ორთაბრძოლას.

კლასიდან ერთად გავედით.

— გეჩქარება? — მკითხა როცა სკოლას გავცდით.

— არა!

— სახლში გავიაროთ და მერე არჩილს ავაკითხოთ.

— ისევ თხრის?

— მაშ, მგონი მალე თავს წყნარ ოკეანეში გაყოფს, — ვაიცინა.

ნიკო ჩვენებური არ არის. შარშან, იანვარში ჩამოვიდა. არჩილ მასწავლე-

ბელმა უთხრა, — რაკი სკოლაში ჩემი მაგიერი ხარ, ბარემ ჩემთან იცხოვრო და ერთი ოთახი დაუთმო.

მარტის არდადეგებზე ქალაქში, დედისთან წავიდა და ცოლშერთული დაგვიბრუნდა.

ავტობუსის გაჩერებასთან დავხვდი. ლოგინი მე წამოვიკიდე, თვითონ ჩემოდნები წამოიღეს. გზადაგზა ჩვენებურები ესალმებოდნენ, გილოცავთო, ხელს ართმევდნენ და ორივე წითლდებოდა.

ბარგი ეზოში დაეაწყვეთ.

— თინა, ცოტა ხანს ჩამოგეჭი, არეულ ოთახში ვერ შეგიყვან, — უთხრა ნიკომ და ორივე ფაცხაფუცხით შევეუდექით ოთახის მილაგებას.

თინა მოთმინებით ელოდა, როდის დაეუძახებდით, მაგრამ ნიკო ცოცხითა და აქანდაზით რომ დაინახა, მიატოვა ჩემოდნები.

— მარცხენ ამდენ ხალხში?

— ხალხს სად ხედავ...

— მომეცი, მომეცი, — გამოართვა ცოცხი.

მესერის ღრბოებიდან რამდენიმე ცნობისმოყვარე თვალი იყურებოდა.

— სჯობია, ცოტა ხანს გავხიდე, ხელს მიშლით... თუ დამჭირდით, დაგიძახებთ...

ცოტა ხანს კი არა, მგონი მთელ საათს მაინც ვინ შეგვახედა ოთახში. თვითონაც ორჯერ მოგვარით თვალი — ერთხელ ნაგავი გამოიტანა, მეორედ — ხარახურა. ღე

არ ვიცოდით ოთახში რა ხდებოდა, მაგრამ ყველაფერი რომ ზრიალებდა, ეგ კი გარკვევით გვესმოდა. ბოლოს დაფხავებული ფარდებიც ჩამოჰგლიჯა და ნიკომ ღიმილით გადმოხედა:

— ეჰ, დამთავრდა მშვიდი ცხოვრება!.. ჩვენ გავივლით, — თავი შეყოფა ნჯარაში.

— ძალიან კარგს იზამთ, — საფეთქელთან აკოცა თინამ.

— წავიდე, ენახოთ ჩვენი არქეოლოგი.

არქეოლოგს არჩილ მასწავლებელი ეძახის, თუმცა რაღა მასწავლებელი, უკვე პენსიონერია. ისიც ისტორიას გვასწავლიდა. ახალგაზრდობაში ქვემო-სოფლის სკოლაში მუშაობდა, მერე ჩვენთან გაიხსნა ჯერ ოთხკლასიანი, მერე რვაკლასიანი და დირექტორად გადმოიყვანეს. ორი წელია, საშუალო სკოლად გადაკეთეს და ავცდი ყოველდღე სამ-ოთხ კილომეტრზე წაწვალს.

არჩილი ჯერ კიდევ დედაჩემს და მამაჩემს ასწავლიდა და ამდენად, მე უფრო პაპად შემეფერის.

უცნაური კაცია, სარდაფი სავსე აქვს ქოთნებით, ძირგახვრეტილი სპილენძის ქვებებით, კოვზებით, ფულებით, ჟანგით შექმული ხანჯლებით... ეს ბოლო ხანია, სასაფლაოსთან რომ ნანგრევებია, იმას მისდგომია — აქ ისეთი ციხე იდგა, მთელ ჩვენ მხარეს იცავდა, არ შეიძლება, მიწა რაიმე მნიშვნელოვანს არ მაღავედესო. ახურავს გახუნებული ჩაღლის „ცილინდრი“ და თხრის და თხრის. ხანდახან ნიკო ან ივანე ეხმარება ხოლმე, მაგრამ ჯერჯერობით საწუგეშო არაფერი ჩანს, მხოლოდ ერთი დიდი ძვალი იპოვა და სასოებით შემოღო თაროზე.

— მამონტის თუ არა, სხვა რომელიღაც გიგანტური ცხოველის წვივის ძვალი უნდა იყოს... აი, აქ ტერფი უერთდებოდა, აქედან კი მუხლი იწყებოდა... ძალიან შორეული ამბავია, ეგებ ისტორიის თვალი ვერც გასწვდესო...

სოფელი, რა თქმა უნდა, იცინის მოხუცის ახირებაზე, ერთმა ქათმის ნისკარტი მიუტანა — სამირკვლის თხრისას ვიპოვე და ნეტა რა უნდა იყოსო.

— ესაო, სავარცხლის საწმენდი იყო მატრიაჩქატის დროს და ახლა მამაშენს აჩუქე, ქეცინი ფეხისგულები იფხანოსო.

როცა მუშაობს, სულ ღლინებს, ეფერება თითებში გასრესილ თიხას და დიდი იმედები აქვს, რომ ჩვენს სოფელს წარსულს გაუცოცხლებს.

— ცოლი ჩამოვიყვანეო, — უთხრა

ნიკომ და მაშინვე ორმოდან ამობობ-
ლდა...

სახლში ჩამოვედით, თინას ოთახიკ
დაელაგებინა, ვახშამიც გაეწყო და
გველოდა. ისე იყო იქაურობა დაკრი-
ლებული — ნიკომ დაეშვებით მიიხედ-
მოიხედა, სხვაგან ხომ არ მოგზავდით.

მას შემდეგ ხშირი სტუმარი ვარ. სა-
დაც სიყვარულს გრძნობ, გულსაც იქ
მიუხარია.

ბოლო ხანებში ფეხს ვითრევ ხოლმე
— თინა მეტისმეტი სიბრალულით მე-
ყრობა, სულ ჰგონია, მშია, მწყურია,
მოწყენილს რომ დამინახავს, მაშინვე
ცრემლი ერევა.

ამ წინებებზე ახლათახალი ფორმის
ტანსაცმელი ჩამომიტანა ქალაქიდან.

— ჩემ ძმისშვილს პატარა მოუვიდა,
ავდექი და წამოვიღე, ვიფიქრე, ეგებ
დათოს მოერგოს, აბა, გაისინჯე... რას
იტყვი, ნიკო, ვითომ კარგად ექნება?

— რა ვიცი, არ მოერგება და სხვას
მივცეთ, — ჩაეღიმა.

დიდი მიხვედრა არ უნდოდა — მატ-
ყუებდნენ. ჩანდა რომ მიყიდეს, იმის
წაღებაზეც ძლივს დამითანხმეს და ახ-
ლა ეშმაკურად შემომიარეს, თანაც ძმი-
სშვილი ბიჭი კი არა, გოგო ჰყავს, და-
ვიწყდა რომ ვიცი.

— უი, ძმისშვილი ვთქვი? — დაიბ-
ნა თინა, — დეიდაშვილი უნდა მეთქვას,
ჩვენი ქეთოს ბიჭი... ხალათს არა უშავ-
და, მაგრამ შარვალი ჰქონდა მოკლე.

— ჩაიცვი, ჩაიცვი! — გამომიწოდა
ნიკომ.

თავჩაღუნული კარისკენ წავედი, თი-
ნა გადამიდგა და სახელურს ჩასჭიდა
ხელი.

— დედის სულს გაფიცებ, გული არ
მატყინო...

შებრუნდნენ, არ გიყურებთო.

ჩავიცვი და სარკეში რომ ჩავიხედე,
ჩემი თავი მე თვითონ მომეწონა.

— ნახე, რა ბიჭი დადექი? — შემატ-
რიალ-შემომამატრიალეს...

ძმისშვილისთვის თუ დეიდაშვილის-
თვის იყიდეს კი არა და... ზუსტად ჩემი
ზომაა.

— კარგი ფეხსაცმელიც როგორ
მოუხდებოდა, პირდაპირ დახატავდა,
არა, თინა?

— მოუხდებოდა და აგერ არ არის?

— გახსნა კარადაზე შემოდებული კო-
ლოფი და შავმა ბათინკებმა ამოანათა.

— ეგენიც პატარა მოუვიდა?

— ჰო, ესენიც, — ორივეს სიცილი
აუტყდა.

— გგონია, რამეს გამოაპარებ? —
ნიკომ ძველი ტანსაცმელი დაკეცა, ქა-
ღალღში შემიხვია და ილიაში ამომი-
დო...

თინამ გვასადილა. გამოსვლისას ნი-
კოს წასჩურჩულა:

— რომ გეშინოდა, ჩუმად რატომ
არისო, მთელი დღე ხტუნავს.

— მართლა? — გაეხარდა ნიკოს, —
ეტყობა, დიდი მოუსვენარი იქნება.

თავი ისე დაგივრე, ვითომ ვერ მივ-
ხვდი, რაზე იყო ლაპარაკი...

არჩილი და ივანე უცხო კაცებს ელ-
აპარაკებოდნენ. შორიდანვე მივხვდით,
რალაცაზე დავობდნენ.

— გამარჯობათ! — მივესალმეთ.

ორნი იყვნენ — ერთი შუახნის, მე-
ორე ახალგაზრდა. იქვე მანქანაც იდგა,
ტენტისანი, ყვითელი „პობედა“.

— მეორედ აღარ ამომიყვანოთ, მია-
ყარეთ მიწა და მოათავეთ, ნეტა ვიცო-
დე, რას ეძებ, რა დაგკარგვია... მომეცი
პაპიროსი, — მიუბრუნდა ახალგაზრ-
დას.

— აკი დავანებო? — გაუწოდა „ყა-
ზბეგის“ გაუხსნელი კოლოფი.

— ვინ დაგანებებინებს... გახვედი პე-
ნსიაზე, არა, დაისვენე, დაჯექი სახლში,
ან შვილიშვილს მოეფერე, ან... ამ სპი-
ჩკას რალა მოუვიდა, ათი უნდა გაჰკრა
— ერთს რომ მაინც მოეკიდოს... ან...
გაიხედე, ძმაო, ამდენი ადგილებია, წა-
დი და სხვაგან თხარე! — ცხარობდა
შუახნის კაცი.

— რაშია საქმე? — იკითხა ნიკომ.

— ახლა ამას აუხსენი! — უკმეხად ჩაილაპარაკა ახალგაზრდამ და გასაღების ტრილით მანქანისკენ წავიდა.

ნიკო გაფითრდა.

— მოიცა, მოიცა... ხომ არ გინდა, ცხვირით მიწა გახვნევიანო! — საყულოში ხელი ჩააფლო, აწყვეტილი ღილი ქვაზე დაეცა, იქიდან „ისკუბა“ და ფეხებთან მომიგორდა.

— ნიკო! — ეცნენ არჩილი და ივანე.

— დამარტყას, ერთი დამარტყას.. მიდი, რალას უცდი! — აუქანკალდა ყბა ახალგაზრდას.

— შენ რა დიდ გულზე ხარ! — შეუტია სახენაყავილარმა შუახნისამ და უნებლიედ გვერდზე, ქამართან წაივლო ხელი.

ნიკოს მწარედ გაცეინა.

— რაო, აღარ არის, ველარ იბოვე?... მანდ გეკიდა თავის დროზე და სად გაქრა, სად დაკარგე?... შენ დამცვრობდი ხოლმე მაშინ, ჩვენ რომ ვიციით და ღამ-ღამობით კარებზე აბრახუნებდი?... ახლა მაინც გამოტყდი, რამდენი კაცის ცოდვა გაწეეს მაგ ჩასუტებულ კისერზე...

— იცი რას გეტყვი! — აჭარხლდა სახენაყავილარი.

— რა უნდა მითხრა, შურა-მაბეზღარა, გგონია ვერ გიცანი?... კაი დახლი გიდგა ერთ დროს... აღარ გაგივა, აღარ...

აღელვებული ნიკო ძლივს გავაცილეთ და საყდართან ზურგმეტყეული დადგა.

— ამხანაგო, ჯექვენი ბრაღია ყველაფერი! — თითიქმუქარით დაუქნია არჩილს სახენაყავილარმა და ბოლმით ჩასისხლიანებული თვალები ძლივს მოაცილა ნიკოს ზურგს.

— ვინ იჩივლა, აქედან რა წყალი უნდა ჩაუდგეს...

— არ შეიძლება-მეთქი, გითხარი და გავათავე. საბუთი მომიტანე და გინდა მთელი სოფელი გადათხარე... წავედით! — მიუბრუნდა ახალგაზრდას და ნიკოს ამრეზით გახედა.

— ღილი გრჩება!

— ერთი, მაგის!.. — ამიკრა ხელი.

გინება ღილს კი არა ნიკოს ეკუთვნოდა.

მანქანა ოღოროღორო გზაზე დაეშვა...

არჩილი შეწუხებული ჩამოჭდა ქვაზე, თითქოს უფრო მოხუცდა, კუხებიც კი ამოეზარდა ბეჭებზე.

— ივანე, ამოავსე!

ივანემ ნიჩაბი აიღო.

— დაანებე თავი! — შეაჩერა ნიკომ.

— ამოავსოს, მე მაგათთან ბრძოლის თავი აღარა მაქვს... შურას ჩემზე უკეთ შენ არ იცნობ, ეგეთი ღვთისრისხვია... ნეტა ის ლაწირაკი ვილა იყო?

— რა მნიშვნელობა აქვს, აქეთ კი ველარ მოიხედავს და...

— ეე, ნიკო, ღმერთმა ნუ ქნას, მართლა ისეთი ადგილი მისცენ, საქვეყნო საქმე ეკითხებოდეს, თორემ საფლავში ჩაგყვება... სულ ამ უაზრო ანგარიშსწორებამ დაგვბეჩავა და ქუა მაინც ვერ ვისწავლეთ...

ჯერ იყო, კვირას მომადგნენ, ძვირფასი ნივთი გიპოვია და უნდა ჩაგვაბაროო.

ვაჩვენე ბრინჯაოს ცხენი და სატევარიო.

— ჯერჯერობით ესენი აღმოვაჩინე და არა მგონია, თქვენთვის რაიმე ფასი ჰქონდეს, ისე კი ნამდვილად ძვირფასია, — ეუთხარი და თან გამიკვირდა, ასე უცებ როგორ გაიგეს-მეთქი.

ჩვენ ოქროსი გვეგონათ.

რომ იცოდეთ, ოქროს სჯობია-მეთქი. სიცილი დამაყარეს, — სჯობია და ჰქონდესო.

ახლა ისევ ამოვიდნენ, სოფელი ჩივის, მოგვხედეთ, გადათხარა იქაურობა, ნიაღვარი საფლავებს წაიღებსო.

— სოფელი კი არა და... ვილაც მოცლილია ეტყობა, გული შხამით აქვს სავსე და ხო უნდა გადმონახიოს! — უგემურად გააფურთხა ივანემ.

— მეც მანდა ვარ! ორმოცი წელიწადი სულ იმას ეცდილობდი, რომ ამით თავში რამე ჩამედო, თეთრი შავისგან გაერჩიათ... რა მრჯიდა, დიდი ქონება დავაგროვე თუ ჩინ-მედლები დამკი-

დეს... მაგრამ ხომ იცით, — „ააფრინე ალალიო, რაც არ არი, არ არიო...“ როგორ ვიფიქრებდი, რომ მიჩივლებდნენ, ჩემს თავს გაალანძვინებდნენ...

მე სულელს, მეგონა, ჩემი გულისთვის ტყვიას დაუდგებოდნენ! — შუბლზე მოირტყა ხელი.

— ნუ ნერვიულობ, განა გზა-კვალი კი არ დაგვხვდება!

— ორმოცი წელი, ნიკო, ორმოცი წელი მენანება, წყალი რომ მიწაყია, თორემ აქაურობას სულ აღარ გავეყარები... ახლა კარის მეზობლიდან დაწყებული ყველა მომჩივანი მგონია.

რაკი დაიქინა — აღარ გადათქვა, გადანათხარი ამოვაგსეთ და წამოვედით.

— გაგიგიათ, ხალხო, ნდობა არ დამამარხვინეს? ეჭვის წურბელები არ დამოსიეს? თანაც როდის, როცა ველარაფერს დავაბრუნებ... — ბუტბუტებდა გზა-დაგზა.

— მომისმინეთ, ძია არჩილ... მეოთხე კურსზე ვარ, ლექციებიდან დავბრუნდი და რას ვხედავ: ზის დედაჩემი მაგიდასთან და რაღაც ფურცელს დასტირის. გადამიტრიალდა გული, ვიფიქრე, ალბათ ღებეშაა, ვინმე დაგვეღუპა-მეთქი... სინამდვილეში მამაჩემის რეაბილიტაციის ფურცელი გამოდგა...

— რა ვიცი, რა ვიცი! — მოფლარტუნობდა მოხუცი.

— ღმერთმა გაგახაროს, კარგი კაცი ხარ, ნიკო, კარგი! — თავს იქნევდა ივანე და თვალმოჭურტული გასცქეროდა ჩამავალ მზეს.

„ვინ არის, ვინ სისინებს სოფელში, ხომ დაუდგება დრო და თავისივე დაგებულ ხაფანგში გაეხვევა?“

ფერდობზე მოცურებული თოვლივით მოცოცავს ცხვარი და გარეგნულად ისეთი სიმშვიდეა, ვითომ სულ სიამოვნებაში მიდიოდეს ცხოვრება...

ივანეს სახლს რომ ჩავუარეთ — აღარ მოგვეშვა.

— მობრძანდით! — ცოტა ახერხდა გაკვირვებული შემოგვხვდა ცოლი. საჩეჩელს თავი მიანება, გაშლილი მატყლი ტახტის ბოლოსკენ მიკუჭა და კალთის ფერთხვით ოთახიდან გავიდა.

ივანეც უკან გაჰყვა.

კედლები კირით არის შეთეთრებული. ვიწრო ფანჯრებიდან შემოსული სინათლე ოთახის შუაგულამდე ძლივს ატანს. მოტკეპნილ მიწას ჯერ კიდევ არ შეშრობია სისველე, ეტყობა, ახლახან მორწყეს და მოგვეეს.

ფანჯრიდან დავინახე, როგორ დაადებინა ივანემ კუნძუზე თავი მამალს... ბევრი იხტუნა საცოდავმა ტანმა, ხან აქეთ ეცა, ხან იქით და გაყუჩდა...

სუფრასთან ვისხედით გიორგიც რომ მოვიდა, და-ძმასთან ერთად ტყეში, ასკილზე ყოფილიყო.

— მცირეზე ნუ დაგვძრახავთ, სულ ეს არის, — არყის ჰიქები მორიგეობით შეავსო ივანემ, — მიირთვით, მიირთვით... ჩემი ცუდდაცობა უნდა გითხრათ, ამ სახლში იშვიათად დალოცვილა სტუმარი. ეგრე ჩავიბუღრეთ და გამოვყრუვდით მე და ჩემი დედაკაცი. რატომო, იკითხავთ, ასე რამ დაგვწავთ და გაგაძუნწათო... არც ერთია, არც მეორე... გაგმარჯოთ!.. დალიეთ!.. ქალიც რომ ჩემნაირი შემხვდა? ეს მაინც იყოს გულმზიარული, გავიცინებ — გაიცინებ, ვკითხავ რამეს — მიპასუხებს, არადა, ვსხედვართ ქებობით... ეგებ ეს სახლია გათვალული, რა ვიცი! — მხრებს იჩეჩავს ივანე.

მთავარს არ ამბობს, მთავარი სხვენზე თქვა, წლობით დაგუბებული ბოლმა ერთადერთხელ იქ ამოხეთქა და ისევ დადუმდა, დახურა სარქველი, ქვევრით დაატალახა გულისნადები...

კარგა შებნელებული იყო, როცა შემთვრალმა არჩილმა და ნიკომ შუაში ჩამიყენეს — ერთი ფხიზელი კაცი

გვეყვებარ და აბა, შენ იცი, სახლში მი-
გვიყვანეო.

სოფელი, საერთოდ, აღრე იძინებს და
არც ღღეს ღალატობდა თავის ჩვეულ-
ბას, — სინათლე ალაგ-ალაგ ენთო.

არჩილმა სარდაფში ჩაგვიყვანა.

— მაშ, ოქრო, ოქროსი გვეგონაო...
რა იციან, რომ ფასდაუდებელი ბაჯა-
ლო ხარ, — თაროდან ბრინჯაოს ცხე-
ნი გადმოიღო და ხალათის ბოლო გაუ-
სვა, — თუმცა ყველამ ყველაფრის
ფასი რომ იცოდეს... შეხედე, ნიკო, კა-
რგად შეხედე, ვინ იყო ის უსახელო
ოსტატი, იმის ღედა-მამა ვაცხონე, რო-
გორ ჩამოუქნია... გარბის კაცო, ფეხის
ხმაც კი მესმის, მოძრაობაშია გამოქა-
ნდაკებული... ამნაირი არაფერი მიპოვ-
ნია... ეგებ ჩემი სიცოცხლე მხოლოდ
ამიტომ ღირდა!.. მიუგდეთ ყური, ახ-
ლა მხედარმოკლული ცხენივით ჭიხვი-
ნებს... გელიმებათ, არა, ეეჰ, სულ გამო-
ვჩერჩერდი! — ნაწყენმა ცხენი ისევ
თაროზე შედო.

— როგორ გეკადრებათ!

— მაშ არც გულში დამცინით?

ნიკო მოეხვია და ცრემლმორეული
არჩილი ბავშვივით გაინაბა.

„მართლა კარგი რამეა... როდის იპ-
ოვა, ქალაქშიც კი გაუგიათ და მე რამ
გამომაყრუა“, — ხელი გადავუსვი და
ნარბენი ფერდების ფეთქვა ვიგრძენი...

ბებიჩემი თინასთან იყო, ჩაის ჰქიქ-
ბი ედგათ და საუბრობდნენ.

ფანჯარასთან მივიპარეთ და ოდნავ
შევაღეთ.

— ექიმი ქალი ხარ და ჩემგან აბა, რა
გესწავლება, — იმოდრავე, შენთვისაც
კარგია და ბავშვისთვისაც, მოჰკიდე
შენ ქმარს ხელი და გაიარ-გამოიარე,
საქმის მაინცდამაინც ნუ მიეძალები.

— საქმის თავი სადა მაქვს, დეიდა
ბაბაღე, სულ ნიკო ტრიალებს...

— როდის ელოდები?

— მგონი იანვრის შუა რიცხვებს არ
გადააცილებს.

— ნუ გეშინია... ეხლანდელებს რა
გიჭირთ, სამი შვილი ისე გვაჩინე, ვინ

იყო ჩემი აატრონი... დაიწვას ომის მო-
მგონი... ეს ბავშვრც რომ არ მყავდეს,
წყალიც არ წამილებდა...

ვიდრე კიდევ რამეს იტყოდა, ნიკომ
ფანჯარას მომაცილა და ოთახში შევე-
დით.

— მიგვიღებთ?

— დალიე, ნიკო? — შესცინა თინამ.

— თუ გეწყინა, აღარ დავლევ... რას
იტყვი, ჩაი მოგვიხდება?

— მოგვიხდება! — დავეთანხმე.

ქალებმა სკამები დავვითმეს და ტახ-
ტზე გადახსდნენ.

— ჩემო დავით, ცხოვრება რთულია,
ეს ახლავე უნდა იცოდე! — წყარუნით
დაღური კოვზი.

სამივე შემომყურებდა. მათმა მზერამ
კუთხეში მომიმწყვდია და მოუსვენრად
ავწრიალდი — თითქოს ღრმა წყალში
მიშვებდნენ, თითქოს აბობოქრებულ
მდინარესთან ვიდექი, ქვა-ლორღს რომ
მოაგორებდა, მაგრამ უკან დაბრუნება
არ შეიძლება, — გაღმა უნდა გავიდე,
დაკარგული ნაპირი მოვძებნო, დაჩეხი-
ლი სხეული გავათრიო, მხოლოდ იმი-
ტომ, რომ მერე ვილაცას ვუთხრა —
ცხოვრება რთულიაო და ახლა ის შევა-
ჩეჩო აღიდებულ მდინარეს...

ნიკომ სახლამდე გამოგვაცილა და
გაბრუნდა.

ახლა უკვე ყველას ეძინა, მხოლოდ
ვარსკვლავები ფხიზლობდნენ, ერთმა-
ნეთს თვალს უკრავდნენ. ჩემი ვარსკ-
ვლავიც სადღაც იქ ენთო, მაგრამ არ
ვიცოდი, რომელი იყო. თამარიკოსი კი
ყველაზე ნათელი და კაშკაშა — პირ-
დაპირ თავზე დამყურებდა. მე ხელებს
ვუშვერდი და თითები მითებოდა, მე-
რე თითებს ვყნოსავდი და მოთიბული
ბალახის, თამარიკოს თმისა და გახლე-
ჩილი ატმის სურნელს ვგძნობდი...

თამარიკო ჯერ სიზმარში შემიყვარ-
და, ისე ძალიან, რომ... ვიტყვი. გამე-
ღვიძა, — ვაჰ, ისე მიყვარს, ლამის გა-

ვგუფი კაცი. არადა, ვიცი, ჩვენი სიყვარული არ შეიძლება, იმისებრც გადაირევინა და ჩვენები ხომ ჯვარს მაცვამენ, მაგრამ გულს ესმის მაგდენი? სულ არ აინტერესებს ჩვენი ოჯახების ისტორია. გაკვეთილზე თვალს გავაპარებ, ისიც გაწითლდება, ჩალუნავს თავს და ორი წელიწადის განმავლობაში ეს არის და ეს.

შარშან, ახალწლის წინა დღეებში ერთად მივედით სკოლაში. რამ მიგვიყვანა ასე ადრე — მეც არ ვიცი, ჯერ დამლაგებელიც არ ჩანდა, ცეცხლი რომ დაენთო.

გზადაგზა ვიგუნდავით და გაგვიჭდა ყინვა, ხელებს ხან ილღიებში ამოვიდებო, ხან ვიორთქლავთ...

— კარგად დაიზილეთ, ასე, ღონივრად და გაგივლის.

— არ შემიძლია! — ცრემლები წამოუვიდა.

— თმაში შეიყავი, თმა თბილია.

— ჰოო?

— ჰო, ეგრე, თან ამოდრავე.

— მაინც მეწვის! — ფანჯრისკენ შებრუნდა და ატირდა, — თითებს ვერ ველუნავ.

— მაჩვენე, — თამრიკოს ტირილმა ჩემი გასაჭირი დამავიწყა, — ოო, შეიძლება ასე დაგრჩეს, დავუწყე დაზელა, — ერთ კაცს ძილის წინ გაშლილი დარჩენოდა თითი და დილით რომ გაიდვიდა, ველარ მოღუნა.

— მართალია თუ ტყუილი? — მკითხა გულუბრყვილად.

— აბა, მე და ტყუილები?

— მაშ... ის ვინ მოიგონა, კატო მკითხავს კუდი აქვს, მე რომ მილოცავდა, კაბის ქვემოდან ბოლო გამოყო, ჩვენ კატას თავი ეგონა, ეცა და ლამის მოაგლიჯაო?

— მაშ არ გჯერა?

— არა!

— რა დაგიფიცო... გაგიტბა?

— ჰო!

თვალები უბრწყინავდა, ერთი ცრემლი ჯერ კიდევ ჩამოსავარდნად უკანკალეზდა წამწამზე.

მონუსხულობით მივაჩერდით. მანაც თანდათან გაუქრა ღიმილი და ისეთი სინაზით დამაცქერდა, ისე გულმოდგინედ ჩამიკუჭა ხელისგულში თითები, რომ მომეჩვენა, ოთახი გადაბრუნდა, პაერში ვეკიდეთ და ერთმანეთისთვის ხელები რომ გაგვეშვა, მკედარი ბელურებით დავცვივდებოდით იატაკზე...

ცოტაც და, ალბათ გულები დაგვისკდებოდა, მაგრამ კარი მიჯახუნდა, ვილაცამ შეშა დაყარა.

დამლაგებელი იყო, დაეჭვებულმა შეგვათვალიერა:

— ღამე აქ ხო არ გაათენეთ! — გაახსაკუნა ასანთი.

ავლულლულდით, უაზროდ მივედმოვედით.

სიცივე კი არა, ისე შემახურა, ლამის ტანსაცმელი შემოვივლიჯე.

გამოვალე ფანჯარა და გადავხტი, ვილას ახსოვდა გაკვეთილები, წავედი სირბილით, შევიპარე სათონეში და გემრიელად ვიტრიე.

იმ ღამეს სიცხე მომცა და დილით ვითომ არაფერი — გამიარა. დედაჩემს ყელი სტკიოდა, არ დადიოდა სკოლაში. მეხვეწა, დღეს დარჩი, გამოშუშდიო, მაგრამ რა გამაჩერებდა — ერთი სული მქონდა, როდის ვნახავდი.

თავპირისმტრევეთ გავიქეცი, მაგრამ კიბესთან მხნეობამ მილაღატა — ფეხები უკან მრჩებოდა, დარცხენილმა ძლივს შევბედე კლასში შესვლა.

მასწავლებელს ის იყო სიის ამოკითხვა დაეწყო, მაშინვე ყურში წამწვდა, ფანჯარიდან რად გადაიპარეო.

ცხადია, ენა დამლაგებელს მიეტანა.

— გეტყვია? — გადმოჩურჩულა თამრიკომ.

— არა, მეწყინა!

— მე რომ დავინახე იმიტომ, ხო?..

— გუშინ ხელებს უთბობდა ამ ქალბატონს, ახლა გაკვეთილის ჩატარებას არ მაქვს... გადადი ბოლო მერხზე!..

„ყველაფერი ჩაუკაკლია, ნეტა ფეხი მომტეხოდა, რა მომარბენებდა“.

— მე ველაპარაკებოდი, მასწავლებელს.

— შენ დაჯექი! გამომივიდა გმირი...
არ უნდა მაგას დაცვა...

ბავშვები იცინოდნენ.

ჩანთა ავიღე და კარი გავიჯახუნე:

— თავხედი! — მომესმა უკნიდან.

— გამოგაბრძანა?... ეგრე მოგიხდება!

— დონიჭშემოყრილი დამლაგებელი
ნიშნისმოგებით შემომყურებდა.

— უჰ, შენი... — ისეთი გინება დამ-
ცდა, რომ ყურებმა მე თვითონ წივილი
დამიწყო.

დამლაგებელი სამასწავლებლოსკენ
გაიქცა.

რამდენიმესაფეხურიანი კიბე ჩავირ-
ბინე და ვიდრე ეზოდან გავიდოდი, თა-
მრიკოც წამომეწია.

— გამოგადლო? — ვკითხე.

— არა, მე თვითონ წამოვედი!..

თოვლში მივდიოდით, ბოსლებს შე-
მოკარეთ და გაუკვალავს დავადექით.
ბოსლებმა ამოყრილი ვაზი და პაპახეში
გამახსენა, მინდოდა რაღაც მწარე მეთ-
ქვა, მაგრამ ენას კბილი ღროზე დავა-
ჭირე — თამრიკოს დანაშაული მხოლოდ
არტემას შეილიშვილობა იყო.

— დაიღალე?

— არა!

— მომეცი ჩანთა და ეგ ხელიც ჯი-
ბეში ჩაიყავი.

თითქოს პირი ამიკრესო, მეტი ველა-
რაფერი ვუთხარი, თავჩაქინდრულები
მივაბიჯებთ, ვითომ ვიცოდეთ, სად მი-
ვდივართ. ირგვლივ ისეთივე ბურუსი
და გაურკვევლობაა, როგორც ჩემს თა-
ვში.

„ნუთუ ამას ჰქვია სიყვარული...“

„სიყვარული“, — სიტყვამ გაიწკრია-
ლა, — ძინ, ძინ, ძინ... ისევ დატრიალ-
და ცა და დედამიწა და აფორიაქებულ
გულში ყვავილივით ამოიზარდა, სევ-
დის ფურცელი დაისხა, ლამაზი, ტყბი-
ლი სევდის ფურცელი...

სოფელს ისე გავცდით, ერთხელაც
არ მიგვიხედა, თითქოს უკან არავინ
და არაფერი გვრჩებოდა, თითქოს ფი-
ფქებს ჩამოვეყეთ ციდან და როცა აქა-
ურობას მოვისურვილებდით, ისევ მალ-

ლა წაგვიყვანდნენ, მაღლა, სადაც ვერა-
ვინ შეგვიშლიდა ერთმანეთის ხელების
მოფერებაში.

ვიცოდი, რომ მალე სოფელი ავი-
ძალდივით აყეფდებოდა, გვეცემოდა,
ზვავივით დაგორდებოდა, ცეცხლმოკი-
ლებული ბორბალივით გაგვირბენდა
შუაში, რათა ჩახლართული თითები
გაეწყვიტა... წინასწარ ვგრძნობდი მა-
ჯების ტკივილს, მაგრამ ჩემთვის ახლა
ყველაზე ადვილად დასათმობი სიცოც-
ხლე იყო...

სოფელი კვამლის ნაცრისფერი თო-
კებით ეკიდა ცაზე და რაც მეტად ვცი-
ლდებოდით — უფრო და უფრო პატა-
რავდებოდა, მუშტივით იკვრებოდა,
გვეძახდა, გვემუქრებოდა, გვთხოვდა,
ერთხელ მაინც მოგვეხედა, მაგრამ იქ,
სადაც სიყვარული დავიწყნოდათ, ისე-
თებად ველარ დავბრუნდებოდით, თვი-
თონ რომ უნდოდა...

მეწისქვილე წყალობა კეტით ყინულს
ამტვრევდა, ნატეხები ხრიალით ეშვე-
ბოდა ღარში.

— თქვენ საიდან გამომეტხადეთ? —
შემოგვხედა გაკვირვებით, — მაგ ჩან-
თებში საფქვეია?

ორივეს გაგვეცინა.

— შედით, გათბით, ადამიანის ფერი
არ გადეთ.

წისქვილის ერთი კუთხე გადალობი-
ლია და იქ სკამლოგინა და გვერდებდა-
ფხავებული ღუმელი უდგას წყალობას.

ჩანთები მივაწყეთ და სკამლოგინზე
ჩამოვსხედით.

— ამ ოხერმა წყალმა დაიკლო, დო-
ლაბს ძლივს ატრიალებს, დილას აქეთ
ერთი მეშოკი ძლივს ჩამოფქვა, — ბუ-
ზოლნით შემოვიდა მეწისქვილე და
ცეცხლს გამოუჩხრიკა, — არა, მაინც
საით ყოფილხართ, არ იტყვიან?

— სკოლა გავიცედა.

— მერე, სახლის გზა დაკარგეთ?...
გაიძრეთ ფეხსაცმელები და ფეხები
მიუფიცეთ, თორემ ავად დახდებით,
— დაკეცილი ტომარა აიღო და გავი-
და.

გავიხადეთ, თეთრწინდებიანი ფეხები
სამფეხაზე კურდღლებივით შემოვს-
ვით...

ისევ მოძებნეს ჩვენმა ხელებმა ერთ-
მანეთი.

— წუხელ სიცხე მქონდა... მეგონა,
ვიწვი-მეთქი.

— მეც, მაგრამ არაფერი მითქვამს,
არ გამომიშვებდნენ.

— ძილში თითქოს ცივ ხელს მაფა-
რებდი შუბლზე.

— შენ ჩემ სიზმარს ყვები... — ისევ
ის ცრემლი დაეკიდა წამწამზე, — ფან-
ჯრიდან რომ გადახტი და გაიქეცი, ვი-
ტირე. შენ...

— მე არა, ვიცინოდი და ვიცინოდი...
არ გესმოდა ჩემი ხარხარი?

— კაცები საერთოდ არ ტირიან...

— ვინ გითხრა, რომ არ ტირიან! —
გამოგვეცხადა მეწისქვილე, — პირუტ-
ყვი ტირის და კაცი და ქალი რამ გა-
ყო... ღაგთბათ? როგორ დაღვივდით,
აბა, სარკეში ჩაიხედეთ...

სარკე პატარა იყო, მაგრამ ორივე
მაინც „ჩავეტიეთ“.

„ნეტა სარკე იხსომებს სახეებს, თუ
მისთვის სულ ერთია, ვინ ჩაიხედავს?..“

მეწისქვილემ ჩაახველა, ეტყობა, ძა-
ლიან გაგვიგრძელდა სარკეში ერთმა-
ნეთის ყურება.

— მაშ სკოლა გაგიცდათ... საერთოდ
რომ დახურონ, რა გეშველებათ! —
ლიმილზე შევატყვე, რომ სარკე შემთხ-
ვევით არ მოგვაწოდა, უცებ გაიგო ის,
რისი დამალვაც არ შეგვეძლო.

— წავალთ! — მივწვდი ფეხსაცმე-
ლებს.

— მოდით ხოლმე, ოღონდ სკოლას
ნუ გააცდენთ...

საყდარში ნესტის სუნი იდგა.

ისევ იბრძოდა წმინდა გიორგი და
გველეშაპი. კედელი წასაქცევად ტორ-
ტმანებდა, მაგრამ რაღაც ძალა იჭერდა,
რომ არ ჩაშლილიყო, მხედარი თავის
ცხენიანად ქვეშ არ მოეყოლებინა.

— ღმერთო, გაუმარჯვე! — ამბობს
ხოლმე ბებიაჩემი, როცა აქ ამოვალთ.

— ღმერთო გაუმარჯვე! — ღმერთო
მეც.

— გაუმარჯვე, გაუმარჯვე! — აჩუ-
რულა თამრიკოც, — დიფიცე, ღათო,
აქ დადიფიცოთ!

— მამას ვფიცავ!

— მამას?

— ჰო, მამას!

— მე... მე შენ თავს ვფიცავ!..

შემოსასვლელში სიცივით იფხუე-
ბოდნენ ჩანთები.

— ფიცის გატეხა არ შეიძლება...
მოალაღატე მაშინვე ქვად იქცევა.

კედელთან როგორც ვიდექი, იმ
მდგომარეობაში გავიყინე, თვალსაც კი
არ ვახამხამებ.

— წავიდეთ... წავიდეთ, რას აკეთებ?

— ქვად ვიქეცი... ვიდრე ქაჯთა ღე-
ლოფლის კვერთხს არ შემახებ, ასი წე-
ლიც რომ გავიღეს, ასე ვიდგები...

„ვიდგები“, — გაიმეორეს თაღებ-
მაც.

— ქვაო, ქვაო, ქაჯთა ღედოფალი სად
უნდა მოვძებნო?

— ცხრა მთას გადაივლი და სოფელი
შეგხვდება, ხმა არავის გასცე, ისე გა-
დი სოფლის ბოლოში, თორემ მაშინვე
დავიმსხვრევით... იქ, სკოლის ეზოში,
ცოცხიან ეშმაკს დაინახავ, ადამიანს
ჰგავს და არ მოტყუვდე, ხელს გამოგი-
წვდის, მაგრამ არ ჩამოართვა... ეშმაკი
გამოცანას გეტყვის, — ბატი როდის
დგას ცალ ფეხზეო. თუ გამოიცნობ, სა-
მასწავლებლოში შეგიყვანს და ქაჯთა
ღედოფალს გაჩვენებს...

— ქვაო, რომ არ ვიცი, როდის დგას
ბატი ცალ ფეხზე?

— მართლა არ იცი? — ისევ ადამი-
ანად „ვიქეცი“.

— არა?

— იფიქრე!

ჩანთები ავიღე და გამოვედი.

— მითხარი, რა?

— თავი გაანძრიე და მიხვდები.

— აჰა, გავანძრიე... მაინც ვერ გამო-
ვიცანი..

— მაგას რა უნდა, გოგო, როცა მე-

ორე ფეხს... — ასკინჯილით გავიქეცი,
— რას იზამს?

თოვლში ქვას წამოვედე და ჩანთები-
ანად პირქვე გავსრიალდი.

— როცა მეორე ფეხს ასწევს! — და-
მაყარა თოვლი.

— სრული პასუხი! — მოვიწმინდე
სახე.

— ბატი მაშინ დგას ცალ ფეხზე, რო-
ცა მეორეს ასწევს!

— ყოჩაღ! — თოვლზე ხუთიანი და-
ვუწერე.

— მაგრამ, ბატი ცალ ფეხზე არ უნ-
და დადგეს, თორემ წაიქცევა! — მო-
მაშვირა თითი. ში

— მაშ მე ბატი ვარ? — შევიკარი
შუბლი.

— გეხუმრე... მართლა გეწყინა? —
ჩაიმუხლა და არეული ქოჩორი გადამი-
სწორა.

თავები ისე ახლოს გვქონდა, რომ
ერთმანეთის სუნთქვა გვესმოდა.

— აღექი, გაცივდები, — ოღნავ შე-
არხია ტუჩები და თვალები ცრემლით
აევსო.

— რა გატირებს?

— არ ვიცი, ისე... მიხარია.

— გინდა, ჩემი ნუკრი იყავი.

— შელის ნუკრი?

— ჰო!

— რატომ — ნუკრი?

— იმიტომ რომ ნუკრივით თვალე-
ბი გაქვს.

— გინახავს?

— კი მინახავს!

— როდის?

— აი, ახლა ვუყურებ... „პაწაწა ვარ,
ობოლი, ბედმა დამიბრიყვა: ცუდ ღროს
დავობლდი...“

— დათო, ვილაცები მოდიან! — შეკ-
რთა თამრიკო.

ჩვენებურები არ იყვნენ. ისე ჩაგვია-
რეს, ვერც კი შეგვამჩნიეს. ტყისკენ
მიდიოდნენ და ილლიდან გამოშვერი-
ლი ცულის ტარები უქანავებდათ.

ორლობეში ჩვენი გზები გაიყო, თამ-
რიკომ კისერში თოვლი ჩამაყარა და გა-
იქცა.

გარბოდა, შემობრუნდებოდა, გაში-
ცინებდა, ჩანთას აიქნევდა და ისევ გა-
რბოდა, პატარა ნაფხურები ზიგზაგი-
ვით მისდევდნენ.

ვიდექი სარგადაყლაპულივით, თვალს
როცა მოეფარა, მაშინაც ვერ გავინ-
ძერი.

ვიფიქრე, მართლა ქვად ხომ არ ვიქე-
ცი-მეთქი.

— დედა, დედა! — შევევარდი სახლ-
ში და მხრებზე მოვეხვიე.

მოსხმული შალი ჩამოუვარდა.

— კარგი, ნუ გადამაყოლე ერთ ხუ-
თიანს... გაიწი, ანგინა არ გადაგედოს...
რას ჰგავხარ, თავიდან ფეხამდე სველი
ხარ... გაიხადე, გაიხადე.

სასწრაფოდ „გამფცქვნა“.

— ჩაიცვი, — მომახურა ხალათი. —
რაში მიილე?

— რა?

— ხუთიანი.

— რა ხუთიანი!

— თვალეზე რომ გეტყობა? — წი-
თელი ფანქარი უჭირავს და რვეულს
ჩასცქერის.

— დედა, იცი... — მოვიქექე თავი.

— ახლავე, ამ რვეულსაც ჩაეასწო-
რებ და გაქმევ... პური გამოილე, ქვაბი
ცეცხლზე დადგი... ხელებს თუ დაიბან,
არც ეგ იქნება ურიგო... ღმერთო, რა
სასაცილოები არიან — „ბაყაყი და თა-
გვი წაიხუბნენ, ავიდნენ მალლობზე და
ლაუწყეს ერთმანეთს ცეა-ტყეპა“. —
წაიკითხა ხმამაღლა, — რა გაცინებს,
შენ უარესი შეცდომები გქონდა ხოლ-
მე, — „კაყაჩოსა წიწითლითა...“ ქვამს
მოურიე, არ მიიწვას.

— შენი ბელურები მოიწყენდნენ! —
ბელურებს თავის პირველკლასელებს
ეძახის.

— დღეს ისე აღარ მტკივა... — ჩა-
ფუთნულ ყელზე ხელი მოისვა.

„ხვალ სკოლაში მივა და ყველაფერს
ლაუფქეავენ. სჯობია მე თვითონ ვუ-
თხრა...“

— ესეც ასე, — რვეულები ერთად
მიაწყო...

წვნიანს ვხერებდი.

— გემრიელია?

თავი დაუქნე.

„ისიც ალბათ სადილობს... არა, ჯერ
ტანსაცმელი გამოიცვალა, თეთრწინდე-
ბიანი ფეხები რბილ ფაჩუჩებში ჩადგა,
მოიხსნა წინსაფარი, მერე გულისპირის
ლილვებს მისწვდა.

„შებრუნდი...“

„თვალეები დახუჭული მაქვს, არ გი-
ყურებ...“

„ოცდაათამდე დაითვალე და მერე
გაახილე...“

„ერთი, ორი, სამი... თხუთმეტი...
ცხრამეტი... ოცდაცხრა... ოცდა... ვა-
ხელ!...“

შუბლზე დედაჩემის ხელი ვიგრძენი.

— გეძინება?... სიცხე არ უნდა გქო-
ნდეს. დაამთავრე და თერმომეტრი ჩა-
იდე...

სიცხის საზომგაჩრილი ღუმელთან
დამსვა. მაგიდა აალაგა, პურის ნამცე-
ცები მუჭში მოიგროვა და ფანჯრის რა-
ფაზე დაყარა — ჩიტები მოდიან და კე-
ნკავენ.

— დედა, ამოვიღებ!

— ხომ არ გებნს, ცოტა ხანს კიდეც
გედოს! — წიგნი ჩანიშნულ ადგილას
გადაშალა.

სულ ასე კითხულობს, — მაგიდას-
თანაც რომ იჯდეს, მაინც მუხლებზე და-
იდებს და კითხვის ნიშანივით თავდახ-
რილი ჩაპყურებს.

— რას კითხულობ?

— არ არის საშენო წიგნი.

— სიყვარულზეა?

— ერთ სულელ ბიჭზე, თვითონაც
რომ არ იცის, რას ლაპარაკობს.

— მე არ ვიცი? — გავცხარდი, —
არა, ხომ?...

— ჰო, კარგი, თერმომეტრი არ გატე-
ხო... რამდენაა?

— ოცდათექვსმეტი და ოთხი ხაზი.

— მაჩვენე! — არ მენდო.

— აჰა, არ გატყუებ...

— აბა, თვალეები რად გიელავს! —

მხრები აიჩეჩა და თერმომეტრი ბუდე-
ში ჩაღო.

„სასამართლო“ მეორე დღეს, ჩემი
სკოლიდან დაბრუნებისთანავე შედგა.

საქმე რომ ცუდად იყო — იქვე მი-
ვხვდი, როცა დიდ შესვენებაზე დედა-
ჩემი აღელვებული გამოვიდა სამასწავ-
ლებლოდან და მკლავზე მიჩქმიტა, სახ-
ლში მოგელაპარაკებო.

ფეხს ვითრევდი, მაგრამ სახლში რო-
დემდე არ შეხვალ!

გამეხარდა, კატო მკითხავი ჩვენთან
რომ დაეინახე, ეგებ ამის მაინც მოე-
რიდონ-მეთქი, მაგრამ ბებიაჩემმა ისე
შეშომბღვირა, მივხვდი, (მამამეერთიც
ვერ მიშველიდა.

— მშაი! — ეთქვი შესვლისთანავე და
მაგიდას მივუჯექი.

— იცი საქმლის გზა-კვალი! — სათ-
ვალის ზემოდან გადმოხედა ბებიაჩემ-
მა და ქსოვა განაგრძო.

დედაჩემი მოღუშული ჩაპყურებს
რვეულს, მაგრამ ვგრძნობ, რომ მთელი
ყურადღება ჩემკენ აქვს მოპყრობილი.

მხოლოდ კატოს ელიმება და ისიც
ქსოვს.

— დაახურე ქვაბს თავსახური... ქა-
მას მოასწრებ... მოდი, აქ დაჯექი! —
ფანქარი დააგდო დედაჩემმა, — ჯერ
ერთი — ფანჯრიდან გადახტი, სკოლი-
დან გამოიპარე, მეორე — ანგელინა მა-
სწავლებელს გაკვეთილი მიუტრევე, მე-
სამე — დამლაგებელს შევაგინე, ბებია-
შენის ტოლ ქალს შეურაცხყოფა მიაცე-
ნე... არ მერყვიან, შენი შვილი ვერ გა-
გიზრდია, სწვისას რა უნდა ასწავლო?...

დედაჩემი უცხოსავით მელაპარაკებ-
ოდა და ძალიან მეწყინა.

— ნუ, ნუ... — თავს იქნევდა კატო.
— გინება, როგორ შეიძლება, შვილო...
ეგებ არც უგინებია, ამის გინება არავის
გაგვიგონია და გუშინ რა უკბენდა?

— არა, შევაგინე!

— რატომ?

— ღირსი იყო!

— „შეაყარე კედელს ცერცვი“, —
დედაჩემმა, უმწეოდ გაშალა ხელები, —

მე კი მეგონა, ადამიანს ვზრდი-მეთქი...
თამარიკო არ უხსენებია და გულზე
მომეშვა, ყოველგვარ ლანძღვას ავითა-
ნდი, ოღონდ იმაზე არაფერი ეთქვა, მა-
გრამ... ბებიაჩემმა საქსოვი განზე გადა-
დო, საგულდაგულოდ დამაკვირდა,
მრისხანე მზერა მტყორცნა და... ისარი-
ვით პირდაპირ გულში გამიყარა:

— იმ სულკატიან არტემას შვილი-
შვილთან რა გესაქმება? ყელამდე ჩვენი
ოჯახის ცოდვებში სხედან და შენ რო-
გორ გვაფურობებ ყველას. ბარემ გადა-
გვასხი ნავთი და გამოგვბუგე ამ დასაქ-
ცევ სახლში!... — ისეთი დაუნდობელი,
ზიზღიანი სახე ჰქონდა, თითქოს უხსე-
ნებელი ჩაუგდეს კალთაში...

რალაც სუნდაკრული ხორცივით აქ-
ოთდა. ის სუფთა თოვლიც კი — გუ-
შინ დილას რომ ფეხქვეშ გვეგებოდა
— გულისამრევად ფუთფუთებდა, ყვე-
ლაფერს მატლი ჰამდა, ღრღნიდა...

მუცელში წიხლჩაზელილივით მოვი-
კუნტე, აღარ მესმოდა ბებიაჩემის „ქე-
ბათა-ქება“ და არც მაინტერესებდა,
ოღონდ ამაზრუნე სუნს გავცლოდი,
რომელიც ყოველი მხრიდან მცემდა...

როგორც იქნა, გამოვერიდე. ყელი
მტკიოდა, ეტყობა, მეც ვიყვირე... ეტ-
ყობა კი არა, ვიღრიალე, მომეშვით-მე-
თქი.

სხვენზე, თივაში ჩავემხე. მუცელზე
ჩხვლეტა ვიგრძენი, ფშატის ეკალი
იყო, ბალახს შეჰყოლოდა. კოჭის ნაბზა-
რში ჩავამაგრე და ხელისგულით დავა-
წექი... ტკივილისაგან ტუჩი ჩავიკვნიტე,
მაგრამ სადღისევით ეკალი ბოლომდე
უნდა შესულიყო...

უმწიგობის მსგავსი შეგრძნება ოდეს-
ლაც მქონდა და ის დღეც თვალწინ და-
მიდგა, ფშატის ეკალმა ამოატივტივა.

იმ გაზაფხულზე პაპაჩემთან ვიყავი,
ბებიაჩემის ძმასთან. სკოლაში ჯერ არ
დავდიოდი და სულ არდადეგები მქო-
ნდა.

სოფელი მაღლა, მთის ფერდობზეა
შეფენილი, ბალ-ვენახები დაბლა აქვთ,
პატარა, დალეული მდინარის გას-
წვრივ, რომელიც თოვლის დნობისა და

დიდი წვიმების დროს ხმას ისე „დაი-
ბოხებს“ ხოლმე, რომ რამდენიმე კილ-
ომეტრზეც კი ესმით.

აავსებს რიყეს ამღვრეული წყლით,
მოატარებს ათასგვარ ხარახურას და
ხანდახან ძეძვის ღობეებსაც გადაუხტე-
ბა, გაუძვრება და წალამავს ნათესებს.

სხვა დროს უწყინარია, ტანს ძლივს
მიათრევს ცხელ რიყეზე.

ჩვენი ვენახიც იქ არის. ვენახის თავ-
ში დიდი კაკალი დგას, ძირში კიდეც წა-
ლმით გადახურული ქოხია მიდგმული,
გაკოტრილად ქოხში და უსმინე კაკ-
ლის შრიას — ვერც კი გაიგებ, ძილი
ისე წაგიღებს...

ვიდრე მომწყინდებოდა — დაე-
დევდი კულში ვენახში გაშლილ შინაუ-
რებს, მერე სიცხემ დააჭირა და მივგო-
რდი ქოხში...

ქუხილის ხმამ გამაღვიძა.

ცხვირს ვერ გაყოფ, ისეთი თავსხმაა.

მოვიხედ-მოვიხედე — მარტო ვარ.
ჩვენებს უფიქრიათ, ალბათ ბავშვებს
გაჰყავს სოფელშიო და, როგორც კი
წამოუწინწკლავს, წასულან, ქოხში არც
კი შემოუხედავთ, ან რას იფიქრებდნენ
თუ მიმეძინებოდა.

ვზივარ და ვუცდი, როდის გადაი-
ღებს, მაგრამ საქმეში ხარ, უფრო მო-
უმატა და ჩამობნელდა.

მუახედ, ბეწვისამშლელად ქუხს, ყუ-
რებზე ხელს ვიფარებ, რახ... რახ... რახ...
ღარბის ელია ეტლით და წალეკვით
იმუქრება.

ვფიქრობ, — მეხი ყველაზე მაღალ
ხეს ეცემა, ყველაზე მაღალი კი კაკა-
ლია...

შიშმა ქოხიდან გარეთ გამომავდო და
რამდენიმე წამში გასაწური გავხდი.

მდინარე დილასაც მოდიდებული
იყო, ეტყობა, მთებში წვიმდა, მაგრამ
გატოპვა მაინც შეიძლებოდა, ახლა კი...
მოვეხვით ფშატის ხეს და ავტირდი; —
მორჩა, ჩემზე უბედურია თავიც კი არ
არის. აი, ის საფრთხილელაც ჩემზე ბე-
დნიერია, გახუნებული ქუდი გვერდზე
რომ მოჰქცევია და ქარი დაგლეჯილ
შარვლის ტოტებს უფრიალებს... ან ამ

ხორკლიანმა ფშატმა რა უნდა მიშველოს — ჩემზე მეტად უჭირს, ჩამოსდის ყვავილი და ციებზიანვით ცახცახებს...

„დელაა... ბეზიაა!“ — ჩუმად ვსლუკუნებ, რადგან რომ დავიძახო კიდეც — ვის გავავიწყებ.

არც მკვდრებში ვარ, არც ცოცხლებში, ჩიტივით მარტო უნდა მოვკვდე და წამილოს წყალმა, იმ ნარიყივით ჩამატაროს, ქვებზე ხეტებოდა რომ მიაქვს...

ლობზე გადმოვდები. ვიღრე თხელი იყო — მივტოპავდი, მაგრამ წავიქეცი, წყალიც ვცლაპე და უკან ძლივს გავფორთხიდი... ქვაზე დარტყმული მუხლისთავიც მტკივა, ესლა მაკლდა, სიარულიც აღარ შემიძლია...

გიუტრმა წვიმამ იკლო, წყალს თანდათან კუბრისფერი დაედო.

გალმიდან თითქოს ვილაცამ დაიძახა. იმედმოცემულმა ვიყვირე.

ერთხანს სიჩუმე ჩამოვარდა, მეგონა, მომეჩვენა-მეთქი, — ჩაქრა იმედი, მაგრამ საპასუხო ძახილი განმეორდა.

მალე ვილაც გამოჰყვა წყალს. მოდიოდა ბორძივით, ჯოხს დაყრდნობილი. როცა მომიახლოვდა, მაშინლა ვიცანი — ჩვენი მეზობელი ჩიბუხა იყო. საქონელს ეძებდა თურმე და დავენახე წყალმა რომ წამაქცია.

— აქ რა გინდა, თქვენები სად არიან!

— არ ვიცი... ალბათ სახლში წავიდნენ.

— როგორ აღიღდა ეს სატიალე... აღექი, აღე...

წამოვიწიე, მაგრამ ტკივილმა არ ამოიშვა.

— რა ვქნათ ახლა, — შეწუხდა მონხუცი, — ისედაც წელკავი მაქ, როგორ გაგიყვანო! — ვიშვიშით დაიხარა და ზურგზე შემისვა...

თვალწინ დამიდგა შავად დანაოქებული, გამხდარი კისერი, სველი ზურგი, რომელსაც მაგრად ვიყავი ჩაბლაუჭებული და უხმოდ ვთხოვდი, არ წაქცეულიყო, ცოტაც, ნაპირამდე გაეძლო...

ჩემი ტარება რომ უჭირდა, ცხადია,

ვხვდებოდი, მაგრამ ვიღრე თხელი წყალი არ გათავდა, არ შემზრალებია, არც შემრცხენია, — მხოლოდ ნაპირზე, სველ ყამირზე როცა ჩაიჩოქა და სისხლმოწოლილი თვალებით შემომხედა, გული დამეწვა.

სულს ძლივს ითქვამდა, ჩავარდნილი მეკრდი აუღ-ჩაუღიოდა...

ახლაც თითქოს ამღვრეული მდინარის პირას ვიჭექი, მარტო, უსასოო, ფენატკენი კი არა, გულნატკენი და ჩაჩოქილ ჩიბუხას შევყურებდი, რომ წელკავიანი ტანი როგორმე ისევ გაემართა... მაგრამ ეს სხვა მდინარე იყო და ჩიბუხა ვერ მიშველიდა...

აივანს გავხედე.

მოაჭირს გაყოლებული თოვლის თეთრი ზოლი დანის პირივით ბრწყინავდა, ის იდო ჩვენს ოჯახებს შორის, დაუშანგავი და ბასრი და თუკი მის გადაგდებას შევეცდებოდი, პირველ ყოვლისა, შინაურთა გულისწყრომა დაგვატყდებოდა.

აივანზე თამრიკო გამოვიდა. ხელი დავეუქნე, ჩამოდი-მეთქი.

არაო, — მანიშნა, — არ შემიძლია. გული მომივიდა, ვიშვირე ფეხი და გადმოვხტი.

პაერში დამეწია შეკივლების ხმა.

კედლის ძირში დათოვლილი პატივი ეყარა და რბილად დავეცი. ახლა ამაზე გავცოფდი, — მე ხომ დამსხვრევა, ცხვირ-პირის დანაყვა მინდოდა.

გამწარებულმა მოვფხოქნე შეყინული თოვლი.

— გავიდი? — თამრიკო იყო.

— ჰო, — თავი დავეუქნე, — როცა დაგიძახე, მაშინ რატომ...

— არ შემეძლო, ყველანი სახლში არიან.

— მაშ ხელა რა გინდა!

— მეგონა რამე მოიტყნე.

— გებრალბები?

— არა... მიყვარხარ! — წაიჩურჩულა ძლივასაგონად.

ყველაფერი მომიდუნდა, მთელი სიბ-

რაზე ჩაიწრიტა და ფეხის თითებიდან გაძვრა, გაიპარა.

ეს რა უცნაური სიტყვაა, — ძვლები ღვედვით გამიხდა, ლამის ხელმეორედ გადმოვვარდი სხენიდან. თან ისეთი თვალებით მომაჩერდა, თითქოს შემოდგომის მომწვანო-მოლურჯო ტბას ჩაეყურებდე, მკრთალ ნისლს რომ დაუღიბრავს და ოდნავ ირხევა.

— გაუგიათ?

— კი! — ნამტირალევი სახე მომადრდა...

ბაკის შემოსასვლელთან დედაჩემი იდგა. გაცრეცილ სახეზე ამოუცნობი ნალეული ეხატა, შუბლს ნერვიულად ისრესდა; გეგონებოდა, რალაცის გახსენება უნდა, მაგრამ ვერ მოუფანებია...

ერთხელ, მყავე წყლებთან, საფარში ვისხედით. კარგად რომ დააცხუნა, ქედნებიც მოფრინდნენ, წყალი დალიეს და ლამაზად ყელმოღერებულებმა დაიწყეს გოგმანი... ორი მათგანი რამდენიმე მეტრს იქით, პირდაპირ ლოდზე, ნიშანზე დაჯდა.

ანდრომ თოფი გამართა და თითი სასხლეტისკენ გააპარა.

ქედნებმა ადგილი მოინაცვლეს. თოფის ლულაც მათ მოძრაობას აპყვა. მერე სულაც ჩაბტნენ და ძლივსღა უჩანდათ თავები. ანდრო მოთმინებით ელოდა, მე კი სული შემიგუბდა, სიჩუმემ შემაწუხა, ბოლოს გასროლა რომ უნდა მოჰყოლოდა და შუშასავით დაემსხვრია ავბედითი ღუმელი.

ქედნებს მოგებრდათ დამალობანას თამაში, ისევ ლოდზე ამოხტნენ და დუნულა მკერდი ლულას მოუშვირეს...

ქედნები უკან გადაცივიდნენ...

ახლაც ის სიჩუმე იდგა, რომელსაც სულ მალე ამღვრევდა თოფისწამლის სუნი...

დედაჩემი არ ჩქარობდა.

ჩვენც ჭერ კიდევ ფეხზე ვიდექით და ამ ყოვლად გაურკვეველ, ნერვიულ ღუმელს გვერჩივნა, გულის ჩამგლეჯი რამე ეთქვა, ხელი გაერთყა ან რა ვიცი... ოღონდ...

მაგრამ ამჯერად „თოფი არ ქნა“ ნილა“.

— ღმერთო, ღმერთო რა სულელები ხართ! — თითქოს ქვევრიდან ამოიძახა.

თამრიკო ჭიშკრისკენ თავდახრილი გაიქცა...

მალე არდაღუგებიც დაგვეწყო. თამრიკო ქალაქში წაიყვანეს ბიძასთან. ჩვენთან კი გადაირია ამინდი, გამუდმებით ღმუოდა ქარი, მიჰქონდა და მოჰქონდა თოვლი. ფანჯრებს ყინვა ნაირ-ნაირი ყვავილებით ხატავდა, დილით დავეანთებდით ცეცხლს და ნელ-ნელა ჩამოდნებოდნენ.

ლამლამობით მეგონა ქარი ჭერს გადაგვხდიდა ან სახლს მოაცურებდა, ჩაატარებდა სოფლის დაღმართზე და სადმე ჩაგვჩეხავდა...

ვაპობდი შეშას, ეხვეტი დერეფანს, სათონეს ორჯერ დევაჟედ ამძვრალი ყავარი... ვითვლიდი დღეებს უღმობლად ნელა რომ გადიოდნენ, გალიაში მომწყვდეულივით დავბორიალებდი და ვფიქრობდი, ვფიქრობდი განუწყვეტლივ, დაუსრულებლად.

გადავიქანცე, ღამე თვალედაჰყვტილი ვიწექი და დღე კი ზეზეულად მთვლემდა. დაკარგა საკმელმა გემო, სახლმა — სიმყუდროვე, ზოლო, როცა შაქრის ნაცვლად, ჩაის ჭიქაში სამი კოვზი მარილი ჩავყარე, ისე, რომ ვიდრე არ მოვსვი, ვერც კი მიგხვდი, რა ჩავიდინე, — გაბუტულმა ბებიჩემმა ხმამალა შეიცხადა:

— ეს ბავშვი, ან ჭკუას გადავიდა და ექიმს უნდა ვაჩვენოთ, ანდა ჯადო აქვს გაკეთებულიო.

ჯადოს გამკეთებლებად ვისაც იგულისხმებდა, ამას რაღა თქმა უნდა.

სულელია და რა ვქნაო! — გაიმეორა ისევ დედაჩემმა, მარილიანი ჩაი გადაღვრა და ხელახლა დამისხა.

ბებიჩემს საქმის გადადება არ უყ-

ვანო ჩხიკავაძე

ჩიბბი ჯამთარში

ვარს. ერთხელ კიდეც „ამოწყვიტა“ არტემიანი და სასწრაფოდ კატო მკითხავი მომგვარა.

კატომ შემოიღოცა, მასვა ნახშირიანი წყალი (ეტყობა, შეშინებულზე და მოჯადოებულზე ერთნაირად კარგად მოქმედებს), მერე დერეფანში გოგორდი დაახრჩოლა და თავზე სამჯერ გადამატარა ნამგალი.

— ჯადო მოეხსნა? — გაეცინა დედაჩემს.

— დღევანდლებს არაფერი გჯერათ, — აბუზღუნდა ბებიჩემი.

— არ სჯერათ და იმიტომ გადაგვარდა ქვეყანა, — კვერი დაუკრა კატომ. — ქალი ქალს არა ჰგავს, გენაცვა და, კაცი — კაცსა... ის ყველაფერს ზედვს და იხსომებს, — თითი აიშვირა მალლა.

უნებურად ჰერს ავხედე.

— გახსოვს, გიჟმა მაშომ წყალობას რა უყო?... მაშო თუ აღარ არის, ქმარი ხო ცოცხალია, ჰკითხეთ მაინც!

— აბა, აბა, როგორ გაიმეტა...

— გიჟი იყო, ჩემო ბაბაღე და, რა ჰქუა მოეთხოვებოდა...

ვიცით ეს ამბავი, მაგრამ კატო მაინც ყვება, აკი ამბობენ, გამეორება ცოდნის დედააო.

— აიჩემა, გინდა თუ არა, წყალობა წისქვილში იმიტომ მიდის, რომ აღსაჰყვაროსო... ი, ძაღლის ქონი სადღა იშოვა ან ვინ ასწავლა, — წაუსვა საყელოზე და სალ-სალამათმა კაცმა ყეფა დაიწყო...

— დააბეს, თორემ ბავშვებზე დასაგლეჯად იწევდა, — ჩაურთო ბებიჩემმა.

— მაშა, ეგრე იყო... ეჭიმები რო ვერას გახდნენ, გერითობაზე ქადაგი ენახათ და იმას ეთქვა, თქვენი სალოცავი მეძახის, ორ დღეში ჩამოვალ და სურათი და კეფაზე აჭრილი შვიდი ღერი თმა მომიტანეთო...

მივუტანეთ.

დახედა თუ არა მაშინვე თქვა:

ჯადო აქვს გაკეთებული ძაღლის ქონითა, საყელოზე წაუსვითო.

ვინ წაუსვაო, — ჩავეძიეთ.

ქმარს ნუ ეტყვიო და ცოლის გაკეთებული უნდა იყოსო, — თმას ცეცხლი წაუკიდა.

იმ თმის დაწვა იყო და კაციც ალაპარაკდა...

— არა სჯერათ, არა! — თავი ნიშნის მოგებით დააქნია ბებიჩემმა.

მიჩუმდნენ, დედაჩემი აუთოებს და ელიმება.

— ჰამ, ჰამ! — შეგყეფე უცებ და ორივე შეხტა.

დედაჩემი ფხუკუნით გავიდა.

— რახან, ხასიათზე მოხვედრი?... — ცოტა არ იყოს დაეჭვებულეზმა გადმოხმედეს.

გიჟი მაშო მეც კარგად მახსოვს. ღილიდან საღამომდე სახლის წინ, საბძე-ლთან იჯდა. ხან ჩამოშლილ თმას ივარცხნიდა, ხანაც ჩინჩხვარს ამტვრევდა, წკირებს ერთმანეთზე აწყობდა, სულს უბერავდა.

სველია და არ ეკიდებოა, — ბუტბუტებდა.

ჩვენ იქვე ვთამაშობდით ხოლმე და დაგვიძახებდა:

ხალხნი არა ხართ, მომეხმარეთ, ხმელები მოიტანეთ, თორემ შეჭამანდის გაკეთებას ვერ მოვასწრებ, მოვა წისქვილიდან წყალობა და გინებით ამიკლებსო.

ჩვენც მეტი რა გვინდოდა, დავურბენდით ღობეს, წამოგვკრეფდით ჯოხებს ჩალაბულას, და სიცილ-ხარხარით წინ დავუყრიდით.

თქვენ გაიხარეთ, თქვენა, — ვითომ საჭმელს გემოს გაუსინჯავდა, — იფ, იფ, მარილითაც კარგიაო, — აწყლაბუნებდა ენას.

ხანაც მთელი დღე ამღვრეული იჯდა, თვალები მტაცებელივით უელავდა, ტუჩის კიდეები ბოროტად უთამაშებდა, კბილებს აკრაჭუნებდა, შავი კაბის სახელოებიდან გამომძვრალ, გამხდარ, გამოღნაპულ მკლავებს ისე ასავსავებდა, იფიქრებდი, სადაცაა აფრინდებოა.

აფრინდა კიდეც — ერთ ღამეს საშინელი ხარხარი თუ კივილი მოისმა და

განათდა მთელი უბანი — საბძელი იწვოდა.

მოცივდა სოფელი, მაგრამ ახლოს ვინ მიეკარებოდა, თვალისდახამხამებაში მოედო ცეცხლი ბზესა და კვარით ფიცარს.

იღგა გამტენარებული, საცვლიანად გამოვარდნილი წყალობა და მიშველეთო, ხალხს ევედრებოდა, მაგრამ ვის რა შეეძლო, თითო-ოროლა ვედრო წყალი აფოფრილ, გალადებულ ცეცხლს რას უმაზდა — გავარვარებული, წითელი ბუშტივით უცებ დაიჩუტა, დაემხო საბძელი და ცეცხლი როცა ჩააქრეს, დარჩა მხოლოდ მაშოს ხელებივით აშვერილი შავი, დანახშირებული საყრდენი ბოძები და ნაცარი, რომელსაც სოფლის თავზე აბორიალებდა შემოდგომის ცივი ქარი...

ჭორიც მაშინვე იმ ფერფლივით ავარდა. შეიქნა დიდი მითქმა-მოთქმა, ვითომ საბძელში ქმარმა გამოკეტა და ცეცხლი მისცაო.

სოფელს პირს როგორ აუკრავდა, მაგრამ როცა წყალობას შეიღებოდა დაეკვდნენ, ეგებ ხალხი მართალი იყოსო, მაშინ კი ცოტა დააკლდა, თვითონაც არ შეიშალა. ჩამოდნა, ღონიერი წყალობას ღანდოდა დარჩა.

წაიღო ლოგინი და წისქვილში გადასახლდა, მთელი წელიწადი იქ გაატარა და ბოლოს ძლივს შემოირიგეს შვილებმა, — გვაპატიე, ბოროტ ენებს აყეო, აქ რომ უპატრონოდ მოკვდე, თავი სირცხვილით როგორ გამოვყოთო.

— თავიდანვე გიყი იყო? — ვიკითხე.

— გიყი კი არა და... ეგეთი კოხტა გააგო მეორე არ დადიოდა, „ლამაზ — მაშოს“ ეძახდნენ.

— წყალობაც კარგი ვუკაცი იყო, — ჩაურფო კატომ, — ეგ რომ დღეობაზე ჩაცმულ-დახურული გაივლიდა, იტყოდი, ნეტა თვალი მომცა და მავურებიანო.

მომკალი და ვერც მაშოს სილამაზე წარმომიდგენია და ვერც წყალობას ვა-

უკაცობა, ნუთუ ჩვენც ასე შევიცვლებით?...

წარმოვიდგინე, მე და თამრიკო მხრებში მოხრილები, ბებრები, მუშტის ტოლები მივკუნკულებთ, მივდივართ მტვირან შარაზე. სიცხე კეფას გვიხურებს, მაგრამ იმის თავიც არ გვაქვს, ნაბიჯს ავუჩქაროთ, ან ღობეზე გადავიდეთ და ჩრდილში შევიარაქათოთ... მოკლედ, ისეთი საცოდავები ვართ — ძაღლებიც კი არ გვიყუფენ. მხოლოდ ჩვენი ჯოხების კაკუნი გვესმის და მივდივართ და მივდივართ...

არა, მაშინ სიცოცხლე რაღად მინდა, გავეხვევი ბზეში და ცეცხლს მივცემ...

გარეთ ისევ თოვდა, გაღი-გამოდოდა ქარი. სწავლის დაწყებამდე კიდევ რამდენიმე გრძელი დღე და ღამე იყო დარჩენილი.

დელაჩემმა სკამი მიიღგა და კარადის თავზე შემოწყობილ წიგნებს დაუწყო თვალიერება. ბოლოს ერთი მათგანი შეარჩია, წამოწოლილს, ჩემს საფიქრალში წასულს ჩამომიჭდა, წიგნი გადაფურცლა და გადაშლილი დამიდო.

უხალისოდ დაეხედე.

— „რომეო და ჯულიეტა“... რაზეა?

— მოგწონება... თუ რამე ვერ გაიგო, მკითხე...

ძალიან გვიანი იყო, წიგნი რომ დაეხურე.

ორივეს ეძინა. კარს გამეტებით ეხლებოდა ქარი, თითქოს უხილავი აჩრდილები ეჯაჯგურებინაო. თავი ფუტკარის სკასავით მიზუზუნებდა. აფორიაქებული წამოვჯექი, წიგნის დანახვაც არ შემეძლო, სკამიდან ავიღე, საწოლქვეშ შევავადე და საბანი თავზე წავიფარე...

პრიალებდნენ ხმლები, იღვრებოდა სისხლი და პირთან მიტანილი საწამლავიანი ხელი კანკალებდა...

„იჩქარე, ლორენცო, იჩქარე“, — ვევედრებოდი ბერს, რომელიც შავი ანაფორის ფართხუნით გარბოდა...

„იღვიძებს, იღვიძებს!“ — გრგვინავდნენ თალები, დგებოდნენ საფლავის ქვები და ჩემკენ ტორტმანით მოდიოდნენ.

„იჩქარე, იჩქარე!..“

— რამე მოიხურე! — ნახევრად გამოღებულ კართან მდგომი სიცივემ და დედაჩემის ხმამ მომაფხიზლა.

— ჰა?

— პალტო მოისხი!.. გამოგყვე?

არაფერი მითქვამს, კარი მივხურე და აძაგდაგებული ლოგინში შევწექი.

„მაშ, ყველაფერი სიზმარი იყო... რა კარგია, რომ სიზმარი იყო...“

დედაჩემი წამოდგა, საბანი ამომიგო და შუქი ჩააქრო.

სიბნელის შემეშინდა.

— დედა ჩემთან დაწექი!

— პატარამაც ასე იცოდი, თუ არ მოგიწევბოდი, ვერ იძინებდი... როგორ გაგყინვია ფეხები.

— მამაჩემიც მომიწევბოდა ხოლმე?

— ის უფრო ხშირად!

— ძალიან ვუყვარდი?

— ძალიან!

— აღარც კი მახსოვს, როგორია... შენ?

— მაღალია, ღონიერი, თუ კარგ ხასიათზეა — მთელი სხეული, გვერდზე გადაყოფილი თმაც კი უცინის; მაგრამ თუ ცხვრი ჩამოუშვა, გინდა ყირაზე დადექი, შუბლს ვერ გაახსენებ... მოკლედ, შენ თავს შეხედე სარკეში და იმასაც წარმოიდგენ...

— ძალიან მოგენატრა?

არ მიპასუხა.

— ბოლომდე წაიკითხე?

— ჰო, ნეტა ეგ ამბავი მართლა მოხდა?

— არ ვიცი... შენ როგორ გგონია.

— მოხდებოდა, ასეთ რამეს ვერ მოიგონებ.

— ხომ არაფერი გეცნო, ჰა, შე ეშმაკო, შენა!

— მეცნო, მაგრამ... ბოლოს ჩვენც უნდა დავიხოცოთ?

— რა სულელი ხარ... ასეთი ნაწარმოებები იმიტომ იწერება, რომ მსგავსი შეცდომები სხვებმა აღარ ჩაიდინონ.

— მამაჩემი რომ აქ იყვეს, რას მეტყვოდა, არ მეჩხუბებოდა?

— არა, მამაშენი ძალიან კეთილი და

სამართლიანია... ხომ დამშვიდდები, ახლა...

ქარი მიჩუმდა. მესმის ბებიაჩემის ფშვინვა და მამლის შორიდან მოსული, ხრიანწიანი ხმა...

მაშინაც ამ საწოლზე ვიწვეით და ეს ლურჯწინწკლებიანი ბალიში გვედო. თვალები ეხუჭა, მაგრამ ვგრძნობდი, რომ არ ეძინა.

ცოტა ხნის შემდეგ ფრთხილად წამოდგა. გრაფინის ყელში წყალი აღიქლიოდა. ჭიქა ოდნავ მოსვა, ისევ გრაფინს მიუდგა და გულხელდაკრეფილი თოვლით განათებულ სარკმელს მიაჩერდა.

შეიძლება მამაჩემიც ასევე იდგა, სადღაც შორს, ყინვით აფიცრულ ფანჯარასთან.

ბოლომდე ყელში წამიჭირა, გადავბრუნდი და ჩუმად ავტირდი.

თამრიკოს ვარსკვლავი ისევ ანათებს და ცხენის ჭიხვინი მესმის. თანდათან ახლოვდება ფლოქვების თქარათქუროთ... ის ბრინჯაოს ცხენია, გაწყვეტილ აღვირს მოაკონწიალებს და მკერდიდან სისხლი მოსწანწკარებს.

მე ნაციხარის კედელთან ვგდევარ, ხმაღადატეხილი, გულის ფიცართან შუბგაყრილი და იმ შუბის ბოლოზე ნისკარტკაუჭა სვავი ყაშყაშებს.

— აქ რა გინდა! — დამყურებს სახენაყვავილარი კაცი, — რას ეძებ, რა დაგკარგვია... დაანებეთ ამ ციხეს თავი, მოასვენეთ მკვდრები. ან ამ ცხენს რას აღვიძებდით, ყოფილიყო მიწაში — ხომ ზედავით, მიუღრ-მოუღრია სოფელი... ხალხს კიდევ გაგიყვება უნდა? ამ საჩივრებს რა ვუყო, რა!.. — უბიდან მთელი ბლუჯა ყვავის ბუმბული ამოიღო და ზედ გადამაყარა, — ყველამ რო მიწის თხრა დაიწყოს, სად წავა... თუ მაინც არ იშლით, სხვაგან თხარეთ, სხვაგან, ოღონდ აქედან შორს... შორს...

ცხენი ისევ ჭიხვინებს. დაჩოქილი თამრიკო დამტირის და მელნიან თითებს სახეზე მისვამს.

მუხლისკვერებზე დაცემულ წყალობას თვალი გაშტერებია და ლოცულობს.

— ეჰ, ლორენცო, ლორენცო, მაინც დაიგვიანე... რამდენი გეხვეწე, იჩქარე-მეთქი...

— არა, შეილო, ჩვენი მამა-პაპა სულ ჩვენკენ იყურებიან და იმათ უკადრისს თუ რამეს ჩაეიდნენ, საფლავში გადაბრუნდებიან. როგორც უანდერძებით, ისე უნდა ვიცხოვროთ: ისინი გვიყვარდეს, ვინც იმათ უყვარდათ და ისინი გვძულდეს, ვინც ჩვენ ჭილაგს მტრად მოჰკიდებია... სისხლის ამღვრევა და გაწყალება არ შეიძლება, მოფრთხილება უნდა... შენს პაპის პაპის პაპას თითო რო გავუტრებოდა, ეგ სისხლი გამოსდიოდა... — ბებიაჩემს ჯამით დადაღული წყალი უჭირავს და ცდილობს თავი ამოწიოს...

— გაცივდები, ადექი! — დედაჩემს საკლასო ჟურნალი მიუხუტებია, — წადი, რას იფიქრებს მამაშენი, სახლი რომ გამოკეტილი დახედეს...

მარტო მე და თამარიკომ ვიცით, რომ მკვდარი ვარ.

— ეჰ, ლორენცო, ლორენცო, რატომ დააგვიანე, რატომ, ჩვენს საცოდაობაში ფეხი რად ჩადგი! — ვსაყვედურობ მუხლმოყრილ წყალობას...

III

ბებიაჩემს ეზო დაუგვია და ცეცხლ-წყაიდებული ნეშო ხრჩოლავს.

— ძიბა, ძიბა, ძიბა! — წინსაფარაკალთავეებული შემოხვეულ ქათმებს მარცვალს უყრის.

იქით ძაღლი იდრინება, აქეთ ღორი ღრუტუნებს — შიათ და რა ქნან.

საქონელი სანახიროზე გადავრეკე.

ირევან, ტორტმანებენ, ძველი „მტრები“ ერთმანეთს შუბლს უჯახუნებენ და ვიდრე მენახირის სახრე არ ჩაერევა, ამტვერებენ იქაურობას, გაიქცევიან სხვადასხვა მხარეს, ცოტა ხანში კი ისევ ჩახლართავენ რქებს. დეკეულები განზე იწევენ, ადგილს უთმობენ მოჩხუბრებს...

ისევ იკლანება იფნის სახრე და ბაღანს თეთრ ზოლებად აჩნდება.

ამათ რაღა აქვთ გასაყოფი, იქნებ ის, შუბლზე ნიკორგადავლებული, წაბლისფერი ფური, ლამაზად რომ უჭირავს თავი, თითქოს ილიმება და ჭერხბოს ტუჩმიუტარებელი ჭიქანი უთრთის...

ერთხელ შავი, გაავეებული ბუღა მოიყვანეს სანახიროზე და ჯაჭვით სინათლის ბოძზე მიაბეს. სიცხემ და ბუზანკლებმა მთლად გადაირის და გააცოფეს. ჯაჭვს გასაწყვეტად დაეჯაჭურა, აქანავდა ბოძი, გვეგონა, ძირიანად მოთხრიდა ან გადაამტვრევდა. ლამის შეაღეწა რქები, მაგრამ როცა ვერაფერი დააქლო — გაუყუნდა, ნაცოხარი პირზე თერთრად ჩამოუგრძელდა.

ფურკამეჩი მოუყვანეს და ისიც გვერდით, თოკით მიუბეს.

პატრონმა ახსნა ბუღა, ჯაჭვი დააგრძელა და შორიახლო გაჩერდა.

ბუღამ კისერი მიღრიჯა, შემოუარა, თავი რამდენჯერმე გაუხახუნა, თითქოს ყნოსავსო. პატრონიც მიჰყვა... თანდათან დაიძაბა, აეტოტა, მაგრამ ფური გაეცალა და მოწყვეტით დაეცა... ისევ გაელურსა, ისევ უხახუნა თავი და კიდევ სცადა ბედი... დამფრთხალი, შეშინებული ფურკამეჩი კვლავ განზე გაუხტა...

გაგიჟდა, ამოჰკრა რქები ფერდში, ერთხელ, მეორედ, გაქანდა წინ ფურკამეჩი, გაწყვიტა თოკი და გაიქცა. აითრია ბუღამ პატრონი... ძლივს მოასწრო დახვეული ჯაჭვიდან ხელის გამოხსნა, თორემ ქვეზე დაჩეჩქავდა.

გამოენთო ბუღა ფურკამეჩს, გადაანგრის ღობე და გადაცვივდნენ სიმინდებში. იქ წამოეწია, ლონივრად შეიმართა ჰაერში და სიმძიმემ დაკეცა ფური, წინა ფეხებზე ჩაჩოქილმა, ცხვირ-პირი ახალმორწყულ მიწაში წაჰყო...

ბუღა გადანგრეულ ღობეზე უკანვე გადმოვიდა და იდაყვადაყვლიფილ პატრონს მორჩილად გაუჩერდა...

მირეულ-მორეულ სიმინდებში ბებერი პელო იწყევლებოდა:

— ეს საქმეა, სხვა ადგილი ვერ მო-
ნახეთ, თქვე ამოსაწყვეტებო, თქვენა...
როგორ გაუთხრებიათ ყველაფერი, ჯა-
ნდაბა და სიკვდილი, აჰა!

ჭია-ვასომ ბუღის პატრონს ფული გა-
დაუხადა და ფურკამეჩი დამორცხვებ-
ულივით განზე რომ იდგა — წაიყვანა.

დიდი სეირი კი იყო, ყველა ბუღას
აქეზებდა, მიდიო, დაჰკიოდნენ, და,
როცა ყველაფერი მოთავდა, ესენიც
ჩაწყნარდნენ, ჩაქრნენ, მოიწყინეს —
სანახაობა დამთავრდა!..

ნახირი დაიძრა, დარჩა მხოლოდ ნაჩ-
ლიქარები, ქანგიანი, გაცვეთილი ნალე-
ბი და თბილი, გათხლეშილი ნესვი...

ქალაქშია გოგო ვნახე,
მანდალინას უკრავდაოო,
ფეხი ფეხზე გადაედო...

— სუ სამღერლად გააქეთ შენ და
მამაშენს საქმე, — ყვირის გაკაბასებუ-
ლი ქალი.

— ვითომ რატომაც არა... მოდი,
შვილო, წყალი დამისხი...

სახედასივებული ჟორეკა ტაშტზე
წახრილა, ბიჭს სახლიდან სურა გამო-
აქვს და თან ჯოხმომარჯვებულ დედას
თვალს არ აცილებს.

— ოპოპო... უპუპუ... — ფრუტუნებს
ნასიამოვნები მამა, — ახლა კისერზე
დამასხი... ნელა, კი ნუ დაახივლებ...
პო, ეგრე... უპუპუ... რაც კარგია, კარ-
გია! — წელში გაიმართა ჟორეკა.

ბიჭმა სურა დადგა, პირსახოცი გა-
მოუბრუნა და ამაყად მიაცქერდა მა-
მის მკერდზე ფრთავაშლილ ცალფეხა
არწივს.

— ფედიას სახსოვარია, — იტყვის
ზოლმე ჟორეკა, — იმის სულს ვენა-
ცვალე, მაგარი ბიჭი იყო, რა გინდოდა,
არ დაეხატა. თან მარცხენა ხელითა, კა-
ცო... მარჯვენა ფრონტზე დაეკარგა,
ზედ ილლიასთან ჰქონდა მოწყვეტილი...

მატარებლებზე დადიოდა, ერთს ჩაი-
ვლიდა და „გაწმენდილი“ იყო ვაგონე-
ბი... ძმაკაცმა გაყიდა, თითი ვერ გააქა-
ნა, ისე აიყვანეს როსტოვის სადგურზე...
ერთად ვისხედით. კაცია და გუნება,

ძიან მოვეწონე, გვერდიდან არ მიცილებდა.

ბოლოს მითხრა, ცუდ სიზმრებსა ვხე-
დავ, ეტყობა, აქედან გამსვლელი არა
ვარ და ჩემ სახსოვრად რამე მინდა და-
გრჩესო... ციხეში რა უნდა ექნა, რა,
მამულს ვერ დამიმტკიცებდა და მოსკო-
ვი-თბილისის მატარებელს...

ორი კვირა ხატა ეს არწივი. ცალი
ფეხილა დარჩა, მაგრამ ვერ გავუძელი,
მოვიწამლე თუ რა იყო, — ცუდად გა-
ვხდი, გონება დავკარგე და რამდენიმე
დღე ამქვეყნას არ ვეკუთვნოდი. როცა
მოვიხედე, სადღა იყო ფედი, — მორი
მოცურებულიყო და ლავაშივით მიებ-
რტყელებინა კედელზე...

ცოტა ფული მქონდა მოქუჩებულის,
გამომიშვეს თუ არა, ჩავაკითხე ფედიას
ცოლ-შვილს, მაგრამ... ოპ, და-და-და...
ქალი? ქალის ამოგდებულისა ქვეყანა,
— გათხოვილა, კაცო, თანაც, არ იტყ-
ვით, ვის გაჰყოლია? — ვინც ფედი
თხასავით გაყიდა.

მომაწვა სისხლი, ჩავეკეტე კარი, კაი
მაგრად ვევეპე ორივე და წამოვედი...

უსმენენ ჩვენებურები, ზოგს თუ სჯე-
რა მისი მონაყოლი, ზოგიც დაცინვით
ჩაილაპარაკებს, — ნახეთ, რა ვაჟაკი
გვყოლია ლოთი ჟორეკაო!, მაგრამ
ცალფეხა არწივს სად გაექცევი, რომ
არ ეხატოს, კიდევ პო... არადა, ისე
უჭირავს ნისკარტი, თითქოს სადაცაა
ჟორეკას ყანყარატოში წასწვდება.

რას ამბობთ, ცოლის კლანჭებიდან ეს
მიცავს, ჩემი ავგაროზიაო...

ამხელა ავგაროზიც აღარ გამიგია...

გული ვერაფერს დაუდო, ხან მეველე
იყო, ხან ვაშლის ბაღის ყარაული, ერ-
თხანს შოფრადაც იმუშავა, მაგრამ მას
შემდეგ, რაც ნასვამი არხში გადავარდა
შოფრობაზეც ჩაიქნია ხელი. მანქანა
მანქანად დაამტვრია, თვითონ კიდევ,
მგზავრები რომ არ შესწრებოდნენ —
ქუჩივით ჩაიხრჩობოდა.

ძლივს გამოათრიეს დარეტიანებული
და წყლით გაბერილი, დააწვინეს არ-
ხის პირზე, შედგნენ მუცელზე და
წყალ-ღვინო შედრევიანვით ამოასხა.

ეგ იყო და ეგ, ისევ ძველი ხელობა გაიხსენა, მოძებნა ჩრჩილისგან შეჭმული დოლო, გადაჭიმა ახალი საპირე, შეუამხანაგდა ქვემოსოფელ ტაში-ბიჭიკოს და დადიან ზემოთ-ქვემოთ.

წავა დილით და საღამოს ხელით მოაქვთ, ცალკე თვითონ, ცალკე მისი დოლი.

ხან რამდენიმე დღესაც იკარგება — გაჩნია, საღ მიიპატიებენ.

ისე, ჟორჟიკას ყურებას არაფერი სჯობს, მარცხენა ფეხს სკამზე რომ შემოდგამს, დოლსდაყრდნობილი კისერს მოიღერებს, თითებს აათამაშებს და ხრინწიან ხმას ამოუშვებს... არწივიან მკერდზე ხვითქი გადასდის და თანდათან თვალები ელულემა. ბოლოს ჩაეძინება და ხვრინვას ამოუშვებს, ხრიი... ხრიი... გააქვს და გამოაქვს ბირდაბირივით...

აი, მაშინ უკვე აღარც დამკვრელად ვარგა და აღარც მოქეიფედ, ორსამ საათს ჯირკვით თავს ვერ ააწევენებ...

ამასწინათ ქორწილში იყო, ჩასძინებია და ნაჩუქარს ვინ ჩივის, საკუთარი ფულიც ამოუტყლიათ.

— არავის დაუჯერო, მამაშენი ალაღმართალ! კაცია და ტყუილად ზის, — მითხრა ქრთხელ ნასვამმა, — მე როცა ვიჯექი — მართლა დავაშვეე, ღირსი ვიყავი... მამაშენი სხვა ნამუსისაა.. არავის დაუჯერო, გესმის?.. როცა ჩამოვა, ცუდად არ შეჩედო...

ამ სიტყვების გამო მიყვარს ჟორჟიკა.

დღეაჩემი რომ გარდაიცვალა, ორასი მანეთი მოგვიტანა, — როცა გექნებათ, მაშინ მომეცით, თუ არა და, თქვენი ჭირის სანაცვლო იყოსო. შინაურივით იტრიალა, წვეთი რა არის, წვეთი არ დაუღუვია...

ეზოში შევედი თუ არა, დროგის ხრიკინიც მომესმა.

— არიქა, შვილო, ნავთია. ბიღონი გაიტანე და მეც ახლავე გამოვალ, — გამომძახა ბებიაჩემმა.

სანავთეების ჩხარაჩხურით მომხმონდნენ მეზობლები...

მენავთე კოლამ თვალს ქვები შეუყენა და ძაბრი ჩამოიღო.

— კვერცხებზე არ მომცემ? — მოხანხალდა ბებერი პელო.

— რამდენჯერ უნდა გითხრა, კვერცხებზე რა, კრუხი კი არ მიზის სახლში... ფული, ფულზეა დღეს ყველაფერი, გაიგე, ადამიანო! — გაუგრძელა.

— ნეტა რა გაყვირებს, შე ხმაგასაწყვეტო! — დაუტია პელომ და უბიდან განასკვული ცხვირსახოცი ამოიღო, ძლივს გახსნა, დაქმუჭნილ-გასაცოდავებული ორი ცალი მანეთიანი ხელისგულზე გატყია, გაასწორა და თვალმოჭუტულმა დაიწყო ანგარიში, რამდენი უნდა მიეშავებინა „საქავე მენავთისათვის“.

დროგის ხელნასთან კვიცი დავინახე, ხალხის ყაყანიტ დამფრთხალი ცმუკავდა.

„ბიჭოს, ამას აქ რა უნდა“, — ბიღონი ბებიაჩემს შევაჩიჩე და დროგს წინიდან მოვუარე.

ძლივსლა ვიცანი, ხელნებშუა თავჩაქინდრული იდგა თეთრი ცხენი, ნავთის ლაქებით უპრიალებდა ბეწვი, ლამაზად გაშლილი ძუაც გამოენასკვით და მაღალი ფეხებიც ქუჩყით გაზინტლოდა. დაპატარავებული და გაუშნოებული მეჩვენა, იმ ფურკამჩივით დაეტანა დროგის სიმძიმეს და თოფრაკში უგემურად იღეჭებოდა...

„ოჰ, ანდრო, ანდრო, შენ გაგიხმა თავი, მაინც მიჰყიდე?“.

მენავთე არწყულ ნავთს ჭურჭელში ცლის. ქალები ბრაზობენ, თვალ და ხელშუა გვატყუებსო.

კაცები კედელთან დგანან და იცინიან.

— კვიცი რაღად მიჰყიდე!

— რა ვიცი, დედას ვერ მოვაცილე, — კეფას იფხანს ანდრო...

შარზან ვნახე, მაისის მიწურულს თუ ივნისის დასაწყისში:

ზაფხულის სიცხეს ბალახი და ფოთოლი ჭერ კიდევ არ გაუხუენებია. თავ-

თავის ფხაც ისევ მწვანეა და ნემსივით არ იჩხვლიტება.

ყანა სასაფლაოსკენ მიმავალი გზით ორად არის გაყოფილი. გზის ერთი ბოლო სოფელში შემოდის და ორლობეზად, ბილიკებად იქსაქსება, მეორე კი ფერდობზე, დახვესებულ ქვებსა და წაქცევად წახრილ ჯერებს შორის მიძვრება, ვიწროვდება, ღამეჩამდგარ საყდრის ზღურბლთან მთავრდება.

მაშინ ჯერ კიდევ არ ვიცოდი, რომ სოფელი ამ გზას გვერდს ვერ აუქცევდა, ვერსად დავმალებოდა, ვერც დააგრძელებდა და ვერც დაამოკლებდა, ასე უნდა ეცქირა დაშრეტილი თვალივით მომზირალი საყდრის უკარო შესასვლელისათვის, ხანდახან ცრემლივით რომ აუციადებოდა აღმოკანკალე სანთელი...

ცოტაც და სასაფლაოს გადაღმა ამონათდა, თითქოს მიწა გაირღვა და იქიდან ამოიზნიქა მზე. ისე ახლო ჩანს, გეგონება ქედს გადაირბენ და ოქროს ნაწნავებში ხელს ჩაავლებ, მაგრამ, ნურას უკაცრავად, სწორედ მაგ ჰკუთხება, ვინმე მისწვდეს.

ნახევრად ამოვიდა, გადმოდმაც, გადმოავლო თვალი. ყანა თანდათან სინათლის მორევში შევიდა.

ტყისპირში მამავალი თეთრი ცხენი გამოჩნდა. კი არ მოდიოდა, მოცურავდა მუზლამდე ბალახში. მაღალი კისერი მაყარ! ეჭირა და ციმციმ მოჰქონდა ოდნავ, მაღლა აწეული კუდი, თითქოს მიწა ბალახს არიდებსო.

კვიცი გვიან შევნიშნე, ისიც თავადერილი და ლამაზი. დედის დარბაისლობამდე ჯერ კიდევ ბევრი უკლდა — ხტუნავდა, ცხენს ხან ერთი მხრიდან მოექცეოდა, ხან მეორედან.

დღდა ყურადღებას არ აქცევდა, თავის თავით მოხიბლული, თანაბარი ნაბიჯით მიარღვედა სიმწვანეს და გადაწოლილი ბალახი ღერეფანივით რჩებოდა უკან...

ჯერ საურმეზე გავიქეცი, მერე ყანა ირიბად გადავჭერი, ცხენს წინიდან დავ-

ხვდი, მაგრამ ვითომც არაფერიყო, ჩამიარა და ცეკვა-ცეკვით სასაფლაოზე აირბინა.

უცებ შედგა, კისერი შეაბრუნა და მზეს შეაჩერდა, გაინაბა, მხოლოდ ყურები შეარხია, რაც ალბათ სიამოვნების თუ გაოცების ნიშანი იყო.

არ ვიცი, რამდენ ხანს იდგა ასე, მზეზე მიხატული მთრთოლვარე ტანით, ქუთუთოდაშვებული, ნეტარებაში ჩაძირული.

არც მაშინ განძრეულა, როცა აცუნცრუებულ შეილს ყვავმა ნისკარტი უთავაზა და შეშინებული კვიცი ფერდზე აეკრო, თავი დასამალავად მუცელქვეშ ამოუღო.

გაფხორილი ყვავი ქებაზე შესკუპდა, ზურგს უკან ხელებდაწყობილ კაცივით ბოლოთის ცემას მოჰყვა...

მზე მაღლა აიწია, გარინდული ცხენი უცებ აიყალყა, ფეხები რისხვით შეყარა და ფაფარგაშლილი და შემართული, ერთ წამს თეთრი ჩანჩქერივით გაიყინა ჰაერში.

ძლიერმა ჭიხვინმა ყვავი საბოლოოდ გადარია, გულგახეთქილი აფრინდა და საყდრის სახურავზე გადაინაცვლა...

ცხენი დაღმართზე მირბოდა, წელანდელი სიღინჯის ნატამალიც არ ეტყობოდა ისარივით გაზიდულ კისერს, აწეწილ ფაფარს და ერთმანეთთან გაჯიბრებულ მაღალ წვივებს, პეპელას სიმსუბუქით რომ მიჰქონდა ცხენის მძიმე, ღონიერი სხეული.

ცხენის უეცარმა აბოზოჭრებამ შემაკრთო, შეშფოთებული ღიმლით უკან დავიხიე, რომ არ გადავექეღე.

ენით გამოუთქმელი აღტაცება დამეუფლა, დავიხარე და ყაყაჟოს სიფრთხანა ფურცელზე ვაკოცე.

ფურცელი ოდნავ მომეკრო...

ასე ვაკოცე მეორედ თამრიკოს... თამრიკოს გარეშე და, მომეჩვენა რომ მთელმა სოფელმა ჩვენკენ გამოიხედა, დაღლილ, სილაღედავიწყებულ სახეებს თვალები გაუფართოვდათ...

ენავ, სულო და გონებაჲ პრის

რამაჲ პატარიძეს

ერის სულო და გონებაჲ,
სულ ჰგიე დაუმონებლად...

: : : : :

შენი ფესვი და ყლორტები
არასდროს არ დაძველდება
ავს ავად გაუსწორდება...
შენი სიცოცხლე გრძელდება...

შენი მტერი და დუშმანი
სამართლად გადაშენდება,
ხან თუ მწუხრია გულშავი, —
დრო მოვა, ამოთენდება.
ჟამი მკაცრი და მკურნალი
ერთ ადგილს არ შეჩერდება.

ის გასძლებს მხოლოდ შენთანა,
ვინც ერთგულია სისხლამდე,
ღვთივ კურთხეული უფამოდ,
თვისტომით, მისხლით მისხლამდე.
ულირსს, ორგულს და გამყიდველს
ყოველთვის უნდა რისხავდე,
თვით კი ცხოვრების ხედ მყოფი
სულ მარგალიტებს ისხამდე.

უსასოების უკუნში
ელვათა ელვით მბრძოლი ხარ,
თუ სიხარული დაგვიდგა —
პირველი მალემსრბოლი ხარ
ვინ გაადროს სიტყვა საწყენი?! —
ღვთის ანგელოზის ტოლი ხარ,

სახელო — შენთვის სიცოცხლე —
სუყველაფერი ყოფილა...
მამულო — შენთვის სიკვდილი —
სუყველაფერი ყოფილა...

ერის დარდსა და ჭირ-ვარამს
ნუგეშად გამოჰყოლიხარ.

ღედა გიწოდა ქართველმა
ღვთით-საფიცარი ღედაო,
ღვარცოფად მომსკდარ ველურ მტერს
მუდამ დაუსვდი მხნედაო,
ვით დიდი ვაჟა იტყოდა, —
ამონთებულო მზედაო, —
„ვნება ნუ ასცდეს ვინც შენა
სავნებლად გაგიმეტაო“...

სად საწმისია ოქროსი
და სად მარგალიტს წვიმა სცრის...
შენი არაგვის ჩქერო ვფიცავთ, —
სისხლს, ოფლს და ცრემლებს
წინაპრის,
მოყმის სულ-ვეფხის დამჯაბნელს,
ვის ტანზე რკინას ვინ აპყრის?..
შენთვის სიცოცხლე ტკბილია,
შენთვის სიკვდილსაც ვინატრით.

შენ უკვდავი ხარ... წარმაველთ
ბრძნული ღიმილით დახვდები...
შენ გახსოვს ფერფლად ქცეული
მძლავრ-მორჯმით მყოფი
ტახტები...

ვილამ გიგლოვოს ჩვენგვარად
მტერო, თუ გაპარტახდები?..

ბოროტი წავა, კეთილო,
ღვთით, შენ არასდროს წახდები.

სინდისო — შენთვის სიფრთხილე —
სუყველაფერი ყოფილა...
სიცოცხლე, შენი ციმციმი —
აქ რა ხანმოკლე ყოფილა...

წკარამსა წუთისოფლისას, —
ანათებს სსივი ფოფინა...
ნეტავი ერთხელ ყოველი
წვრილ-წვრილად მამობინა...

სილული ესე ყოფილი,
თითქოს არცარა ყოფილა,
ნეტა მას, ვინაც არყოფნას —
ყოფნის ნათელი მოჰფინა!

დ ე დ ა

თვალგასახელად მოჩიტულ კვირტებს
ნანად ჩაესმით ჩურჩული ხეთა.
ყველაფერს ამბობს, ყველაფერს იტევს
ეს უნაზესი სახელი — დედა.
და როგორ სივრცეს ციმციმი ცისკრის
ანათებს ჩვენს სულს ღიმილი მისი,
დედაა ჩვენი ღამაში ფიქრი,
დედაა ჩვენთან ღამით და დღისით.
ჩვენგან მარტოდენ სიკარგეს ითხოვს
და გულს წუთითაც არა სცილდება,
მისი კეთილი სიცოცხლის სითბო
მზედ და იმედად გვინაწილდება.
მწამს, როცა წლები, ბავშვობის წლები,

ამღერებულნი სათუთ ნიაფში,
დამცილდებიან, წავლენ და მაშინ...
მომეძალება ჭაღარაც თმაში, —
დედისთვის მაინც დავრჩები ბავშვად,
კვლავ მომინდება მასთან თამაში.
მე ვიცი დედაშვილურ სიყვარულს
ვერას დააკლებს დროთა მანძილი...
დედავ, ძვირფასო, მე მუდამ ვცდილობ
არ შევარცხვინო შენი მანდილი...
მიიღე ჩემი უბრალო ლექსი, —
შენი ამაგის მცირე ნაწილი, —
და დარჩეს ხსოვნად იმ ღამაზე დღეთა,
წრფელი სიტყვები — ძვირფასო დედავ.

სულში ნატვრად ამიყვავდი,
მით მადლობას ვუთვლი მზესო,
ვინ გითხრა რომ არ მიყვარდი,
სულზე უფრო უტკბილესო?

მარტოობის მწარე ცრემლი
ჩამომბანე გასახარო,

სიხარულის ნიშანსვეტო,
მწუნარების გასაყარო.

არ დაჭკნება ჩემი ვარდი —
ნათელ-ცისკრობს-აკვარელობს...
ამ სოფელში შემიყვარდი,
იმ სოფელშიც საყვარელო...

სულში შემოდიხარ, როგორც ცისფერ ზღვაში

სულში შემოდიხარ, როგორც ცისფერ ზღვაში,
ყვავილივით მორცხვი, უდარდელი ბავშვი...
გულუბრყვილო მზერა მიღმა სივრცეს სერავს,
ვერ გავექეც, მჯერა, უცნობ ბედისწერას.
მეც ბავშვივით ვხდები შენ რომ ანცობ მაშინ,
მომახურე ფრთები, ამაფრინე ცაში,
წუთით დამავიწყე წუთისოფლის სევდა,
ქარი იყო მიწყევ, ქარი ფოთოლს სდევდა...
აჰა, ეს პლანეტა მზის წილხვდომის წვაში...
რაზე ფიქრობს ნეტავ უდარდელი ბავშვი?..

მზის აბაღლაპით

დგას შეღამება მშვიდი და წყნარი,
მიიზღაზნება გზაზე ნახირი,
ვით გაბზარული ჭურჭლიდან წყალი,
ჭრიჭინობელას წვეთავს ძახილი.

ტბას დასტრიალებს გუნდი წეროთა,
ვერ აუქციეს გვერდი სანახებს,

წუხელ სიზმარში გამომეცხადე,
იყავ ფერმკრთალი და მოწყენილი,
ვარ ერთადერთი მიწიდან ცამდე,
ცვრით განბანილი ბედის წერილი.

ალარ გაისმის კარზე კაკუნი,
შენი ფეხისხმაც მიწყდა მარადის,
ვარ ქრისტესავით ჯვარზე გაკრული,
შავი ღრუბლები თავზე გადამდის.

გაფაჩუნება თუნდაც ოდნავი,
თუნდაც ოდნავი გასცივოსნება
და გული წამსვე ხდება მშფოთავი
და აჩრდილები ფრენენ ფრთოსნებად.

ვიცი, ამაოდ ვირჯები,
ველარ გადვიფრენ წარაფს,
რაც იყვნენ კარგი ბიჭები,
ყველა საფლავში წვანან,
წვანან გულმშვიდად, მინდობით,
ადვიარებენ ბალახს,
მწვანედ ბიბინებს მინდორი,
მალლიდან ცვარი ნამავს,
ჩანს ბორცვი უამიდობის,
საძმოს ვეძახით ამას.
დგანან აჩრდილნი სკაფანდრით,
უკვე მომხდარზე სწუხან,
დედა კი შავი თავსაფრით

თუკი ფრთოსანთა გონი შენც მოგდგამს,
უნდა აღმართო აქვე სასახლე.

არც ჩირაღდნები და არც ჭაღები,
არც ხალხთმრავლობა და არც დიდება!..
ამოვა მთვარე მზის აბაღლებით
და ბჭე სასახლის კვლავ გაბრწყინდება.

მოწყდა კურცხალი იორღასავით,
ალარ წკრიალებს სათიბში ცელი,
უკვე ჟამია ჩემი დასავლის,
გათიბულია მინდორი ვრცელი.

ო, ნუთუ, ნუთუ აღარასოდეს
ჩვენ არ შევხვდებით აწი ერთმანეთს?!..
წლები, რომლებიც ასე ფასობდნენ,
ჩვენ გზებს ვერასდროს გადაკვეთავენ?!..

ალარ გაისმის კარზე კაკუნი,
შენი ფეხისხმაც მიწყდა მარადის,
ვარ ქრისტესავით ჯვარზე გაკრული,
შავი ღრუბელი თავზე გადამდის.

(ასე მესიზმრა წუხელ)
დარდისგან მიუსაფარი,
მოვა, მოიყრის მუხლებს
და ფრთხილად, ხელის კანკალით
საფლავს ჭრილობებს უხვევს.
იქვე ლერწამი ირწყევა,
გადამსხვრეულა ლერო
და ზეცაც ცრემლად იქცევა,
აბიბინებს მდელოს,
ვარდი მოიქცა ცის ცქერად,
სევდა რომ შეიფეროს,
საფლავი დაბლა იწევა,
ვაი, საფლავო ჩემო...

რა ბედნიერი ვიყავით მაშინ,
ვფიქრობდით: „ჟამი რომ თამაშია“,
ასვეტილია აჩრდილი კარში,
შრიანებს გლოვის შავი არშია.

არ ბრწყინავს ზეცა ძველ სიკასკასით,
წარსულ დღეებსაც ყავლი გასვლიათ,
ვინც სიხარულის არ იცის ფასი,
სიხარულს მისას, თქვი, რა ფასი აქვს?!

თითქოს წინ მივალ,
თითქოს წინ ვიწევი,
მაგრამ მთავარი, ვგრძნობ, რომ
დავკარგე,
გადანისლული ჩანს შორი სივრცე,
მკერდზე რომ ხსოვნად ამომაქარგვს.

და ბედისწერის მოველი წამებს,
ვინ დამიბრუნებს, რაიც წამერთვა?!
წკრიალებს ცრემლი ტყბილი და მწარე
და ვათევ ღამეს მზის თავთავებთან.

სუყველაფერი თითქოს დასრულდა,
სუყველაფერი თითქოს დამთავრდა,
დავწყვიტებულვარ თოვლის ასულთან
და თავდახრილი ვდგავარ საფლავთან.

ო, როგორ ვნატრობ, თუნდ ერთი წამით
ის დამიბრუნდეს, რაიც დავკარგე,
და დავცქერ საფლავს ღიმილით
მწარით,
მკერდზე რომ ხსოვნად ამომაქარგვს.

ო, რა ლამაზად ჰყვავოდი გუშინ?!..
შენ შეგნატროდა მთელი მიღეთი,
ჩაგსახლებოდა აპრილი სულში

და ენთე, როგორც თეთრი იმედი,
დღეს განძარცვული ხარ ტოტი ნუშის,
რა დააშავე ნეტავ ისეთი?!..

დაღლილი წიგნი

წარწერა რილკეს ლექსთა კრებულზე

ო, ეს პატარა, დაღლილი წიგნი
როგორ გადადის ხელიდან ხელში,
ეს მერამდენე მკითხველი რიგით,

სევდიანი და ოდნავ უხეში.
... და ჩემს ოთახში კვლავ რჩება იგი
და იდუმალი ჩურჩული მესმის.

ის დღე პირველი

ოღონდ გალობა შენი მომესმას,
პატარა ბიჭის რომ გლოვობს ბედზე, —
გინატრია კი რაიც ოდესმე,
მომირთმევია და გიწვობ ფრთებზე.

მეც იქ დავრჩები, როგორც აჩრდილი
და უჩინარი ნაწილი სევდის,
როგორც ფრინველი ფრთებში
დაჭრილი,
რომელსაც შენით წყალობდა ბედი.

და გავისხენოთ ის დღე პირველი
და ჩახერგილი ხიდი რიონზე,
ბოშა ქალებმა გრძნულ იერით
გათვალულ გულზე რომ შეგილოცეს.

... და საზეიმო ორკესტრის ხმები,
ზღვის სანაპირო და ბაღი მწვანე
და მოცისფერო მატარებლები
როგორც წასულან, ისევე წაგლენ.

პირველი თოვლის ნაზი სურნელით
და ანგელოზთა მწუნარე დასით
მივეყვები ბილიკს ნაბიჯით ნელით,
ბილიკს, რომელმაც დაჰკარგა ფასი.

შეუცნობი რომ დამრჩა სრულებით,
თითქოს დაბინდულს ვუცქერი სარკეს.

და დავიწყების საფეხურებით
მშვიდად ვეშვები წარსულისაკენ,

წინ კი იისფრად იწვის მირაჟი,
იქნებ მოხდეს და შენ შემხვდე სადმე,
გავა ჟამი და ნაკვალევს წაშლილს
უკანასკნელად ვინ დაიდარდებს?!

ისევ თუ დახვალ ჩვეული ეშხით,
სად შრიალია ყრმობის ვარსკვლავთა?!
თუ ისე, როგორც თავღია ქვევრში
ღვინის ნარჩენი, გრძნობაც გაწყალდა.

მე კი ამბორის გაუბედავის
შემრჩა სურნელი — მირაჟი სევდის
და რასაც ბავშვი სიზმრად ვხედავდი, —
ჩემი მომავლის ყოფილა ბედი.

მე დავივიწყე უკვე სიცილი, —
ბედნიერების ნიშანი ერთი,
ვარ მოწყენილი წმინდა ფიცივით
და სევდის ერთი მეგზური მეთქმის.
მე დავივიწყე სიმღერა უკვე
და უჩინარით მივალ სავალით
და სევდას ჩემსას — თქმულსა თუ
უთქმელს —

მწამს, გაიხსენებს შთამომავალი.
და გავცქერ ნისლით დატვირთულ
გორებს,
სად აჩრდილს შენსას მე შევხვდი
წუხელ,
მეც იქ მიგულეთ,
იქ მომიგონეთ,
სადაც სიჩუმე მოიყრის მუხლებს.

კიპარისი

როს სასაფლაოს ჩაუვლი მუხებს
და შეგიფარებს ფრთები დაისის,
შენც წმინდანით წამს წაიმუხლე
და თქვი გალობა იმ კიპარისის,

რომელიც გუშინ ებრძოდა ქარებს
და ჰკლავდა დარდი გაავდარების,

გადაიწვენდა მკლავებზე მთვარეს
და ემსხვრეოდა ფრთებზე ქარები.

ბოლოს მასაც ხვდა გზა წარმავალთა,
გზა წამებულთა და უჩინართა,
მაინც რამდენი კამათი ქართან?!
... და ბოლოს ისიც გაუჩინარდა.

ლანდა მასხულია

გაზაფხულზე...

ცა, ბარჩხალა მზით განათებულა,
ეს დღეც გავიდა უსინანულოდ.
მკერდზე ბალღივით ატატებული
ლექსით მოვდივარ შენკენ,
მამულო!

გზები მიხმობენ და მეძახიან
მეც გზებს მივდევ და მივეხეტები...
თითქოს სამყარო დიდი სახლია,
მაგრამ არა აქვს ამ სახლს კედლები.
შემოდგომაა და ქარი წივის,
სახლი ამევსო ხმელი ფოთლებით
სახლი ამევსო თოვლით და წვიმით,
მარტო ვარ, მაგრამ არ მაგონდება.
კვლავ ენაცვლება ვარსკვლავს
ვარსკვლავი
წვიმს... ასე სანამ უნდა იწვიოს?
კარიც არა აქვს ამ სახლს არსაით
რომ გავაღო და შინ შევიწვიოთ.
აქ დავიბადე, აქ დავბერდები
შეჩერებული მზეს მოკრძალებით.
სახლი მაქვს, მაგრამ არ აქვს
კედლები
და ოთხივ მხრიდან ქრიან ქარები.

ნატყრა...

ამ დილიდან იმ დილამდის
მზის სხივებით ვიმოსები.
სიცოცხლიდან სიკვდილამდის,
სიკვდილიდან სიცოცხლემდის,
სალამოდან სალამომდე,
გზიდან გზამდე, გზიდან მზემდე

მნატრობდე და დამხაროდე,
მეძახდე და დამეძებდე.
გალაღებულს ამ სინათლით
მიხმობდე და მიყვარებდე.
ამ დილიდან იმ დილამდის,
ამ ღამიდან იმ ღამემდე...

კარლო კობერიძე

მოსირობები

ფეხები

სულ რაღაც ორი საათის ამოსულია მზე, მეძებრები კი უკვე გაღეჭდნენ: ცხელა, ცხელა, ოფლად ვიღვრებით პირდაპირ! შიშის მომგვრელად დაცემულ ამ უპატრონო ტრამალზე ნიაიცი რომ არ აიდგამს ფეხს, ახლა ისიც იკითხეთ, შუადღე როგორილა ეცოდინება დროით თუ არ გავასწარიტ, ჩვენი თავი ჯანდაბას, ძაღლები გაგვიხდება ზურგით სათრევი.

წავიდეთო, მაგრამ ფეხს კი ვითრევთ ყველანი: ამ მოთეთრო-მოყვირთალო ირგვლივეთში, თითქოს სიზმარიო, ერთბაშად ამოხასხასდა იონჯა და მწყერების ბუინაც ამოიშალა — ძლივს აგვირია სროლის სათვალავი. მანამდე კანტიკუნტად ამოდიოდა მწყერი, და სწორედ ამან აგვიქაქასა ძაღლები. რიყრუზევე წავწყდომოდით, კარგი იყო, სულ ცოტა, გაშუალებული გვექნებოდა შინისკენ მინადენი გზა.

ჩვენს ჩრდილს ეფარებიან მეძებრები, გასამხნეებლად რომ დავუწრუპუნებთ ხოლმე, ისეთი თვალებით გვიცქერენ, არ შეგეცოდოს, აღარც კაცი გერქმევა.

— რაღას ვუყურებთ, თუ მივდივართ, წავიდეთ, — თოფს ვკეტავ.

— თქვენ როგორც იტყვით, — ორუჯას ეფერება თეღია.

რეზო არაფერს ამბობს, ბიძინა კი ღიღინებს:

— „შენ ჩემო შაო კამეჩოო დაა“, — ეს იმას ნიშნავს, ყველაფერი რიგზეა.

— ჰა? — მივტრიალდი.

— აბა, ზეით გაიხედე, გორებისკენ.

— აუჰ! — მთელ ცას ლეგა ღრუბელი აფარებია, როგორც ეტყობა, ჩვენც დაგვადგება თავზე. მთების ძირში გაყოლებული სოფლები ჩრდილში მოუქცევია უკვე.

— დავრჩით და ეგ არის! — ეღიმება ბიძინას, — ახლა, ძმებო ქართველებო, აქეთ მოაბრუნეთ ეგ დასავსები თვალე-ბი, — ხელს იშვერს, — ლელიანი უნდა იყოს, ე, ჩამწყრივებულ ბულულსა თუ ხორომს რომ ჰგავს, ისა. უწყლო ლელიანი, კამეჩებსაც მოესხენებათ, არ თქმულა ამ ქვეყანაზე. აბა, დავიძარიტ! თეღიავ, შენთვის ჩამიბარებია ეგ შენზე დალაგებული პირუტყვეები; დავილაღეთო, დავცხაო, მოგვწყურდაო, შეკრეს პირი და გაიფიცენ, გაიფიცენ და სამართლიანადაც. შენ კი, რაც თავი მახსოვს, მთლად ტყუილად გაცოდვილებს შენი უფროსი, ისა, ინჟინერი. ამას წინათაც ამბობდო, ზოგჯერ ცხრა საათსაც მამუშავებს დღეში, მაგრამ ფული არ ემეტება და შვი-

დი საათისას მიწერსო. ხუმრობაა, დღე-ში ცხრა საათი წერაქვის ქნევა და ძალაყინის ბაგუნი?! შენც იტყვი მუშათა კლასს ვეკუთვნიო, მის უდიდებულესობა მუშათა კლასსაო. თქვენს უდიდებულესობას ამას რომ უშვებიათ, ჩემს უმდაბლესობას რაღას უზამენ! შენთვის ჩამიბარებია ძაღლები, არ დავარდნენ, თორემ უკანა ფეხებით გადავაბამ ერთმანეთზე და გადაგვიდებ ხუჩინივით!

— ესენი რო დავარდნენ, მე რა შუაში ვარ?!

— მე რაღა შუაში ვარ, არ ვიცი? დაინახეს ძაღლებმა ლელიანი და წინ გაცვივდნენ მაშინვე.

ჩვენც ავაჩქარეთ ნაბიჯი.

ჭყანტობის იმედი გვქონდა, წიწილა არხი კი მიუყვებოდა თავქვე ჩუხ-ჩუხით. ძაღლები ყელამდე ჩამოგარიყვნენ კამკამა წყალში და თქალფათქლუფით სვამდნენ.

ჩვენც მოვიკალით წყურვილი, წავიჭყუშპალავეთ კიდევაც, მერე იქითა ნაბირზე გადავედით და წნორის ჩრდილს შევეფარეთ. ვიდრე წამოვწვებოდით, ბიძინამ ხმელი ტოტი ჩამოამტვრია წნორს და მაღალ ბალახებს გამეტებით წაუშინა:

— თუ აქა ხართ, წადით, გაგვერიდეთ, კაცო, ცოტა ხანს გაიარ-გამოიარეთ!

— ვის უჯავრდები? — ჰკითხა თელიამ.

— ერთი დივიზია ხალხი რომ იყოს აქ, მაგ სისულელეს შენს მეტი არავინ მკითხავდა მაინც... ის დაწყევლილი არ იყოს-მეთქი, აჩაყუნე, უხსენებელი. გვერდით მომიყენეთ მსოფლიო რეკორდსმენი ას მეტრზე რბენაში, რაღა შორს წავიდეთ, თბილისის ასიათასიან სტადიონზე, ზურგიდან მიჩვენეთ ის ვაგლაზი და თუ პირველი არ მივსულვარ ფინიშთან, აღარც ჩემი შიშისა მცოდნია რამე.

— ეგ იმდენი არაფერია, — მეც მელიმება, — სიმიდნა ვთოხნიდი შარშან. არ ვიცი, ვინ შეათრია — წალმის

კონას მივადექი. საურმეზე გაბატონებული მეთქი, ასაღებად დავწვდი და გულიც გადამიქანდა: ჩვენ რომ ვიცით, ის იყო შიგ. ცივად გავუშვი ხელი, მოვტრიალდი, ავიკრიფე ფეხები და, რა დროს გზის ძებნა იყო, თუ ძმა ხარ, ცოცხალ ღობეს ისე გადავევლე, ფოთოლი არ გამიტოკებია. მერე ის ღობე რომ ავზომე, ზუსტად ხუთი მეტრი და ცამეტი სანტიმეტრი იყო.

— ერთ მეტრს ვერ დაუკლებ? — მეკითხება ბიძინა.

— თუ ასეა, შენ კიდევ მეორე მიდი ფინიშთან?

რეზო ვაზნებს ითვლის ღიმილით.

— ვილაცა გვძრაბავს, მე იმისი დედა ვატრე! — ხითხითებს თეღია, — მაგრამ ამით რასაც დაგვაკლებს, იმასაც ვნახავ... რაკი მცურავეზე ჩამოვარდა სიტყვა, ერთსაც მე მოგახსენებთ. ამასობაში ჩვენც ამოვიქაქანებთ, ძაღლებიც, და იქნებ ღრუბელიც ჩამოეფაროს მზეს. ვიწყებ:

შაბატონო ძაბის ამაზაზი

— იცით: აეს რეზო, ჩვენი უბნის სიძე, მართალია, ძვირად არ გამოჩნდება ხოლმე ცოლეურებში, მაგრამ რიგიანად მაინც ვერ ვიცნობთ ერთმანეთს. გუშინ მაგის სიღედრს არ ეთქვა, ესეც წაიყვანეთო, იმასაც ვერ გავიგებდი, ნადირობის გიყი თუ იყო; შოფერი კაცია, არ ეწყინება. ჰოდა, რაკი ჩემს ოჯახში არ ყოფილა ჭერჭერობით, აღარც ის ეცოდინება, სოფლის ბოლოს რომ ვცხოვრობ. ზედ ჩემი სახლის წინ მეურნეობის გარაყი და საწყობია. ორივე ერთ გალავანშია მოქცეული და ორი ყარაული ჰყავს — საბა და ზესო; ლამის ამ საქმეში ჩამოებერდნენ ორივენი. ბესოს, ციხე ელანდება ერთთავად და ისე აქვს თვალები დაბრმავებული, პატიოსანი კაცი ზღაპარშიღა ეგულებს. საბა კი ოხრის ერთია, თანაც ისეთი ცოდვა-მადლიანი, ეგ რომოსამართლე ყოფილიყო, ციხეს არავის მიუსჯიდა და თვითონ გახდებოდა საციმბირო. ამბობენ, ამერიკაში ძალ

ლების სასტუმროები, ძაღლების სა-
სადილოები, ძაღლების სახელზე ბან-
კში ანგარიშსა ხსნიანო, ძაღლების სა-
საფლოები, თანაც ძეგლებსაც უდ-
გამენო, — ააფრენ კაცი!

მოკლედ, რას აღარა სწერენ. არ და-
ვიჯეროთ, რაღა ეშველებათ, თოქში გა-
უყრიან თავსა და, ჩვენ ჩვენი ლოდისა
გვეყოფნის, სხვისიც მივიმატოთ, მგონი
ცოტა მეტი მოგვივა. ეს ყველა ყველაა,
მაგრამ ხეიბარი ძაღლების თავშესაფარ-
ზე არაფერს ამბობენ. ალბათ არა
აქვთ, ჰქონდეთ — რას გამოგვაპარებ-
დნენ! ამ მხრივ, ეტყობა, საბაა პირვე-
ლი კაცი, დედამიწის ზურგზე; სადაც
უპატრონო ძაღლს ნახავს, სამსახურში
მიარბენინებს. ერთ წელიწადს თერა-
მეტს მოუყარა თავი. ახლა თორმეტილა
ჰყავს: სეტერი გინდა, პოინტერი, ტაქ-
სა, კურცხალი, ოთახისა, ჯიბისა თუ
ნაირ-ნაირი უჯიშო ძაღლი, ყველა მო-
ხვედრილა მის პანსიონატში. მარტო
აი ჩვენი, ქართული ნაგაზი გაუხდა სა-
ნატრელი, გადაჯიშდნენო, ლამის დარდ-
მა მისიკვდილოს; თავისი ერთადერთი
გოგო ტილა თათარს რო გაატანა, ის
ვითომც არაფერი. რანაირად დაუშნო-
ებულ ძაღლს არ ნახავ მის სამრევლოში:
კულდაო, კანჭურაო, ცალყურაო, მენ-
ჯათრეულიო, ბრუციანიო, თვალეზზე
ხელს აგაფარებინებს იმათი საცო-
დაობა. მაგრამ თითქმის ყველა ისე
ჰყავს გაწვრთნილ-გამოჯეილი, არ და-
იჯერებ! გარაჟში კიდეც ჰო, საწყობის
ყარაული არ იყოს იქა, ხელის გაწე-
დენაზე არ მიგაკარებენ არაფერს, იგე-
თი გამამაძაღლებულები არიან. ყველა
ერთად რომ გიჩვენებს კბილებს, არა
მგონია, ღლინის გუნებაზე დადგე. სა-
წყობმა გამახსენა — ძაღლებსაც უნდა
ჰამა, მაშ. მეურნეობის შტატში კიდეც
ყველას ვერ აიყვანენ. ამიტომ საბას მი-
თითებით შოფრები ვალდებულები არ-
იან, მანქანების შეტან-გამოტანისას
პური მაინც მიართვან ძაღლებს. არ
მიუტანონ, რომელ კარაბადინში სწერია!
ამ დარგში შეთავსებით საბაა საწყობის
გამგე. ბუნებას რომ კანონი აქვს,

არასოდეს დაეჭვდები, უკანონობის
სუნი დაჰკრავსო. ამ კურთხეული კა-
ნონის თანახმად ძუკნებიც დაჰყრი-
ან ხოლმე ლეკვებს, უფრო უჯიშო ლე-
კვებს. რა ვიცი, ალბათ საღსალამათ
ძაღლს ვერ იტანს საბა — მანამდე
ზრდის ყველას, ვიდრე პურის ჰამას
ისწავლიან, მერე კი მოაგროვებს უბ-
ნის ბალაუტობას და ყურთაგლეჯაზეა
არჩევა... შემოდგომაა, ჟინელავს. პუ-
რი უნდა ჩავაკრათ, ფიჩხსა ვკუწავ
სათონეში. ამ ჩაკა-ჩუქში გზიდან კნა-
ვილი მომესმა. ჰიშკარი მჭიდროდ
იყო ჩაკეტილი, ვიფიქრე, ალბათ ჩვე-
ნი კნუტია, გალავანზე გადმოხტომა და-
ეზარა-მეთქი. გაველ გზაზე, ვხედავ —
სხვისი ფისოა, ტალახშია ამოსორსლი-
ლი. ეგრე, ერთი თვისა იქნება. ცხოვ-
რების ნიჭზე რა მოგახსენოთ, ეგეთი
რამე კი ნამდვილად არ შემეშლება.
შემომგნავლა. ყურით ავწიე და სათო-
ნეში შევიყვანე. სიცივე აკანკალებს.
ჩემმა ბაღლებმა დაინახონ აღარ გაი-
მეტებენ სასხვისოდ. ორი კატა ვიყო-
ლიო, რომელი წვეწების ქარხნის უფ-
როსი მე ვარ. გავახვიე კნუტი გაზეთში
და საბას მივუყვანე საყარაულოში —
კატებმა რაღა დაგიშავეს-მეთქი. არა-
ფერიო, გამომართვა. იმ დღისით და-
ედგა ლუმელი, ჩაიდანი თუხთუხებდა
ზედ. ამას ახლავე გავაბანებო. გააბა-
ნებდა. ის კნუტი ისე შეეჩვია ძაღლებს,
ძილითაც იმათთან ეძინა. ძაღლები რომ
ვილაცას თუ რალაცას უყუფდნენ, ის
კიდეც უკნაოდა. მშვენიერად ისწავლა
კულის ქიკინიც. ზაფხულის მიწურულს
უკვე ისეთი მშვენიერი რამე იყო,
თავს არ დაენახებოდა. საბამ თქვა,
ხედიო, მაგრამ ჭერ დაოჯახებაზე
წარმოდგენა არ ჰქონდა და არც
მთელი კვირით გადაიკარგებოდა ხო-
ლმე. შენ თუ არ მიაწვდიდი, ხორ-
ციც დაგელო იატაკზე, მოკვდებოდა
შიმშილით და პირს არ დააკარებდა,
პირიქით, ფხიზლად იდგა სადარაჯოზე

კარლო კოზაჩიძე
მოსწრობები

— არა სულიერს არ მიაკარებდა ახლო. ის ძაღლებიც ასეთი კულტურულები ბრძანდებოდნენ. დიახ. ერთხელაც, აგვისტოს კვირა დღეა, შინა ვარსაბამ შემოაბლატუნა ეზოში, როდისთვისღა აპირებ ათჩაფიანის განაჰრებას, ერთ თვეში მაჰარიც გაჩნდება. საფერავზე შევიბატიე. ამ სიცხეში რა მესაფერავებო, ათჩაფიანში რქაწითელი მეღვა, ნამყენისა კი არა, რქისა, იმისი მუცლის გრიალი ჰქონდა ატეხილი. ჩემი ღედაკაცი წაშველა, მართალს გეუბნებაო. მართალს ამბობს და ქათამი დაკალი-მეთქი. ქათმებიო, იკრიპება საბა, ოთხნი ვართ და თითო ხელადა გვეყოფა, მზეც გადაიხრება მანამდე და გარაჟის ჩრდილში მივცერავდეთო. მივეცერავდით: დაიმაღლე გოგიაა, მაიპარე შო, მე და თვითონ საბა. ის ორნი მანქანას უჩხიკინებდნენ თურმე და კიდეც იმათ აუშალეს სმის საღერღელი. გაზეთი დაუაფინეთ მიწაზე და პურმარილიც გაიშალა. მორის გადნაჰრებზე ვსხედვართ ხუთივენი. მეხუთე კატაა, აფრასიონი ჰქვია, ვინ იყო ნათლია, ვერაფრით გავარკვეით. თამადად მე მაკურთხეს; რატომ არ მაკურთხებენ რა, მუქთა კუბოში წვანან. ისეთი ღვინო დამდგარა, დალოცვილი, ფეხის არევამდე სვა, საღორეში ხარ დასამწყვდევი, ნუნუამ ლაპარაკის მადა რომ გაგვიღვიძა, საბამ აკრუტუნებულ კატას საწიწკარა მიაწოდა, ღვინოს შენ არა სვამ, უგემური კაცივით სიტყვის გამოსაღლებად არ იღებ ხმას, ამით მაინც გაერთე, ძმაო აფრასიონო. არ გამოართვა, გალავნის ძირას გაზაფხულზე ჩამოკაფული ოფის ტოტები ეყარა, ბალახი მოქცეოდა თავზე და იქით მიშტერებოდა. არ გინდა და ვინ კატაკვდარაძლი გუხვეწებო, საწიწკარა ისევ თეფშზე დედო. წინაპრების საღლეგრძელისა ვსვამდი, ძალიან შორიდან მოვუარე, კატამ რომ დაიჩხავლა და ბიჭებიც წამოცვიდნენ, მაშინღა მოვწყვიტე ზეცას თვალი — წინ დავიხედე: ჯერ კატა დავინახე, შემომკნაოდა, მერე

გველი — პირდაპირ აუფრავდა და დედო, შოთის ნამტრეკეებში, ჩემს მთიგზავნებოდა, ერთი მეტრი იქნებოდა კინალამ. წამოვბტი, გალავნის ვეცი, გადავვარდი ზაზე და დავეშვი თავქვე. გამოკიდებან იცისო, ერთ ბელელ თვალმარგალიტს დამპირდე, ისიც ვერ მიმახედებს უკან. ისე ამიკრეფია ფეხები, მერე მეუბნებოდნენ, ეგრე გაქცეული კაცი არც კინოში გვინახავს, არც ტელევიზორშიო. დაეჯერებათ. ტურის უბანს რომ გავცდი, ვილაყები იდგნენ გაჩერებულ „უიგულთან“, ცუდი ხომ არაფერია, რა მიგარბენინებსო. ისე მაქვს თვალები აჰრელებული, ჩემი ბიძაშვილები ყოფილიყვნენ და ვერკი ვიცანი. რკინიგზამდე ბევრი არაფერი მიკლია, „უიგულმა“ გამასწრო და გაჩერდა. გადმოცვიდნენ ბიჭები და ხელებგაშლილები გადამიდგნენ წინ. ძლივს დამიჭირეს. ახლა კი ვიცანი ჩემი ბიძაშვილები. ჭიჭა ისევ ხელში მეჭირა. გამიშვით, გველი მომდევს-მეთქი. ჯერ ერთი, ამ ასფალტ-ასფალტ რას გამოგეკიდება, მეორე კიდეც, რისი გველი, მანქანითაც ძლივს დაგეწითო. ხეწნა-მუღარამ არ გაჭრა და ძალით შემეჭუჭნეს მანქანაში. მინები აუღწიე, იქ რა იყო მოსაყოლი და საყარაულომდე ძლივს ჩამოვღერლე. ჩემს ბიძაშვილებს კანკალით შევყევი გარაჟის ეზოში. გავიხედე: ეს ჩვენი კატა აფრასიონი დაბრძანებულა ჩემს ადგილზე და დიდი გულმოდგინებით დარაჯობს სუფრას. ძაღლებიც იქვე წვანან. ახლა იმ ბიჭებს აღარ იკითხავთ? ნამშრალზე კიბე ყოფილა მიყუდებული და იმაზე შევარდნილა საბა, აქ არ ამოვიდესო, ხელი უკრავს კიბისთვის. ჩემმა ბიძაშვილებმა ჩამოაკანკალეს. დაიმაღა გოგია, მენაყინე არმაკას შემოჯდომოდა მოტოციკლეტზე, სიდედრი მიკვდება, არიქა, ღროით მიმიყვანე შინაო. მაიპარე შოო კიდეც მემარნეანთ ეზოში შევარდნილიყო, მძინარე ძაღლს წაწყდომოდა და ისე შეშინებულყო ის ლუჩუნა მეფეფარი, ბარკალი გამოეგლიჯა. ექიმი რომ მოვიდა, გაიბადრა კაცი, რო

იცოდე, რა უბედურებას დაევსხლტო, ისევ წყეულისკენ იყურებოდა. ძალიან მორცხვად იდგა გვერდზე. ექიმი ჯერ იმ ძაღლთან მივიდა; კული შეუმოწმა — რაკი ლაჭებში არა აქვს ამოჩრილი, აღარც ცოფიანიაო. კარგი ვინმე იყო კატა აფრასიონი, ცხონებული, მანქანამ გაიტანა იმ შემოდგომაზე. მოვიდნენ სამივენი (შავი ლენტები გაეკეთებინათ მარცხენა მკლავებზე, სამწვადე მოიყოლეს), შევიდნენ მარანში, მიდგნენ-მო-დგნენ, მიაგნეს სამჩაფიან ქოცოს და სარქველი მოაძრეს, თავი უნდა წავუ-ქციოთო, წავუქციეთ.

უპატრონო კაცის ამბავი

— ურიის ვალი დამდებოდა, გამეგო, იქ რაღას გავაჩერებდი ოფის ჩამო-ნაკაფს, მაშინვე დავაწვევინებდი ვინ-მეს, — ლელის ნაყარში ნიაფწირილი დაფათურობს და თვალი იქით გაურ-ბის ბიძინას.

— მეც იგეთი უგერგილო მნახე, ეგეთი რამე ვერ მომეფიქრებინა, — თოფში ვაზნებს აწყობს თელია და მა-საც ლელის ნაყარისკენ უჭირავს თვა-ლი, — ვინ დამაცადა! ჩემს ღედაკაცს აებრიალებინა იმ საღამოსვე; ოთხ-ოთხი ლოქაფი ეგდეთ იქა და ერთმა ძლოკვმა როგორ დაგიფრინათო, ყბად ამიღო მთელი თვე. რა ვქნა, კაცო, გა-ნა არ მინდა არ მეშინოდეს, მაგრამ რო მეშინიან, რა ვქნა!

— დრო მაინც თავზე გადავდის და მოდი ერთ ამბავს კიდევ მე მოგიყე-ვბით უხსენებელზე, — ელიმება რეზოს, — კაცურად რო გითხრაო, ჩემი უთა-ვბოლო, აბურღულ-დაბურღული ცხო-ვრების ნაწყვეტია და, მგონი, მოსაყო-ლად ღირს. ისეთ სასაცილო ამბავს რა ვუთხრა, შიგ რო სატირალს ვერაფერს დაინახავს ცხოვრებაში ჩაწედული კა-ცი. აქ ვინცა ხართ, ამათში ყველაზე კარგად აი კახა მიცნობს; აქაც ხშირად ვესტუმრები ხოლმე, ქალაქშიც. თე-ითონაც ხშირად დამხედავს ხოლმე იქა, სოფელში. ეს იმას ნიშნავს, პატივსა მეცემს ანუ ჩემს კაციაცობაში ექვი არ

ეპარება. მეც ასე მგონია — არ უნდა ვიყო ცული ვინმე. საერთოდ, ღელამი-წის ყოველი კუთხე-კუნჭული მოიარო, ყველაზე გაფუჭებულ ვიგინდარას, არა-კაცს ვერ ნახავ, თქვას, უფარგის ვარო. მოკლედ ფეხებზე ჰკიდია ხალხის აზ-რი, არადა, მთავარი სწორედ ეს არ-ის. ხალხი რასაც იტყვის, სატეხეთი მი-სდგე, იოტისოდენა ვერაფერს ააცილი. ნაძირალა იქით იყოს, ზოგიერთ, უკაც-რაული ქართულია — ხალხის რჩეულ-საც ემართება ასე, რაკი მაამებელ-თა ანგარებითი ქათინაური და ხალხის აზრი ერთმანეთში ერევა. სამწუხაროდ, გვიან, ძალიან გვიან მიხვდებიან ხო-ლმე და ისლა დარჩენიათ, თავის კან-ტურსა და საშურისძიებო ოცნებაში გალიონ წუთისოფელი. ვთქვათ და გა-ნგების ძალა ჩაერია, მართლაც დააბრუ-ნებს უკან, როგორა გგონიათ, სხვა გზით წავლენ, სხვა მხარეს მიუშვერენ ყურს? არ დაიჯეროთ! გაუთავებლად ერთი და იგივეს მოსმენა, დაჯერებამ-დე მიიყვანს მაინც. ეს ისე, სხვათა შორის... ჰო, საშუალო სკოლა ცულად არ დამიმთავრებია, მიზანიც მშვენიე-რი მქონდა, მაგრამ ვერ მივალწიე იქა-მდე. ვაი-ვაგლახით ვინც გადადიოდა კლასიდან კლასში, როგორც იყო იყო, იმათ სტუდენტობაც დაიგემოვნეს და იმ სიმაღლეზეც ავიდნენ, ბავშვობის წლებს ვერ მოუხერხეს ვერაფერი, თო-რემ საღმის ღირსადაც არ ჩამაგდებდ-ნენ. მოვიარე სალდათი და ისევ ვცადე ბედი. ისევ არაფერი გამოვიდა. მერე ავდექი და შოფრობა ვისწავლე. ერთ-ხანს კარგად მიდიოდა ჩემი საქმე — მარტო საკუთარი თავი მეზარა და მში-ოდა თუ მწყუროდა, არავინ მეჯა-ჯლანებოდა ამაზე. დავვოჯახდი და, თი-თქოს ამას ელოდნენო, ჩემი წამებაც აქედან დაიწყო. რაც საქმეს მივუჯექი, სულ ერთ ავტოსაწარმოში ვმუშაობ, ძირითადად სამშენებლო მასალის გა-დაზიდ-გადმოზიდვაზე. ხანდახან საქა-რთველოს გარეთაც მიხდება გასვლა და რაღაც-რაღაცეებსაც გავაყოლ-გამო-ვაყოლებ ხოლმე, ოჯახს ვეება ხახა აქვს

დაღებული და ცოტა თუ არ გავიმეტრთავი, ჭირის ოფლი თუ არ მოვიწერე, სხვანაირად ხეირი არ დამეყრება. ყველა ასეა და აღარც დამალ-დახუჭობანას აქვს აზრი, მაინც არავინ დამიჯერებს და ჩაქირქილებას ისევ სინანულის ღიმილი სჯობია. ესეც არ იყოს, აკი სისხლის სამართლის კოდექსის რომელიღაც მუხლი სასიკეთოდ ითვალისწინებს ბრალდებულის გულახდილობას. რაკი გამომუშავებზე ვარ, ხალხო პატიოსანო, და კიდევ: არ ვიცი, როდის გამგზავნიან შორეულ რეისში, ამიტომ სულ გამართული მაქვს მანქანა, ასე ცოლშვილს ვუვლიდე, რა ოხრობაღა გამომიფენდა ჭალარას? მაგრამ უბედურება ის არის, რომ მთლად უფროსი ვერ დავიძველე: გეგმას ვერ შეასრულებს — ხსნიან, შეასრულებს — აწინაურებენ, რაღა ბევრი გავაგრძელო, გულის ფრიალი დამჩმდა: თითქოს მითითება აქვთო, ვიდრე გამართულად დასხდებიან სკამებზე, ვიდრე მოთბუნდებიან, ჭერზე უნდა დამეტკანენ. ვერ ვიტყვი, წმინდა წყლისა ვბრძანდები-მეთქი, მაგრამ სხვასთან შედარებით რომ მამა-აბრამის ბატყნად ვჩანვარ, ამაზე ჩვენებული ავტოინსპექტორებიც კი მოაწერენ ხელს უყოყმანოდ და უხელის-ქუქუოდ... ამომიღებენ თვლებში და აღარ მაძლევენ გასაქანს! ისეთ მუშაობას რა მაღლი აქვს, თუ ძმა ხარ, როცა იმისი შიში განჯღრევს, რამე არ მივქაროო, რამე არ წავამლაშოო. ხო იცით, ასეთ დროს უფრო გაებმება ხოლმე კაცი სარეგავში. გალვიძებიდან ისევ დაძინებამდე სულ ასეთ უხიაგ ფიქრსა და ნერვების წეწვა-გლეჯვაში ვარ. ზოგჯერ სიზმარშიც ჩამდეგს და ძილს აღარ მანებებს. მერე, როგორ გინდა, უძილობით დააფრთხილები თავით მიუჯდე საქეს! არ მიუჯდები — ხათაბაღაა, მიუჯდები — უარესი. გეგმასაც ვასრულებ, ბენზინის ეკონომიასაც ვაკეთებ, არც სამსახურში ვავიანებ, დროითაც შევდივარ გარაჟში, ჯილოპრემიით მოფერებას ვინ დაეძებს, ნეტა ნაბუღს არ მიკეთებდნენ ჭიტლაყის

ამოსარტყმელად. ეს რა კარგი რამე გამახსენდა, კაცო, გაზეთებში გარაჟის ნაცვლად, ჩვენებული ჯიშის სიტყვა არ არისო, ფარეხსა სწერენ; ფარეხის ნაცვლად კიდევ გარაჟი რომ დაწერონ, ვინ მამაძალი იტყვის მეჩოთიერებაო. იმას ვამბობდი: ლამის დავიჯერო ამდენი წადი-წამოდი უფროსებისათვის ჩემი სამსახურიდან გაგდების მეტი სხვა არაფერი დაუვალებიათ-მეთქი. ვიცი, რატომაც გაჭანჭყარებენ, არც ისეთი ბრმა ვარ, ყურძნის მარცვალ და ხარაბუხა ვერ გავარჩიო ერთმანეთისაგან. მიზეზი ის არის, რომ ყოველთვის სხვაზე უფრო მოვლილ-ნაპატივეები მანქანა მაქვს. თითქოს ხელმოწერილი და ბეჭედდართყმული კანონიაო, ყველა ახალი უფროსი თავის ნახირს მიერეკება ანუ ნდობით აღჭურვილ პირებს და ეგლა აკლია დანჯღრეულ, გაცვეთილ მანქანებზე დასხას. იცოცხლე, მეც მაგრად ვდგავარ, თუმცა ის რაღა მაგრად დგომავა, მუხლების კანკალი აიკიდო. ასე მივაცოდვილებ წუთისოფელს... შარშან, გაზაფხულზე, გეგმა ჩააფლავეო, მოულოდნელად გამოგვაცალეს ხელიდან ჩვენი წარმოების ხელმძღვანელი ამხანაგი და, თითქოს კართან ილოდებოდაო, იმ დღესვე დაგვისვის ახალი, მორიგი უფროსი. ზოგმა ჩიჩვირი ჩამოუშვა, ზოგმაც ფრთები ააფართქუნა ღრუბლებში ასაფრენად, მე კი შუაზე ვარ გაჩხირული, ვინ დამაჯერებს, მამუფალმა შეცვალა შენს ბედსა თუ უბედობაზე გაცემული განკარგულებაო. მთლად ღლაპია ეს ახალი, ჩაველ-ვეტ-ჩაჩინებული უფროსი. ქაჩაჩებში ვატყობ, ძალიან შორს წასვლას აპირებს, კანონის იქით ვერაფერს ვერ ხედავს, ბევრიც ეცადოს, მაინც ვერ მოახერხებს დანახვას. მცოდნე კაცად მოაქვს თავი, სადაც არ მოელი, იქ ჩათოთხმეტება ხოლმე და ისეთ რაღაცას, ასე ვთქვათ, გირჩევს, რისი ინეინერი, მჭედლის ნაშეგირდალიც არ გეგონება. მაგრამ თავს ზეით ძალა არ გაგონილა და სწორედ ის დროა, მორჩილად ასწიო ორივე ხელი... მე ჩემი

ბედი რა ვთქვა, კვირის თავზე არ მომინდომა კეერის შებმა? ცოდვას ვერ ვიტყვი, ხალხში არ ამყვირებია, ერთი ერთზე ვიყავით მის კაბინეტში. მეუბნება, ვერც ნათლიამობით, ვერც სარკესთან დაყენებული სიფათით, ვერც დაზეპირებული, საყოველთაო წინადალებებითა და ვერც სხვა მამაძაღლობით ჩაწყობას ვერ ვიტან, ჰოდა, ერთი ეს მიბრძანე, ტაოტიანი „ბელაზი“ როგორ დაითრიეო. რიგით მეკუთვნოდამეთქი. ყველაფერს მისხალ-მისხალ გამოვარკვევ, სულ უბრალო უკანონობაშიც რომ გამოგვიკირო, ამ არემარეზე შენი ბურღლა აღარ იქნებაო. გამომძიებელიც თქვენა ხართ, პროკურორიც და მოსამართლეც, მიდი, მიაწეჟი, აჟ რა ვინმე ჩემიანი ჩაგებუხუნ-ჩაგიტელეფონებს-მეთქი. არც ამ ახალი უფროსისაგან ველოდი სხვა სიკეთეს, ამიტომაც გამოვბრუნდი წელკავდატაკებული. ის დახურული „ბელაზი“, ახლაც რომ მაქვს, ტაშის გრიალში არავის გადმოუცია, რათ უნდა ლაპარაკი, წაეფუტინ-წამოეფუტინე, თუმცა რიგით მე მეკუთვნოდა. მაგრამ რიგს ვინ დაეძებს, როცა ყურთგლეჯასა და ხელის გულების აქავებაზეა საქმე. ამდენ, გაუთავებელ ჯახირში ნელ-ნელა დაეკარგე კანონის მისამართი. ახლა ერთადერთი გზალა დამჩრენია — ციხეში უნდა ჩავვდე. ბიჭი სალდათში მყავს, გოგო — სამასწავლებლო ინსტიტუტში, ჩემს დედაკაცს კიდევ დიდი სიამტკბილობა აქვს თოხთან, მოკლედ, უჩემოდ თავს გაიტანენ როგორმე. ისე უნდა ვცემო ამ ლაწირაკს, ისე უნდა მივასიკვდილო, საავადმყოფოდან რომ გამოსწერენ, რისი მდივნისიანი თანამდებობის შეფერება, ქათმებს ვე-ლარ უნდა უყრიდეს საკენკს. რაც „ბელაზზე“ ვადავჯექი, არ უნდა ლაპარაკი, მოვეთქვი სული: ჩემი ხელფასი ტონაზეა დამოკიდებული და აკი კინალამ გამისამკეცდა. სადაცაა ოჯახს ოჯახად ვაქცევ, არადა, ახლა არ მიპირებენ დაჩაგვრას?! ჩვენი გარაჟის ბიჭებიდან ბარე ოცი იქაღნება, ნეტა

არ გვინდა, მართლა მშრალზე დაგვსვას თუა? მერე სადაც ვუჩივლებთ, ის ჩვენ ვიცითო. მე კიდევ ის ვიცი, რომ იმ ბარე ოციდან ბევრი-ბევრი სამმა ლაიმ-ჯილოს მკერდი. ვერც გაამტყუნებ: სიტყვა ერთია, ოჯახის ბორკილი — მეორე. დარდით, ჯავრით, ფიქრით გაბეცებული დავდივარ. ისე მაქვს ჯიგარი ჩაწყვეტილი, ციხის გზას რომ გავუდგე, ამასლა ველოდები — ეს ახალი უფროსი როდის უბრძანებს გარაჟის გამგეს, გასაღები ჩამოართვითო. დრო კი გადის, მაგრამ ვაი ამ გასვლას. ისეთ საქმეზე მგზავნიან ხოლმე, ნამდვილად ცოდვაა ამხელა ჯორის საიმისოდ მოცდენა, ამით მანიშნებენ, ვიდრე ჩვენ გეტყვით, შენით წადიო. თვენახევარში ხლთი კილო დამაკლდა. ერთ დღესაც თელავის ბაზარში ვარ, ვითომ საყიდლებზე, გულის გადაყოლება კი მინდა. ავუვლი და ჩავუვლი დახლებს, ავუვლი და ჩავუვლი. ამ ავლა-ჩამოვლაში სალდათის ამხანაგს არ გადავყვარე?! არც იქით, არც აქეთ, მთელი ოცი წელი არ გვენახა ერთმანეთი და, რას გავუშვებდი — რესტორანში წაეყუდეთურმე ნუ იტყვით, ეს ჩვენი უფროსი მისი კარის მეზობელი არა ყოფილა?! ეგრე და ეგრეა ჩემი საქმე, არიქა, მიშველე-მეთქი. შენს თავს შენვე უნდა უშველო, სიტყვა შეგაწიო, ეგ ისეთი უვარგისი, გაუგებელი ვინმეა, უარესად გადაგეკიდებაო. კარგად იცის, წყეულებთან რომ არაფერი მაქვს გასაყოფი და ღიმლითაც ამიტომ მეუბნება, უხსენებელისა ისე ეშინიან, თუნდაც მისი ქერცლი აჩვენო, იქით თუ ისევ მოიხედა, ძმადნაფიცი რა სათქმელია, ყმადნაფიცი გაგზიდებაო. ეტყობა, მართლა არსებობს ღმერთი, არ არსებობდეს, ოცი წლის უნახავ ძმაკაცს რალა იმ უბედური გაჭირვებისას გამომიხელებდა? არ მახსოვს — მეორე დღე იყო, არ მახსოვს — მესამე, ახმეტიდან მოვდივარ. ისეთი ცოტა პარკეტი მომაქვს, ძარა აიკლო ხტუნაობით. უცებ დასცხო წვიმა და რა დასცხო! წელიწადი სიცხემ ხალათი ჭიპამდე ჩამიხსნა, ახ-

ლა ზედა ღილიც შემაკვრევინა სიგრი-
ლემ. ისე უყუყუნებს, ნიაღვარი გზა-
ზეა ამოსული. მაგრამ მთელი სამი
თვე ხეირიანად არ დამბალიყო მიწა
და ხალხიც სიხარულს გამოეფინა გა-
რეთ. ქისტაურს რომ გამოვცდი, ღრუ-
ბელმაც აიწია კალთა, ვხედავ: ერთი
აყლარწული ბიჭი მიატყაპუნებს გუ-
ბე-გუბე და კუდით მიათრევს მოყავი-
სფრო მცურავს. გვაჩერე მანქანა, რას
იწვალე, არ იცი, კანონი რომ იცავს-
მეთქი. ვერთობით. ელაპარაკე! — და-
იხვია მკლავზე და მიაბოტებს წყალ-
წყალ! გვაჩერე მანქანა, გადმოვხტი
კაბინიდან, წამოვეწიე — ახლავე გაუ-
შვი-მეთქი, ვუყვირი. ეშმაკის კერძი ჩა-
ნდა, მიმიხვდა: თუ გინდა მოგყიდო-
ოცი მანეთიდან დაიწყო, ხუთად მოე-
რიგდით. ჩავისვი უბეში და გახარებუ-
ლი შევევარი კაბინაში: კვირას ვაპი-
რებდი დასაქვრად ამგზავრებას, ხე-
ხუვებიც უნდა მომეჩხრიკა, ველ-მინდ-
ვრებიც, ტყე-ქალაც, ბალ-ვენახე-
ბიც, მაგრამ ისიც საკითხავია, გა-
დავაწყდებოდი სადმე? ხომ იცით, რა-
საც ეძებს კაცი, იმას უფრო ძნელად
პოულობს. ახლა, მთლად მუქთად არ
ჩავიგდე ხელში?! დაიმახსოვრეთ: რაც
უნდა შხამიანი იყოს უხსენებელი, უწ-
ყინარია მაინც, შენ თუ არაფერი და-
უშავე. აქეთ არაფერს გერჩის. წითე-
ლი მცურავიც დამიჭერია, მწვანეც,
ტრელიც, სათვლიანიც, გიურზაც კი,
გიურზაც. ისიც შეიძლება, გუმანითა
გრძნობენ, ჩვენი არ ეშინიანო და და-
საგესლად იმიტომ არ მეტანებიან. ას-
ეა: არ გაამწარო, არ გაგამწარებს. საე-
რთოდ, ადამიანს ყველა გაურბის, რა-
ლა ყველა, აკი ერთმანეთსაც გაურბი-
ან. ფეხს თუ დაადგამ, მოგიტრიალდე-
ბა, მა რას იზამს. მეც იმან არ ამამლ-
ვრია, სულში რომ ჩამცეს ლაფიანი
ფეხი?.. ისა, ჩამოველ თელავში, სად-
აც უნდა მიმეტანა, მივიტანე პარკეტი,
ინჟინერს ვუთხარი, ორიოდე წუთში
ისევ აქა ვარ-მეთქი. გაველ გზაზე. ბე-
დად თავისუფალი ტაქსიც გამოჩნდა.
ჩემი სახლიკაცი უჯდა საქეს. დაუშ-
ვე

შვენე გვერდი და ჩაქანდით თაქვე-
ვიდრე ან ის მომიკითხავდა ან მე მო-
ვიკითხავდი, იმ ვაგლახმა თავი არ ამ-
ოყო ხალათის ღილებშუა?! აქამდე, კა-
ცო, იმან სიტბო იპოვნა, მე — სიგრი-
ლე, მშვენიერად ვეწყობოდით ერთმა-
ნეთს. ჩემმა სახლიკაცმა ერთი კი ამოი-
ხავლა, ვაიმეო, მკვეთრად დაამუხრუ-
ჭა მანქანა და თითქოს საკენჭურიდან
გაისროლესო, იგრე გავარდა გარეთ.
მოწაფეების ჯგრო მოლაზღანდარაობ-
და სკოლიდან, ისინი ჩამოიფარა და
თახთახით მიყვირის, გამო გამოეთრიე,
ჩემი სიკვდილი თუ გინდა, რალა ეგეთი
წამებითა მკლავ, ბარემ თოფი დამკა-
როო; გვარში გამოგვაკლდი, შე ჩვენი
გვარის ნაგავოო; ქურდებმა მაინც არ
გაიგონ, ახალი ხერხი ეგონებათ მანქა-
ნის გატაცებისათ; კუდიანი ხარო, ჯა-
დოქარი, გრძნეული, ზედაც მაიმუნიო.
კიდევ კარგი გინება არ ემარჯვება, თო-
რემ არც საიმისოდ დამიხვალეებდა. აქ
მომიცადე, ვიდრე თახთახი გაგივლის,
დავბრუნდები-მეთქი. გასაღები გადა-
ვატრიალე და ორიოდე წუთში უკვე
გარაჟში ვიყავი. ისე გავიარე ეზო, არა-
ვის მოვხვედრივარ თვალში. ეს უკვე-
სასიკეთოდ მენიშნა. შეღებილი მდი-
ვანი იქ არ ეგდო. უფროსის კაბინეტ-
ის კარი ღრიჭოდ იყო მოკეტილი. ფე-
ხით შევალე და შევედი გაზეთს ჩაკი-
რკიტებდა. უგემურად შემომხედა, ალ-
ბათ: როგორ გაბედა დაუკითხავად შე-
მოსვლაო. არც მიმიკბი-მომიკბავს, არც
ზაქათალიდან მომივლია, პირდაპირ
გადაველ საქმეზე: რატო არ მომეშ-
ვებით უფროსობა, ვითომ ქვეყანა გა-
დაბრუნდება, ერთხელ უპატრონო კა-
ცმაც გაიხაროს, ჩემი ნატვრის თვლი
კიდევ ეს მანქანა იყო, რა დამიშავე-
ბია, რათ მართმევთ-მეთქი. ასეთი ხო-
ში მაქვს და სადაც კიდევ შენი ხოშია,
იქ მიივილეო. მაშინვე ამოვსვი უბიდ-
ან თქვენთვის დაწყევლილი, მაგრამ
ჩემთვის უკვე დალოცვილი და ცხვირ-
წინ დაუდღე, მაგიდაზე. ელდასავით წა-
მოენთო და კედელზე აეკრა, ეს სა-
შუალო სიმაღლის კაცი ჭერამდე აემა

კინალამ. თვალები შუბლზე დაასხდა. ფერი რაღა საკითხავია, ხმაც წაუვიდა ერთბაშად, ისე ლულულუღებს, ძლივს გამომაქვს აზრი: „ოღონდ გამარიდე, ეგ მანქანაც შენი იყოს, ჩემი „ჟიგულიც“, აქედანაც გადავიკარგები, ოღონდ გამარიდე, ოღონდ მიშველე, ოღონდ გადამარჩინე, ოღონდ მაპატიე...“ უწმინდური კიდეც მისკენ არ მისასვასავებს ორკაპა ენას?! ხელი წავავლე მცურავს, ვითომ გუშინაც უბეში მეჭდა, ვეფერები: „მოდო, ჩემო ასმათ, მოდი კაცური სიტყვა მოგვცა და ალბათ შესრულებს კიდეცა. მოდი, ჩემო ტუტავ, ამ ერთხელ ვაპატიოთ, ისევ აურევს და ჩვენც ისევ მოვალთ, მააშ!“ — უბეში ვისვამ, — ვერ უყურებ?! — დიდად გავიოცე, — ასმათი მეგონე და აბელა არა ყოფილხარ?! რამ დამბრმავეა თვალები, არ ვიცი?! წამო, მოგშვიდებოდა უკვე რაც შენ თაფლის წყალსა სვამ, რაც შენ ხევსურული ძროხის რძეს გასმევ, და რამდენ წიწილასაც მიირთმევ... ვითომ, ეს რა წამომცდა-მეთქი, ენას კბილი დავაჭირე. კარს ავაყოლე თვალი და შუბლშეკრული მივუბრუნდი უფროსს: „მე რომ გველთსაშენი არა მქონდეს, შხამს

რომ არ ვაბარებდე იქა, ასე კი არ ჩა-
ვიქცეოდი ქონებაში, მაგ უპატრონო
მანქანისა და შენისთანების ყურებაში
შიმშილით ამომხდებოდა სული. არა-
ვისთან წამოგცდეს ეს საიდუმლო, თო-
რემ ხმა იქაც ააღწევს, ზეით და მერე
რაც დაგემართება, სხვას აღარ დააბ-
რალო. იცოდე, შენი ბრალია და შენს
კისერზედაც წავაქცევ, ასე არ შეგე-
ყელთებინე, რა დამარღვევინებდა ორ-
მხრივ, მტკიცე, თანაც ზესაიდუმლო
ხელშეკრულებას!“ — წამოვედი. მას
აქეთ არც პრემია მომკლებია, არც სი-
გელ-გუჯარი, არც მოწინავეთა დაფაზე
გამოქიშვა. არა ვკადრულობ, თორემ
საითაც მინდა, იქით შევუბერავ, ვინდაა
ჩემი ხმის გამცემი, ვის მობეზრებია
თავი, შვილი მომანათელინა უფროსმა
მაგრამ მგონი ვიღუბები ისევ: ყური
მოვკარი, აწინაურებენო. მოვა ახალი
უფროსი და თავიდან დაიწყება ყვე-
ლაფერი. უხსენებლის შიში თუ ექნე-
ბა, ავშენებულვარ კაცი! არ ექნება და
რაკი სხვა გზა არა ჩანს, ციხეში უნდა
ჩავვდე. ეგარეა.

ძაღვები აწკმუტუნდნენ: ირგვლივ
უკვე ღრუბლის ჩრდილი ეფინა.
უგემურად წამოვიზლაზნეთ.

სეზონის ბახსნა

ბიძინამ „ჟიგულს“ მკვეთრად მოუკ-
ლო სიჩქარე და გვერდზე გაიხედა:

— მგონი, აქ მოგვასწავლა მენახირემ.

— ალბათ. ეს შიფერჩაღეწილი ქოხი
და ესეც ხმელი, გადახლეჩილი თუთა.

მარცხნივ გაუხვია, ქოხის გასწვრივ,
ქარსაცავ ზოლად გამწკრივებულ ჭერ-
მისა და ვაშლის წარაღს გაუყვა —
ზედ ძირზე გადიოდა მოუხრეშავი გზა.
ამ გზას, ეტყობოდა, აედარშიც არ აკ-
ლდა მანქანა და მუხლუხა ტრაქტო-
რი — ორმოებად და გოროხებად იყო
ქცეული.

მანქანა რომ აბტუნავდა, ძაღვები
ათხლაკუნდნენ საბარგულში, თედიამ

კიდეც, თედიამ, მაშინ არ მოუმატა
ხვრინვას?! ბიძინა ისედაც აღრენილი
იყო თედიაზე და აკი საბაბიც მიეცა:

— გააღვიძეთ, თორემ გადავირევი!..
ყველა სიგლაზე ამას როგორ დაეტაკა,
ამ ვირიშვილს!

ვიცი, მიშო რალაცას წაიმაიმუნებს,
ამიტომ ვიხედები უკან.

მიშომ წამოიწია სკამიდან და მოწ-
ყვეტილ დაეცა თედიას. თითქოს აის-
როლესო, ისე წამოვარდა თედია და
მანქანის ჭერს აარტყა თავი:

— რა მოხდა ხალხნო! — თვალებია
ცარიელი.

— ესეც თუ გზაა, მე ამისი! — ვითომ

ტყვილი აქანავენს მიშოს, — მხარი ამეზილა კინალამ! რა გადავრჩით!.. შენ რომ არ გემაჩვენა, ბიძინავ, ახლა მამა-უფლის მისაღებში ვიქნებოდით და-ყუდებული.

— იქაც თუ მისაღებებში ვიყურყუტე, კარგად მქონია საქმე!

სიცილის მიზეზი მოგვეცა და თეღიაც მიხვდა ყველაფერს:

— ეხვრინავდი, არა?

— სად შენა და სად ხვრინვა, აბა, რას ამბობ! — ხელებსა შლის მიშო, — მაშინ ხო გაგაღვიძებდი, აღუღდა და გაღმოდგი-მეთქი! ეგეთი უთავბოლო ექვიანობა აღარ გაგიგო მეორედ!

— ე, ბოსტნის კუკო, გამომიჭირე მძინარე? — თვითონაც ეცინება.

რწევა-რწევით მივდიოდით, თან თვალებს ვაცეცებდით, იქნებ სადმე მანქანის შესაფერებელ ჩრდილს წავაწყდეთო. არადა ჰერამსა და ვაშლს ისე გაეჩხერებოდა ფოთოლი, თითქოს ზამთრისპირაა, ყინვამ წამოჰკრა და იმან გამოუხშირაო. წინა თვეს უბედური გვალვა ყოფილიყო აქეთ და ალბათ მაშინ დაუმსუბუქდა ტოტები.

გზა გაიმართა და სიჩქარესაც მოუმატა ბიძინამ:

— იმას ხედავ?

— ეგ კი ნამდვილად ღირს დანახვად!

ამ გასაცოდავებული წარაფისა და ნაყანების ფონზე სიმწვიდედ, იმედად მოჩანდა მაღალი, მწვანე აკაციები. ჩრდილიც ისეთი ჰქონდა, სხვაგან რა მოვახსენოთ და, აქ მართლაც სამოთხე იყო, ჰემმარიტი სამოთხე, ოღონდ ვაშლი არ ჰვავდა ვაშლს. წარაფში ხუთად ხუთი აკაცია იდგა ერთმანეთის გვერდით. სიმაღლეში ისე წასულიყო ხუთივე, შვეულთ გასწორებული გეგონებოდათ. აკაციებს ჩრდილში მოექცია ვაშლები. იმ ვაშლებს სიმწვანე კი შერჩენოდა, მაგრამ მზისკენ ვეღარ აშოლლიყო და აკი ღობის ეკალ-ბარდეში გაჩხირულ მაჟალოს დამსგავსებოდა. მზეში? მზეში მაღალი ვაშლები იდგა, ღონიერი ვაშლები.

პატრონტაში გამოვიღე მანქანიდან

და პიჯაკის კალთები ზურგისკენ რომ მოვიხვეტე შემოსარტყმელად, ღიმილით ნითხრა ბიძინამ:

— ვიდრე ოჩოპინტრეს სადღეგრძელოს არ დავლევთ, ძაღლებს ვერ აუშვებს ვერავინ. ცუდად რომ მაქვს დაცდილი, არ იცოდე — სხვა ამბავია.

ერთ აკაციაზე ება ორივე მეძებარი. ისე საგულდაგულოდ დააბა მიშომ, ვითომც თუ აეშვებოდნენ — მტრისას. წლებულ პირველად გვყავდა სანადიროდ, იმიტომაც იწევდნენ ნაყანებისკენ, მთელი ძალით იწევდნენ, საყელური ეჭირებოდათ, და ხამუშ-ხამუშ, ყრუდ აქოშინებდათ. თოფისა და პატრონტაშის დანახვაზე ხომ მთლად იკლებდნენ იქაურობას.

მიშო მზეში გასულიყო, ხელმოჩრილივით აჰყურებდა აკაციებს.

— მწყერი ხომ არ შეჯდა ზედ? — ჰკითხა თედომ.

— ამ მკვდარმაც არ გაატოკა ფეხი? — ისევ ჩრდილში შემოვიდა მიშო, „ბორჯომის“ ეტიკეტიანი ბოთლი აიღო კაპოტიდან, საცობი მოაძრო და დასუნა, — სულ ეს წამოიღეთ?!

— ეგაც ზედმეტია თუ დამიჯერებ, — შოთს ამტვრევს ბიძინა, — ოჩოპინტრეს დაქრთამვა არ მინდოდეს, არ გამოწყურეს ამ პურის მადლი, არ წამოვიღებდი მაგასაც.

— არა, მაინც რას უყურებდი იქა, მაღლა? — ფეხმორთხმით ზის თეღია და სანამყენე დანით ჯვარედინად, ოთხად სჭრის აღებულ პამიდორს.

— ორი აკაცია მაინც ისეთია, გული თუ აქვს, უკეთეს საუბრებს ვერც ინატრებს კაცი, თანაც საჭაღეებიც ღარჩება და სადანღალეებიც.

— რაო, — გაოცებული უყურებს ბიძინა, — რა ადანდალი-დანდალიო?!

— მშვენიერი ურემი შეიკვრება-მეთქი.

— მამაპაპით რომ არ იყო მეურმე და მენახირე, ვითომ ეგ ზური მოგივიდოდა თავში? გზათა ინჟინერი მაინც არ გერქვას, შე ოხერო!.. გაზაფხულზე, ასკილის ყვავილობისას, ორლობეში რომ

გაივლი ხოლმე, ალბათ მაშინაც თბილი ნეხვის სუნი გცემს.

— შენ ეგა თქვი!

— უმალღესსაც დამთავრებ, მრგვალ ბეჭედსაც იშოვნი, შეღებილი მდივან-ნიც მოგართმევს „ბორჯომს“, ერთი სიტყვით, სახელი არ გეკლდება და, სახრავი ხომ, რაღა გითხრა! მაგრამ სის-ხლი, გენები ერთხელ მაინც შეგახსე-ნებს თავს, ანუ ერთხელ მაინც მიგახე-დებს უკან, უკან — შენი წინაპრებისა-კენ და ცოტა რამე კიდევ თუ გცხია კაცობისა, უეჭველად, უეჭველად ამოი-ოხრებ. აი, ეს გამოხატა უფრო დიდი სასჯელი იქნება შენთვის, ვიდრე ცხაუ-რიანი სარკმლიდან ყურება, თუკი შენი ოჯახის იქით არავის და არაფერს ხე-დავდი... სხვათა შორის, შემთხვევითო-ბა დანაშაულსაც გულისხმობს.

— შენ, მგონი, მარტო არა ხარ! — არყის ბოთლი აიღო მიშომ.

ბიძინამ ჭიქა გაუწოდა:

— ერთი ყლუბი დამისხი... აბა, რაღა უნდა გელაპარაკო, შვილოსა! ჰო, ყუ-რები სახედარსაც აქვს, მაგრამ ჰამლეტ გონაშვილისა არაფერი ესმის.

თედია მალაჩანად ილუქმება და ხან ერთს უყურებს, ხან მეორეს. ზოგჯერ ყბებს გააჩერებს ხოლმე, ამით ვატ-ყობ, თავი და ბოლო ვერ გაუვია მა-თი ლაპარაკისა, შეკითხვას არ დაიზ-არებდა, მაგრამ იცის, დალაგებულ პა-სუხს არც ერთი გასცემს, არც მეორე. ამ დროს, რაღა თქმა უნდა, ისევ დუ-მილი ჯობია.

— ამ ჭიქით, მოდი, შენ გაგიმარჯოს, ბატონო ორჰინტრე, — მალა იხედე-ბა ბიძინა, პირჯვარს იწერს, — მიიღე ჩვენგან ეს ძღვნად წოდებული ქრთა-მი: შოთი, თუშური ყველი... მიიხედ-მოიხედეთ, არაფერი გამომრჩეს, ბი-ჭებო... კიდევ: კიტრი, პამიდორი, ნიგო-ზი და სამიც შემწვარი ვარია, რომელ-საცა რომა წიწილას ეძახიან განათლე-ბული მოჭედიფნი და ზედ სახლეულო-ბანი მათნი, აგრემც იმ საცოდავების ბარაქით უვლიათ ამ მზიან ქვეყანაზე!.. იმას მოგახსენებდი, ღრმად პატივცე-

მულო: მართალია, ნადირთა დაცვა გე-ვალემა, მაგრამ რაკი ფრინველებს ჯერჯერობით სხვა არავინ ჰყავს პატრო-ნი, ალბათ მათი დაცვაც თქვენს კომ-პეტენციაში შედის, რა ჰქვია, საზოგა-დოებრივ საწყისებზე. გამიწიე ანგარი-ში, მომაკვლევიანე ორიოდე მწყერი! ახლა, შე კაცო, სხვა არავინ დაგიდევს ნადირობის წესებს და ცოტა უხერხუ-ლი ქეა, მარტო შენ გამოიღო თავი! მართალი გითხრა, ნამეტანი დაბნეული ვარ, ამხანაგო ორჰინტრე: როგორც ვიცი, შენ ნადირს მფარველობ, დალი კიდევ ნადირობას განაგებს. უტრიალე რამდენიც გინდა, ერთი და იგივე თა-ნამდებობაა მაინც. განაგებსო — დაც-ვას ნიშნავს, ჰოდა, ერთ თანამდებობას ორი განაგებდეს ოფიციალურად, ასეთი რამ არასოდეს გამიგია, თუ დამიჯე-რებ. ღმერთო, შეგცოდე, ცოლ-ქმარი რომ იყოთ, ეს უკვე სხვა ამბავია და აღარც საჩოთირო იქნებოდა მაინცდა-მაინც. რისი საჩოთირო, ახლა, გენაც-ვალე, ცოლის დუდუჯზე არ ცეკვავენ თანამდებობიანი ქმრები? ამიტომაც აკი ტყეში შეპარული ბილიკივით გამარ-თულად მიდის საქმე. იმას მოგახსენებ-დი: წუხელ გავიფიქრე და, ნუ გეწყი-ნება, სამართლიანადაც: ეს ჩემი დიდი სათხოვარი დალის უფრო ენება-მეთქი. მაგრამ უყოყმანოდ გადავიფიქრე მაშინ-ვე: მიუხედავად იმისა, რომ ჯერჯერო-ბით შორიდან მიცნობ (ბრაკონიერობის გაგებით მოგახსენებ), მაინც მამააკე-ბი ვართ და დღევანდელობის კვალო-ბაზე ადვილად უნდა გავუვგათ ერთმა-ნეთს. მაშასადამე, შენ გაგიმარჯოს, ძმაო ჩემო, ორჰინტრე, — გადაჰკრა.

— მოიტა ჭიქა, — ხელი გაუწოდა თედიამ.

— აბა! — ბოთლი აიღო ბიძინამ, — გაიპიპინებ და შენი სროლის ამბავი რომ ვიცი, მე გამომიშხაპუნებ საფ-ანტს. როგორც მხედავ, მწყერზე ცოტა დიდი ვარ და, არც გასაკვირია, ადვი-ლადაც მომარტყა, — ჭიქას ძლივს მო-უმალა ძირი, მიაწოდა, — აჰა, ჩაცეც-ხლე.

საქართველოს
ქვეყნული ბიბლიოთეკა

თვალეზის ბლუტა აიტეხა თედიამ:

— ე რა არი, კოლოს ნაებენზე უნდა მოვიცხოა?!

— ციხისკენ ნუ იყურები, არც სხვა ელისრება მაგაზე მეტს! — ისევ ხელში უჭირავს ბოთლი.

— მაშინ კიდევე ჰო. შეეწიოს შენს სადღეგრძელოს, — მიპარვით დალია და ჭიქა გაუშვირა, — მიშომ, მეც ჩამიწკლანტოსო.

უსადღეგრძელოდ გადახუხა მიშომ და საწიხოს ახედა:

— დროით, თორემ ამოგვასწრო მეშე.

— ასე აჯობებს, როცა ჩამოცხება, მაშინ მოვიკეცოთ მამაპაპურად. ჰო, კახა არ სვამს არაყს, — ჭიქას წყალი გამოავლო და ზურგჩანთაში ჩადო ბოთლთან ერთად.

მეძებრები დაყუნცულები და ახლა უკვე დიდი სერიოზულობით მოგვჩერებთან პირში.

ჰაიპარად წაიხეხეს თედიამ ავლაგდით...

მეძებრები ნაყანებში დარჩენილ ხარვეზში შეცვივდნენ. ხარვეზი არც ეკალ-ბარდებით იყო გადაღლილი, არც კუნძებით და არც ისეთი ვიწრო ჩანდა, გეფიქრა, მიჯნად დაუგდიათო. ბალახი მუხლებამდე გვცემს. წვრილი, შემოსული თესლი ჩექმებში გვიცვივდება და მწარედ იჩხვლიტება.

— ალბათ, საწვავი გაუთავდათ და იმიტომ აიკვირაძლეს, — თავი გააქნია ბიძინამ, — სულ ცოტა, ნახევარი კილომეტრი სიგრძე მაინც ექნება; სიგანესაც თუ ვიანგარიშებთ, თითქმის ერთი ჰექტარი მიწა მოუცდენიათ. თანაც რა მიწა! არადა, სავარგულების ნაკლებობაზე წუწუნით ლამის ყურები წაგვეპაონ.

— შენ ორუჯას მიხედე! — სანჩოსკენ გაეარდა მიშო: ორივე მეძებარი ნახულზე იდგა.

ნახულს რომ გააკეთებს ორუჯა, ვიდრე ახლოს არ დაიგულებს ვინმეს, მანამდე არ მიახტება არაფრით. სანჩოს კი ფეხით თუ არ უბიძგე, თითქოს ყრუაო, მთელი დღე რომ უყვირო —

ეცო, არც იმ ერთ ცილა კედელზე გაიტოვებს, არც ნაბიჯს მოიცვლის. ახლაც ჯერ ორუჯამ წამოაფრინა, მიშომ ესროლა და სანჩოს აყვანილი მწყერი თოფის ხმაზე ამოფართქუნდა. მართლაც კარგად ესვრის მიშო: საფანტმა არ გააფუჭოსო, შორს უშვებს და მერე ჩამოიღებს ხოლმე. ახლა, რატომღაც, შორს გაუშვა ბიძინამაც და ცალი ლულა ესროლა. მწყერი შექანდა და ოდნავ დაიწია დაბლა.

— მეორესაც მივაყოლებდი, მაგრამ იმ მანძილზე ვეღარც მეორე გასჭრიდა, — თოფი სწრაფად გადახსნა და ცარიელი ვაზნა გამოავლო.

— რატომ, ეგ ერთიც მშვენივრად მოარტყი? — მწყერს ვადევნებ თვალს.

სანჩო ნაყანებში გარბის — იქით გაფრინდა მწყერი.

მწყერმა ერთბაშად აიწია მაღლა, მწვანე აკაციების თავზე გადავიდა, მერე მოუხვია, მოგვიახლოვდა, ფრთები დაკეცა და ჩვენგან ათიოდ მეტრში დაეშა.

— დალოცვილი, ბუმერანგია?! — აილო ბიძინამ და ბერვა-ბერვით ატრიალებს ხელში, — ერთადერთი საფანტი მოხვედრია, ისიც — თავში.

— რა არისო? — მიაჩერდა თედიამ.

— თუ აგინენი, მაშინვე ყურებში გაგვარდება, გამომართვი, — მიაწოდა.

ორუჯა კულის ქიკინით მოძუნძულდა, მწყერი ეჭირა პირში. დავიხარე და თავზე ვუსვამ ხელს:

— ჩვენი კარგი ორუჯა, ჩვენი ჰქვიანი ორუჯა, — ვინც მოეფერება, იმას დაუღებს წინ, — ასეთი ჩვევა აქვს.

— ესეც ორი, — თედიამ ზურგჩანთაში ჩაიღო მწყერი, — ჩემი სიდედრი კიდევ რომელი სიძეც აგინებს, იმის მხარეზეა ენითაც და ქონებითაც. ესა, ძაღლი კი არა, ადამიანია.

— ეგ აქი სანჩოზე თქვი წამოსვლისას, — კისრიდან ბირკას ვაცლი ორუჯას.

— ვითომ ქვეყანა დაიქცევა, რო ორი

ეგეთი, ერთნაირი ადამიანი იყოს ამ ქვეყანაზე?..

ისევ ასუნსულდნენ მეძებრები.

მიშოს მარცხენა ხელით უჭირავს გადახსნილი თოფი, გასროლილი ვაზნა გაეჭედა ლულაში და მეორე ვაზნის ქუსლით ეწვალემა გამოსაღებად.

ორუჯა ნაყანებში გადაჰყავა კვალს.

— გაჰყევი! — დამიძახა მიშომ და თოფიც გავარდა. მეძებრებს ამ სროლისთვის ყურადღება არ მიუქცევიათ, დაძაგრულები მიაწყაპუნებდნენ ნამკალს.

უკან მივიხედე: მიშო მწყერს დაწეოდა ასაღებად.

— კინალამ ფეხი დავადგი, — თედიას გადაუგდო მწყერი, — სვე-სვე გავყვით, თორემ აი, აჰა, გვრჩება.

— უნდა დაგრჩეს, მა როგო გინდა! ყველა მე ავიკიდო, სხვა მონადირეებმა კიდევ ლობიოზე გადაიარონ?

ნამკალიდან ისევ ხარვეზში შემოვიდა ორუჯა და სანჩოს გვერდით აღმოჩნდა. ორივენი შემქანარ ბარდალოს მიადგნენ. ჭერ ორუჯამ გააკეთა ნაბული. როგორ თუ დამასწარიო — ბალანი აიშალა სანჩომ. რაღა ენაბულებოდა, ღრენით მოუტრიალდა ორუჯა, ცოტაც და ეცემიან ერთმანეთს.

— არიქა, არ დაირიგენ! — აწყვეტილი მორბის მიშო.

— შენ გეუბნება, — ჩახმახი შეაყენა ბიძინამ, — აკი ეშინაურები ორივეს, მე მივიდე, ეს ვინლაო, ქვეშ ამომიღონ, რომელ ვეტეჟიმთან უჩივლებ!

სანჩოს დავტაცე ხელი და სადამდეც შემეძლო, ისე ავწიე მალა, ბეწვზე მივასწარი თორემ, ორუჯა ცუდად აეღებდა კბილებს.

— დასვი დაბლა! — გადაირია მიშო, თვითონ ორუჯა დაიჭირა ლაჭებით, მე სანჩო დამაჭერინა, ღრუნჩი ღრუნჩზე მიაღებინა მეძებრებს და ორივეს გაშლილ ხელს გამეტებით ურტყამს თავში. ვიღრე არ აწკმუტუნდნენ, არ მოეშვა, — ახლა, გენაცვალე, ძაღლებისა თუ გამეგება რამე, სიღარიბით გაწამე-

ბული დედმამიშვილებივით დატყვებიან ერთმანეთს.

მეძებრები ყურების პარტყუნით წავიდნენ გან-გან, მეც განზე გავიწიე და ზედ ფეხებთან წამომიფრინდა ორი მწყერი. ორივე ჩამოავდო ბიძინამ:

— ვიცოდი ასე მოხდებოდა და იმიტომ არ გავიწიე გასაშველებლად.

ერთხანს უხალისოდ დაიხლაზნებოდნენ ძაღლები — ეძებდნენ, მაგრამ ვაი იმ მოძებნას. წყენა ახსოვდათ და რომ ვუჯავრდებოდით, ისეთი თვალებით შემოგვხედავდნენ ხოლმე, ისეთი მგრძნობიარე, მეტყველი თვალებით, სხვისთვის არ მიკითხავს, ამიტომ ვერც ვერაფერს ვიტყვი, მე კი ცოდვის ჟრუანტელი მივლიდა. შენი სახელის ჭირიმე, მფარველო მონადირეთაო, იმდენი იყო მწყერი, იმდენი, უმეძებროდაც სულ ადვილად გავიდოდით იოლას, ფეხით ამოდიოდა, ამოდიოდა და ვესროდით. მაინცადამაინც საზიანოდ არ დავიცდენია და აკი ძაღლებსაც ძველებური ხალისი დაუბრუნდათ — აცქვიტდნენ.

პირველი სამი გავაცდინე, მერე და მერე მეც გავიმართე და თედიამაც ამოიღო ხმა:

— უკვე ოცდათორმეტი. მოიტა, ბიძინ, გასაღები, წავიღებ, მანქანაში ჩავყრი, თორემ ჭერ ისევ, აი, ხარვეზის დასაწყისში ვართ და ვიღრე გავაშუალებთ, მეორეც არ მეყოფა, ისა, ეგეთი ზურგჩანთა.

— მეზარგულად არ წამოგიყვანეთ, შე ხებრო!

— ვიცი, მაგრამ რო დავმსუბუქდები, შენ რაღა დაგაკლდება ვითომ?

— შენი გულისთვის ნაღდი მონადირეები ნოვიმდურე, მანქანაში ადგილი აღარ დამრჩა-მეთქი, შენ კიდევ შენს ხელობაზე, ნანადირევმეტვირთველობაზე ამბობ უარს?

— მე ნუკი მიყურებ, აგა, სანჩომ ნაბული გააკეთა.

— ახლოსა ხარ, კახა, მიდი, — მეუბნება ბიძინა და მერე ისევ თედიას ეტურტურება, — სანჩო იმას კი არა,

ჭკუა გვეონდეს, შენ უნდა გეძახდეთ, მე შენი ნათლია რა ვთქვა.

— ეცი, სანჩო, — ლულა მსუბუქად მივარტყი, საქმეში ხარ, არც გატოვებულა!

— რას ეფერები, გამეტებით დავა!

თითქოს ბიძინას ნათქვამი გაიგოო, მაშინვე გადახტა სანჩო — დრუნჩი მიუსე-მოუსვა ბალახში და თავი რომ ასწია, დავიხარე: მწყერი ეჭირა პირში.

— რა ვუყო ახლა ამას, — ისე უცემს გული, კინალამ ხელს მიკანკალებს.

— მომეცი, თორემ ისე ვატყობ, გაშვებას აპირებ, — ბიძინამ ორივე პეშეში მოიქცია ჩემი ხელი. რომ დაფიქრდი, იმით მივხვდი, — თავი ჩამოურტყა კონდახზე.

იქვე მეორე მწყერი წანოფრინა სანჩომ, მაშინვე ვესროლე.

— მანდგეა და მიდი, ძაღლმა არ იპოვნოს, — თავს აქნევს მიშო, — აილე და ისე გადაადგე, არ დაინახოს. რამდენჯერ უნდა გითხრა, აუჩქარებლად დაუმიზნე, ასი მეტრითაც რომ დაგშორდეს, შენ ისეთი თოფი გაქვს, მაინც ჩამოსვამს-მეთქი! ან დამიჯერე ან კიდეც, ახლოს ნუ ესვრი და ნუ აოხრებ. ასეთ მოკვლას, ისევ ისა სჯობია, წავიდეს... ამდენი მწყერი დიდი ხანია, აღარ შემხვედრია, თანაც ბელტივით მწყერი, — დაჭრილ მწყერს თავს კონდახზე უგლის, — ღმერთო მამატიე, იმაზე უარესს ზომ არ ვაკეთებ, რაც ჩვენს წინაპრებს არ გაუკეთებიათ.

— ჩვენ თუ წინაპრების გზაზე ვიარეთ, კარგად გვექონია საქმე, — თითქოს თავისთვის ამბობს ბიძინა.

— მოიტა, ერთი მეც მასროლინეთ, — მხრიდან თოფს იხსნის თედია.

— ესროლე, — ნებას ვრთავ.

— დანარჩენები რას იტყვიან, თორემ შენი გულის ამბავი კი ვიცი.

— მაიც ააცდენს და რათ უნდა, — თვალს მიკრავს ბიძინა.

— ამას რა ენადღებდა, კაცო, მე რო დავაციდინო, მაგას დავაბრალებ?

ორივე ძაღლმა ერთდროულად გააკეთა ნაბული. წამოფრენილ მწყერს

მშვიდად გაუსწორა თოფი მიშომ და ესროლა. მწყერი მოწყვეტილრევით ჩავარდა ბალახში. მეძებრები მოსატანად გაიქცნენ. ორუჯამ იპოვნა, ფრთხილად აიღო და მოაქვს. უცებ გაჩერდა, თათი ასწია. მიშომ ვაზნა გამოცვალა. მოხრილი გავიდა წინ.

— მოიცა, მიშო, — მეც იქით მივდივარ, — ცოტა ხანს ვუყუროთ.

ორუჯას მწყერი უჭირავს პირით, თათი აუწევიდა და ახლა მეორეს უკეთებს ნაბულს. რამდენი ხანია, სანადიროდ დავდივარ და ასეთი რაღე კი ჯერ არ მიწახავს. ისეთი ლამაზია ორუჯა, ისეთი ლამაზი, ძაღლის კვალობაზე უკეთესს ვერ ინატრებს კაცი.

ხელი ჩაიქნია მიშომ და ძაღლს უყვირა:

— ეცი!

ნაბული ისე გააკეთა ორუჯამ, მწყერისთვის პირი არ გაუშვია. და როცა ის მეორე მწყერიც ჩამოაგდო მიშომ, ორუჯამ მაშინვე გაუშვა მწყერს პირი და მეორის მოსაძებნად გაიქცა.

მოკლული მწყერი ავილე, იქვე გაჩერდი.

ორუჯამ მწყერი მიუტანა მიშოს, მობრუნდა და პირველის საძებნელად ასუნსულდა. სულ ცოტა ხანს ეძება, მერე კუდის ქიცივით ამომხედა.

— გაგიგო, არა? — იცინის მიშო.

მერე ვეფერები ორუჯას, მერე მწყერსაც ვუჩვენებ: გახარებული ტალღატალლად გადადის ბალახზე.

— ის რა არი, კაცო, ვაგონებია?! — რალაცას კისერწაგრძელებული მისჩერებია თედია.

— აქეთ რა უნდა მატარებელს, შტერო, — ბიძინაც იქით იხედება.

— მა რა უნდა იყოს?!

ნაცირსფერი ჰორიზონტის ძირში ერთმანეთზე გადაბმული ნამჯის ზვინები დგას და ის მოჩვენებია ვაგონებად არადა, მართლაც ჰგავს ვაგონებს.

— საქართველოს რუკა მაინც იცოდე, მაგ სისულელეს რა გათქმევინებდა! — მზეს ახედა ბიძინამ, — წავიდეთ, წყალი დავაღვინოთ ძაღლებს და ცოტაც

ჩვენ დავისვენოთ. თანაც დავთვალათ მწყურები, გავიგოთ, რამდენს წავართვით თბილ ქვეყნებში წასასვლელი ვიზა.

— სხვას რას ვაკეთებ — სამოცდაშვიდია, — თედიას ჩექმა გაუხდია და ფერთხავს.

— მართალს ამბობ?

— ღმერთმანი.

— მაშინ მეც მართალს მოგახსენებ: შენ რომ ვაგონებდ მოგეჩვენა, ნამჯის ზვინებია ანუ უხეში საკვები. მოგვკვდი, დავიღალე და ქართული ვერ ვასწავლე ამ ხალხს. თუ არსებობს უხეში საკვები, უნდა არსებობდეს უზრდელი, ხებარი, ბრიყვი საკვებიც, ასეა. არსებობს გაბრიყვებული ვაზი, გაბრიყვებული ხეხილი, მაგრამ ეს სხვა ამბავია. კარგი, უხეშის საპირისპირო კიდევ — ნაზია. ნაზი ბალახი, თქვენი არ იყოს, არც მე გამიგია. უხეში კი არა, ხეშეში ჰქვია მაგას, ხეშეში, ხეშეში-მეთქი, თქვე თედიანე გაუგებლებო!

— დღეს რა დავუშავე, კაცო, ორივე ფეხით რო შემდგა! — ხელებსა შლის თედი.

— შენ ისიც იკითხე, მე როგორ შემდეგებიან ზოლმე.

მეძებრები აწრიალდნენ — აღარ იციან, სად გააკეთონ ნაბული.

— იცოდეთ, ბევრი ამოვა, — თოფი მოიმარჯვა მიშომ, — ხომ იცით, კანონის ბრძანებაზე გაცილებით აღრე გახსნეს სეზონი, მაგრამ ჯერ არავის გაუ-

ლია აქეთ, უკან ბილიგებდ ჩანს ჩვენი ნაკვალევი. წინ კი, წინ გახედეთ, საიმი-სო არაფერი ეტყობა. გრილოში რომ დავბრუნდებით, იმ პატროსანი მენახირის სადღეგრძელო უნდა დავლიო, თანაც — ლიპლიპა. ამალამ, ილბლიანო მონადირენო, ამალამ...

მაგრამ მწყერი წამოიშალა და ვილას ეცალა სალაპარაკოდ, ან მოსასმენად. თითქმის ერთბაშად დავსცხეთ სამივემ: ექვსიდან ხუთი ავიღეთ.

— შევიცოდოთ ძალები, მივეშველოთ მოძებნაში, — ამბობს ბიძინა, — ოცი მაინც იქნებოდა. ეს რა იყო, ხალხნო, საარჩევნო კრება ჰქონდათ, თუ ხარისხს იცავდა რომელიმე დიდად აქტუალურ საკითხზე — „რატომ არ შეჯდა მწყერი ხესა“.

თოფი გავარდა, მივიხედეთ: თედი გარბის. მალე იპოვნა მწყერი, აიღო და აყვირა კიდევაც:

— თქვენზე ნაკლები მონადირის დედა ვატირე! — ზურგჩანთა მოიხსნა და გადაავლო, — ეხლა კიდევ სხვამ ათრიოს, ბიჭოს! — პატრონტაშის ყულფზე ჩამოიკიდა მწყერი, — ჩემდათავად ვინც თქვენზე ნაკლები მონადირე იყოს, მე იმის დედა ვატირე!

ბიძინა დაფიქრებული დასჩერებია მიწას.

მიშოს საწყლად ელიმება.

სანჩოს მწყერი მოუტანია, წკმუტუნებს — გამომართვით.

დღე აამალღეს ლაღმა ქარებმა,
ცას უერთდება კვამლი მამულის...
და ჩემთან არის დიდი სამება:
მზე, დედამიწა და სიყვარული.

დაიწკრიალეს წმინდა ზარებმა,
სინათლე მოჩანს იავნანურის...

მე გაზაფხულის იმედი მქონდა,
მისი ცისა და მისი ფერების;
ენტრობდი, ოდნავ... ო, თუნდაც ოდნავ
მეგრძნო ბავშვობის მზე და ხელები.

ვაზის ფოთლები მბრწყინავი ნამით,
ჰაერში ტკბილი სიზმრების ფერი,
სივრცის სინათლედ ქცეული ქარი,
ჩრდილები — ბავშვის თვალივით
სველი.

მდინარე... მერე აღმართი ისევე
გზაჯვარედინთან მგზავრი და ცეცხლი,
ცის სიჩუმეში მწვერვალთა სიბრძნე,
მიწის დუმილში თილისმა ზეცის.

ულამაზესი სიმაღლის ელდა.
ხმები ნათელი. გზები უკვდავი.
ბედნიერია იმედი შენთან,
ვით მწვერვალების ახლოს ვულკანი.

ნელ ტალღებს მინდობილები
მივირწეოდით ზღვაზედა,
ციდან ყვავილის ფურცლები
ეფინებოდეს ნავზედა,
როგორც სამოთხის თაიგულს,

და ჩემთან არის დიდი სამება:
მზე, დედამიწა და სიყვარული.

ღრუბლების სითბო იგრძნეს თვალებმა,
ბაღში სიცილი ისმის ამურის...
და ჩემთან არის დიდი სამება:
მზე, დედამიწა და სიყვარული.

ჰა, გაზაფხულიც მოვიდა უცებ,
აყვავდა სივრცე მიწის ნაპირთან;
ჯერ თითქოს სხივი შეირხა გულზე
და მერე გულში ვიღაც ატირდა.

კლდის ჭრილობაში ყვავილის შუქი,
შეყვითლებული ხავსი შირიმის,
ტევრის შრიალში სიკეთე უფლის
და სილურჯეში მთების ღიმინი.

ტალღებს მინდობილ რტოთა თამაში,
დღე — სიყვარულის ზარივით თბილი
და ფიქრი... ფიქრი ისე ღამაში,
როგორც გალობა მზიანი წვიმის.

ბალახის ხმაში სითბო სხივების.
ვით დღის სიცილი, ჭრიალი კარის...
ბედნიერია შენი მხილველი,
ვით აყვავებულ უფსკრულში ქარი.

შენს სახეს ვგრძნობდე მხარზედა,
ისე ბრწყინავდეს თვალები,
ვით ნაში მერცხლის ფრთაზედა...
და შრიალებდეს ნაპირი
თავდავიწყების ხმაზედა...

გადიოდნენ სომალდები
დიდი ღრუბლის ჩეროდან
და ფიქრებში მონატრება
ქედნის ხმაზე მღეროდა.

ცხადის ცაზე გადავლილი
მზე ჩავიდა ზღაპარში;
შემოდგომის ბალნარიდან
გადიოდა ქალ-ვაჟი...

ჩანდა ალვა გადახრილი
და ღრუბელი დაღლილი;
დედისერთას ნახატით
ნისლში ენთო ნაპირი...

გადიოდნენ სომალდები
მოლივლივე ჩეროდან
და ფიქრებში მონატრება
ქედნის ხმაზე მღეროდა.

ხმა ისმოდა ნალვლიანი სივრცის სანაპიროდან —
თითქოს ღრუბლის ხეივანში სიყვარული ტიროდა.

მზისკენ შუქი ადიოდა მწვერვალების ჩეროდან —
თითქოს თავად დედამიწა გადამრჩენელს ელოდა...

ხოლო სივრცის ფერი იყო ნათელი და შემკრთალი
და გაბზარულ ეკლესიას ჰგავდა გული, ღმერთმანი...

ღმერთმა თუ ნიჭი მოგცა დანახვის,
სასწაულია ქვეყნად რამდენი:
გოგოს ჩეროში მდგარი ბალახი,
ყანაში მზე და ქვაზე სანთელი;
ჭიამაია ბავშვის პერანგზე,
ფუტკარი დედის ხელზე მზინავი,
მაისის ბაღში ქარი ენამზე
და სიჩუმეში სუნთქვა მდინარის...
დანახვის ნიჭი თუ მოგცა ღმერთმა,
სასწაულია ქვეყნად რამდენი:

სალამობით სარკმლების სევდა,
გამთენიისას მთათა კალთები;
გზაჯვარედინზე ბიჭი და გოგო,
იები — ცის და მიწის ანბანი,
ზარის ნატეხი ქცეული ოქროდ,
თოვლი ირმების ჩრდილით გამთბარი;
ზოგჯერ გალობა და ზოგჯერ დელგმა,
ცხადის ნათელში ზღაპრის ფრინველი...
სასწაულები ბევრია ქვეყნად,
მაგრამ ცოტაა მათი მხილველი.

მე ვგრძნობდი,
როგორ მეხვეოდა ძილის ღრუბელი
აყვავებული აბრეშუმით,
ვხედავდი, ველარც ვხედავდი სივრცეს
მზიანი წვიმით გაცისკროვნებულს...
ძილის ღრუბელი კი იზრდებოდა
და გავიფიქრე ბურანში მყოფმა:
ალბათ, ასეთი ღამაზია სიკვდილის წამიც,
როცა სინათლის ახალ მხარეს უახლოვდები
დიდი სიმშვიდის თბილ მკლავებზე გადაწვენილი...

როცა დღის ბოლოს გაჩერებაზე
(რომელსაც, დიდი ხანია, შეეგუე)
დგახარ და ავტობუსი იგვიანებს
(რომელსაც, აგრეთვე, დიდი ხანია,
შეეგუე)
და, ბოლოს, ლოდინით დაქანცული

ადიხარ სულ სხვა ავტობუსში, —
აი, მაშინ რატომ გგონია,
რომ დაუპატიჟებლად შეხვედი უცხო
სახლში
და დგახარ მოკრძალებით,
უხერხულად...

ზოგჯერ ვაჟკაციც
კი ატირდება
და მის ლოყაზე
ცრემლის წვეთი

როცა მოცურავს,
მე მაგონდება
ზვაგი მთიდან დაქანებული...

მოულოდნელად გაიცინა
ბავშვმა ტაძარში,
ხმა ასე წმინდა
სიზმარშიაც არა მსმენია —

თითქოს ვარსკვლავი
გაუვარდა ქალღმერთს ხელიდან
და აყვავებულ,
თბილ კლდეებზე ჩაიწკრიალა...

მე კი ყოველთვის
ასე ვიქნები:
ზღვის სანაპიროს
ხეებივით ძილგატეხილი,

მუდამ მზისა და ხიფათების
პირისპირ მდგარი
და შორეული ნაპირების
შუქით შეძრული...

გაფვითლებული ფურცლები,
გადარჩენილი პწკარები,
სურნელი შორი დღეების,
სიბო საშოთხის ქარების,
გულს შერჩენილი ვარსკვლავი,

ფიქრს შერჩენილი ზარები,
სიჩუმე მონატრებისა,
შრიალი სიზმრის ჭალების...
ლიმილიანი ცრემლებით
დასველებული თვალები.

მეც მითიბია სივრცის ნაპირი,
ჩემს ნათიბზედაც ამსხლტარა ქარი
და ბედნიერი, ტკბილად დაღლილი,
ღრუბლების გვერდით ვწოლილვარ
ღამით.

და განა წყევლით, მხოლოდ ღიმილით
მეთხოვებოდა ყვავილი ბევრი...
და კაშპაშებდა გულში ტკივილი,
ვით ჩამავალ მზის სხივებში ცელი.

ემატებოდა ნამხრევი ნამხრევს,
ნამს უხაროდა ჩრდილი ნამხრევის;
ღამაში იყო, ვით უფლის სახე,
ქვეყანა, მისი ხმა და სახელი...

იმ წლებს სიზმარშიც ველარ მოგზავნიდა
და ახლა, როცა სხვა ქარებს ველი,
თვალეებში მიდგას მაშინ მოცელი
ბალახისა და ყვავილის ფერი.

ჩვენ ვიხსენებდით გარდასულ ზამთარს,
რომელიც იყო ტკბილი და ძნელი,
და გაზაფხულის ღამეში ჩანდა
აყვავებული ბაღების ფერი...

ჩვენ ვიხსენებდით გარდასულ ზამთარს
(დაემხო თოვლის ქვეყანა ვრცელი)
და სიყვარულის სინათლეს ჰგავდა
ღამის სივრცეში ღრუბლების ფერი.

თამარ სოდაშენელი

ფერისცვალება

ვიყავ ალალი ვით ყველა ბავშვი,
უსაზღვრო ნდომა გამაჩნდა ახლის,
ქვეყნად ყველაფერს ვნატრობდი
ახალს,
მშობლიურიც კი მომბეზრდა სახლი.
შესმინება მეწადა გულით
ყველა ახალი სიტყვის და საქმის,
მარადიული მკლავება წყურვილი
მათი ღირსების მთლიანად აღქმის.
ასე ვიზარდე, ალბათ კარგა ხანს,
ერთ ღმერთს მიცვლიდა მეორე
ღმერთი.

დღეს ფიცის საგნად ერთს რომ
ვაქცევდი,
ხვალ ეს საგანი სხვა იყო ჩემთვის.
თუმც დღესაც მიყვარს სამყარო
ვრცელი,
მუდამ კარგს ვხედავ მის ავდარ-ღარში.
დღესაც ვაღმერთებ ყველაფერს
ქვეყნად,
კვლავ მინდა ვედგე ყველაფერს მხარში.
მაგრამ სალოცავს დღეს ერთს ვიფიცავ;
ჩემად ერთერთი ჩავთვალე მარში.
ზრდა დავასრულე და ყველაფერში
მარტოდენ ერთის ერთგული დავრჩი.

კარგია თუ ყველაფერს ვერ დახატავ,
ყველა როლში თუ ვერ შესძელ თამაში.
თუ ყველა წიგნს ჟანრის მიუხედავად
ერთნაირი სიამით ვერ გადაშლი.
ყოველგვარ კერძს თუ მშვიერიც ვერ
იგემებ,
თუ ყოველთვის ვერ იმღერებ

დაკვეთით;
განურჩევლად ერთნაირად ბრწყინვალედ
ვერ ისწავლი თუკი ყველა გაკვეთილს.
კარგია თუ შედეგს არ დაეხარბე,
თუ გულისთქმა ვერაფრით ვერ იძლია.
ხელოვანი დიდი სწორედ მაშინ ხარ,
როცა რაღაც მართლა არ შეგიძლია,

ახალგაზრდა მწერლის სახელოსნო

ამას წინათ წავიკითხე წიგნი, რომელშიც განხილულია ფილოსოფიური ანთროპოლოგიის ძირითადი საკითხები. მარბურტის ფილოსოფიურმა სკოლამ დიდებულია გასცა პასუხი კითხვაზე — „არა არის ადამიანი?“

როცა ლაშა იმედაშვილის მოთხრობებს — პარაბოლებს ვკითხულობდი, ისევ ის წიგნი გამახსენდა, ოცდამეშვიდე გვერდზე გახვალ: „ადამიანური ცნობიერების პირველსავე გაეღვებაში შეინიშნება ცდა შიდა სამყაროს გარღვევისა, რაც თან ახლავს და ავსებს გარე სამყაროს შექმნების მისწრაფებას“.

ნიჟერი კაცის მწერლობაში მოსვლა ვის არ გაუხარდება და მეც, რალა თქმა უნდა, გამიხარდა. გამიხარდა, მაგრამ მთელი დღე თავზარდაცემული ვიყავი, ნუთუ ამ ახალგაზრდა, ჯერ კიდევ გამოუცდელმა კაცმა უკვე შეიძინა საკუთარი თავი, შეიძინა საკუთარი, თუნდაც გამოწვავილი ქალაქი, ქალაქი სავსე უკეთური და გულცივი ადამიანებით, ნუთუ სამყაროს კანონზომიერება ისე დარღვეულია ახალგაზრდა კაცის კონკრეტულ აღქმაში? ბიჭო რაც კინდა ის იფიქრე და ის მიაწერე, ერთია ქვეშაირიტება, რა საფუძველზეც დგას ლაშა იმედაშვილის მწერლობა ის საფუძველი მნიშვნელოვანია, მტკიცეა და საოცრად ადამიანური.

ქალაქში ცხოვრობენ ადამიანები, რომლებსაც ეშინიათ ხეტისნიერ ადამიანებს, ეშინიათ და ქაღეს ჩანან, იმალებიან... ქალაქში ახლად ჩასული ბიჭი კითხულობს:

„მამა, სულ ეს არის ქალაქი?“

„სულ“ — უპასუხა მამამ.

მაგრამ ამ პატარა ბიჭმა კარგად იცის, რომ კაცი, რომელიც ყველანაირ სისამაღლეს სჩადის, ისიც კი სიკეთისთვისაა გაჩენილი. ისიც კარგად იცის ბიჭმა, რომ თუ არ იბრუშებს, თუ არ იმალებს, თუ არ იბოროტებს, „ეს ქალაქი მისი გახდება“. „ყურში კი ზარივით რეკდა: „ეს ქალაქი შენი გახდება, ეს ქალაქი შენი გახდება“.

ქალაქში ვეებერთელა ლუღით სავსე კათხა დგას, ვისაც მოსწყურდება, მიიყუდებს კიბეს ავა და წყურვილს იკლავს. უცებ, საიდანღაც ერთი ქონდრისკაცი გაჩნდა და დაეპატრონა ამ კათხას... გაბრუებულ ლუღისმოყვარულთ ზურგოდან მიეპარებოდა, ხელს უბიძგებდა და კათხაში ჩააგდებდა, ისე ამოაბრჩო ნახევარი ქალაქი ამ ნაძირალა ქონდრისკაცმა, რომ ქალაქის მეორე ნახევარს არ გაუგია, ტკბილად ეძინა... „ოფელში გახვითქულს გამოეღვიძა ქალაქს, „ღმერთო დავგიფარეო, — წაილულულა, პირ-

ჯვარი გადაიწერა და გვერდი იცვალა, დიახ, შემზარავია ყოველივე, — უსულგულობა, უუურადღებობა, გულცივობა, საუთარ ნაუუში ჩაქცევა, კაცთა გაბოროტება, მაგრამ მთავარი ლიბტროტივი ამ მშვენიერი მოთხრობებისა „სიცივეში“ უნდა ვეძებოთ, უფრო სწორად, ახალგაზრდა მწერლის ბოზიკია მინდა გაგაცნოთ წინადაწინ: „ღმერთმა ადამიანი ქვეყნის ბატონ-პატრონად შექმნა, ბევრი რამ დაანათლა — სიობა და სიყვარული უბრველესად. უცნაურია, ქვეყნის მბრძანებელს სულ პატარა რაღაცა მოხრის წელში, ცახცახს დაწყვიბინებს. სიცივის ეშინია ქვეყნის მბრძანებელს. ამ სიცივისგან ვერც ერთი ქურჭი ვერ დაიფარავს, ვერც ერთი თბილი კურორტი ვერ უშველის. უკურნებელი სენია სიცივე“. შემდეგ ახალგაზრდებზე ამბობს — ისინი კი მღერაინ, ცეკვავენ, იცინიან.

ვიღაც კითხულობს ისევ:

— ხომ გამაცილებ, თემო!

თემოც პასუხობს:

— ხო.

ბოლო მოთხრობა, იმედია, რომელიც კაცსა და სოფელს სჭირდება, ქალაქსა და ქვეყანას. იმედი მოსული ციდან თუ ქვეყნელიდან თუ სულაც ბაზალეთის ოქროს აკვნიდან. მოვიდა კაცი, რომელმაც შეიანჭღრია ყოველივე ყალიბი და მრუდე სარკვეში დანახული, საგნები თავისკენ მოიხმო და თავ-თავიანთი სახელები უწოდა. შემინდა ქალაქი, შემინდა, მაგრამ გამოფხიზლოდა. „კაცს მხოლოდ საკუთარი თავის იმედი ჰქონდა, ქალაქმა შიშის სუნი იგრძნო. სიკეთის ჩანთით მოსულმა კაცმა კარები შეუმტვრია ბოროტებას, ახლა მზე თოქზე კი აღარ ქანაობდა, არამედ იყო ნამდვილი, ვიდრე ოდესმე. ეს პატარა ნოველა ასე მთავრდება: „გათენდა როგორც პირველად, სულ პირველად“, მართლაც პირველყოფილ მშვენიერებას ჰგავს ახალგაზრდა მწერლის სურვილი — „ნამდვილი იყოს ყველაფერი, უფრო ნამდვილი, ვიდრე ოდესმე“.

დასასრულს, მოთხრობათა საერთო სითაური მინდა შეგახსენოთ — „ჩემი სახელოსნო...“

ყველაფერი ნათელია, ახალგაზრდა კაცმა ჩაგვხვდა თავის ლიტერატურულ სამზადში, თავის სახელოსნოში, იქნებ იმიტომ, რომ ეს მოთხრობები, მაინც მორიდებული განაცხადი ჰგონია და ხვალ უფრო მეტს გვპირდება? თუ ასეა, ათასჯერ უფრო კარგი, უფრო გამჭრიახი და გონიერი ყოფილა ახალგაზრდა მწერალი, რომელსაც სიამოვნებით ვულოცავ გზას ქვეშაირიტების შეცნობისაკენ.

ჯანსუღ ჩარაპიანი

ჩემი სახელოსნო

ქალაქი

ქალაქში მძორის სუნი იდგა.

სუნი თუმცა აუტანელი იყო, მაგრამ ქუჩაში მაინც ბევრ ხალხს მოეყარა თავი.

საათი ხუთის ნახევარს უჩვენებდა.

ხალხი იდგა და ელოდა. ელოდა ვინმეს სიტყვას, ნიშანს ან მოძრაობას მაინც, რომ შეემტვრია კარი და უფრო ხარბად ჩაესუნთქა მყრალი სუნი იმ კაცის გვამისა, რომლის სიკვდილსაც ამდენ ხანს ელოდა.

ისინი იდგნენ. ისინი, რომლებიც ამ ქალაქში ცხოვრობდნენ. ქალაქში, სადაც იყო დაბალი სახლები და ვიწრო ქუჩები.

ქალაქში, სადაც იყო სასაფლაო, კაფე და დიდი საათი.

ქალაქში, სადაც დილით ლუდს მიირთმევდნენ, ხოლო ღამით „ძილი ნებისას“ უსურვებდნენ მეუღლესა და ბავშვებს.

ქალაქში, სადაც ერთმანეთს იცნობდა ყველა.

ქალაქში, სადაც ყველაზე ახალი გაზეთი წინა კვირისა იყო.

კაცს შეეშინებოდა ამ ხალხისა. ხალხისა, რომელიც მოვიდა, რათა ღრმად ჩაისუნთქოს მყრალი ჰაერი და დატკბეს იმ კაცის გვამის სუნით, რომლის სიკვდილსაც ამდენ ხანს ელოდა.

თვითონაც ეშინოდათ. ეშინოდათ, რადგან იცოდნენ, როცა რომელიმე მათგანი გაცივდება, მისი გვამის სუნსაც ასე ხარბად ჩაისუნთქავენ მგლები. მგლები, რომლებიც ერთმანეთს ყნოსავენ, ზოგჯერ ლოკავენ, ზოგჯერ თქვლეფენ. ახლა კი დგანან და ვინმეს სიტყვას ელოდნენ, რათა შეამტვრიონ კარი.

და ვიღაც იტყვის — „შეამტვრიეთ!“ — რადგან მგელია თვითონ.

ისინი ლუდს სვამდნენ, როცა მათკენ მომავალ კაცს მოჰკრეს თვალი.

„მდაა“, — გაიფიქრეს მათ და მიხედნენ, რომ კაცი უზარალო მგზავრი არ უნდა ყოფილიყო.

ის კი მოდიოდა, ფეხებს განდაგან ადგამდა და თან უზარმაზარ ჩემოდანს მოათრევდა.

მათ შეეშინდათ ამ კაცისა. შეეშინდათ ამ კაცის სიძლიერისა. შეეშინდათ, რადგან წარმოდგენით მაინც იცოდნენ, თუ რა ძნელია ცხოვრების მარტო გატანა.

შეეშინდათ და არ უნდოდათ, რომ კაცი ქალაქში დარჩენილიყო.

ის კი მოდიოდა, ფეხებს განდაგან ადგამდა და თან უზარმაზარ ჩემოდანს მოათრევდა.

ისხდნენ და ელოდნენ. ელოდნენ, როდის მოვიდოდა, ჩემოდანს სკამზე დადგამდა, ლუდს მოითხოვდა და იტყოდა: „მე ჩრდილოეთით მივდივარ, არის აქ სასტუმრო, ღამე რომ გაავითო?“.

და ისინი სიხარულით ეტყოდნენ: „სასტუმრო არაა, მაგრამ ღამეს გაათევინებთ“.

მეორე დღეს კი მთელი ქალაქი გააცივებდა. ის თავისი გზით წავიდოდა, ქალაქი კი დაწყნარდებოდა. ისევ დაღევდნენ დილით ლუდს, ხოლო ღამით „ძილი ნებისას“ უსურვებდნენ მეუღლესა და ბავშვებს, ისევ წაიკითხავდ-

ნენ ერთი კვირის წინანდელ გაზეთს და საათიც ხუთის ნახევარზე იდგებოდა.

მაგრამ ისინი გრძნობდნენ, რომ ასე არ მოხდებოდა, კაცი რომ დიდი ხნით ჩამოვიდა ქალაქში. იცოდნენ, მაგრამ მაინც ჰქონდათ იმედი. ფუჭი იმედი.

ფუჭი იმედით ისხდნენ და ფუჭი იმედით ელოდნენ. ფუჭი, მაგრამ მაინც იმედით.

და იგი მოვიდა. ჩემოდანი სკამზე დადგა, ლუდი მოითხოვა და თქვა:

— მე სახლი მჭირდება!

— ლამის გასათევად? — ჰკითხეს მათ.

— არა, — თქვა კაცმა. — საცხოვრებლად!

მას კარგად ახსოვდა ის დღე. დღე, როდესაც მამამ პირველად ჩამოიყვანა ქალაქში იგი უკვე ათი წლის იყო, ქალაქი კი ჯერ არ ენახა.

იმ დღეს კი იგი პირველად ჩამოვიდა, რათა ენახა ის, რასაც უფროსები ქალაქს ეძახდნენ. ენახა ის, სადაც ქალები საყიდლებზე დადიოდნენ, კაცები დასაღვებად, ხოლო დიდი ბიჭები კი, ღმერთმა იცის, სად.

როგორც კი მან საწოლთან მამის საგარეო ჩექმები დაინახა, იმ წუთას მიხვდა: დღეს ნამცხვარს შეჭამდა და კანალიზაციის ლუქში ჩაიხედავდა.

„ყველაზე საინტერესო ქალაქში კანალიზაცია, ყველაზე გემრიელი — ნამცხვარი“, — ხშირად ამბობდა მამა.

ასეც მოხდა. მამამ კაფესთან შეაჩერა ეტლი. „ჩამოდი“, — უთხრა ბიჭს და ისიც ჩამოვიდა.

მან ჯერ კიდევ არ იცოდა, რომ ნამცხვარი არც ისე გემრიელი იყო, ხოლო კანალიზაცია კი საშინლად ყარდა. მან არც ის იცოდა, რომ ამ დღეს ხშირად გაიხსენებდა. დღეს, როდესაც პირველად შეჭამა ნამცხვარი და პირველად იყნოსა მყარალი სუნი.

ხშირად გაიხსენებდა დღეს, როდესაც პირველად მოვიდა აქ. აქ, სადაც უწინასწარმეტყველეს.

„ეს ქალაქი შენი გახდება“, — უთხრეს ოცნებებში მისი მამა. მაგრამ მოკვდები ყველასაგან მიტოვებული. შენი გვამი გაიხრწნება და ირგვლივ საშინელი სუნი დადგება. სამაგიეროდ შენ იქნები ყოვლისშემძლე. შენი იქნება ყველაფერი, რასაც ისურვებ. მაგრამ გახსოვდეს, მარტოობაში მოკვდები, გაიხრწნები და ირგვლივ ყველაფერს ააყროლებ. არავის ეყვარები, არ გეყოლება მეგობარი, არც ახლობელი. სამაგიეროდ იქნები ყოვლისშემძლე. ეს კი არც ისე ცოტაა“.

მან ყველაფერი მოისმინა. მოისმინა დაკვირვებით და ყოველგვარი გაკვირვების გარეშე იკითხა: — როდის იქნება ეგ?

მას არ უთქვამს, რომ ეს არ მოხდება, არც გაუცინია, არც სხვა რამ უთქვამს. დარწმუნებულმა, რომ ქალაქი მართლაც მისი იქნება, რომ ეს ყოველივე ახდება, რომ მისი იქნება ყველაფერი, რასაც ისურვებს, იკითხა:

— „როდის იქნება ეგ?“

ის ხშირად გაიხსენებს ამ დღეს.

ახლა კი არც ისე გემრიელ ნამცხვარს შეჭამს,

ამყარალებულ ლუქში ჩაიხედავს და იკითხავს:

„მამა, სულ ეს არის ქალაქი?“

„სულ“, — უპასუხებს მამა.

ფიქრობდა კაცი. იგონებდა იმ დროს, როდესაც მამამ პირველად ჩამოიყვანა ქალაქში. ქალაქში, სადაც პირველად იყნოსა მყარალი სუნი.

იზრდებოდა ბიჭი. იზრდებოდა და უფრო ხარბად იყნოსავდა ამ სუნს — ადამიანთა სუნს. სუნს, რომელსაც ბევრი ბოროტება მოჰქონდა. უფრო მეტი ბოროტება, ვიდრე სიკეთე. ყველაფერს ხედავდა ბიჭი. ხედავდა, როგორ ცხოვრობდნენ ისინი, ამ სუნით გაჟღენთილნი, ისინი, რომლებიც ყველანაირი სისამაღლეს სჩადიოდნენ, თუმცა სიკეთისათვის იყვნენ გაჩენილნი.

ყოველი მათგანი დადიოდა ეკლესიაში. დადიოდა, სანთელს ანთებდა და

ლოცულობდა კიდევ. — „უფალო შეგვიწყალო, უფალო შეგვიწყალო“, „ალოლია“, „ალოლია“. — ბანს იძლეოდნენ ეკლესიის კედლები.

„არა იმრუშო“ — ქადაგებდა ღმერთი,

გიმრუშია, შვილო ჩემო?

— არა, მამაო!

„არა კაც ჰკლა“, — ქადაგებდა ღმერთი.

— კაცი თუ მოგიკლავს?

— ჯვარი აქაურობას, მამაო!

„არა იქურდო“, — ქადაგებდა ღმერთი.

— თუ გიქურდია, შვილო ჩემო?

— არა, მამაო!

ისინი კი ქურდობდნენ, მრუშობდნენ, სისხლს ღვრიდნენ.

ბიჭმა ვერც კი იგრძნო, როგორ გაიქვინათ ამ სუნიტ. სუნიტ, რომელსაც მთელი ცხოვრება ატარებდა, სუნიტ, რომელსაც ვერასგზით ვერ მოიცილებდა. ისიც მათნაირად იცხოვრებდა, შემდეგ კი სხვას გადასდებდა ამ სუნს. ვერავინ განიბანება ამ სუნისაგან. სუნისაგან, რომელიც სისხლშია. სისხლი ვერაფრით გაზავდება.

„თუ გიმრუშია, შვილო ჩემო?“

— არა, მამაო!

„თუ გიქურდია?“

— არა, მამაო!

„კაცი თუ მოგიკლავს?“

— ჯვარი აქაურობას, მამაო! — პასუხობდა ის.

„უფალო შეგვიწყალო, უფალო შეგვიწყალო“.

ყურში კი ზარივით რეკდა: „ეს ქალაქი შენი გახდება, ეს ქალაქი შენი გახდება, ეს ქალაქი შენი გახდება“.

აუზნდა. აუზნდა მკითხავის სიტყვები. „ეს ქალაქი შენი გახდება. ეს ქალაქი შენი გახდება“.

აუზნდა. ყველაფერი აუზნდა. ის, რაზედაც ამდენ ხანს ოცნებობდა, მისი იყო. ის კი იჯდა. იჯდა თავის მყუდრო ბი-

ნაში. იჯდა, თავზე კი შიშის წამოსდგომოდა. წამოსდგომოდა მთელი სიმაღლით. ეშინოდა, მარტოობის ეშინოდა.

მარტოობაც აუზნდა.

ვირთხა. უზარმაზარი ვირთხა. ჯერ დაბნეული. აქით-იქით მზირალი. პერანგის საყელოს მისწვდა. ღრღნა დაუწყო. საშინლად აკრატუნებდა კბილებს. უჭირდა. მაინც მიიწევდა წინ. საშინელი სიკვდილი. საზიზღარი ცხოველი. კბილების კრატუნით უახლოვდება კისერს.

მონახა. მკითხავი მონახა. მონახა და სახლიდან გამოათრია წელში მოხრილი ბებერი. ღორბლები ჩამოსდიოდა. ისიც ყარდა. ზღვასთან მიიყვანა. მიიყვანა და ნაპირთან დააყენა. შშიერი ზვიგენების ხროვა დაანახა.

„შენ მარტოობაში მოკვდები. აყროლდები და ირგვლივ ყოველივეს ააქოთებ“, — გაუმეორა მკითხავმა.

ხელი გაჰკრა დედაბერს. ხელი ჰკრა და სწრაფი ნაბიჯით მოსცილდა ნაპირს. თითქმის გამოიქცა.

ბედს ვერავინ გაექცევა.

ბედს ვერავინ გაექცევა.

საყელო გადაღრღნა. შეჩერდა. შეისვენა. ტუჩებს აცმაცუნებს. კისერზე უღიტინებენ უღვაშები. სველი ტუჩებით უღორბლავს კანს. გული აერიო. ნარწყევში იწევა.

ხალხი იდგა და ელოდა, ელოდა ვინმეს სიტყვას, რათა შეემტვრია კარი და უფრო ხარბად ჩაესუნთქა სუნი იმ კაცის გვამისა, რომლის სიკვდილსაც ამდენ ხანს ელოდა.

ვირთხა კისერს მისწვდა. ღრუნა და-
უწყო. ჩაისველა. შიშისაგან ჩაისველა.
ცოტაც და, ყველაფერი დამთავრდება.
მთელს სხეულში ჩაედვარა სისხლი,
ვირთხა კი ღრღნიდა, ღრღნიდა. ღრღნი-
და. კბილების წკაპუნით მიიწვევდა წინ.
საშინელი სიკვდილი.

დამთავრდა.

ყველაფერი დამთავრდა.

„შენ მარტოობაში მოკვდები, შენი
გვამი გაიხრწნება და ირგვლივ საშინელ
სუნს დააყენებს. არ გეყოლება არც მე-
გობარი, არც ახლობელი. სამაგიეროდ
იქნები ყოვლისშემძლე. ეს კი არც ისე
ცოტაა“.

დამთავრდა.

ყველაფერი დამთავრდა.

კაცს შეეშინდებოდა ამ ხალხისა, ხა-
ლხისა, რომელიც მოვიდა, რათა ღრმად
ჩაისუნთქოს მყრალი ჰაერი და დატყ-
ბეს იმ კაცის სუნით, რომლის სიკვდი-
ლსაც ამდენ ხანს ელოდა.

თვითონაც ეშინოდათ, რადგან იცო-
დნენ, როცა რომელიმე მათგანი გაციფ-
დება, მისი გვამის სუნსაც ასე ხარბად
ჩაისუნთქავენ მგლები. მგლები, რომ-
ლებიც ერთმანეთს ყნოსავენ, ზოგჯერ
ლოკავენ, ზოგჯერ თქველფენ.

ახლა კი დგანან და ვინმეს ნიშანს
ელიან, რათა შეამტკრიონ კარი.

და ვილაც იტყვის — „შეამტკრიეთ!“
— რადგან მგელია თვითონ.

სიხივე

„და თქუა ღმერთმან ვჭმნეთ კაცი ხატად და
მსგავსად ჩუენდა: მთავრობდეს იგი თევზთა,
ზღვათა, და მფრინველთა ცისათა, და პირუტ-
ყთა და მხეცთა, და ყოველსა ქუეყანასა: და
ყოველთა ქუეყარმაველთა ქუეყანასა ზედა“.

(წიგნი პირველი, მესამე თავი)

ასე სჩვევია ადამიანს. რაც დრო გა-
დის, უფრო და უფრო ეგუება ახლო-
ბელი ადამიანის დაკარგვას. უფრო ეგ-
უება და უფრო ივიწყებს კიდეც.

მხოლოდ ლხინის დროს, როცა ბიჭე-
ბი ფეხზე წამოდგებიან, გოგონები კი
ნერვიულად გააბოლებენ სიგარეტს,
მხოლოდ მაშინ, როცა ბიჭები ხმალაბ-
ლა იტყვიან: ეს უდროოდ წასულებს
გაუმარჯოს, გოგონები კი თავს ჩაქინდ-
რავენ თითქოს მათი ბრალი ყოფილი-
ყოს რამე. მხოლოდ მაშინ, როცა ბი-
ჭები იტყვიან: მიაყოლე რამე, თორემ
გვიწყენს ღმერთი; რომელიმე მანდი-
ლოსანი კი იკითხავს: მაცეკვებ, ლე-
ვან? აი, მხოლოდ მაშინ გაახსენდებათ,
რომ მართლა დიდი ხანია არ ყოფილან
იქ.

იკითხავს ვილაც:

— როდის ავიდეთ?

— როცა გინდა.

— მაინც, როდის...

— მოიფიქრეთ ქალებმა და გადმო-
გვირეკეთ.

— ხომ გამაცილებ, თემო?

— ხო.

დრო მიდის. ადამიანი ივიწყებს წა-
რსულს.

ისინი ცეკვავენ, მღერიან, იცინიან.
ისინი ყოველთვის ერიდებიან ამ თემა-
ზე საუბარს. თუმცა ყველამ იცის, რომ
სურათი, რომელიც შავ მარმარილოზეა
გაკრული, ყოველთვის ელის მათ. მო-
თმინებით ელის.

ეს ყველაფერი იციან.

მხოლოდ ერთი რამ არ იციან. მოვა
დრო, დაგადებს ვილაცა მხარზე ხელს,
საიდანაცა გაისმება: დროა, შვილო
ჩემო.

არავენ იცის, როდის მოვა ეს დრო.

მხოლოდ ზოგჯერ, როცა დალევა ბე-
ვრი მოუვათ, დაუჭრელი ფილმივით

ყველა კადრი გაურბენთ ხოლმე თვალ-
წინ: გოგონების შეკვივლება, ბიჭების
დაბნეული სახეები, ფეხშიშველა სირ-
ბილი, სხვისი ტანსაცმელი, დასახიჩრე-
ბული სხეული, გზაზე გაჩერებული მა-
ნქანები, ცნობისმოყვარე სახეები, ვი-
ლაციის შეკვივლება, დახუთული ავტობ-
უსი, ტყვიასავით მძიმე სხეული, ხე-
ლის შეშველება, სველი ტანსაცმელი,
ტროტუარზე ჯდომა, მორგი, პანაშვიდ-
ები, ზერელედ ჩაბარებული გამოცდე-
ბი.

უცნაური სიცივის და სისოვლის
გრძნობა აქვთ მაშინ.

ღმერთმა ადამიანი ქვეყნის ბატონ-
ბატრონად შექმნა. ბევრი რამ დაანათ-

ლა. სითბო და სიყვარული უპირვე-
ლესად. უცნაურია, ქვეყნის მბრძანე-
ბელს სულ პატარა რაღაცა მოხრის წე-
ლში, ცაბცახს დააწყებინებს.

სიცივის ეშინია ქვეყნის ბრძანებელს.
ამ სიცივისაგან ვერც ერთი ქურჭი ვერ
დაიფარავს, ვერც ერთი თბილი კურო-
რტი ვერ უშველის.

უკუბრუნებელი სენია სიცივე.

ისინი კი მღერიან, ცეკვავენ, იცი-
ნიან.

ვილაც კითხულობს ისევ:

— ხომ გამაცილებ, თემო!

თემოც პასუხობს:

— ხო!

მირაჟი

დადგა ზაფხული, დაიხუთა ჰაერი
და გაჭირდა ძილი. ბორგავდა ქალაქი.
გვერდი იცვალა, მიანც ვერ იქნა და
ვერ დაიძინა. დიდხანს იწრიალა ასე.
დილისკენ ჩასთვლიმა, როგორც იქნა.
ზურგზე მწოლიარე, საბანგადახდილ
პირღია ქალაქს უცნაური რამ ესიზმრა.

ერთ დიდ ველზე უზარმაზარი ლუ-
დის კათხა იდგა. კათხას აქეთ-იქიდან
კიბეები ჰქონდა მიდგმული. მთელ ქა-
ლაქს აქ მოეყარა თავი. მივიდოდა, ვი-
ნაც უნდოდა, ავიდოდა კიბეზე და მოი-
კლავდა წყურვილს. ასე უზრუნველად
ატარებდნენ დროს. უცებ საიდანღაც
ერთი დაბალი კაცი გამოჩნდა. მოათრია
რკინის უზარმაზარი სახურავი, დაახუ-
რა კათხას, აცოცდა ზედ და შეუდგა
ლაქლაქს. სტუმარი ღვთისააო, — იფი-
ქრა ქალაქმა და მიუგდო ყური.

ბევრი იყბენდა კაცმა. გაბრუნდა ხა-
ლბი, ჩამოეძინა ზოგიერთს. არ ცხრე-
ბოდა კაცი. ჩამოეძინა ბოლოს სუყვე-
ლას. დიდხანს იძინებდა ასე, წყურვი-
ლი რომ არა. მოუწადებოდა ვინმეს
ლუდის დაღევა, ავიდოდა კიბეზე. კა-
ცი დააცდიდა, სანამ თავს ჩაჰყოფდა

კათხაში, შემდეგ ზურგიდან მიეპარე-
ბოდა, ხელს ჰკრავდა და სახურავს უხ-
მაუროდ დაახურავდა. ასე მოახრჩო
კაცმა ნახევარი ქალაქი.

ერთხელაც დაცურდა სარქველი, მო-
ადინა ზღართანი, აუღრიალდა, აბზრია-
ლდა და აიკლო ქვეყანა. გამოეღვიძა
ხალხს, წამოცვიდნენ ზეზე, მოიძიეს
ახლობლები, დაინახეს კათხაში დამხ-
რჩვალნი და მიხვდნენ ყველაფერს.

ოფლში გახვითქულს გამოეღვიძა
ქალაქს, „ღმერთო დაგვიფარეო“, —
წაილულულა, პირჯვარი გადაიწერა
და გვერდი იცვალა.

უცნაური გრილი დილა გათენდა წუ-
ხანდელი დახუთული ღამის შემდეგ.
უცნაურად ახდა გუშინდელი სიზმარი.

ქალაქის მოედანზე პატარა ბიჭი სკა-
მზე ჩამომჯდარიყო. ხელში ყვითელი
წიწილა ეკავა. ბიჭი სადღაც შორს, სი-
ვრცეში იცქირებოდა. შორს კი უზრუ-
ნველ ქალაქს ხედავდა პატარა ბიჭი.
მხიარულობდა ქალაქი. ბრწყინავდნენ

სახლები, ფერს იცვლიდნენ. ხან ვარდისფრად, ხან ცისფრად ანდა ყვითლად შეიღებებოდნენ უცებ. ზღაპრული ქალაქი ტორტმანებდა, ხორხოცობდა სიხარულისაგან ცქმუტავდა. ბიჭი კი იჯდა. ბიჭი სადღაც შორს, სივრცეში იცქირებოდა.

შეცბა ქალაქი. სტუმარი მართლაც იშვიათი იყო მისთვის. გაქვავდა და ადგილზე გაიყინა. ბიჭს ტანთან შედარებით კარგა მოზრდილი თავი ება. სახე ბებერივით დანაოჭებოდა, დორბლებს ნიკაპი სულ მოეთხვარა. ჩასისხლიანებული, ელამი თვალებით მიშტერებოდა ქალაქს.

ვერ გაუძლო ქალაქმა. მუხლები მოექვეთა, ყველაფერი აირია, ატორტმანდა, თავდაყირა დადგა.

როცა გამოერკვა, ბიჭი ისევ იმ ადგილას იჯდა, ხელში ყვითელი წიწილა ეკავა და ორივენი ისევ, სადღაც იქითკენ იცქირებოდნენ.

ერთხანს გაუნძრევლად იდგა ქალაქი. ბოლოს დასძლია შიში, ფეხის წვერებზე აიწია, პაერი ჩაისუნთქა და ფრთხილად გადადგა პირველი ნაბიჯი. ერთი სული ჰქონდა, როდის მიაღწევდა მიზანს. უნდოდა, ძალიან უნდოდა ერთხელ მაინც გაეხედა იქით, საითკენაც ასე დაჟინებით იცქირებოდა ბიჭი. ქალაქი უკან ამოუდგა ბიჭს. ბიჭი არ განძრეულა. ქალაქი დიდხანს იდგა: თვალები აეწვა, თავბრუ დაეხვა, მაგრამ ფეხს მაინც არ იცვლიდა. დაიქანცა, დაიღალა და ჩამოეყვინთა კიდეც. მობრუნდა ბოლოს, ფეხები ააფლატუნა და შინ წაჩანჩალდა. მოცელილივით დაეცა ლოგინზე, ხვრინვა ამოუშვა და დაიძინა.

ბრჭყვიალა, ზღაპრული ქალაქი კი მაედურად უღიმოდა ბიჭს.

კარგა გვირიანად გამოიძინა ქალაქმა. წამოღება, ერთი ჭიქა არაყი გადაჰკრა სიმხნევისათვის და წასასვლელად გაეშალა, მთავარ მოედნისაკენ მიმავალ

გზას გაუყვა. აუჩქარებლად მიდიოდა. მიდიოდა და სჯეროდა, რომ დღეს აუცილებლად გაუღიმებდა ბელი. ქუჩა ჩაათავა და მთავარი მოედანიც გამოჩნდა. ბიჭი ისევ იმ ადგილას იჯდა. ხელში ისევ ყვითელი წიწილა ეკავა. ქალაქი აღარ მორიდებია ხმაურს, ფეხების ტყაპუნით გაემართა ბიჭისაკენ, ზურგიდან მოუარა და სკამთან შეჩერდა.

ბიჭი არც ახლა განძრეულა. მხოლოდ წიწილამ მოიხედა. გაოცდა ქალაქი, ასეთი მსგავსება არასოდეს ენახა — დანაოჭებული სახე ჰქონდა წიწილას, ჩასისხლიანებულ, ელამ თვალებს აბრიალებდა. ქალაქმა მშერა აიცილა, შიში დათრგუნა და იქით გაიხედა, საითაც ბიჭი იყურებოდა. დიდხანს იდგა ასე. დაიღალა, მოშიგდა, მაგრამ ფეხს მაინც არ იცვლიდა. მობეზრდა და გამობრუნება დააპირა, თუმცა ერთხელ კიდევ გაიხედა. და უცებ დაინახა ის, რის დანახვასაც ამდენი ხანი ელოდა. ქალაქს სუნთქვა შეეკრა, თვალები გაუფართოვდა და ერთ წერტილს მიაშტერდა.

ხედავდა ქალაქი საოცარ ქალაქს.
და დალაქს, რომელიც პარსავდა
ქალაქს.

ლოთი ხედავდა ბოთლებს, შფოთი
ხედავდა შფოთებს,
კახბა ხედავდა კაცებს, მევაღე
ხედავდა ვალებს,
მექალთანე კი — ქალებს;
ქურდი ხედავდა ფულს, ექიმი
ხედავდა გულს.

მხოლოდ ბავშვები ხედავდნენ იმას, რასაც ვერაფერ იტყოდა, რადგან არავინ იცოდა, თუ რას ხედავდნენ ბავშვები.

ყველას თავისი გასართობი მოენახა ზღაპრულ ქალაქში. მხიარულობდა ქალაქი, ტორტმანებდა, ხორხოცობდა, სიხარულისაგან ცქმუტავდა.

გვიან ღამით დაბრუნდა სახლში. გაუხდელად მიწვა ლოგინზე, ბოლო ღერი სიგარეტი მოსწია და კმაყოფილმა მშვიდად ჩასთვლია.

მერე კი ყველაფერი ძალიან სწრაფად მოხდა.

ქალაქი ადრე აღვა. ჩაიცვა და პირი არც კი დაუბანია, ისე გავარდა გარეთ. გზას ამოკლებდა, უნდოდა, რაც შეიძლება, ჩქარა მისულიყო მოედანზე და კიდევ ერთხელ შეეველო თვალი ზღაპრული ქალაქისათვის. გაოფლილმა მიიჩინა მოედანზე. მიიჩინა და ადგილზე გაქვავდა. მახინჯი ბიჭი არსად ჩანდა. სკამზე ახალგაზრდა კაცი იჯდა, გვერდით უზარმაზარი ყულაბა მოედგა და გაკვირვებისაგან პირდაღებულ ქალაქს ათვალიერებდა. კაცმა გამორკვევა არ აცალა ქალაქს, რაღაცას ყბედობდა გაუთავებლად. გაბრუვდა ქალაქი, დაიბნა და მიენდო კაცს. რაც კი ფული ჰქონდა, ყულაბაში ჩაჰყარა და სანატრელი ქალაქის გამოჩენას დაელოდა. ტყუილად ელოდა ქალაქი ფულზე ნაყიდი ოცნების აღსრულებას. ყველა იმედი გადაეწურა, ბოლოს ხელი ჩაიქნია და სახლისკენ წაჩანჩალდა.

მთელი ღამე თეთრად გაათენა. ოღონდაც საოცრება მომხდარიყო და მისთვის სულ ერთი იყო, მახინჯი სტუმარი იჯდებოდა სკამზე თუ კაცი. სულ ერთი იყო, დილით ნახავდა თუ საღამოს, ფულით ნახავდა თუ უფულოდ. ოღონდაც დაენახა, თვალებით მაინც გაესეირნა ფერად ქუჩებში.

თავჩაქინდრული დაბრუნდა ქალაქი, დალილი იყო და მალე დაეძინა. ასე გრძელდებოდა რამდენიმე დღე. წინ და უკან დადიოდა ქალაქი. საათობით იდგა მოედანზე, გახდა, ფერი დაკარგა, ვალები დაიდო. მაინც არ დაადგა საშველი ზღაპრული ქალაქის გამოჩენას. გამდიდრდა კაცი ქალაქის ხარჯზე, გაღარიბდა ქალაქი კაცის გამოისობით.

ითმინა, ითმინა და აფეთქდა ბოლოს. აფეთქდა იმ ბრმა და დაუოკებელი გაბრაზებით, იშვიათად რომ იცოდა ხოლმე. ქალაქის განაპირა ხეზე თოკი ჩამოაბა, ყულფი გამონასკვა, მოთრეულ სტუმარს თავი გააყოფინა და მისსავე

მოტანილ ყულაბაზე შეაყენა. შერყეოდა ფეხი გამოჰკრა ყულაბას.

ერთ წუთს ყური მიუგდო ტოტის ბრჭიალს. გადააპურჰყა და შინისაკენ გასწია.

ყველაფერი ისევ ძალიან სწრაფად მოხდა.

დანალვლიანებული ქალაქი სახლში იჯდა. ერთ დღესაც მობეზრდა, შეეგუა დანაკარგს, ჩაიცვა, პირი გაიპარსა და დეიდა ალათისთან წავიდა. ხელები უკან დაეწყო, თავი დაეხარა და ისე მიუყვებოდა გზას. არაფრის იმედი არ ჰქონდა. ძველებურ ცხოვრებას დაუბრუნდა, უხაროდა კიდევ. ასე წყნარად მიუახლოვდა მოედანს. ქალაქმა მოედანზე შედგა ფეხი. ფეხი შედგა და ცივმა ოფლმა დაასხა.

სკამზე პატარა ბიჭი ჩამომჯდარიყო, ხელში ყვითელი წიწილა ეკავა და ორივენი სადღაც შორს, სივრცეში იცქირებოდნენ. შებრუნდა ქალაქი, გაქცევა დააპირა. სურვილმა მაინც თავისი გაიტანა, ცდუნებას ვეღარ გაუძლო და ბიჭს უკან ამოუდგა.

ქალაქი სკამთან იდგა და წერტილს მიშტერებოდა. ნელ-ნელა იზრდებოდა წერტილი. ზღაპრული, საოცნებო ქალაქი ზედ მის ცხვირთან ეკიდა ჰაერში.

ხედავდა ქალაქი საოცარ ქალაქს და დალაქს, რომელიც პარსავდა ქალაქს.

ლოთი ხედავდა ბოთლებს, შფოთი ხედავდა შფოთებს, კახა ხედავდა კაცებს, მევალე ხედავდა ვალებს, მექალთანე კი — ქალებს.

ქურდი ხედავდა ფულს, ეჭიმი ხედავდა გულს.

მხოლოდ ბავშვები ხედავდნენ იმას, რასაც ვერავინ იტყოდა, რადგან არავინ იცოდა, თუ რას ხედავდნენ ბავშვები.

ზღაპრული ქალაქი ტორტმანებდა, ხორბოცობდა, სიხარულისაგან ცქმუტავდა.

პირველად ბიჭი წამოდგა. ცდილობდა როგორმე თავი შეემაგრებინა, წონასწორობა დაეცვა. ხელებით ჰაერს ეპოტინებოდა, მაგრამ მაინც არაფერი გამოსდიოდა. რაღაც არაადამიანური ძალა ეზიდებოდა წინ. წინ საოცნებო ქალაქისკენ.

ქალაქმა გაკვირვებაც ვერ მოასწრო, რომ ვიღაცამ საყელოში ხელი სტაცა და მაგრად დაქაჩა. ვერ გაუძლო ქალაქმა და დაჰყვა ძალას. ეცემოდა ქალაქი, მაღაყებს აკეთებდა. მუხლები გადაიტყავა, ტანსაცმელი სულ მთლად დაეგლიჯა. ნელ-ნელა ეცლებოდა ღონე. ბოლოს ქანცი გაუწყდა, წინააღმ-

დეგობა შეწყვიტა და ბედს მიენდო. მიქროდა ქალაქი. ბიჭს წამოეწია, გადაჰელა და გზა განაგრძო. მაცდური ქალაქი ეძახდა, ხელს უქნევდა, თავისკენ მიათრევდა. ქალაქიც მიქროდა მისკენ. მიქროდა, სანამ სულ არ გაუჩინარდა.

ქალაქის მთავარ მოედანზე, სკამზე პატარა, ყვითელი წიწილა მოკალათებულიყო. ფეხი ფეხზე გადაედო და დამცინავი ღიმლით შორს, სივრცეში იცქირებოდა.

შორს, ძალიან შორს ზღაპრულ ქალაქს ხედავდა ყვითელი წიწილა.

სიზმარი

ეძინა, უზარმაზარ, გაბერილ ბურთს, ეძინა და თითქოს ისეთი სისწრაფით აღარ ბრუნავდა, გულიც აღარ უფეთქავდა ისე. ამდენი ტრიალით თავებრუ დახვეოდა. დაღლილსა და დაქანტულს ჩასძინებოდა.

ქამრად უგრძესი მდინარე შემოერთყა. ხშირ-ხშირად შფოთავდა ძილში, სუნთქვა უჭირდა. მთვლემარემ შეიხსნა პერანგის ღილები. საცოდავად ჩამოკონწილდნენ პატარა ქალაქები. მაინც არ ეშველა, მაინც უჭირდა სუნთქვა. მთვლემარემ ქამარიც შეიხსნა. დრო იხელთა მდინარემ, თავისუფლება იგრძნო, ნაპირიდან გადმოვიდა და იქვე გადმოკიდებულ ქალაქს წაღეკვით დაემუქრა.

ქალაქს კი ეძინა. ქალაქში ეძინა სახლსაც და ამ სახლში ეძინა კაცსაც. კაცში კი ეძინა მუსიკოსს. სულ ბოლოს კი ვიოლინოს ეძინა მშვიდად.

სიზმარს ხედავდა კაცი

სიზმარს ხედავდა მუსიკოსი

სიზმარს ხედავდა ვიოლინო

სიზმარიც ხედავდა სიზმარს.

მარტოსული იჯდა სცენაზე, იჯდა და უკრავდა. ჩვეულებრივად უკრავდა,

ჩვეულებრივ დარბაზში, ჩვეულებრივ სცენაზე.

მხოლოდ ხალხი იყო არაჩვეულებრივი. ხალხი, რომელიც დარბაზში იჯდა. გაყვნილი სახეებით და ცივი თვალებით, გამოტყვეპერებულები მისჩერებოდნენ კაცს. ოდესღაც მათაც შეეძლოთ გაბრაზება, მათაც შეეძლოთ პატიება. შეეძლოთ სიყვარული, შეეძლოთ სიძულვილი. შეეძლოთ კარგის დაფასება, ცუდის ათვისება. ყველაფერი შეეძლოთ ოდესღაც.

დრო მიდიოდა. ახლაც ბევრი რომ შეეძლოთ. შვილის გაუპატიურება, დედის მოკვლა, მეგობრის ღალატი, მტრის შეყვარება.

ოღონდ კი ვინმეს დაეგეშა.

ოღონდ კი ვინმეს დაეგეშა.

კაცი კი უკრავდა. მერამდენე დღე იყო, გადაბმულად უკრავდა. უკრავდა ისე, როგორც ყოველთვის, მაგრამ მაინც ვერაფერი შეასმინა მათ. თავისი დროის შვილებს.

გარეთ კი ალბათ ქარი ქროდა და ქარი ალბათ ჩამოხეულ აფიშას აფრიალებდა.

კაცს გამოეღვიძა. ერთხანს გაოგნებული იწვა. მერე წამოდგა, ფანჯარა გამოაღო. ოთახი კმაყოფილმა შეათვალიერა. ყველაფერი ადგილზე დახვდა. სიზმარი ყოფილა მხოლოდ, — იფიქრა კაცმა. — მხოლოდ სიზმარი.

ცარიელ ქუჩას გადახედა. ბნელადა. ეძახდა სიბნელე, ხელს უქნევდა, ეპატეებოდა. კაცმა ჩაიცვა. კარი გაიხურა. ნელა გაუყვა ქუჩას, ერთმანეთზე მიტყუებული სახლები თვლემდნენ. კაცი მიდიოდა. მიდიოდა ნაცნობი გზით, ნაცნობი ქუჩებით. მიდიოდა მოედნისაკენ. ქარი ჩამოგლეჯილ აფიშას აგორავებდა, წიხლებს ურტყამდა, არ ზოგავდა ქალღმრთლის ნაგლეჯს. კაცი მოედანზე იდგა. დიდხანს იდგა. სახლები გამოფხიზლდნენ, თვალები მოიფშვინტეს და ნაბიჯი გადმოდგეს. გაოცდა კაცი. მერე კიდევ ერთი ნაბიჯი. წრე ვიწროვდებოდა. დაიბნა კაცი. ფიქრის დრო აღარ იყო. ახლოვდებოდნენ სახლები. კაცი მოტრიალდა, გაქცევა სცადა. ვიწროვდებოდა წრე. ნაბიჯების, მძიმე ნაბიჯების ხმა ჩაესმა. ცოტაც და, სახლები მთელი სიმძიმით დააწვებოდნენ კაცს. ისევ მოტრიალდა. დრო არ ითმენდა. ისევ ის მძიმე ნაბიჯები. კაცს მათი სიმძიმისაგან თავი უზნაზარებდა.

გარბოდა კაცი. მთელი ქალაქი ზურგზე მოეგდო და ისე გარბოდა. გარბოდა ქოშინით, ოფლში გახვითქული. უნდოდა რამე მაინც გადაერჩინა. ამძიმებდა ქალაქი, ფეხებში ებლანდებოდა, მუხლები ეკეცებოდა, ძლივსღა მიათრევდა ფეხებს. მაინც არ ეშვებოდა ქალაქს, ორად მოკეცილი გარბოდა... სიმძიმემ თავისი გაიტანა. კაცი შეჩერდა. არ ასვენებდნენ ნაბიჯები. მოიხსნა ქალაქი, იქვე დაყარა. შვება იგრძნო, ამოისუნთქა. ისევ გაიქცა. სახლისკენ გარბოდა. გარკვევით ესმოდა ნაბიჯების ხმა. ცოტაც და, თავის სახლს მიაღწევდა. „იქნებ“, — ფიქრობდა კაცი და გარბოდა. კიბე აირბინა, კარი ჩარაზა. „იქნებ...“ — ფიქრობდა კაცი და სინა-

თლის ანთება სცადა. ხელების ფაჩოტით მივიდა მაგიდასთან. შეჩერდა, ყურით მიუგდო. კიბეზე გაისმა ნაბიჯები. კაცი აღარ ფიქრობდა — იქნებ“. უჯრა გამოაღო. ხელის სიმხურვალემ უცებ შეათბო ცივი მეტალი. ბოლო საფეხური, კართან შეჩერდა. სახელური მოქაჩა. ბევრი აღარ უფიქრია კაცს. მუხზე შუქმა წამით გამოგლიჯა სიბნელეს ვილინი.

შეცბა ქალაქი სროლის ხმაზე. წამოჯდა, თვალები მოიფშვინტა, გაშტერებული იჯდა ერთხანს. მერე რაც ხელში მოხვდა, ის ამოიკცა და ქუჩაში გავარდა. ტალღას შეუერთდა. აბურთავდა ქალაქი, ხან ზემოდან მოექცა, ხან ქვეშ ჩაიყოლა მორევში. გვიანდა იყო ამ ორმოტრიალიდან თავის დაღწევა. ასე მიყვებოდა ტალღას, მიჰყვებოდა გაურკვეველი მიმართულებით. ერთხანს აბურთავა, ბოლოს შეჩერდა, როგორც იქნა. აზელილი მასაც ნელ-ნელა დანაწილდა, განცალკევდა. ახლა უკვე რაღაცას არჩევდა ქალაქი. კიბე აირბინეს, კარი ჩარაზული დაუხვდათ. დიდხანს წვალობდნენ. ძლივს შეამტკიცეს.

იხუვლა სისხლმა, ქვეშ მოიყოლა ქალაქი: კიბე ჩააწითლა და ქუჩაში გავარდა. იხრჩობოდა ქალაქი. ხელის წასაგლეხს ეძებდა. პირი სისხლით აევსო, ძალა ელეოდა. სისხლი მოედო ქვეყანას. ქალაქმა საბოლოოდ გაიბრძოლა, ფეხები გაასაგსავა და ფსკერს გაეკრო. მდინარე კი მოდიოდა და მოდიოდა, ივსებოდა, იფარებოდა ყოველი. მოთავდა ყველაფერი. მოთავდა. სისხლის ზღვა ბოგინობდა. ტალღებს დააგორებდა და წალეკვით ემუქრებოდა ყველაფერს. მხოლოდ ვილინი ტივტივებდა წყნარად. მას არაფრის არ ეშინოდა.

საღღაც კი ქარი ჩამოწეულ აფიშას დაეპანებდა.

საღღაც კი სიზმარს ხედავდა კაცი.

რადსას გაღახვიდა

1:

ყველაფერი ოდესღაც იწყება. იწყება და ყოველთვის შენს გვერდით ტრიალებს. ნებისთ თუ უნებლიეთ უბრუნდები, ზოგჯერ სახით მიუბრუნდები, ზოგჯერაც ზურგს მიუშვერ. რისი დანახაც არ გინდა — არ მახსოვს, ამბობ. თუმცა მშვენიერად იცი, რომ ერთხელ დაწყებული შენს გარშემო ტრიალებს. ტრიალებს და ვერასოდეს გაუქცევია.

არ უნდოდა იმაზე ფიქრი, თუ როგორ დაიწყო ყველაფერი. მოდიოდა გვიან, მარტო, შუა ქუჩაში. ისედაც ჩამკვდარ ქალაქს კიდევ უფრო მოემკვდარუნებინა თავი — მოკრუნჩხულს ეძინა. მის ხასიათს და მძინარე ქალაქს წვიმა თუ მოუხდებოდა მხოლოდ. მაგრამ არ წვიმდა და არც აპირებდა. მოდიოდა, ეწეოდა და ფიქრობდა.

მერე შერიგდებოდნენ. გავიდოდა დრო. მერე დაქორწინდებოდნენ. გავიდოდა დრო და იცხოვრებდნენ დიდხანს, დიდხანს.

ყველა ზღაპარი ასე მთავრდება — „დაქორწინდნენ და ცხოვრობდნენ დიდხანს, დიდხანს“. მაგრამ ყველას ავიწყდება — ეს ზღაპრის დასასრულია მხოლოდ. დასასრული და არა დასაწყისი.

მას კი ახსოვდა, და ამიტომაც თამამად შეიღო კარი, რომელიც იქვე ახლოს, ქუჩის კუთხეში ეკიდა. ქალაქიც მობეზრდა და ამიტომაც თამამად შეიღო კარი. ქალაქი, რომელსაც ყველა მზიანსა და ზღაპრულს ეძახდა, თუმცა ცოტა ვინმემ თუ იცოდა, რომ ეს მზე დროისაგან გაცვეთილ თოკზე ქანაობდა და გასრესით ემუქრებოდა ქალაქს, ცოტა ვინმე თუ ამჩნევდა, რომ საათის ისრებს შავი საღებავით ხატავდნენ შავ ციფერბლატზე. მაგრამ ყველაზე უცნაური მაინც სხვა იყო — საოცრად უცნაური — ყველას რადაციის სჯეროდა მაინც.

მუსიკა დამთავრდა. ეს კასეტა ფონისათვის ჰქონდა ჩაწერილი, ფიქრს არ უშლიდა.

ყველაფერი მობეზრდა და ამიტომაც თამამად დაქაჩა სახელური, გააკვირვა ტყის სიმწვანემ. კარი მოხურა, გაუთიბავ ბალახში შეტოვა. ნაკადული გაიყვანა. ნელა მიდიოდა, ნაკადულიც მდორედ მიედინებოდა. შორს გამოჩნდა ქალაქი, საოცნებო და ჭერაც მიუღწეველი. შორი იყო ქალაქამდე. უფრო ახლოს კი ცოხნითა და ზღაზვნით მიცურავდა აქლემის ქარავანი.

ნაკადულმა მარცხნივ გადაუხვია, ნამდვილ მდინარეს შეუერთდა. ნამდვილ მდინარეში ნამდვილი ყინულის ნაჭერი ტივტივებდა და ზედ ნამდვილი სახლი ცხოვრობდა, სადღაც, ჟურნალში, რომ უნახავს, სწორედ ისეთი. პატარა ხილს გადავიდა და სახლისკენ გაუხვია. იგი დიდხანს ელოდა ვინმეს.

კასეტა გადმოაბრუნა. ისევ ამღერდა ბობ დილანი. საფერფლე დაავიწყდა, აღგომა ეზარებოდა და პირდაპირ იატაკზე დააფერფლა.

ყინული ნამდვილი იყო, გრძნობდა, თუმცა არ ცნობდა. ამაზე არც დაფიქრებულა. სახლი წინ სკამზე ჩამოჯდა და სიგარეტს მოუვიდა.

მას კი უკვე ეძებდნენ. ქალაქში ადვილად ამჩნევდნენ ვინმეს გაუჩინარებას.

2.

ეძებდნენ.

ფილმი შეწყდა. ვითომ შემფოთებულმა დიქტორმა დაყენებული ხმით გამოაცხადა: „ყინული დაიძრა! საფრთხეშია ადამიანის სიცოცხლე! გახსოვდეთ, სტიქიასთან თამაში სახიფათოა, ასე დაემართება ყველას, ვინც არ იცავს წყალში უსაფრთხოების წესებს“.

ეძებდნენ გემები, თვითმფრინავები, მანქანები. ძალიან მინდოდა ვერ ეპოვნათ, რომ ისიც სხვებს არ დამსგავსე-

ბოდა, არ ჰქონდა ფუჭი იმედი, რომ როდისმე დაბატულ ვარსკვლავს მისწვდებოდა და ჯიბეში ჩაიდებდა. მაგრამ ასეთი რამ იშვიათად ხდებოდა — იქნებ გაუმართლოს.

სიგარეტი დაამთავრა და ახლა სახლს ათვალიერებდა. თითქოს ნამყოფიც კი იყო აქ, თავისუფლად აგნებდა ყველაფერს. მთლიანად მოიარა, წამოწვა, დაიღალა. ამღერდა ბობ დილანი „შეგიფარებ შტორმის დროს, მე გაგიღებ კარს“. ყინულზე ეშმაკები ბურთს აგორავენდნენ. არ გაკვირვებია. კარგა ხანია აღარაფერი უკვირდა.

ძლივს აათრია წელი. საფერფლე მოიტანა და იატაკი მოწმინდა. რა იქნება ხვალ, იქნებ ყველაფერი თავიდან დაიწყოს, მაგრამ გაკერილი ყოველთვის გაკერილად დარჩება. წვიმა წამოვიდა, ქოლგები რომ ვერ იბოვა, ქალაქს დაემუქრა.

„ნუ იფიქრებ ორჯერ, ყველაფერი რიგზე“. — სულ სხვას მღეროდა ჩემი ოილანი.

ქარავანმა კული მოიქნია. გაქრა. უღაბნო დაწყნარდა. ქალაქი შორს იყო, ძალიან შორს, თუმცა აქედანაც შეიძლებოდა მისი კონტურების გარჩევა — მხოლოდ კონტურებისა. ქალაქს უყურობდა და ბედნიერებას ჰამდა. ზოგჯერ რაღაც ამოტივტივდებოდა, გაახსენდებოდა, უსისტემოდ დაბტოდა ტვინი. ბოლოს მოებზრდა პატიმრობა, გარეთ გამოხტა, ყინულზე დაგორდა. მერე ხვეულები აკრიფა, ილიაში ამოიჩარა და ქალაქისკენ წავიდა. შორი იყო ქალაქამდე, ძალიან შორი. გზა დაულოცა, ეშმაკები გაყოფილიყვნენ და ისე აგრძელებდნენ თამაშს.

3.

არ დალილან, არც მანქანები, არც თვითმფრინავები, არც გემები. ხალხი

მით უმეტეს. ეძებდნენ. არც დეტორი დალილან: „სახელმწიფოს მისი ასეთი გასეირნება უკვე საკმაოდ დიდი ხანია — სამოცდაათი ათასი დაუჭდა. ძალიან ძვირად ხომ არ ფასობს ასეთი უიკენდები?“

ეს უკვე ბევრს ნიშნავდა. ახლა უმჯველად იბოვნიდნენ. მანაც კარგად იცოდა და ამიტომაც უცებ გამოფხიზლდა, ლოგინზე წამოჭდა, ჩაფიქრდა.

უზმოზე მოსწია სიგარეტი, გაპარსვა დააბირა. დილა დაეპატრონა ქალაქს, ხელი მოხვია და ღამენათევი გამოფხიზლა.

ჩაფიქრდა. დაიანგარიშა, სულ რამდენი ღირდა ამდენი წლის მანძილზე — ასი ათასამდე გამოვიდა.

იქნებ დააბრუნოს ეს ფული და ყველაფერი ახლიდან დაიწყოს. „ნუ იფიქრებ ორჯერ“. — მისამღერს ამთავრებდა ბობ დილანი. გადაწყდა, ფული აიღო და ისევ ბალახში შეტოპა: ატირდა ყინული, გალღვა და თავის ცრემლებში ჩაიძირა. შორი ქალაქი ნისლმა ჩაყლაპა. უღაბნოს ასფალტმა დაუწყო ღრენა. ნაკადული აკეცა და თავის ადგილზე მიაყუდა. მერე კარი გააღო და გარეთ გამოვიდა. არ ეშინოდა, არც ნანობდა, რადგან იცოდა — მთავარია, რაღაცას გადახვიდე! ახლა ნებისმიერ ადგილას შეჰკიდებდა კარს: შეჰკიდებდა, გააღებდა და სხვასაც გაუღებდა ალბათ. ქალაქი არ შეცვლილა. ისევ შავი ისრები შავ ციფერბლატზე, ისევ ქანაობდა თოკზე დაკიდული მთვარე. ზამთარი იყო მხოლოდ. ქალაქი გაკვირვებით უყურობდა საზაფხულოდ გამოწყობილ კაცს. მას კი ფული ჩაებლუჯა და ისე მიდიოდა. იცოდა, რისთვის მიდიოდა, იცოდა, სად მიდიოდა. მთავარია, რაღაცას გადახვიდე — ის კი გადავიდა. მთვარე ისევ ქანაობდა გაცივრეილ თოკზე. მიდიოდა ჩქარა, ათასი სხვა კარი ელოდა, ეძახდა. „შეგიფარებ შტორმის დროს, მე გაგიღებ კარს“.

როგორც ყოველთვის

კიდევ ერთხელ გათენდა. გათენდა ისე, როგორც პირველად.

ქალაქი ვერაფერს ამჩნევდა, ვერაფერს გრძნობდა დიდი ხანია. თავისი დახატული ზეცა ჰქონდა, დახატული საათი, ფირზე ჩაწერილი ნაკადულის ხმა ართობდა ზოგჯერ.

ავად უყურებდნენ სახლები. კაცმა ინანა, ამ გზით რომ წამოვიდა. ინანა, ამ ქალაქს რომ შეერია. სახლებმა უმატეს სუნთქვას, უცხო სუნი იკრეს.

კაცმა ააჩქარა ნაბიჯი. პატარა ჩანთა ჩაებლუჯა ხელში. მძიმედ მოდიოდა. ჩანთაც მძიმე იყო.

აფთიაქთან უზარმაზარი, გრძელი და ოფლიანი რიგი იდგა. ასპირინს ელოდნენ. „ბაიერის“ ასპირინს, რომელიც ყველაფერს არჩენდა. ყველაფერს, გარდა ქალაქისა. კაცმა თითქმის სირბილით ჩაუარა ოზშივარს. გამოფხიზლდა ავადმყოფი. გამოფხიზლდა, კუდი მოიჭნია და სისინით გასრიალდა უცხოსკენ.

კაცს მხოლოდ საკუთარი თავის იმედი ჰქონდა. ქალაქმა შიშის სუნი იგრძნო, გათამამდა, ნაბიჯს უმატა. დაღლილობა დაეტყო უცხოს, პირი გაუშრა, სუნთქვა უჭირდა. სულ ახლოს

იყო ქალაქი, ზურგს უხუტებდა მისი ქშინვა. სულ ახლოს იყო „პაერის“ რიგი. თვალს სჭრიდა სრიალა კანი.

დრო. წუთები. წამები.

კაცი მოტრიალდა. პირდაპირ ხახაში ესროლა ჩანთა. ქალაქმა დევნას თავი ანება, ძალღივით ძვალს მოუბრუნდა. ჩანთა დაეცა, დაიძაბა და გასკდა. რაღაც დაიღვარა — ბლანტი და ფერადი. დაერია ქალაქს, შეღება, მოთხვარა. სახლებს მიაწყდა, კარები შეუმტვრია, არია ყველაფერი. ფერი იცვალა ქალაქმა, გაფერადნენ სახლები, გაქრა დახატული საათი, გაქრა ცაზე აფარებული ცა, აღარც თოკზე ქანობდა მზე. ნამდვილი იყო ყველაფერი. უფრო ნამდვილი, ვიდრე როდესმე.

ერთხანს იბობოქრა ნიაღვარმა, ბოლოს დაწყნარდა, თავი ანება ქალაქს, მღორედ ჩაიღვარა სადღაც...

გვიან მოიძიეს კაცი. შეწუხდნენ. არსად ჩანდა.

კიდევ ერთხელ გათენდა. გათენდა როგორც პირველად. სულ პირველად. ყველაფერი დაწყნარდა და დამთავრდა. დამთავრდა და თავის ადგილას დადგა. თავის ადგილას დადგა, როგორც ყოველთვის.

ნუგზარ ბარდაველიძე

არ სუფავს სიგზვიდა თავისუფლების ქანდაკების ჩრდილქვეშ

პ ა რ ო ზ ე ა

ფრთხილად იყავით ძვის ჯუხგზღებში

უკანასკნელი ორი ათეული წლის მანძილზე, კაპიტალიზტური საშყაროს მორალურ-ფსიქოლოგიური კლიმატი მკვეთრ გაუარესებას განიცდიდა, რაც საზოგადოების მძლერი უმყყოფილების საგანს წარმოადგენს. თანამედროვე ბურჟუაზიული მკვლევარები იძულებულნი არიან აღიარონ ბურჟუაზიული მორალის დამღუპველი გავლენა ადამიანის სულიერ ცხოვრებაზე.

დასავლეთის საშყაროს უპირველესი ქვეყნის ამერიკის შეერთებული შტატების მოქალაქეთა სულიერი ცხოვრების ანომალურ მდგომარეობაზე ნათლად მეტყველებს ქვეყანაში დანაშაულის ზრდა: განგსტერიზმი, ნარკომანია, პორნოგრაფია. სტატისტიკოსთა გამოანგარიშებით შეერთებულ შტატებში ყოველ 24 წუთში ზდება მკვლელობა, ყოველ 7 წუთში გაუპატიურება, ყოველ 10 წამში ბინის ძარცვა. ეს მონაცემები, რომ მოუვახს ეურნალი „ტაიმი“ აღნიშნავს: „თვით დანაშაულის ხასიათი სულ უფრო სასტიკია, ხშირად არამოტივირებული“. შიში ბანდიტების, მოქალაქეების, მკვლელებისადმი თანდათან ახდენს ამერიკული საზოგადოების პარალიზებას“.

ანომალია, როგორც ცხოვრების წესი, ეს საოცარი მეტამორფოზა ყველაზე თვალაჩინოდ აუღენს იმ სასტიკ მორალურ კრიზისს, რომელმაც მოუცავს მთელი შეერთებული შტატები.

კაპიტალიზმის მორალური კრიზისი ყველაზე მწვევად უშუაგვართა არმიაზე მოქმედებს. საქუთარი თავის „ზედმეტ ადამიანად“ შეგრძენება აბორიტებს პიროვნებას, ამბინეჩებს მის ფსიქიკას. საინტერესო დაკვირვება განახორციელებს ამერიკელმა სოციოლოგებმა დ. დ. ბრაუნსკიმ და ბ. მ. ბრაუნსკიმ, მათ ჩაატარეს სოციოლოგიური გამოკვლევები სამხსნურიდან დათხოვნილ

ინენიებთან, მაღალკვალიფიკირებულ სპეციალისტებთან და დარწმუნდნენ, რომ ამ ადამიანების სასიცოცხლო ორიენტაცია განიცდის დივიანტურ ძვრებს, მათ ქცევაში ზდება ნეგატიური ცვალებები, კერძოდ კი, საზოგადოებასთან, საკუთარ თავთან, ოჯახთან, მეგობრებთან ურთიერთდამოკიდებულების გადახინჯვა. პიროვნება განიცდის შინაგანი წყობის დესტრუქციას, ექცევა „პერმანენტული ცინიზმის“ მდგომარეობაში.

მილიონობით ადამიანი განიცდის უშუაგვართან გამოწვეულ ეკონომიურ გაჭირვებასა და სულიერ დეპრესიას. ხილტაკი, უფულებობა წარმოქმნის უიმედობას, როგორც დღევანდლობის ასევე მომავლისადმი. მწუფდება პროტესტი არხებული სინტრეზისადმი, რომელიც უძლურია უზრუნველყოს ადამიანის ნორმალური ცხოვრება.

ეკონომიკური, პოლიტიკური, კულტურული კრიზისი, უფულებობა ადამიანებს უმსხვრევს აზროვნების სტერეოტიპებს, უწვითარებს ეკონიტურ-უტილიტარულ და ნიმილისტურ დამოკიდებულებას სინამდვილისადმი, უბიჭებს მათ დანაშაულისაკენ. ზდება პიროვნების გაუცხოება, იგი უპირისპირდება საზოგადოებრივი მორალის ნორმებსა და მოთხოვნებს. ირჩევს საზოგადოებისადმი ანტაგონისტურ პოზიციას.

აღიარებული კეშმარიტებაა, რომ ქუნგლებში მოგზაურობისას ადამიანს განსაკუთრებული სიფრთხილე მართებს, რამეთუ ხელათი ყოველი მხრიდანაა მოხლოდნელი, მაგრამ თავისი მასშტატებით ინდოჩინეთისა თუ აფრიკის ტროპიკული ტყეები ახლსაც ვერ მივლენ თანამედროვე ამერიკის დიდ ქალაქებთან, რომელთათვის

საც ზედგამოჭრილი სახელი „ქვის ქუჩა“ უწოდებოდა. იქ მართლაც ქუჩაზედ სხვათა და მახასიათებელი კანონი მოქმედებს და ხედავთ მხოლოდ იქ უფრო მეტია. დანაშაულებრივი სა-
შუაოსა თუ ტერორისტული ორგანიზაციების თავსებადობაზედ წერებოდა, ნარკოტიკულ ნივ-
თიერებებითა და ფილმსაშინელებითი ქაბარუ-
ბული ახალგაზრდები, ხოლო ზოგჯერ თვით
ისინიც კი, ვინაც წერისთვის დაეცა ევალება,
პოტენციურ საშიშროებას წარმოადგენენ რიგი-
თი ამერიკელი მოქალაქეებისათვის. და ხატო-
ვან გამოქმადებას თუ მოვიშველიებთ, არსებუ-
ლი მდგომარეობა შეიძლება ასე გაიზოგოს —
არ სუფიქსი სიმშვიდე თავისუფლების ქანდაკე-
ბის ჩრდილქვეშ.

ბრძოლა პირველმოგზისათვის კოლუმბიის გავრცელებისათვის

საუკეთესოდ კეთილმოწყობილი პლაჟებით,
მილტონის ფეხნებულ ოტელებით განთქმული
მაიაში ზიჩი, რომელიც უკველწოდებოდა მსოფ-
ლიოს სხვადასხვა კუთხიდან ათასობით დამ-
კნებულ ოზიდოვდა, ყველა სიკეთესთან ერთად
სიწყნარითა და სიუფროვით გამოირჩეოდა.
მაგრამ ხოლო წლებში საკურორტო ქალაქმა ჩი-
კაგოსა და ნიუ-იორკის, ამ ორი გიგანტი ქა-
ლაქის ბედი გაიზარა — განგსტერთა ომის ას-
პარტად გადაიქცა.

ჭირ კიდევ ჩვენი საუკუნის დასაწყისში, ჩი-
კაგოსა და ნიუ-იორკში გახატონდა „იკოა ნო-
ტა“, განგსტერული ორგანიზაცია, რომელიც
იტალიური წარმოშობის პირები უდგენდნენ სათა-
ველი. 20-იან წლებში, ე. წ. „მშრალი კანონის“
დროს, „ბუტლერების“ აყვავების ხანაში, და-
ნაშაულებრივმა ორგანიზაციებმა ფართოდ გა-
შალეს ფრთები. გაფართოვების თავიანთი გე-
გონის სფეროები, რომლებიც მრავალი გან-
სტენი თუ სახელმწიფო მოღვაწე მოქცეა. გუშე-
ნდელი სისხლის სამართლის დანაშაულები სა-
შაოდ მოკლე ხანში გავლენიან კაპიტალისტებად
გადაიქცნენ. ალკოჰოლის კონტრაბანდის, პრ-
ტიტუციის მეორე მსოფლიო ომის დამთავრების
შემდეგ ნარკოტიკებით ვაჭრობა დაიშალა, რა-
მაც, ბუნებრივად, კიდევ უფრო გააძლიერა მათი
შემოსავალი. მათი ცენტრმა სიცილიიდან, სა-
დაც იგი წარმოადგენს სახელმწიფოს სახელმწი-
ფოში, ნიუ-იორკში გადაინაცვლა. 20-იან წლებ-
ის ხოლომდებამ, განგსტერულ კლანებს ან, რო-
გორც თავისთავს უწოდებენ, „ოჯების“ შორის
არსებული მასშტაბით იფრთხილა ომში, რომლის სა-
ბაბს სიცილიელი მათემატიკისათვის ნიუ-იორკის
დამაშავეთა წრეებში კალაბრიული უპირატე-
სობა წარმოადგენდა. გაჩნდა ნაშედილი, სისხ-
ლისმღვრელი ბრძოლები. განგსტერები ზოცად-
ნენ, აფეთქებდნენ ერთმანეთს ყველგან, სადაც
კი მოასწრებდნენ: საკუთარ ბინებში თუ სტუმ-
რად უფინანსს, ოჯახის წევრთა თუ საუვარდე-

ბის გარემოცვაში, საბანკოებში თუ საბარბერ-
შოებში, კინოთეატრებსა თუ მეტროს ვაგ-
ონებში.

სიცილიელითა „სახანდილო“ უნდა ითქვას,
რომ თანამემამულე კოლეგათა ზოცა-უღრმა
დიდი ორგანიზებითა და გასაოცარი გულმოდ-
გინებით ჩაატარეს. ამით მნიშვნელოვან წარმა-
ტებებსაც მიაღწიეს, მაგრამ მწვერულწინააღმ-
გობანი მათი სხვადასხვა ოჯახებს შორის პრ-
ვიციული ანტაგონიზმად როდის უნდა წარმოვი-
დგინოთ. პროვინციული დაპირისპირება მხოლოდ
და მხოლოდ საბანი იყო — მათი ხობების მე-
ტი რიგით წევრთა თვალის ასახვევად ოსტატუ-
რად მოგონილი. მთავარი მიზეზი კი ის გარე-
შობა წარმოადგენდა, რომლის გამოც ამერიკა-
ლისტურ სახელმწიფოებს შორისაც არსებობს
მწვერულ კონფლიქტები, კერძოდ, კონკურენცია
საქონლის ქასადებაში, ბაზრების განაწილებაში,
ზემოგების მოხვეჭაში. ასეთმა ბურჟუაზიული
საშუაოსო სინამდვილემ, გარეგნულად ოსტატუ-
რად შეფერადებული პატრიოტული ღირსების
საბურჟუაზიული.

სიხარბით, უნდობლობით, შიშით, გონებაზე-
დუღუღლობით, პირველყოფილი ცხოველური
ინსტიქტის გამოვლინებით, საზოგადოებრივი
გულმოდგინებით უნდა აიხსნას ის სიხარბი და
დაუნდობლობა, როგორცაც უსწორდებოდნენ
მათი წევრები ერთმანეთს.

ბრძოლა მათი კლანებს შორის, სისხლიანი
ანგარიშსწორებით, კრიმინალური განგსტერიზ-
მის გადაღება ახალ, მაგრამო ორგანიზაციის
ფაზის თვალსაჩინოდ აქვს აღწერილი ამერიკელ
მწერალს მარიო პიუზოს თავის გახმაურებულ
ხესტეილერში „ნათლია“. წინააღმდეგობის-
ნავე დიდი პოპულარობა მოიპოვა. მისმა ტირაჟმა
მარტოოდნე შეერთებულ შტატებში ზუთ მი-
ლიონს გადააჭარბა. ზღაპრული წარმატება
ხედავდა რომანის მიხედვით გადაღებულ
ფილმსაც. კინოკრედიტორ ფრენსის კოპოლას
მეორე შექმნილმა „ნათლიას“ ეკრანულმა ვარიან-
ტმა ტირაჟით მოიპოვა მსოფლიო კინოეკრა-
ნები.

„ნათლიაში“, ვიტო კორლიონეს ოჯახის მავა-
ლითი ნაწევრებმა მათი მოღვაწეობის მეტა-
მორფოზები ნახევარი საუკუნის მანძილზე. აღ-
სანიშნავია ის ფაქტი, რომ პიუზომ კორლიონეს
პროტოტიპად აიღო რეალური პირი, გან-
სტერი ჯოზეფ პრუზანი. მართლაც, „ბუტლერ-
ებისა“ და კრიმინალური დამაშავეებისაგან
მათი წევრები მუდმილიმედიანობადად გადი-
ცნენ. მათი გავლენის ქვეშა პრუკავშირები,
მოსამართლეები, სენატორები, პოლიციის მაღა-
ლი ჩინები. მაგრამ კალაბრიელი კონკურენტებისა
განადგურების შემდეგ დაშლადებული სიბ-
ლიწაცია ერთობ ეფემერული აღმოჩნდა. შინა-
განი წინააღმდეგობანი განგსტერულ დაჯგუფე-
ბებს შორის არ მოიპოვა და არც შეიძლება მო-

საზოგადოებო. იგი უფრო შენიღბული ხასიათისა გახდა.

80-იანი წლებიდან ამერიკის მაფიას ნარკოტიკების გახადებაში საკმაოდ ძლიერი კონკურენტები გამოუჩნდნენ, ერთის მხრივ, ჩინური წარმოშობის განგსტერთა ხანით, რომლებიც კონტროლს უწევდნენ სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიაში ნარკოტიკულ ნივთიერებათა წარმოებისა და გახადების ბაზრებს, მათ შორის მობილური ფიზიკური კონტროლი, განსაკუთრებით კი მოლანდიაში. დიდი მათი გავლენა აშშ-სა და კანადაში მცხოვრებ მრავალრიცხოვან ჩინური წარმოშობის მოსახლეობაზე.

მეორე მნიშვნელოვანი კონკურენტი საქუთარივ ამერიკის კონტინენტზე აღმოჩნდა. ძლიერი მებრძოლები, რომლებმაც საკმაოდ შეაჩერეს სოციალური წარმოშობის მაფიოზების მონაპოვლია ნარკოტიკებით ვაჭრობაზე, კოლუმბიელი-ბი აღმოჩნდნენ.

კოლუმბია სამხრეთ ამერიკის კონტინენტის ჩრდილო-დასავლეთით მდებარე სახელმწიფოა. იგი ფართობისა და მოსახლეობის რაოდენობის მიხედვით ერთ-ერთი დიდი ქვეყანაა ლათინურ ამერიკაში (ბრაზილიის, მექსიკის, არგენტინის შემდეგ). მჭიდრო ურთიერთობა აქვს აშშ-თან. 1982 წელს, ფოლკლენდის კუნძულებისათვის ატეხილ ინგლის-არგენტინის შეიარაღებული კონფლიქტის დროს კოლუმბიამ მხარი არ დაუჭირა არგენტინას და ჩილენთან ერთად ინგლის-აშშ-ს ბანაკში მოექცა. კოლუმბიაში დღითიდღე იზრდება ცხოვრების საფასური. 26 მილიონიან ქვეყანაში მილიონზე მეტი უსახლკაროა, მოსახლეობის 10% უმუშევარია. შერთხებული შტატების უმცროსი პარტნიორი ცდილობს თავის მოძღვრას არც დანაშაულებრივ საქმიანობაში ჩამორჩეს.

1982 წელს მსოფლიოს მრავალი ძურნალ-გაზეთის გვერდები მოიარა აშშ-ის უდიდესი სააგენტოს ასოშეიტედ პრესის ცნობამ, რომელიც მაიამის პოლიციის თავისებური რეკორდის შესახებ იუწყებოდა, ესპანურენოვანი წარწერით „ტერკა“ (მიწა) დაშვებულ ცილოვანის პაკეტებში აღმოჩენილი კოკაინის წონა 200 კგ-ს აღემატება, მისი ფასი შავ ბაზარზე 200 მილიონ დოლარს შეადგენს. ესოდენ დიდი რაოდენობით ნარკოტიკული ნივთიერებანი მაიამის პოლიციას თავის არსებობის მანძილზე ჯერ არ ჩამოურთმევია. თუმცა ამჟამად წესრიგის დამცველებმა მოახერხეს გზა გადაეკეტათ ნილი სიკვდილის პარტიისათვის, მაგრამ ნარკოტიკების ეს რაოდენობა მცირე ნაწილია იმისა, რაც არალეგალურად შემოაქვთ შერთხებულ შტატებში ლათინურ ამერიკიდან.

ინგლისელი იურისტ-სოციოლოგის კ. პიტ-ტის გამოკვლევის თანახმად, შერთხებულ შტატებში 24 მილიონი ადამიანი სისტემატურად ხმარობს ნარკოტიკულ ნივთიერებებს ხოლო

მათი ბოროტად გამოყენების შედეგად ყოველწლიურად იღუპება სუთი ათასზე მეტი ადამიანი. კელა, უმეტესად ახალგაზრდა

ნარკოტიკების ცენტრმა მაიამში გადმოინაცვლა. ნიუ-იორკელ სოციალიზმებს ღირსეული მემკვიდრე გამოუჩნდათ კოლუმბიელთა მაფიის ხანით. შეიცვალა მოქმედების ადგილი მთავარი როლის შემსრულებელნი. მხოლოდ თამაშის წესები დარჩა წინანდელი, სისხლიანი ანგარიშ-სწორებანი, სიხარბე, ანგარება, არაადამიანური სისასტიკე. არც თამაშის მიზანი უფრო ხი-მდიდარის მოხვეჭა — შეცვლილა. ისტორია მე-ორდება, როგორც 20-30-იან წლებში ჩიკაგოსა და ნიუ-იორკში ყოვლისშემძლე „კოზა ნოსტრა“ უწევდა კონტროლს სპირტიანი სასმელების კონტრაბანდსა და პროსტიტუციას, ისე დღეს მაიამი ბიზნის კოლუმბიელთა მაფიის ხელშია ნარკოტიკებით ვაჭრობა. კოლუმბიელი განგსტერებიც მსგავსად თავისი ნიუ-იორკელი კო-ლეგებისა არ ერიდებიან არავითარ დანაშაულს: დაშინებას, გამოძაღვას, შენატარს, მკვლელობებს, ფართოდ იყენებენ განგსტერთა კლანებს შორის არსებული ომების მეთოდებს.

წყნარი საკურორტო ქალაქი, დანაშაულის მხრივ, მოწინავეთა რიგებში აღმოჩნდა. იტალიური გაზეთის „მესაქერის“ ცნობით მაიამში მკვლელობის შემთხვევათა რიცხვი კატასტროფულად სწრაფად იზრდება, 1981 წელს აღრიცხული იყო ამ სახის დანაშაულის 800 შემთხვევა.

რა თქმა უნდა, ტექნიკის უანახსენელი ხიტი-ვით აღჭურვილი ამერიკის პოლიცია მუდმივ ბრძოლას აწარმოებს ნარკოტიკებით კონტრაბანდის წინააღმდეგ, მაგრამ მათი მონღოვება მცირე ეფექტს იძლევა და რაიმე ქმედითი გარდატეხის შეტანა ამ სოციალურად საშიში ხენის აღმოფხვრის საქმეში არ ძალუძს.

მაიამში არსებულ მდგომარეობას კიდევ უფ-რო ამწვავებს რასობრივი წინააღმდეგობანი, და მასობრივი უმუშევრობა. არსად აშშ-ის არც ერთ ქალაქში, რასობრივი პრობლემა არ ღვას ისე მწვავედ, როგორც მაიამში, განსაკუთრებით 80-იანი წლებიდან. იშვიათობას აღარ წარმოად-გენს ფერადკანანთა შტატებანი პოლიციისთან. უმუშევართა რაოდენობა წაგ მოსახლეობაში 43% შეადგენს. 1,6 მილიონიან ქალაქში მცხოვ-რებთა ნახევარზე მეტს ლათინური ამერიკიდან და კარიბის ზღვის აუზიდან ემიგრირებულნი შეადგენენ. ქალაქის ხელისუფლება, რომელიც უძლურია აღმოფხვრას სოციალურ-ეკონომი-ური პრობლემები, ხელს უწყობს ესპანური წარ-მოშობის ემიგრანტთა და მკვიდრ ფერადკანა-ნ

ნუზნარ ბარდაშვილი

არ სუფიზის სიმშვიდე თაჰისუფულის
ძანდაბების ჩრდილში

მოხაზულობას შორის არსებული წინააღმდეგობის კიდევ უფრო გამწვავებას.

ალტერნატივის ძიებაში

უშველის კი კოჭაკი?

დანაშაულის წრდა, ხელისუფალთა უუნარობა დაცვას მოქალაქეთა პირადი ქონებისა თუ სიცოცხლის უსაფრთხოება, მუდმივ შიშსა და სტრესულ მდგომარეობაში უოფნა, აღამიანში იწვევს გარემოსა და საზოგადოებისაღმე უნდობლობას. უკველივე ერთად კი პიროვნებაში არატოხიერად აუალიბებს მოთხოვნათა კომპლექსს — წესრიგის, დისციპლინის, სიმშვიდის დამყარებისაღმე, აქედან გამომდინარე, ამ მოთხოვნათა აღმსრულებლის არსებობის აუცილებლობაც იჩენს თავს.

აღამიანი თავის წარმოსახვაში ქმნის მითს ძლიერი პიროვნების შესახებ. ისეთ პიროვნებაზე ვნცი დაცვას მის უკველდღიურ სიმშვიდეს, ამოიყრის მის ჭარბს წესრიგის ხელშეწყობებზე და ასეთი გმირი პიროვნება ვინ უნდა იყოს თუ არა სუპერმენი პოლიციელი, აღამიანი ვისაც შეერთებული შტატების კანონმდებლობაშ მოქალაქეთა დაცვა. მაგრამ რადგანაც რეალურ ცხოვრებაში მოლად ისე არ ხდება როგორც სურთ აღამიანებს, არსებობს ბევრად იოლი გამოსავალი, რომელიც ნაწილობრივ კომპენსაციას უწევს მასების ამ მოთხოვნას. ეს გზა პოპულარული კინოგმირის შექმნაა. შეერთებულ შტატებში საკმაოდ დიდი ხანია არსებობს კონვეიერი, რომელიც უშვებს მსგავს პირობუქციას, მას „ოცნიების ფაბრიკას“ უწოდებენ, მთელი მსოფლიო კი უფრო პროზაული სახელით — ჰოლივუდი იცნობს.

თავისი არსებობის მანძილზე ჰოლივუდი მუდამ ნერგავდა სუპერმენის ტიპს. ველური დასავლეთის კეთილშობილი შერიფები თუ ჩიკაგოელი გულის „ქი მენები“ უკველთვის ფართო მიზაქვის მაგალითს წარმოადგენდნენ მთლიანობით ამერიკელსათვის. თუმცა, უბეში ძალის პოზიცია, ყველაფრის ნებადართულობა, რომელსაც ასე ფართო პროპაგანდას უწევდნენ ჰოლივუდელი კინომარეველები, არცთუ იშვიათად უკარგუქციას იწვევდა.

ჰოლივუდის კინოსტუდიებს არც ტელეკომპანიები ჩამორჩებიან ისეთი ტელეგმირების შექმნაში, რომლებიც დაკმაყოფილებენ მილიონობით მაყურებლის სულიერ მოთხოვნებს. მითუმეტეს, რომ ზოლო ორი ათწლეულის მანძილზე დანაშაულის წრდის ტიპიანი დამონებული ამერიკელები საღამოობით შინ, საკუთარ ტელეეკრანებთან ჭდომას არჩევენ, ვიდრე კინოთეატრებში წასვლას.

სამოცდაათიანი წლების მეორე ნახევრიდან აშშ-ის უდიდესი ტელეკომპანიის „სი.ბი.ესი“ მიერ შეიქმნა მრავალნაწილიანი პოლიციური

ტრილერი, რომელიც წუხტად პასუხობს დანაშაულის წრდით შეწუხებულ მოქალაქეთა რეაქციას, მათ რეაქციას, ვისაც არ ხურს ჩაუფარდეს დანაშაულობის წრდის ნამდილ მოწეებს. ამ უნარის კინოსურათების მთელი „ფილმოსოფია“ უბეში ძალმომრეობის აპოლოგიაა. მათ შექმნაზე პროდუსერები არ ირენენ სიძუნწეს, რადგან შტიციდ არიან დარწმუნებულნი ფინანსურ წარმატებაში. ზოლო ცნობილი რეჟისორებისა და მსახიობების მონაწილეობა ყუილაზე ნაღდ გარანტიას წარმოადგენს.

კინოსახიობ ტელეი სავალას საყვდელთაო პოპულარობა სწორედ „სი.ბი.ესიშ“ შექმნილმა პოლიციურმა ტელესერიალმა მოუტანა. „კოჭაკი“ ასე ეწოდება ფილმს, რომელიც იგი მთავარ პერსონაჟს, ნიუ-იორკის პოლიციის ლეიტენანტს თეო კოჭაკს ანსახიერებს.

თეო კოჭაკი, პოლიციელი ვისთვისაც უცხოა წუთიერი დაბნეულობა თუ შერყუობა, შიში თუ გაუბეადობა, ოზივატელის თვალში ზოროტმოქმედების წინააღმდეგ შერბოლი წესრიგის დამცველის სიმბოლოა იქცა, მაგრამ ამავე დროს კოჭაკი პოლიციური თვითნებობის, სისამყრის, სისასტიკის სიმბოლოსაც წარმოადგენს. მისთვის უცხოა დამნაშავის მიმართ სიბრალული, გულმოწყალება. იგი მრისხანებას თესავს თავის მისე. მისი ტყუია უკველთვის მიზანს აღწევს, მისი მუშტი ადგილზევე ცილაებს დამნაშავენ. იგი ძალადობით ებრძვის უკველგვარ ძალადობას. ამაშია მისი სისუსტე. კოჭაკი მარტოხელაა, ეს არის ინდივიდი, რომელიც წინ აღუდგა ზოროტების, მაგრამ თვითონაც ზოროტების გავლენას განიცდის. მას არ შეუძლია აღმოფხვრას დანაშაული, რადგან ზოლომდე მისთვის ულად რჩება და ის გარემო, რომელშიც მას უბდება უოფნა, დაავადებულია მწვავე სენით. დაავადებულია მთელი კაპიტალისტური სამყარო და მისი განკურნვა კოჭაკს არც ძალუძს და არც სურს. მისი რეაქცია გაბრაზებული კაცის რეაქციაა.

სერიალის პირველი სერიების ტელევიზიით გადაცემისთანავე ტელეი სავალასი ნომერ პირველ ვარკველავად იქცა. ტელემაყურებელი მოუთმენლად მოელოდა „კოჭაკის“ ახალ-ახალ სერიებს. ფსიქომა შეუურებელთა შორის იქამდე მთიდა, რომ პირწმინდოდ იმარსავენდნენ თავებს, რათა ოდნავ მაინც დამსგავსებოდნენ თავიანთ კერპს. იმოსებოდნენ სავალასის გამოსახულებიანი პერანგებითა და მისურებით, ყადულობდნენ მხოლოდ იმ გამაგრილებელ აბებს, რომელსაც სმარობდა კოჭაკი.

და აღმათ ინტერესს მოკლებული არ იქნება ამ ფილმიდან ერთი ფრაზის მოყვანა, ფრაზისა, რომელიც კარგად წარმოგვიდგენს ფილმის მთელ პათოსს და რომელიც დიდი მოწონებით სარგებლობს „კოჭაკის“ სერიალის თაყვანისმცემლებში: „დასცვი დასცხე მაგათი დასცხე

ყოველ ამრევს, ყოველ მაწანწალას, ყოველ უტიფარ პატიშარს, ყოველ არამწადას და არ შეცდები, რადგან ის ან სუტენორია ან ნაქურ-დალის შემნახავი, დასცე ყოველ თაღლითსა და ქურდბაცაცას, წაუჭირე ყველში, დასცე ჭი-ბის ქურდებს, ურტყი სიფათში ურტყი სისხ-ლამდე! ნუ შეიბრალებ თუ შეწყალებას გთხო-ვენ — ურტყი თუ გაბედავენ დაამცხიკონ მე-ტროში, მოუწერე ყბები დაწაყე ფხვნილივით და უთხარი გამომშვიდობებისას: ასე ამბობს კოჭაქი“.

ბუნებრივია, ნორმალური აღმზიანისათვის ერ-თმა უნიამოვნო მოსახმენია ნიუ-იორკის სლენ-გის უარგონზე წარმოთქმული ეს ენერგიული ტარადა, მაგრამ ძალადობისა და სისასტიკის გა-რემოცვაში აღზრდილი და დანაშაულის კატასტ-როფულად სწრაფად ზრდის ტემპით დაშინებუ-ლი „სახალხო ამერიკელის“ გულის მოსახმენ-ლად კი ალბათ გამოდგება.

რა თქმა უნდა მხოლოდ ტრედგმირის იმე-დით რიგითი აღმზიანი შორს ვერ წავა. ამიტომ ყველა ცდილობს დაიცვას პირადი ქონება და სიცოცხლე ბოროტმოქმედთა ხელყოფისაგან და ჩნდება ათასნაირი საიდუმლო საკეტები თუ რთული ელექტრონული სიგნალოზაცია, ციცებლ-სასროლი ფარადი აუტ ტუვიაგაუმტარი ენოლე-ტები, ძაღლები თუ სხვადასხვა სახეობის შიშის-მომგვრელი მხეცები, ზოგიერთი საქმოსანი კი ნიანგებასა და მახრბობელა გველებსაც სთავა-ზობს მსურველთა ქონების დასაცავად. ბიწნეს-მენებისათვის დანაშაულის ზრდა შემოსავლის წყაროდ იქცა, რაც უფრო მეტია შიშის ფსი-ქოში მით მეტი შანსია ამ მრავალფეროვანი საქონლის გასაღებისათვის.

ნიუ-იორკში ორი მონასტრის გაძარცვის შემდეგ, ადგილობრივი პოლიციის ბელმძღვა-ნელობით მონაწივნებისათვის ჩამოყალიბდა კუ-რსები, რომლებზედაც „წმინდა დედანა“ თავდა-ცვის იმეპტურ ილითებს ითვსებენ. როგორც იტალიური გაზეთი „დომენიკა დელ კორიერე“ იუწყებოდა, კათოლიკური ეკლესიის მეთაუ-რები პირველად ეცეს თვლით შევხედნენ ამ წამოწყების, მართლაც როგორც საქმეა ქრის-ტიანულ სათნოებისა და კაცთყოყვარობის საშსახურში შეოფმა მონაწივნებმა პოლიციის გულმოდგინებით ათვისებული მომაცდინებელი ილეთის გამოყენებისას უცაბედად იმ ქვეყანაში რომ გაისტუმრონ ვინმე. მაგრამ გაითვალისწი-ნენ რა შეერთებულ შტატებში დანაშაულის ზრდის ტემპები, ეკლესიის მესვეურებმა თა-ვიანთი ლოცვა-კურთხევით დღეგრძელობა უხუ-რეს ამ ექსპერიმენტს. მომავალში კი ალ-ბათ სხვა შტატების მონასტრებშიც აითვისებენ კუნ-ფის ილითებს, მსგავსად აღმოსავლეთის ქვეყნებისა, სადაც მრავალი საუკუნით ადრეც ირუღებოდნენ შიშველი ბელით ბრძოლის ხე-ლოვნებას.

მართალია შოა ლინის მონასტრებსა და ქრის-ტიანულ სავანეებს შორის არსებითი განსხვავე-ბაა მსოფლმხედველობისა თუ რწმენის საკით-ხებში, მაგრამ თეოლოგიური პრინციპები რა ანგარიში ჩასაგდებია, როცა გაძარცვის საფრ-თხე საეკლესიო ქონებას ემუქრება.

რადგან ღმერთი შეერთებული შტატების პრეზიდენტსა და კონსტიტუციასაც ვეღარ იცავს ჭეროვნად, (თუმცა რეიგანის მთავრობის მესვეურთა ძალიან უყვართ თავიანთი ღვთის-მოსაობით თავის მოწონება) პოლიციის დაწმა-რების იმედით კი არც ადრე მჭონდათ, ამერი-კელთა ერთადერთ ნუგეშად ისევ საკუთარი რისკი და მოხერხება რჩება, ისე როგორც „ვე-ლური“ დასავლეთის ათვისების დროს. ვერა-ფერს გააწუბ, ისტორია მართლაც მეორდება.

დასასმნის მაგიძარ

„უხილო ბანგსტამიბი“ ანუ კანონიერი უპანონოზა

ამერიკელთა ძარცვის საქმეში კრიმინალური სამყაროს წარმომადგენლებს არც „უხილო გან-გსტამები“ ჩამორჩებიან. ძნელია იმის მტკი-ცება, პირველად ვინ მონათლა ასე სათამაშო ავტომატები, ამას არსებითი მნიშვნელობა არცა აქვს, მთავარი ის არის, რომ შედარება მართ-ლაც შედგამოჭრილია.

მიადუნებელი სურვილი დიდი თანხის მოგე-ბისა არ ასვენებს ადამიანს და ვინც ერთხელ სცადა ბედი კაზინოში, უჭირს აზარტული თა-მაშისთვის თავის დანებება. ამით სარგებლობენ სათამაშო სახლების მუპატარონეები, ისინი ენერ-გიასა და გამოგონებულურ უნარს არ ზოგავენ, რათა სულ უფრო მავილგონივრული, დახვეწი-ლი სარგებლამო საშუალებებით მოიხილონ მომხმარებელი.

ნევადას შტატში გაშენებული აზარტული თა-მაშების მექად წოდებულ ლას-ვეგასს ყოველ-წლიურად 18 მილიონამდე ტურისტის სტუმრობს იმ სანუკვარი იმედით, რომ ერთ ბედნიერ წამ-ში სიმდიდრე და სახელი მოიპოვონ, მაგრამ იმედგაცრუებულნი და ჭიბდაცარიელბულნი ტოვებენ მას.

ლას ვეგასი ნამდვილ ამქვეყნიურ სამოთხედ იქცა ამერიკის დანაშაულებრივი სამყაროს ბო-სებისათვის, რომელთა პირდაპირი კონტროლის ქვეშაა ქალაქი-კაზინოს უთვალავი სათამაშო სახლი. აქ უკვე ბიწნესის კეთება (განგსტრები თავიანთ დანაშაულებრივ საქმიანობას არასოდეს უწყდებენ თავის პირდაპირ სახელს, არამედ ბიწნესის, ოჯახის საქმის ეპითეტებით ნათლავენ) აღარ არის დაკავშირებული სიცოცხლის რისხ-კთან. ოლიგოპოლის დონეზე აყვანილი ძარცვა, გამომალა, სიღრუე: „კანონიერი“ უპანონოზა ბელსოფუდების მრწნევილი ყურადღების ქვე-შაა. აქ მათია და ბიწნესი ერთმანეთის სინონი-

მებს წარმოადგენს. თუმცა თვით ამერიკელ-ბისტების განგებულ ბიზნესი შეერთებული შტატების მეტაფორას წარმოადგენს. „ამერიკა და მაფია წმინდა კაპიტალისტური ფენომენებია: მათ მამოძრავებელ ძალას მოგებისკენ სწრაფვა წარმოადგენს“ ეს სიტყვები ფრენსის კოპოლას ცუთუნის და „ნათლის“ ეკრანებზე გამოსვლასთან დაკავშირებით მის ერთ-ერთ ინტერვიუშია გამოთქმული.

კანონიერების მანტიაში გახვეული უკანონო სულ უფრო ფართოდ შლის ფრთებს. დანაშაულებრივი სინდიკატების ხელმძღვანელებიც სულ უფრო აშკარად ერევან პოლიტიკურსა თუ ეკონომიკურ, ხელღვენბისა თუ მასობრივი ინფორმაციის სფეროებში. ცდილობენ თავიანთი ინტერესებისათვის გამოიყენონ ბურჟუაზიული მას-შედის მძლავრი საშუალებანი. მსგავსი გარიგებებისათვის ლას ვეგასი ზუსტად შედგამოჭრილი ადგილია. აქ ყოველი კუთხიდან თავს იყრის ბიზნესმენები, პოლიტიკანები, პოპულარული მუსიკის შემსრულებლები, პოლიციის ვარსკვლავები. ათეულობით ერთფეროვანი სიუჟეტის ფილმი თუ ტელედადგმა ფართო რეკლამას უკეთებს ლას ვეგასის ღირსშესანიშნაობებს, რადიოებსა თუ სათამაშო ავტომატებს, მოუდებენ მწახველთ, რომ აუცილებლად კიდევ ერთხელ, გამოსცადონ თავიანთი ილბადი.

ლას ვეგასი თავად წარმოადგენს ერთ დიდ კაზინოს, სადაც ჩამოსული ყოველი ადამიანი საშუალოდ გაანგარიშებით, ყოველდღიურად აგებს 28 დოლარს, რაც საერთო ჯამში კოლოსალურ თანხას შეადგენს.

ქალაქში ჩამოსულ ტურისტთა განკარგულებასა ათეულობით ფერხებულური ოტელი, რომელთა მეპატრონეებიც ათასგვარი მიწიიდველი წინადადებებით ცდილობენ კლიენტთა უკრადლების მიპყრობას. რას არ მპირდება მათ რეკლამა: ერთგან უფასო კვებას, მეორეგან უფასო სატელეფონო მომსახურებას, მესამეგან სათამაშო ავტომატით ერთჯერად გათამაშებას... ერთმან მიწიიდველი პერსპექტივაა, რადგან ავტომატის სახელურზე ერთი ჩამოკრით შეიძლება 10.000 დოლარი ჩამოხრიალდეს, საერთო გაანგარიშებით კი თითოეულ სათამაშო ავტომატს ყოველდღიურად თავისი მფლობელებისათვის 8.000 დოლარის მოგება მოჰყავს.

მაფია ლას ვეგასში მასპინძლის როლშია. იგი აქ ყველაფრის სრულყოფილი ბატონ-პატრონია, რადგან დანაშაული კანონიერების რანგშია აუვნადი. აშკარა მძარცველობა, გამოძალდა უკვე აღარ საჭიროებს თავისუფალ კონკურენციასთან მიმოიკრას, ის უკვე ხაფუშვლიანად ინტეგრირებულია ოფიციალურ ბიზნესთან.

რა თქმა უნდა შეერთებული შტატების მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები, აგრეთვე დახვედრის სამყაროს დანარჩენი სახელმწიფო-

ების პრესა თუ ტელევიზია ფართოდ აშუქებენ მაფიის დანაშაულის სენსაციურ ამბებს. დეტალურად აჩვენებენ სისხლიან ქრონიკებს, განგებურთა შტაკების მსხვერპლთ, მაგრამ მთელი ეს აურზაური მიმართულია მოსახლეობის ყურადღების გადასატანად ყოველდღიური სოციალ-ეკონომიკური თუ პოლიტიკური პრობლემებიდან. რიგით მოქალაქეებს უდევთ შეშის დაბნეულობას, რათა გაამართლონ სტილისუფლების წარმომადგენელთა ძალმოხრეობა, მასობრივი უმუშევრობა, სოციალური უზრუნველყოფის ხარჭების შემცირება, ინფლაცია, მწვავე ეკონომიკური და მორალური კრიზისი, რომელსაც მოუცავს ბურჟუაზიული სამყარო, განსაკუთრებით კი მისი ციხადელი ამერიკის შეერთებული შტატები.

მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა მეშვეურთაგან განსხვავებით, რომელთა უმთავრეს მიზანს ყოველდღიური მიმოხილვების, ქრონიკებისა თუ „კოვრ ბტორის“ სენსაციური მახლებით ტოტალური დამუხტვა წარმოადგენს, დასავლეთის ბევრი პროგრესული მოღვაწე სერიოზულად არის დაფიქრებული დამნაშავეობის წრდის, მორალურ ფასეულობათა დევალაციის, მასობრივი ამორალიზმის გამო, იქმნება მრავალი ფილოსოფიურ-ეთიკური თეორიები ამ მტკივნეული პრობლემის გადასაჭრელად. თეორიები მართლაც საინტერესო და მნიშვნელოვანი ფილოსოფიური აზრის განვითარების მხრივ, მაგრამ ცხოვრებაში პრაქტიკულად განუხორციელებულნი. ერთის მტკიცება კი დაბეჭდებით შეიძლება — სანამ სიცრუე, ფარსევლობა, ბიზნესის გაფართოების მიზნით ადამიანების ექსპლუატაცია ცხოვრების წესად იქნება დანაშაულოვანი, დანაშაულის წრდას ვერავითარი პანაცეა ვერ უშველის.

დასასრულ ვფიქრობთ დასკვნის მაგივრად, ინტერესს მოკლებული არ იქნება თუ მოვიყვანთ ნაწყვეტს ფილმ „ნათლის“ კორლეონეს როლის შემსრულებლის, პროგრესული ამერიკელი მსახიობის მარლონ ბრანდოს მიერ „ნიუსუიკისათვის“ მოცემულ ინტერვიუდან და რომელიც თვალნათლივ ხსნის ამერიკის შეერთებული შტატების დანაშაულებრივი სამყაროს მთელ არსს: „მაფია კაპიტალიზმის საუკეთესო მაგალითია. დღეს კორლეონე ჩვეულებრივი ამერიკული ბიზნესის მაგალითია... მე ვფიქრობ, რომ მისი ტაქტიკა არ განსხვავდება „ქენერალ მოტორის“ ტაქტიკისაგან. იგი პრინციპის ადამიანია. ჩნდება კითხვა, თუ რატომ უწყობს ხელს მკვლელობას, მაგრამ ამერიკის მთავრობაც ხომ ამასვე აკეთებს, მაფიისაგან მცირედ განსხვავებული მიზნებით. ვანა „დიდი ბიზნესი“ არ გვკლავს მანქანებით, სიგარეტებით, გარემოს გაბინძურებით და აკეთებს ამას შეგნებულად“.

მანანა კვაჭანტირაძე

„ბრჭყალოთ ვუპყრივარ სევდასა...“

უცნაური რომანი დაწერა გოდერძი ჩოხელმა. პირველი, რაც „აღამიანთა სევდა“-ში ამ შეგრძნებას ბადებს, ესაა გარკვეული ირონიული რეაქცია რომანის საგანგებოდ ორგანიზებულ, ინტელექტუალიზებულ და ესთეტიზირებულ ფორმაზე, რომელსაც ჩოხელი თანამედროვე ადამიანის რაციონალური, მოწესრიგებული ყოფის მხატვრულ შესატყვისობად აღიქვამს და უპირისპირებს „აღამიანთა სევდას“ სტიქიურად მდინარე ეპიურ საფუძველს — ღრმა, ძლიერ სევდას ადამიანის არსებობაზე. რომანში გარკვევით იგრძნობა ქაოტური მხატვრული ფანტაზიის ერთიან კონცეპტუალურ ყალიბში მოქცევის ტენდენცია. ის ირონია, ზევით რომ ვახსენებ, გ. ჩოხელის ფილოსოფიურ-მსოფლმხედველობრივი პოზიციის გარდა იმ დაბრკოლებებზეც მიგვანიშნებს, რომელიც „მოქცევის“ პროცესის სირთულემ შეუქმნა მწერალს. „აღამიანთა სევდაში“ გარკვევით ჩანს აზროვნებისა და განცდის ეპიური სიღრმეების დაუფლებიან სურვილი, სწრაფა ადამიანური არსებობის აზრისა და დანიშნულების, მისი სოციალური და ზნეობრივი ფუნქციის წვდომისაკენ. გ. ჩოხელი ეძებს ახალ კავშირებსა და ურთიერთდაშოკდებულებებს „აღამიანსა და ბუნებას, ადამიანსა და მის შეფუთულ სულიერ პოტენციას შორის, იმ უხილავ ძაფებს, რომლებიც ყოფისა და ზნეობის გათიშულ სფეროებს დაკავშირებს. და კიდევ, ერთი, რომელიც ჩოხელის „მომავალი ზნისადმი“ სექტიკურად განწყობილი მკითხველისა და კრიტიკოსის საყურადღებოდ უნდა შევნიშნოთ: მიუხედავად იმისა, რომ ჩოხელის ჰუმანისტური კონცეფცია განვითავებული არ არის აზრისა თუ პროგრამის სახით, იგი მტკიცედ და შეურყევლად არსებობს მის მხატვრულ სამყაროში და მწერლის დიდ მოქალაქეობრივ პასუხისმგებლობაზე მეტყველებს. აქვე, აღბრუნების შესხენებაც იქნება საჭირო, რომ გუდაშაძე გ. ჩოხელისათვის მხოლოდ შეუვარებული მთიელის თვალთ დანახული ეთნოგრაფიული კუთხე არ არის. გუდამაყრის

ცხოვრების ობიექტური ქრონიკებით გ. ჩოხელი ადამიანთა ყოფის ფიზიონომიას გვაცნობს და მწერალსა და მის სამყაროს შორის გათხრელი ზნეობრივი უფსკრულის სიღრმეშიც გვახედებს. მეტიც, თუ მწერალს სწორად გავუგებთ „საკუთარი“ გუდამაყრის ზნით მას სინათლე შეაქვს რეალურ სინამდვილეში, „აღამიანთა სევდაში“ იგი დიდი სამყაროს მიკრო-მოდელად არის აღქმული: „მოდელია იმ დიდი წიგნის ფურცელია, რომელსაც სამყარო ჰქვია... გუდამაყრის ხეობა კი ალბათ სხვა, უამრავი მცირე მოთხრობის ქვესათაური“. ჩვენი მოსაზრება რომ ლიტონ განცხადებდა არ ძლიერდება, უფრო მეტუაზლოდეთ რომანს და უპირველესად მის კომპოზიციურ სტრუქტურაში გარკვევა ვცადოთ.

„აღამიანთა სევდაში“ ჩოხელი ორი ტიპის ამბავს მოგვითხრობს: ერთია გუდამაყრელთა ლაშქრობის „ეპიური“ ამბავი, მეორეა — პატარა პატარა ტრაგედიები გუდამაყრელთა ცხოვრებიდან. გუდამაყრის აზრთა სამყარო ერთგვარი შემავსებელი ბილია რომანის ორ პლანს — ინტელექტუალიზებულსა და ინტუიციურს, აბსურდულსა და ნამდვილს, კომიკურსა და ტრაგიკულს, რომანის „ეპიურსა“ და „მცირე“ ამბავს შორის; ისინი ასრულებენ და ავსებენ გუდამაყრის არსებობის ერთ მოდელს. ამ დაპირისპირების შედეგად გუდამაყარში ფაქტურად ორი სხვადასხვა თვალთ დანახული ცხოვრება მიედინება: ჩოხელთა საომაირი მოქმედება გუდამაყრის კომიკური ყოფაა, აბსურდული ფარსი, ადამიანის დასამონებლად გამიწვული დესპოტური, უწინე „მოძრაობა“; „მცირე“ ამბები გუდამაყრელთა ცხოვრების ტრაგიკული ხედვის ნაყოფია. ისინი ადამიანის სიმატეოვასა და უმწირობის ტიპილს გვწაიკრებენ და ამასთან, ნამდვილი მოძრაობის ჩქამსაც გვახმენენებენ.

„აღამიანთა სევდაში“ გუდამაყარი იმ კადრშია გაყინული, როცა მას არავითარი ზნეობრივი მიზანი არ ამოძრავებს! იგი, ნებისთი უნებლიედ, გაშუდებით იშორებს ამ მიზანს და საშინო აღსასრულისაკენ მიექანება. ცივილი-

ზეთული სამყაროს ეგზისტენციალისტურ „წმინდა ამბოსს“ გუდამაყრელი „სული გაუხადებას“ უწოდებს. გუდამაყრელი ამბობს: „სული ნამგალსა ჰგავს, ჩუანგება იცის ადგილად, სულს ეკიდება შენი წარსული. ხანდახან სულიც იხვევ უნდა გააფხავო, როგორც მანვილს აფხავებდეს ქაღალდი“. ლაშქრობა ჩოხელთა შეფარული სულერი პოტენციის ამბობსა უარს და უმოძრაო ყოფის წინააღმდეგ. იგი გამოხატავს გუდამაყრის შეუცნობელ სწრაფვას, ალაღვიანოს საკუთარი თავი. ამ პოზიციის ჩოხელისეული კონტექტი ამატარია: მოქმედებას, სწრაფვას, „სულს ჯავხადვას“ არა ყოველგვარი, არამედ მხოლოდ ზნეობრივი მიზანი ამართლებს! რომანის აზრობრივი და მხატვრული კონტექსტის მიხედვით ჩოხელთა ლაშქრობა ზუმანოვის პარადირებული იდეის ძლევაშიონლი მსვლელობა გუდამაყრის მიკრო-სამყაროში. კაჟლის ხეების მოჭრა და საერთო სახლის აშენება, ჭაღის თხოვნის ჩოხელებისეული ტრადიციის აღდგენა ააშკარავებს ლაშქრობის პრაგმატულ მიზანს და სიყვარულისა და მეგობრობის იდეის დეზუმანოვაციას ახდენს. ლაშქრობის ძალა — უფლებები — ხატის ძალით კანონიზებული — მკრებელობა რწმენის, ტრადიციისა და ადამიანის თავისუფლების მიმართ. როგორც ვხედავთ, ჩოხელთა „ამბოსის“ ზუმანური არის დამაინტერესოებული და გაუფასურებულია, ჭერ ერთი, ეგოცენტრული მიზნითა და მეორე, ძალადობის შემოტანელი ფორმით — შეგნებულის, „გონიერის“, „კულტურული“ ფორმით. ვაჟი გოგი ამ უკანასკნელის პერსონიფიკირებული სახეა. იგი ყველაზე აქტიური პერსონაჟია მთელს რომანში, მაგრამ მისი ქმედების მიზანია და შედეგიც აბსურდულია. ამ გავებით იგი ანტი-გმირია, ქართული ლიტერატურის ტრადიციით კი — ვაჟკაცის, „კია უმის“ პარადირებული სახე.

გ. ჩოხელის განაჩენი დოგატიურია: ომის ფინალი ფაქტობრივად დამარცხდება. იგი ააშკარავებს ძალმომრეობის ტრაგიკულ შედეგსა და ზნეობრივად განურჩეველი, ანონიმური არსებობის საზღაურს — ამ გზით სიყვარული ჩიხში ვერ შეიძლება. ქეთილის სივდილის მორალური პასუხისმგებლობის ტვირთი ერთნაირად ნაწილდება გუდამაყრის მიკრო-სამყაროსა და გაუცხოებულ, ობიექტივირებულ დიდ სამყაროს შორის. შემთხვევითი არ არის, რომ მწერლის განაჩენი გალიდიის ხელით სრულდება. გუდამაყრელთა ლაშქრობის ზუმანური პოტენციის პერსონიფიკირებას გ. ჩოხელი გალიდიის სახეში ახდენს. „რას შერბით, ვის აყრით მიწას!“ — დილირიალა გალიდიემ და გვეცა. რაც კი ხელში მოხვდა, არ გვარდიდება“.

მიხედვით ვინ არის გ. ჩოხელის რომანის მთავარი გმირი? ემერსონის მოსაზრების თანახმად,

„ნაწარმოების გმირი ის არის, ვინც არ მოქმედებს და მანც რომანის ცენტრშია“. ერთადერთი, რაც გუდამაყრის სამყაროში არ მოქმედებს და მანც უძრავობას არ ნებდება, ესაა ადამიანის სული, მისი ზეობა და რწმენა, სიკეთე და სიყვარული. ესაა ჩოხელის ზუმანისტური კონცეფციის ძირითადი ბირთვი, რომანის ემოციური ნეოპრივი საფუძველი, რომელსაც „მზა“ სახით, რომანული ამბის გარეთ, „ადამიანთა სევდის“ „შესავალსა“ და „დასაწყისში“ ვეცნობით. შემდეგ, უკვე მხატვრულად განსხვავებულს, ჩოხელი მას გუდამაყრის შესთავაზებს ვიგასა და არწივის მეგობრობის სახით, ქეთიანობა და საღამოს სიყვარულის, სიკვდილ-სიციცხლის ერთიანობის რწმენის სახით, რომელსაც გუდამაყარი ვერ შეინახავს, მაგრამ იგრძნობს!

ვიდრე გ. ჩოხელის ზუმანისტური კონცეფციის განხილვას შევუდგებოდეთ, ორიოდე სიტყვა უნდა ითქვას იმ მსოფლმხედველობრივ-ზნეობრივ საფუძველზე, რაც ამ კონცეფციას თავისებურ, გამოკვეთილ იერს ანიჭებს. გ. ჩოხელის მთელი მხატვრული სისტემა მისგან იღებს სათავეს და მას განასახიერებს. ამ თვალსაზრისით „ადამიანთა სევდის“ მხატვრული სამყარო, კომპოზიციური დანაწევრებისა და ფრაგმენტულობის მიუხედავად, განსაცდურებლად მშლიანია.

გ. ჩოხელი სამყაროს ინტუიციური შემეცნების გზას მიჰყვება. მისი რელიგიური გამოცდილება და სოციალური სტატუსიც ამ შემეცნების საყოფია, რადგან, როგორც ცნობილია, ნამდვილი ადამიანური ინტუიცია სოციალურია თავისი შინაარსით. ჩოხელის მსოფლმხედველობა ბუნებასა და ადამიანში არსებულ საყოველთაო, შეუცნობელ კანონზომიერებასა და შესაბამისობას აღიარებს. ამ რწმენის საფუძველზე მის სამყაროში დიდი ბუნებრივი ინტიმია ჩაბუდეულობს. ეს იმგვარაა ინტიმია, როცა სამყაროს „მცირე“ ნაწილი მთლიან სიახლოვეს გრძნობს და განიცდის. ამ მსოფლშეგრძნობიდან გამომდინარე, ჩოხელის პროზის ლირიზმი პრაგმატულად განსხვავდება ლირიკული პროზის იმ გაგებისაგან, რომელიც მთხრობელის მოსაგონის სახის გამომწვევებისაგან ისწრაფვის. მისთვის პირველხარისხიან მნიშვნელობას თავად სამყაროს ინტიმი იძენს. „ღმერთო, სამყაროს დიდო მწერალო, სადაცა ხარ და როგორცა ხარ, იდიოდ და იდიერე, ვიცო, რომ გიპირდა დაწყება, სხვანაირად არ შეიძლებოდა, გაუჭირებოდა დაიწყე... შენს წიგნში ყველაფერს იმდენი მაღლი დახარჯე, ძნელია, კაცმა გაიგოს, სად არის დასაწყისი, თითქმის აქაც არის, ჩემშიც არის და აგე, ხამი მთვრალი მოთხრობა რომ ჩამოდიოდა გზაზე ბარბაცით, იმთხივ არის. ძალშიც არის, ძროხაშიც, წყალშიც, ბეარშიც, მიწაშიც. შენ ახერხებ, უოველნაირ გადა-

ხვევა-გაღმოსხვევაში დიდი კანონზომიერება დაცვა. აი, ხანთელი რომ შალის ძაღზე ჩამოვახვევ, არ ანთო, იმეტრო, რომ შენს წიგნში სხვახარად წერია — ხანთელი შალის გულზე არ ანთება და კაცი კიდევ ძალის გულისთ ვერ იკაცებსო...”

გ. ჩოხელის მსოფლშეგრძნებისა და მხატვრული აღქმის ერთიანობაზე მიგვაჩვენებს ჩოხელის შემოქმედების ერთი განსაკუთრებული ნიშანი: მის ლოცვასა და შემოქმედებაში უცნაური შესაბამისობა იტარება. ორივე შემთხვევაში მწერალი ადამიანსა და სამყაროში ჩაბუდებულ ღვთაურ ნაბერწყალს ეძებს და გუშინთ აგნებს იმ ჭვას, რომელიც რწმენისა და შემოქმედების სფეროებს აკავშირებს. ამ აქტით წარმოადგენს გვექმნება შემოქმედის თავისუფლების, ჩოხელისეულ ჰაგებაზე. იგი „ღმერთის სახეს“ ირჩევს საკუთარ თავში: „აღმათ, შემოქმედსაც ძალიან უბირდა დაწყება, როცა სამყაროს წიგნის წერა დაიწყო, როგორ მინდა, უხსტად ისევე დაეწყო და არ დავამთვრო. ყველაფერზე ისე მინდა ვილაპარაკო, როგორც გზედავ და როგორც განვიცდი, ნუ დამემდურება, თუ თანმიმდევრობა არ დავიცავი ჩემს წიგნში, თანმიმდევრობა ზომ ჩემი საქმე არ არის, მოთხორობზეა დამოკიდებული. იმათ კი ისეთი უცნაური წეს სჭირთ, სულ არ შეეფერებათ არაფერი“. რელიგიური ეგზისტენციალიზმისაგან განსხვავებით, რომელიც უარყოფს „ღვთის სახის“ უოცაში გამოვლენის შესაძლებლობას და ამდენად, არ გააჩნია სოციალური და წინეობრივი გამოსავალი, ჩოხელი გარკვევით „ირჩევს“ სიეთვით, როგორც ადამიანურობის გამოსატულებასა და მისი არსებობის გამართლებას. ჩოხელის შემოქმედებითი თვითგამოსატყა, მისი მხატვრული სამყარო არის სწორედ ის „გაჭრა“ ყოფიერებისაკენ, ადამიანებისაკენ, ის „ღია-ღოგი“, რომელიც ათავისუფლებს ადამიანს ობიექტუალისაგან, ანიჭებს გადაწყვეტილების, პასუხისმგებლობის ძალას, უპირისპირდება დეტერმინაციას, გარედან „დაწოლას“ და ნივთიერებას. ჩოხელის წინეობრივი არჩევანი იმ რწმენას ეყრდნობა, რომელიც ადამიანში ღმერთის წილს ხედავს. ამ ასპექტით ჩოხელის მუშაინტერესი კონცეფცია უადრესად მთლიანი და უკომპრომისოა.

გ. ჩოხელის მსოფლშეგრძნებისა და მისი მხატვრული კონცეფციის შესაბამისობაზე მიგვაჩვენებს მახალის განსოგადების თავისებური წესი — „ბუნებასთან აპელაცია“. მწერალი ამ შემთხვევაში ვაჟა-ფშაველას ლიტერატურული ტრადიციის ერთგულია. გრ. კიკნაძის მოსაზრებით, „ბუნებასთან აპელაცია ვაჟას სიმართლის ერთი უმაღლესი ფორმაციაა“. ბუნებისმეორი, ჩოხელის მსოფლშეგრძნების თანახმად, კანონზომიერის გაგების შემცველია. ბუნებას ნდობა კოსმიური წესრიგისა და სამართლიანობის

რწმენაზე მიგვაჩვენებს და, გარკვეულად, მუდმივად აუცილებლობის, ბედისწერის ჩონხელისეულ გაგებას. იგივე წესი მისი მუშაინტერესის ბუნებასაც გვიხსნის: ჩოხელი არ ტოვებს ადამიანს აპელაციის უფლების გარეშე. რაც მთავარია, „ბუნებასთან აპელაცია“ მწერლის წინეობრივი პოზიციის ერთ-ერთი ძირითადი საორიენტაციო ნიშანია.

არწივთან გვიცა ბუნებაურის ძმად შეფიცვის აქტი სამყაროს ღვთაური ერთიანობისა და მარწმინის რწმენის ნაყოფად აღიქმება. ამ რწმენამ იცის სიბრალული, ამიტომ იგი ადამიანთან ერთად ბუნებასაც იცავს. გუდამაყარისათვის მას ბუნებრივი წინეობრივი საყრდენის მნიშვნელობა გააჩნია, რომლის არსიც ამგვარად გამოხატება: ღმერთის წილი ბუნებაში უნდა გადარჩინო და სიცოცხლის გაგრძელების უფლება მიანიჭო. „შენ სხვანაირი ვაჟაკი ხარ“, — ეუბნება გვიცა არწივს. „რეც მინდა შენნაირი ვიყო, მაგრამ არ გამოდის, ღმერთმა მიწაზე მომიხაჯა ყოფნა... ვაჟაკი ხარ და უნდა გამოგო, ძმად უნდა გაშეფიცო. შე თუ ვერ ვფერვნი ცაში, მაღლა რომ დავიხაზო, იმას ზომ მინც ვიტყვი, ჩემი ძმა არის-შეთქი“. გვიცა გაჩუმდებო არწივს შეხედა თვალბეზრით, არწივი მშვიდად უფლებად ყურს“. წარმართულ ეთოსში ადამიანის თავისუფალი არჩევის უტანით ჩონხელი გუდამაყარის რწმენის ბნას, მისი დადებითი პოტენციის განვითარებას ისახავს მიზნად.

როდესაც გუდამაყარი ამ წინეობრივ საყრდენს ანგრევს, გ. ჩოხელის მორალური პასუხისმგებლობა არწივის აფექტურ სიბრავეში პერსონიფიცირდება. გვიცას „უზნებლიე შეკუდილობის“ ტრაგიკული მნიშვნელობა სახიერდება არწივის რადიკალურ, ფთოქებად ჟესტში (გვიხსენოთ ამ აქტის „ადამიანური“ ანალოგია „მამუბას ქვებიდან“); „ისევე გასწორდა, ფრთებით მიწას დაეგრძედა, ერთი საშინლად დაუბრიალა ხალხს თვალბეზრით, პირი დაადო, დაიქმნა და გულიდან ამოღებული სისხლი ხალხს მიაფურთხა“. „ბუნებასთან აპელაცია“ და მძაფრი პლატურის ნახატი ბუნების მიერ გლობალური ადამიანური უწინეობისადმი, მისი „ღალატისადმი“ გამოტანილი განაჩენის მნიშვნელობას გვაშენობს.

რაც სიტყვა ჩამოვარდა, აქვე უნდა შეენიშნოთ სიმბოლუზიერების წესის თავისებურება გ. ჩოხელთან. გ. ჩოხელის მხატვრული სიმბოლო უპირველესად ზატია. გვიცა ბუნებაურის ძმად-ფიცვის ოცნების, იმედის, თავისუფლების სიმბოლოდ აღიქმება, თუმცა იგი ბუნების გასუფთვების უშუალო ნაყოფია. მწერლის მსოფლ-აღქმის გრძნობად-კონკრეტული ანარეკლი უფროა, ვიდრე საგანგებო ლიტერატურული ხე-რხე.

გ. ჩოხელის შემოქმედების სტილური თავისებურებებიც მისი მსოფლშეგრძნებიდან იღებს

საქართველოს
საბჭოთა სოციალისტური
რესპუბლიკა

სათავეს და წაკლებად ჩაითვლება საგანგებო
ლიტერატურული ძიებების ნიშნად. ვაშინუ-
ლი ფუნქციონალიზმი მხატვრული ხერხების შე-
რჩევის საქმეში აშკარა კონცეპტუალობა, წი-
ნაწარის სქემატური განსაზღვრულობა არ არის
დამახასიათებელი გ. ჩოხელიანისთვის. ამ თვალსა-
ზრისით, „ადამიანთა სივლა“ აუცილებელი, ლო-
გიკური კავშირების მაძიებელი კრიტიკოსისათ-
ვის ძნელად დასაშორილებელი რომანია. ამ ძა-
ლადობაში ჩოხელის პროზის ღირსებები ხე-
ლოვან გვერდებზე, რადგან ისინი, უპირველესად,
მხატვრული რიგის ღირსებებია და არა ფილო-
სოფიური, სოციალოგიური თუ ფსიქოლოგიუ-
რი.

გ. ჩოხელის მხატვრული სისტემა პრინციპუ-
ლად ვერ გულის მწერლის ჩარევას, განზოგადე-
ბულ მსჯელობას, დასკვნას, ვერაფერს ისეთს,
რაც მისი ბუნებრივი წესრიგის გარეთ დევს. აი,
საიდან მომდინარეობს ის მცდარი მოსაზრება,
რომ გ. ჩოხელს ობიექტივისტური მსოფლმხე-
დველობის მწერალია, რომ მას არა აქვს პოზი-
ცია. გ. ჩოხელის ობიექტურობა, მის შემოქმე-
დებში უპირობოდ პედალიზირებული, ვაჟა-
ფშაველას შემოქმედებითი ტრადიციიდან იღ-
ებს სათავეს. იგი მისი მსოფლმხედველობრივი
პოზიციის მახასიათებელი კი არ არის, არამედ
მხატვრული პრინციპია. გ. ჩოხელის რომანში
საქმე გვაქვს არა მწერალური პოზიციის გამჟღე-
ვების შიშთან, როგორც ეს, ვთქვათ, „ახალი
რომანისთვისაა“ დამახასიათებელი, არამედ
მწერლისა და მისი სამყაროს ღრმა ემოციურ
ერთიანობასთან, რომელიც ლოგიკურ განმარ-
ტებას და მტკიცებას არ მოითხოვს. გ. ჩოხელის
სამყაროში მტკიცების ფორმა, აღენის სიტყვე-
ბით რომ ვთქვათ, „უკვე უზნეობაა“. ჩოხელის
პოზიციის თავისებურება ისაა, რომ იგი ეყრდ-
ნობა არა დაწმენების, არამედ შეძრწუნების,
გაოგნების იფექტს. ესაა აფექტური პროტესტის
დამტკიცება ბერბი და მშობრთული მკითხველის
ეთიკური რეფლექსისაკენ. ჩოხელის მოთხრო-
ბებში გამოსატყუი მოქმედება წნეობრივი გა-
ვეთილია არა რაციონალურ შემოქმედების, არა-
მედ განცემის ძალით. იგი თავზარდამცემია სწო-
რად იმ შინაგანი სიმაბიძის და „უნებლიე
ობიექტურობის“ გამო, რომლის გაზიარების ბე-
რებზეც სრულყოფილად ფლობს ჩოხელი
მეორე პროზაში.

გ. ჩოხელისათვის დამახასიათებელია ხედვითი
შეგრძნებების განსაკუთრებული სიმწვალი.
მისი „ხედვის პრინციპი“. მოვლენის უშუალო;
ვოლუბური გაზიარების იფექტს თვალისწი-
ნებს. ეტბტ, მოძრაობას ტანსაკუთრებული და-
ტვირთვა აქისრია. გ. ჩოხელის პლატეკურ ნა-
სატში განსახიერებულია ადამიანისა თუ ბუნე-
ბის მოვლენის შინაგანი მოძრაობა, განცდა, ხა-
ნდობან მოვლენის ძირითადი განზოგადებული
აზრით. გ. ჩოხელის ეხთეტიზირებული სამყა-

რო იმდენად ძალდაუტანებლადაა მოქმედებითი
რომ იგი ბუნებრივად ესთეტიკის შთაბედი-
ლებას ტოვებს.

ჩოხელი არ ათახებს და არ ასკვნის, იგი ბე-
დავს და განიცდის. ამგვარი ხედვა ავტორისეუ-
ლი „მე“-ს ძალდაუტანებელ მხატვრულ რეა-
როდუქციას ახდენს. ჩოხელის ხედვა ერთგულ-
სკენაა მიმართული, მოვლენათა განვითარება
დროისა და სივრცის განსაკუთრებულ განზო-
ბილებაშია მოქცეული და ნამდვილი ამის სრულ
ილუზიას ქმნის.

„ერთგულისაქენ მიზრუნება“ ჩოხელის მსო-
ფლმხედველობრივად განსაზღვრული არჩევა-
ნია. განუყოფრებელ, ერთგულ სიმაბთლებთან
შეჯახებისას ჩვენ არსებობის ტრაგედიას ვეჭა-
ხებით. ეს შეჯახება გარკვეულ წნეობრივ მიზანს
იხასიახვს: გვაგანობის სიცოცხლის მნიშვნე-
ლობა, ადამიანის პასუხისმგებლობა საქუთარი
ადამიანურობის წინაშე, ადამიანად ყოფნის
მძიმე და საპატიო ტვირთი. რომანის მსვლელო-
ბაში ჩართული პატარ-პატარა ტრაგიკული ამ-
ბები ბიძგისებური, ფრთქებადი თვისებისაა.
ლაშქრობის საერთო მდორე მდინარებაში ისინი
ხარისხობრივად განსხვავებული მოქმედების მა-
გალითს იძლევიან და უპირისპირდებიან ლაშქ-
რობის ამბავს როგორც მოქმედების, ასე დრო-
ითი ეფექტის თვალსაზრისით. „მეორე“ მოთხრო-
ბების გმირები მოქმედებენ ეგზისტენციალის-
ტურ „ზღვრულ სიტუაციაში“, მათი დრო კონ-
კრეტული ხარისხობრივი დროა, დასრულებული
აწყო, რომელიც სიკვდილის მომენტთან მიაშ-
რებდაში ათივლება. იგი სულთერების გამოვლე-
ნის მომენტია, არჩევანის გაეთების წამი. ლა-
შქრობის ამბავი ფოიკურ, კაოდნობრივ, და-
უსრულებელ დროში მიმდინარეობს, რადგან
იგი უზნეო, აბსურდულ ადამიანურ ზრახვებს
ხმარდება. მასში დრო შეუშენვლად მიიწევს
წინ. გ. ჩოხელი მოქმედების განვითარების ილ-
უზიას ქმნის, რადგან რეალურად იგი არ ეთა-
რდება, პირიქით, მწერალი, მას სწორედ საპი-
რისპირო გზით წარმართავს. აბსურდული ყო-
ფიერების წიაღში შეხვლა ჩოხელისათვის საპი-
რისპირო მსოფლშეგრძნების დამკვიდრების
გზაა, ერთგვარი „დასაძლევ ბილიკი“. ჩოხელთა
მთელი ლაშქარი ამ ბილიკით „მიიწევს“ უკან,
სულთერი დამარცხებისაკენ. ლაშქრობის ამბავი
რომანის ინტელექტუალურ ტვირთის მატარე-
ბელია. იგი ერთგვარად „პრიტის“ ფუნქციას
ასრულებს და რომანის პარახილურ ქვეტექსტს
გვიხსნის. მისი დასასრული შემდეგი ფრანით
ფიქსირდება: „ჩვენნი ტრიუმფალური ლაშქრო-
ბა იმის საფლავთან შეწყდა“. ამ მომენტთან
დრო კვლავ ხარისხობრივი მაჩვენებლით აზ-
მოფხიზლების დასაწყისია.

ყურადღება მივაქციოთ ჩოხელის მხატვრული
ხედვის ერთ თავისებურებას, რომელიც მისი

მსოფლმეგობრებიდან იღებს სათავეს და სტილურ ნიშნად ყალიბდება. ესაა დაუსრულებლობა. მცირე მოთხრობებიცაა და ხანგრძლივ მოთხრობებიცაა დასრულებული კომპოზიციური სტრუქტურის მიუხედავად, ისინი იმგვარი ბუნებისაა აიჩან, რომ გვჩვენებენ დაუსრულებლობის, მოლოდინის მკვეთრ შეგრძნებას. ცხოვრებისეული მასალის ორგანიზაციასა და დროთა შეთანხმების გარკვეული პრინციპით მწერალი ადამიანის არსებობის სახეისწერო და დაუსრულებელ ხედვას გვიჩვენებს და, ამგვარად, სიცოცხლის მარადიული დინების ხაზურსაც ქვახმენებს გუდამაყარში. დაუსრულებლობა, როგორც სამყაროს ტრაგიკული და, ამასთან, იმედია ილქმის ნიშანი და როგორც გუდამაყარის რელიგიური გამოცდილების შესახამისი ემოციური-მხატვრული შეხატუების გ. ჩოხელიანის სტილური ხერხის დატვირთვასაც იძენს. იგი, გარკვეულად, კრებითი შემოქმედების, ნაამბობის მხატვრული ილუზიის შესაქმნელად აჩინს მოსმობილი.

გ. ჩოხელის პროზის მეორე მნიშვნელოვანი თავისებურებაა ამბის სისრულე, თავისთავადობა, შეუქცევადობა. იგი კანონზომიერების გამოვლენის კონკრეტულ, ცალკეულ, ერთულ შემთხვევაზე მივყავართ და აბსტრაქტიზმის გარეშე, თავისთავად ატარებს გაშვებულ ფილოსოფიურ და ზნეობრივ-ემოციურ მუხტს. სისრულე მიიღწევა არა თავად მოვლენის, ფაქტის სრული აღწერით, არამედ ზუსტი დეტალიზაციით, ურყევი კომპოზიციური მთლიანობით, ჩოხელის პროზის ეს ნიშანი, „დაუსრულებლობის ეფექტთან“ ერთად ცხოვრებისეული ფაქტის განვითარების თავისებურ წესს ქმნის.

ადამიანური ურთიერთობები, მათი საყრდენი და ამოსავალი ჩოხელის დაუცხრომელი ყურადღებისა და დაძაბული ინტერესის საგანია. შერჩევის პრინციპი მკაცრად განსაზღვრული: მწერალი გვიჩვენებს მხოლოდ იმგვარ ყოფას და ქმედებას, რომელსაც სოციალური, და ამ ასპექტით, მორალური ან ანამორალური ღირებულება გააჩნია, გ. ჩოხელის ერთგულება შერჩევის ამგვარი პრინციპის მიმართ გუდამაყარის სოციალური სფეროს წიაღში გვახედებს და მისი უცნაური ზუზანიშვილის ბუნებასაც გვიჩვენებს.

როდესაც გ. ჩოხელის სამყაროს ტრაგიკულ ელფერზე ვლაპარაკობთ, მხედველობაში უნდა მოვიდეთ ის გარემოება, რომ გ. ჩოხელის ტრაგეზმი, ისევე როგორც მისი კომიკური აღქმა, მწერლის ზუზანიშვილის კონცეფციის მკაცრი განსაზღვრულობიდან იღებს სათავეს. ამ განსაზღვრულობას ჩოხელის ზნეობრივი პოზიცია ქმნის. გ. ჩოხელის მსოფლმეტყველება ტრაგიკულის გვერდით მხოლოდ კომიკურს შეადგენს. მის ყურადღებას არ იპყრობს ჩვეულებრივი, ყოველდღიური, ფერადი მოვლენები. იგი ამჩნევს შავს, თეთრს, კონტრასტულს. „ტკბობისათვის“ იგი მხოლოდ მაშინ იცდის, როცა ეს ტკბობა

მწერლის ძირითად ზნეობრივ მიზანდასახულებას, მოვლენის განვითარების შინაგან განწყობილებას არ ეწინააღმდეგება. გ. ჩოხელის ესთეტიკური სიმართლე იმდენად ძალდაუტანებლად მოტანილი, რომ იგი ბუნებრივად ესთეტიკურის შთაბეჭდილებას ტოვებს. ამ თავისების გამო მკითხველის ესთეტიკური შეგრძნება ასევე ბუნებრივად უკავშირდება ზნეობრივ სფეროს.

გ. ჩოხელის სამყაროში ძალიან ცოტა სინარულია. ამგვარი ბუნების გამო ჩვენში ნელ-ნელა ქრება სამყაროს ერთიანობის, მისი მრავალფეროვნების შეგრძნება, თითქმის სურათის მხოლოდ ერთი გარკვეული მხრიდან ვუყურებთ. მისი კომიკური — უსინარულია, რადგან, გ. ჩოხელი სერიოზულად ხუმრობს. იგი არ შორდება მსუბუქ ირონიას, არ გადადის ცინიზმში. იუმორის ფაქტი შეუცდომლად შეტყვევებს თანაგრძნობასა და სიბრაზულზე. გ. ჩოხელის ზუზანიშვილის ბუნებაზე, ადამიანის გ. ჩოხელისეული აღქმა ითვისებისთვის ფატალურია და შეუცდომლის არსებობას მის სულსა და ყოფაში. თუკი რაიმე იმსახურებს მის მწარე დაცინვას, არა ადამიანები, არამედ მათი არსებობის სიცარილე, ზუზანიშვილის ნილბა. მწერალი ყველგან გრძნობს ადამიანის შეფარულ, დამხვეწილ ღირსებას. როცა გ. ჩოხელი მას ვერ გრძნობს, კომიკური აღქმა მომენტალურად გადადის ტრაგიკულში... ან დუმოში..

ტრაგიკული გ. ჩოხელის ზუზანიშვილის აუცილებელი და ორგანული მხარეა. მისი საფუძველი გუდამაყარის სოციალური და ზნეობრივი ვითარებაა: საოცარი შეუხამობა ადამიანის დანიშნულებასა და მის მოქმედებას შორის, მუდმივი ცდომილება. სინამდვილე გაუგებრობის, მოუწესრიგებლობის, ბრმა ინსტინქტებისა და ფატალური აუცილებლობის გამოვლენაა. ამგვარ ყოფაში გ. ჩოხელი ადამიანს არ ენდობა, არ ხედავს მისი, მაგრამ ხედავს მისი ღირსეულობის, როცა იგი თავის სოციალურ გარემოს, თავის აბსურდულ ყოფას, თავის სრულ ზნეობრივ უძრავობას გამოეყრება და წამიერად მალდება მასზე. ჩოხელს ხეჩრა ადამიანისა ტრაგიკული წამის (1). მხოლოდ ამ წამის ცხოვრობს გუდამაყარი დახასრულის შეგრძნებით, სიყვარულის დაუცველობის შეგრძნებით. ის ძლიერი ტივილი, რომელიც ამ შეგრძნებას ახლავს, გუდამაყარის სისულთავესა და ძლიერებას ანიჭებს. ამ წამებში გუდამაყარის ნამდვილი მოძრაობის ჩქარა გაისმის. ბნეობითობა და სიბნეობითი ზნეობა მოძრაობს, იბრძვის და თავისი ტრაგიკული აღსასრული გუდამაყარის არსებობის ძალასა და უფლებას უნარჩუნებს ამიტომ, რომ ჩოხელის სამყაროში ადამიანის გრძნა ყოველთვის მხოლოდ ტრაგიკულს უკავშირდება. ასეთი ქეთინოს საფუძვლად შეჩერების ეპიზოდი („ქეთინო“), ასეთივე არიან ადამიანები სიკვდილის პირისპირ („სიკვდილთან ღრეობა“), საღამო ღიადობის თვის-

მკვლელობის წამს („ხალხში ლიდერი“) — დაზნეუდნი და უმწონი, ვიეზერები მწუხარებით შეჰყრობილნი. ასეთია ადამიანი ყოველთვის, როცა იგი ტრაგიკულია და ამაღლებულის, ტრაგიკულია და ფატალურის პირისპირ დგება. იგი გრძნობს დიდი კანონზომიერებას თავის გარეთ და იმ სუსტ ბეგრასაც საკუთარი სულიდან, რომელიც ამ დიდსა და შეუცნობელს ემბიანება. ადამიანურისა და კოსმიურის შესაბამისობის ამგვარი განცდა გ. ჩოხელის მსოფლშეგრძნების ბუნებაზე მივითითებ.

სიკვდილის ხატვის განსაკუთრებული წესი გ. ჩოხელის ტრაგიკული ჰუმანიზმის არსებით ფუნქციას — ზნეობრივი განცდის გამოწვევას ეფუძნება. ჩვეულებრივ, როდესაც სიკვდილის სცენას ბუნებისა ან რაიმე სხვა მოვლენის თანაგრძნობის სურათი ან თუნდაც მისი მინიშნება ახლავს, ჩვენი ტკივილის ნაწილი მასში „გაისხნება“ და არბილებს სიკვდილის ერთიან თავზარდამცემ ქალას. ჩოხელის სიკვდილს ვერ გავცდები, ვერაფერზე ვადაიტან ვურადლებას. მოთხრობის დროისა და სივრცის განსაკუთრებული ორგანიზაციით და თხრობის რიტმის მონაცვლეობით გ. ჩოხელი ძლიერ ემოციურ ეფექტს აღწევს. იგი ახერხებს აბრახამის სივრცის წმინდა, უსაგანო ემოციური ფანტაზიის გადმოტანას მკითხველზე, თრგუნავს ფსიქოლოგიზმს და პოულობს უშუალო განცდის ბირთვს. ფრაზები შეუმშუღი და დინამიური, არაფერი ზედმეტი, რაც ჩვენს აღქმას შესაღებებს და განცდას მოაჩვენებებს. ყველაფერი უზუსტესი გამოწვევებით მიემართება კულმინაციასაკენ, სადაც დიდ ადამიანურ ტრაგედიასთან შეხვედრა გვოხის. სიკვდილის მომენტში მწერალი კადრის „გაყინვის“ ეფექტს მიიჩნევს. სიკვდილის წამი დაუსრულებლად, მარადილად იწყდება. სიკვდილი გ. ჩოხელის სამყაროში ძალზე უბრალოდ, დაუბრკოლებლად მოდის, მას წინ არაფერი ედგება. ბედისწერის ფატალურ სვლას ჩვენ ფიზიკურად შევიგრძნობთ. ყოველისმომცველი სიჩუმესა და სიკარიველი ადამიანი შემარწყუნებლად მარტოა. ეს ის წამია, როცა იგი „თავის თავს უკვდება“! ჩვენ ერთიანობაში განვიცდით ადამიანის დაკარგული სიცოცხლისა და „მოპოვებული“ სიკვდილის ნამდვილ ტრაგიკულ მნიშვნელობას. ბედისწერის გაგება გ. ჩოხელთან რთული შინაარსისაა. იგი ძირითადად ორი სახით გვხვდება: აუცილებელი, შეუცნობელი განაჩენი, რომელსაც გულდამაყარი მშვიდად (თუ შეგუებული კაცის ფსიქით) ეგებება: „სიკვდილი ვალია, უნდა მოხადოს კაცმა თავისი ვალი“, და სოციალური ბოროტებისაგან აღწევებული ძალა, რომელსაც ჩოხელის სამყაროში შეუვადლი უფლებები აქვს მინიჭებული და ბუნების ფატალური განაჩენის მისგან იღებს სათავეს. ეს უკვე მწერლის მსოფლმხედველობრივი კორექტი-

ვია გულდამაყრის სამყაროში და მას გ. ჩოხელის ზნეობრივი და მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობა ეკება. ამ სამყაროში არსებობს საზოგადოებრივი ბოროტების უცნაური სახე: მორჩილება, სიბეჩავე, განუკითხაობა — მონური სულის უტყუარი ნიშნები. ამიტომ სახედისწერო მოვლენათა ბრმა, შემთხვევითი კავშირი გ. ჩოხელის რომანში განსაკუთრებული ძალით მოქმედებს. „სახედისწერო“ თავად ადამიანებში ჩახუდებულია უზნეობის სახით და მათ მოდგმას წაღვევით ემუქრება. დავაკვირდეთ: ხალხის თვალწინ, ხალხისავე ხელით იწვის ხალხი, თავმჯდომარის აუღაგმაზე უზნეობის მსხვერპლი. მაღლის ოჯახის ტრაგედია ჩაურევლობის, გულგრილობის, ადამიანის სიბეჩავისა და უპატრონობის შედეგია. ხალხის წამებით სიკვდილი — უდიდესი, უმაღლესი ბოროტებაა და იგი უნებლით ბნელი და ბეჩავი ადამიანების ხელით სრულდება. ჩოხელის ტრაგეში აქ უსაზღვროა. გოგია ბუბუნაური შემთხვევითი ნასროლი ტყვიით კვდება. ეს ტყვია იმ სამყაროდან ნასროლი ტყვიაა, რომელიც ადგილის დედის (!) ხალცავზე მახის დგების „უფლებას“ იძლევა. ქეთიონი უზნეო სამყაროს მსხვერპლია. ვიფოგია და მობოც ამ სამყაროდან ნასწავლ სომარ ტაქტიკასა და სიუჟეტულის წესს ავრცელებენ გულდამაყარში. ისინი ფაქტობრივად უცხო, „ექსპორტირებული“ უზნეობას განასხიერებენ — ღამურისებური პატივმოყვარეობითა და დათრგუნული თავისუფლებით ნაკებ უზნეობას. გულგრილი და დესპოტური ის ძალაა, რომელიც მართა ცუცქუწურის სიბეჩავის მგლებით სავსე ხალცავისაკენ მიერეკება. ხატის სალოცავი ადგილი (!) მგლების შექმული ადამიანის სისხლით ირწყვება. მართა ცუცქუწურის შემარწყუნებელი აღსასრული სოციალური ბოროტების წაღიდან მოდის. ეს ადამიანის დასაცავად შექმნილი და ადამიანისავე უზნეობით გაუქვლმართებული ადამიანი, რომელიც გულდამაყარში ცინიურ, მომწესხვ და ფატალურ ძალად ქცეულა.

ჩოხელის კონცეფციის თანახმად ამგვარი ბოროტების დათრგუნვის ორი განსხვავებული გზა იკვეთება: ერთი პასიურია და კოსმიური სამართლიანობის რწმენას ეყრდნობა. ამ რწმენის აღიარებით გულდამაყარი სოციალური და ზნეობრივი ბოროტების დათრგუნვა იარაღი წაღის არსებობასაც ცნობს. ჯარჯისა (რომელსავე „მონადირე“) და ასპანიან ბუთულას („მეშვიდე თაობა“) განაჩენი ამ რწმენის დადასტურებაა. ბოროტების დათრგუნვის მეორე გზა ინდივიდუალური პროტესტია, როცა ბოროტება არა ბედისწერის, არამედ ადამიანის ხელით იჩენება. ადამიანის თავისუფალი არჩევანი მორჩილების ნაცვლად, ბოროტების წყაროს მოსპობა არსებობის უმინო ტვირთის თრევის სამაგიეროდ — ამგვარია სოციალური ბოროტებისთან, უზნეო ყოფას-

თან ადამიანის დაპირისპირების არსი „შამუყას ქვეშე“. გუდამაყრის პასუხი სიზოფრენიურ შრომასა და მწერის მორჩილებასზე წიწას იმპულსური ამბობია. ღმერთი, რომელიც ადამიანს მუდმივად უაზრო ტანჯვითვის სწირავს, არ შეიძლება იყოს ღმერთი, იგი ფიქციაა, რომელიც უნდა ჭაანადგურო. ესაა გუდამაყრის ბუნებრივი ერთი რეაქცია ძალმომრეობის ნებისმიერი ფორმის მიმართ. იგი სამყაროს პარამონიის რწმენას ეყრდნობა და გ. ჩოხელისათვის ადამიანური ძლიერების, მისი დაუთრგუნველი სულიერი პოტენციის დადასტურებაა. გუდამაყრელი მას სულ ორი სიტყვით გამოხატავს: „ღმერთია სუვერენალი“. გუდამაყრელთა დარღების „მეორე ნაწილი“ ღმერთიც ისეთივე ფიქციაა, როგორც „ხატაქცეული კაცი“. მთის თავზე შემოკეპული, მთხოვნის სიარულით გაბერებული მწყემსი — სოციალური იერარქიის მაღალ საფეხურზე მქადომი ადამიანის გულგრილობით აბრუნებს უკან დარღებს, თავადვე მოუარეთო. იგი რწმენის იმგვარ გაუფასურებზე მიგვიბრუნებს, როცა ღმერთთან მიხედვით მისტიური მომენტი გამოიყრებოდა, გასვრილია და გარეგნობაა შეხლადული. ამ საბოლოო სცენით ჩოხელს გუდამაყრელთა აბსურდული ამბობის ვაზიჩენი გამოჰყავს, ამავე დროს იგი მათი გაუხამებული რწმენის პარადირებასაც ახდენს.

ორიოდე სიტყვა უნდა ითქვას გუდამაყრელთა რწმენის თაობაზე. ცნობილია, რომ წარმართობა გენეტიკურად ცალკეული ადამიანის ან ადამიანთა ჯგუფის მიერაა შემოუშავებული და ანგარიშს არ უწევს საერთო კულტურის მიღწევებს. იგი მოკლებულია ლოგიკური სისრულის გაგებას და მისწრაფებათა, ძიებათა დაუსრულებლობით ხასიათდება. მისთვის უცხოა დასრულებული, პიროვნული, ღვთაებაში განხორციელებული რელიგიური იდეალი და ადამიანის თავისუფალი პიროვნულ არჩევანზე დაშვარებული წინგობრიობის გაგება. გუდამაყრის სოციალურ და წინგობრივ ვითარებაში გუდამაყრელთა რწმენის არსებითი გენეტიკური ნაკლი განსაკუთრებული ძალმომრეობით წარმოჩენდება. იგი ადამიანის ხსნას არ იწყებს, რწმენა აღარ აკავშირებს ადამიანს ადამიანთან, არაღან მოკლებულია ეთიკურ „გამოხავას“. გუდამაყრელთა დიდიგები და დარღების ფაქტიურად საკუთარი ძალების ანაბრად დარჩენილი ადამიანის მოწოდგებია, ამბები — ტრაგიკული მარტოობის, ურთიერთგაუცხოების ამბავი სცენები. ადამიანს აღარაფერ იცავს, იხანი თავდაცვ აღარ იცავენ საკუთარ თავს, თავიანთ თანამომეებს და აბსოლუტურად დაკლილი არიან იმ ბუნებრივი სოციალურობისაგან, რომელიც გუდამაყრის სამყაროს ძირითადი საფუძველი იყო. დაეკვირდეთ: აქ ყველა ნამდვილი სიყვარული თავს იკლავს: ნინოც, ქეთინოც, ხალომეც. წინგობრივი უმარეობის ატ-

მოსტეროში სიყვარულს არსებობა არ უწერია, აქ მხოლოდ ცოდვის ყვავილი ხარობს.

გ. ჩოხელის კონცეფციის თანახმად, სიცოცხლე და სიკვდილი ერთი დიდი, დაუსრულებელი არსებობაა. სიყვარული სიკვდილსა და სიცოცხლეს შუა გადებული ზილია. იგი მარადიული ფარია სიკვდილის შიშის წინაშე. „ქაღლის სიყვარული დასაწყისია იმ დიდი სიყვარულისა, რომელსაც მარადიული სიცოცხლე ჰქვია... სიყვარულმა... მარადიულ სიცოცხლეს ოცნება არის“ — ეს გუდამაყრელის სიტყვებია. ამიტომ, რომ რომანის ფინალის ორმაგი ტრაგედიაღან რწმენის დაღუპვას სიყვარულის დაღუპვა უსწრებს. გუდამაყარი თავისი უწინგობით ანგრევს ამ ხილს. ხილის გამოღმა და დარჩენილი სამყარო უსახოო, განწირული და ურეგულია, რადგან რწმენასთან და სიყვარულთან ერთად გუდამაყარს ტოვებს სულიერება, სიკეთე, ადამიანურობა...

სანამ ჩოხელის სამყაროს ხსნის გზაზე საუბარს განვახლებდეთ, საგანგებოდ უნდა აღვნიშნოთ გ. ჩოხელის ჰუმანიზმის ერთი აუცილებელი, ბევრისმთქმელი და პრინციპული მნიშვნელობის თავისებურება. ეს თავისებურება გ. ჩოხელის ტრაგიკული და კომიკური ხედვის შინაგან ბუნებასაც გვიხსნის: გ. ჩოხელის სევდა არაა საკუთარი გასატეხლობის შეგრძნებლადან გამომდინარე, როცა მთხრობელი მჭერტელისა და შემფასებლის პოზიციას იკავებს. იგი არ გამოეყოფა, არ უცხოობს, ცივი გულით არ ატახებს თავის სამყაროს. ამ სამყაროზე ძვირფასი ჩოხელს არაფერი გააჩნია. გუდამაყარისა და ჩოხელის ურთიერთობა განუყოფელი, დაუწაწილებელი ერთიანობაა. სუბიექტისა და ობიექტის დაპირისპირება მოხსნილია. ამდენად, მისი იმედოცა და ხსნის გზაც აქვე უნდა დაიძვნოს.

ერთიანობასთან ერთად „ადამიანთა სევდაში“ მწერელისა და მისი სამყაროს ღრმს წინააღმდეგობის ანარეკლსაც ვხედავთ. ეს ერთიანობა უკვე აღარ ეყრდნობა საერთო წინგობრივ საყრდენს. შოხანი ქაღლის დატირება გულმოდგულად გოდება გუდამაყრის დაკარგულ სულზე. ეს გოდება ჩოხელის სამყაროს შინაგანი სმავ, უხილავი დაძაბული სმია. რომელიც სიკვდილის მსვლელობით წყდება. აქაა სევდა რწმენის და სიკეთის დაკარგვაზე, ღმერთის გაშქრალ, მივიწყებულ წილზე ადამიანის სულში. გოდერძი ჩოხელი ამ დაკარგულის პირისუფალია და დამარტვს სწორედ ვირისუფლის დაყენებითა და მარტვარ დღეშლით ეძიებს. იმ რწმენის გზიანარტებს, რომელიც გარტება და მტკიცება კი არ არის, არამედ მდღეშარი მოლოდინის მაგალითია. ამ რწმენის ძირები მის სამყაროში მარტია. ესაა „ადამიანთა სევდის“ უჩინარი მთავარი პერსონაჟი, „არსებაგარეული სიკეთე“, თავისი ღრმა ტრაგიკული არსით. ესაა საწყისი, რომლის არსებობის მარადიულობას უოველთვის და უო-

ველგან გარძნობს გ. ჩოხელი მსოფლშეგრძნება. იგი ვაჟს პრინციპს მისდევს და ჩვენში არსებული შეუცნობელობა ქალის დიდ მიმდღვს გვიჩვენებს: „მანად ზომ სულის ბუნება — მონა როდესა მიწისა, / — თავისი სამოღობელო აქვს, / — თავის გზა კარგად იცის“.

ჩოხელის სამყარო ამ სულიერ ძალას ეყრდნობა. იგი სალომეს, ქეთიანს, ბაღდის სუსტ მხრებზე დგას და მათი სიკვდილით იწმინდება. უცნაურია, მაგრამ თავის გზა კარგად იცის აზნახელი გორიას სულმაც, როცა მეგობრის მოღალატე კაცს მოულოდნელად ათქმევინებს, ჩემს ძვლებზე იების აუვაკებს ვინატრებდით. გორიას სული ისეთ ვიწროებში მოიკვდევს გზას, სადაც მის სიბრცეს გაჟღავნა არ ძალუძს. გორიას უჩვეულო, ბუნებრივი და ველური ესთეტიკა იმ ბილიკებსაც გვიჩვენებს, რომელსაც გუდამაყრის მსოფლშეგრძნება გადის მარადიული, საყოველთაო, შეუზღუდავი სიყვარულის დასაქმებად, სიყვარულის ძირისძირის მოსაკვლევად. გორიას ეთიკა არ ეურჩება „ძალთა წინასწარობის“ წარმართულ პრინციპს: „დედამიწა სიყვარულს უბირავს“, — ამბობს იგი. გ. ჩოხელი, როგორც ჩანს, ამ ბუნებრივ ძალას არაეთიკურად არ მიიჩნევს, თუმცა არც ქეთიანს და სალომეს წერობრივ სიყვარულს უტოლებს. გორიას წერობის ტიპობა მისი რწმენა იღებს: „ღმერთი არის კაცის სულისჩამდგმელი, მაგრამ კი კაციც ღმერთთან დგას“. მის მიერ საყოველთაო მოკვდომილ მარჯვენის გამომწერების შესტი დაშლასურბული სასჯელის გახსენების მოციქულ კი არ მიგვითითებს, არამედ უფრო მისი სიყვარულის წყნის შეუფერხებლობა, მის გულგრილობაზე ამგვარი სასჯელის მიმართ. მწერლის სიმშათის დამადასტურებელია გმირების ხატის საპირისპირო ჯგუფი: გორიასთან — იუშორით შედგები, მის მტოკქესთან — მკაცრი სიბნელით, რომელიც კაცის სასტიკ, დესპოტურ ბუნებას აშკარავებს.

იგივე „სულის ბუნება“ მართა ცუცქუნაურის სულში იმ წარმოდგენილ ერთიანობას ქმნის, რომელიც მას აიძულებს სამსხვერპლოდ განწირული დაღლილი ბოჩოლა თოვლიან აღმწირულ ხელში აუყვანოს ატაროს. ამგვარი საოცარი, ბუნებრივი და „ველური“ სიკეთე გვიჩვენებს იმ გზას, იმ ვიწროებს, ჩოხელის გმირები რომ გადიან ყოფიერების გზაზე. ამ გზაზე გორიას მწერლის იუმორი მიაცილებს, მართა ცუცქუნაურს — თანამგერძნობი და შეუფერხებელი თოვლი, რადგან მისი დადამიანურობის განაჩენი უკვე იქაა გამოტანილი, ბოჩოლას სიბით ყელს რომ გამოჰყრის. ამ აქტით იგი ღალატობს „ადამიანურებას“ და სხეულთა მოცილეობის არადადამიანური კანონის მსხვერპლად იქცევა. მწერალი ორივეგან „ბუნებასთან ანგლაციის“ წესს იცავს, რადგან ჩოხელის სამყაროში სიკეთე და ბოროტება, ძვლები და იები გვირდიგვირდ სწო-

რედ ამ ბუნების ძალით არსებობენ, ერთმანეთით ცოცხლობენ და ერთმანეთს ასაზრდოებენ. ისინი იმ დიდ, საყოველთაო წესრიგს განსაზღვრებენ, ბუნების ძალა რომ შექმნა. ამიტომ „ბოროტება უნდა აუყვებს თუ არაო“, გუდამაყრელი უყოყმანოდ მიუგებს: „მას როგორ, სიკეთეს უიმიხოდ ფახი აღარ ექნებოდა“.

„სიკვდილთან ღრეობის“ სცენა გ. ჩოხელის მსოფლშედეგელობრივი და წერობრივი პოეტიკის გასაღებია. რომანის ორმაგი უნიალი და ჩოხელის შემოქმედებითი ძალის გახსენებული, უთანაბრო პულსაცია აშკარად მიგვანიშნებს იმ სეროოზულ სათქმელზე, რომელიც ნელ-ნელა, ლაშქრობის ზუმრობანარევი ტონითა და სხედონი ამბების თხრობით მოგვყავდა მწერალმა. ჩოხელის მიერ გუდამაყრისათვის შეთავაზებული ხსნის გზა სიკვდილის შიშის დათრგუნვის გზაა.

გუდამაყრის სიკვდილი სწულს და საშინელი ძრწოლით ეგებება მას. ასეთი საზარელი, ჰანკური შიში კი იქაა, სადაც რწმენა ამოწურულია. სიკვდილის ასეთი ძლიერი გავლენის მიღმა გ. ჩოხელის სიტყვები — „იმიტომ ვკლავ, რომ მიყვარან“ — ტრაგიკული რწმენის ელფერს ატარებს და ამ აზრის ნამდვილი მნიშვნელობა, მისი ღუწიერის ახსნას ჩავვაგონებს. გავიხსენოთ შესავალი: „როცა მოთხრობებს სიკვდილით ვამთავრებ, სიკვდილი ისევე აღამაზებს მოთხრობების სიცოცხლეს, როგორც მზე და მთვარე აღამაზებენ წყვდიადს“. მოტიანილ ნაწყვეტში „წყვდიადს“ „სიცოცხლის“ პრედიკატის მნიშვნელობით იყენებს მწერალი. ამავე მნიშვნელობით მზე და მთვარე, მათი სინათლე სიკვდილთან ასოცირდება. ამგვარი მხატვრული დაკონკრეტების მნიშვნელობა „სიკვდილთან ღრეობაში“ ხდება საცნაური. იგი გუდამაყრისათვის სიკვდილის შიშის დათრგუნვის, რწმენის შეთავაზების საგანგებო ფორმა, რომელსაც ადამიანების დიდი სიბრაჟული და თანაგრძნობა კარანზობს მწერალს.

სიკვდილის მკვლელობა სიცოცხლის, ყოფიერების სიყვარულის დაუთრგუნელო ძალაზე მიგვითითებს. ამ სიყვარულის სახელით გუდამაყარი არსებობის მარადიულ წესს ეურჩება. იგი ღმერთის სასიკვდილოდ აღმართავს ხელს: „ცალ-ცალკე ღმერთებია სიცოცხლე და სიკვდილი“ — ამბობს გუდამაყრელი, ამიტომ სიკვდილის მკვლელობა უგუნურ, ბოროტ ძალთა მიერ ღვთიურის, აუცილებლის მოკვდინების ფაქტად აღიქმება. გავიხსენოთ სიკვდილის ადამიანური მისია და მისივე სიტყვები: „მე თვითონ ვკვდები თქვენში, თავად ვიტანჯები ბოროტის ჯაყრისას“ — რ. მოლიმარე ღმერთი, სიკვდილის წინ ღმირებს პატიებასავით რომ უბრუნებს ადამიანებს, სიკეთის დაპირებაა. გუდამაყრის რწმენა ღმირით კვდება, როცა ჩოხელი გუდამაყრელთა სახეებზეც ანთებს ამ ღმირის გა-

მოძახილს, ეს უკვე კათარზისია. ამ დიმილით იმ სიკეთის ძალის ემანაცია ხდება, რომელიც რწმენის გაგებაში შეურყევლადაა ჩადებული. „იმ წუთში ყველა იქ მყოფი დიდმა სინანულმა შეიპყრო. ტიროდნენ პატარა ბავშვები, ტიროდა ბერი. იმ შოხანმა დედაბერმა ზმით დაიტირა...“

ეს დაღონებული, ფატალური ძალით ხელფრებულად ზალბი, ეს ცოდვილი და მონანე ადამიანებია ჩოხელის სამყაროს გმირები. გუდამაყრელთა დარდები ამ სამყაროს წნეობიანობის ნიშანია, კოსმიური სიკეთის ძალის ემანაცია ადამიანთა ფსიქიკაში. იგი ჩოხელის სამყაროს სულიერებისა და ადამიანურობის საყრდენია. დარდი მონანიების ელემენტს შეიცავს და შეუცნობელ, მარადიულ წიაღთან აკავშირებს ადამიანს.

სიყვარულისა და რწმენის ტრაგედია გუდამაყრის სამყაროს უწნეობას არყევს. გ. ჩოხელის გამახვილებული შეგრძნება აფიქსირებს ამ რყევას. მწერალს მისი უმცირესი ჩქამი ესმის, მის პაწაწინა ფერისცვალებასაც ამჩნევს, რადგან უკიდურესად დაძაბული აქვს სმენა და მხედველობა. სიკვდილის დატირების, მიწას მიბარების ჩოხელისათვის უჩვეულოდ თბილი და თანამგრძნობი წესი, ის დიმილი, გუდამაყრელთა სახეზე რომ იწებება, ცრემლი, მათ ლოყებზე რომ მოგორავს — გუდამაყრის მოშავლისკენ გვახედებს და იმ მეორე მხარის განათებას გვაპირდება, რომელსაც ჩოხელის ტრაგიკული ხედვა ამჭერად ყურადღების მიღმა ტოვებს. რომანის დასასრულით სინათლე ეფიქნება იმ აზრების ნამდვილ მნიშვნელობასაც, რომელსაც რომანის დასაწყისში მოულოდნელად წარმოაჩენს ჩოხელის ეგზალტირებული ფიქრი: „ის, რასაც ადამიანი ხედავს და განიცდის, ყველაფერი მოგონილია და სიკვდილიც იმიტომაა საჭირო, რომ ამ მოჩვენებას მოუღოს ბოლო. თუმცა, რატო ვატყუებ, არაფერი არ არის მოჩვენებითი. ყველაფერი მართალია და სიცოცხ-

ლე ძალიან ლამაზია“. ადამიანის ყოფიერების აბსურდულობაზე ფიქრი ჩოხელის დაუსრულებელი, ტკივილიანი ფიქრის წამიერი შეყოვნებაა, წამიერი გადახვევა იმ სიცოცხლისუნარიანი რწმენიდან, რომელიც ბოლომდე, უშედავთოდ შეიგრძნობს ადამიანის სიცოცხლის ნამდვილ მნიშვნელობას: „წესი მაქვს ეგეთი, ისე არაფერზე ვწერ, თუ არ მიყვარს, ხოლო რაც მიყვარს, იმას სიკვდილის მომენტში წარმოვიდგენ ხოლმე და მერე ვნანობ, რომ მოკალი, ჰოდა, ეს სინანული მაძლევს სიცოცხლეზე ფიქრს“.

ჩოხელის რწმენა ადამიანის თანამშობისა და შეწყალების იმ წიაღიდან მოდის, საიდანაც ვაჟ-ფშაველას შემდეგი სტრიქონები იშვავს: „ღმერთმა გიშველოს სიკვდილო, სიცოცხლე შენობს შენითა, / და შენც, სიკვდილო, ფასი გძე/ სიცოცხლის ნაწყენობითა...“ ამ ლამაზ და კეთილ სიკვდილში, ადამიანები რომ უყვარს, ადამიანად ყოფნა რომ ენატრება — ადამიანობის დიდი ზიზღი და ერთგულება იმალება. ჩოხელის ნუგეშისცემა რთული ბუნებისაა, იგი გვანუგეშებს, რადგან ვერბადებით... ურწმენოდ, უკვალოდ ჩავლილი სიცოცხლე ენანება და საგანგებოდ უშინაურებს სიკვდილს მომზიხველი და კაცთმოყვარე ვაჟის სახით. იგი არ ცდილობს მკითხველის დაშვადებას, იგი ადამიანის მარტოობისა და სიბეჩავის დათრგუნვას ცდილობს.

სიკვდილის სიმწარე სიცოცხლის სიმძაფრეს გვაგრძნობინებს და ჩვენში ახალ ცოდნას აღვივებს. ეს ცოდნა შემწყალი, თანამგრძნობი ბუნებისაა. როცა ქვეყნენილიდან ამოსული მწერ ცოცხალთა ქვეყანას სითბოს და სინათლეს ფენს, როცა იგი კლავიშოსვლის იმედის წიაღიდან მოდის — იგი ნუგეშია და ადამიანის ზვიდრის შესამსუბუქებლად არის მოხმობილი. ამ სინათლით მკვდრებისა და ცოცხლების სამყარო ერთიანდება და დაუსრულებელი არსებობის რწმენას გვიწერავს.

ზოგადი პირობების გამო

თანამედროვეობის ერთ-ერთი უდიდესი მონაპოვარი ისიც გახლავთ, რომ ეროვნული კულტურა, ზელოვნება და მწერლობა მსოფლიოს კუთვნილება გახდა: გენიალური შოთა რუსთაველი, ნიკოლოზ ბარათაშვილი, ვახუშტაველა ისევე ეკუთვნის სხვა ხალხების გონსა და გულს, როგორც ქართველი ხალხისას. თანამედროვე ქართველი მწერლების საუკეთესო ნაწარმოებები ითარგმნება საბჭოთა კავშირის და მსოფლიოს ხალხთა მრავალ ენაზე. ქართული ხალხური თუ პროფესიული მუსიკა და ქორეოგრაფია მსოფლიოს მაყურებელს და მსმენელს ხიბლავს. რუსთაველის სახელობის თეატრის დასმა განაცვიფრა მსოფლიოს თეატრალური საზოგადოებაც და მაყურებელიც.

ფართო რეზონანსი პოვა ქართულმა კინემატოგრაფმა. მისი მიღწევები ჩვენშიც და საზღვარგარეთაც ერთხმად არის აღიარებული. ქართულ ფილმებს მრავალი მთავარი თუ სპეციალური ჯილდო აქვთ მოპოვებული საკავშირო და საერთაშორისო კინოფესტივალებზე; მინიჭებული აქვთ სახელმწიფო და უცხოური პრემიები. კინო არამარტო ყველაზე მასიური, არამედ ყველაზე ინტერნაციონალური ზელოვნებაა, თუმცა ამის გამო მისი ეროვნული თვითმყოფლობა არ იჩრდილება.

ქართული კინოს დღევანდელი მაღალი ავტორიტეტი თავისთავად არ მოსულა. მას ბევრი განმაპირობებელი გარემოება ჰქონდა ხელშემწყობად. უპირველესად, მისი მდიდარი ტრადიციებია ამისი განმსაზღვრელი პირობა, რის შექმნასაც შეიძლება მთელი თავისი ნიჭი, ცოდნა და ენერგია ისეთმა გამოჩენილმა რეჟისორებმა, როგორებიც იყვნენ ნ. შენგელაია, ი. პერეკტაინი, მ. ჭიაურელი, მ. კალატოშვილი და სხვები. მათმა მომღერელმა თაობებმა კიდევ უფრო ამრავლეს ქართული კინოს წარმატებები, კიდევ უფრო გაამრავალფეროვეს და გაამდიდრეს ქართული ფილმი შინაარსობრივად და მხატვრულად. დღეს ამ სახელოვან ტრადიციებს აგრძელებენ და ახალ სიმაღლეებს აუყრდნენ ისეთი საყოველთაოდ ცნობილი რეჟისორები, როგორებიც არიან რ. ჩხეიძე, თ. აბულაძე, ელდარ და გიორგი შენგელაიები, ო. იოსელიანი, ლ. დოლიბერიძე და სხვები.

სასიხარულოა, რომ ახალგაზრდა ქართველი კინემატოგრაფისტები უფროსი თაობის მხარ-

დამხარ შრომობენ და იღვწიან, ტოლს არ უდებენ მათ, სახელს მატებენ ჩვენს კინოხელოვნებას. ა. რეზიაშვილმა, ი. კვირიკაძემ, ლ. ელიაშვილმა თავიანთი პირველივე ფილმებით ფართოდ მოიხვედეს სახელი ჩვენშიც და საზღვარგარეთაც, საკავშირო და საერთაშორისო კინოფესტივალებზე გამარჯვებულები გამოვიდნენ. ამ თაობას სხვაც ბევრი ჰყავს ნიჭიერი, უკვე აღიარებული რეჟისორები.

საბჭოთა კავშირში არსებულ ოთხ უმაღლეს კინემატოგრაფიულ სასწავლებელს, რომლებიც მოსკოვში, ლენინგრადში და კიევშია, შეემატა მესხეთი — თბილისის შოთა რუსთაველის სახელობის თეატრალური ინსტიტუტის კინოსარეჟისორო ფაკულტეტი. ამ ფაკულტეტის კურსდამთავრებულები კინოსტუდია „ქართული ფილმის“ ახალგაზრდულ შემოქმედებით გაერთიანდა „დებიუტში“ სრულმეტრაჟიანი ფილმებზე მუშაობენ. ზოგიერთმა მათგანმა უკვე მოიპოვა პოპულარობა სწავლის პროცესში გადაღებული საკურსო თუ სადამსწრე მოკლემეტრაჟიანი ფილმებით. ისეთ რეჟისორებს, როგორებიც არიან თ. ბაბლუაი, მ. ხონელიძე, გ. მატარაძე, გ. ჩოხელი, გ. პეტრიაშვილი, მ. ჭორაქაძე კარგად იცნობს საბჭოთა კინემატოგრაფიული სამყარო, მაყურებელიც და დიდ იმედებსაც ამყარებს მათზე.

ეს ყველაფერი ცნობილია და მხოლოდ იმითმ გაიხსენეთ აქ კიდევ ერთხელ, რომ ამ ეროვნულ საუნჯეს მოვლა უნდა. მოვლამ ისიც იგულისხმება, რომ კინოკრიტიკამ ქვეროვნად და საფუძვლიანად უნდა შეისწავლოს და შეაფასოს იგი, ფართოდ უნდა გააშუქოს პერიოდული პრესის ფურცლებზე. ჩვენში კი ეს საქმე არ არის მოვლადებული. არა მარტო ახალგაზრდა კინემატოგრაფისტთა შემოქმედება, ხშირ შემთხვევაში უკვე ცნობილი რეჟისორების მნიშვნელოვანი, მაღალმხატვრული ფილმებიც კი სათანადო ყურადღების გარეშე რჩება. პრესა ძალზე გულგრილად ზვდება მათ, არ თვლის თავის მოვალეობად პირველმა თქვას სიტყვა. ხოლო როდესაც ქართულ ფილმს რომელიმე საერთაშორისო თუ საკავშირო კინოფესტივალზე წაიღებენ და იქიდან გამარჯვებული, აღიარებული მოპოვებული პრუნდება, როცა სხვაგან ქება-დიდებას ჯამისაზღვრებს, მაშინ ფიცხლად გამოცხადებენ ხოლმე

ჩვენშიც, ალბათერის დაიშორებენ მისთვის. მაგრამ ამას უკვე ნაკლები ფასი და მნიშვნელობა აქვს.

ქართული კინემატოგრაფს, ისევე როგორც ყველა ხელოვნებას, მისი განვითარებისათვის პერიოდით სჭირდება კეთილშესაზღვრე კრიტიკა, საჯარო შეფასება, ავტორის გარკვევა, პირუთვნელი მსჯელობა. ამას ნაკლებად აკეთებენ ჩვენი კინოკრიტიკა, პრესა, მიუხედავად ამისა რომ საუვედურები მათი მისამართით ამგვარი უნიციატივობის გამო არაერთხელ თქმულა.

ამის მაგალითად გამოდგება გაზეთ „ახალგაზრდა კომუნისტის“ და ჟურნალ „ცისკრის“ დამოკიდებულება ქართულ კინემატოგრაფიასადმი. მაგალითად „ახალგაზრდა კომუნისტის“ ფურცლებზე 1980 წელს სულ ზუთი კონკრეტულია გამოქვეყნდა. ამ მცირერიცხოვანი წერილებიდანაც ყველა როდია სასურველი დონის პრობლემური წერილები, საფუძვლიანი მიმოხილვები, პოლემიკა ხომ ისეთი იშვიათი ხილია, რასაც გაზეთის ამ წლის ნომერებში ტყუილად დავუწყებთ ძებნას.

ვიდრე კონკრეტული მასალის, ანუ გაზეთის ფურცლებზე დაბეჭდილი წერილების ანალიზს და შეფასებას შევუდგებოდე, ორიოდე საიტყვით მინდა ვთქვა იმ მნიშვნელობაზე, რომელიც პრესას ენიჭება დღეს ხელოვნების საკითხების გაშუქებასა და, უმთავრესად კი, ახალი ნაწარმოებების რეცენზირებისას.

ქართული მხატვრული კრიტიკა, კერძოდ კი კინოკრიტიკა ერთგვარად ჩამორჩება საერთო-საბჭოთაო დონეს. ჩვენ გვყავს ქარტიკონომიკდნებები, რომელთა სახელმძი და შრომები ცნობილია კავშირის მასშტაბით. მაგრამ ისინი რატომღაც უფრო გულმოდგინებით ქართული კინოს ისტორიის საკითხებზე მუშაობენ. თანამედროვე ხელოვნების კრიტიკისათვის, დღევანდელი შემოქმედებითი პროცესებისათვის ნაკლებ იცლიან. ამის გამო, ახალი ნაწარმოებების შეფასება ზოგჯერ ნაკლებ კვალიფიციურ პირებს მიენდობათ ზოლმე და ამიტომაც ზდება, რომ ჩვენში კრიტიკული წერილები ცოტაც იხებდება და მათ შორის ცუდიც არაიშვიათად გამოერება.

რუსული პრესის ფურცლებზე ახალი ფილმები, მხატვრულიც და დოკუმენტურიც, სტუდიურიც და ტელეც, დროულად პოულობს გამოძახილს სპეციალურ პერიოდულ ორგანოებშიც და მასობრივშიც. ამისდა მიუხედავად, იქაც უმეაყოფილონი არიან ნაკლებმოპირატულილობის, ზერელობის და სხვა ნაკლის გამო. გამოჩენილი რუსი დრამატურგი ვ. როზოვი ამერიკის შეერთებულ შტატებში მოგზაურობის შემდეგ ფავის წერილში, სადაც შთაბეჭდილებებს უზიარებდა მეოთხედს, იქაურის კრიტიკის ოპერატიულობის შესახებ საგულგნოლს ამბავს ყვება. თურმე, როგორც წესი, როცა პრემიერა შედგება, მთელი დასი პირველივე

სპექტაკლის დაშთავრების შემდეგ მიდის და. მის ბარში და მოუთმენლად, მდელვარებით ელოდება ადგილობრივი (დღედაქალაქი იქნება ეს თუ დიდი ამ მცირე ქალაქი) ტახამებოდან ცნობებს. დამის ორი საათისათვის მათ უკვე ხელთა აქვთ იმ რეცენზიების ანაბეჭდები, რომლებიც მეორე დილით გაზეთებშია გამოქვეყნებული. ასე რომ, პრემიერის შემდეგ სულ რამდენიმე საათში იციან, რა შეფასება მიეცა სპექტაკლს საგაზეთო მიმოხილვების მიერ, წარმატება ელთ თუ წარუმატებლობა. მართლაც განსაცვიფრებელი ოპერატიულობაა. და ასეა არა მარტო თეატრალური პრემიერის შემდეგ, არამედ კონცერტის ჩვენების, გამოფენის გახსნის და ყველა სხვა შემთხვევაში, როცა საქმე რელიგნიზას ებება, ყოვლად შეუძლებელია, რომ ამგვარმა ფაქტმა უმაღ, მეორე დღესვე არ პოვოს გამოძახილი პრესაში. ჩვენ ამგვარი ოპერატიულობისაგან ჭერ ძალზე შორსა ვართ. არადა, ეს არც იხე რთული საქმეა, როგორც ერთი შეხედვით ჩანს (ტექნიკური მხარეები უფრო იოლი მოსაგვარებელია. გაზეთის მაქეტში ადგილის შენახვა დიდ სიძნელეს არ წარმოადგენს. მთავარი ისაა, იმ ადგილს ვინ და რითი შეავსებს).

აი აქ კი ერთი პრინციპული საკითხი ის. მის. უკვე კარგა ხანია კრიტიკა სახეობებად დაიყო. „ვოპროსი ლიტერატურის“ ფურცლებზე ამერიკელი მწერალი დ. ჩივერი კრიტიკაზე საუბარს იმით იწყებს, რომ საპიროდ მიიჩნევის ტერმინებში შეთანხმებას. შემდეგ განგარობს: ჩემს ქვეყანაში არსებობს მევეთი განსხვავება ლიტერატურულ კრიტიკასა და იმას შორის, რასაც ლიტერატურულ ჟურნალისტკას უწოდებენო. პირველები წერენ ფუნდამენტალურ შრომებს, მეორენი ლიტერატურის ყოველდღიურობას ადევნებენო თვალს. ამ უკანასკნელთ შეუდარებლად ბევრი მეოთხელები ჰყავს. დაახლოებით ამასვე წერს ფრანგი მწერალი და კრიტიკოსი პ. გამარა. საფრანგეთშიც რამდენიმე ტიპის კრიტიკაა: ყოველდღიური და ყოველკვირეული გაზეთების, სხვაა ჟურნალების და სულ სხვაა კიდევ ცალკეული სპეციალური გამოცემებისო.

კაცმა რომ თქვას, ამაში ჩვენთვის არაფერია ახალი, ჩვენთანაც იგივე მდგომარეობაა და იგივე დაუოფენია. განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ პასუხისმგებლობა და ოპერატიულობა არ არის დაკანონებული. აქ არ არის ლამაზაკი კრიტიკის მოქალაქეობრიობა, იდეურ და ესთეტიკურ პრინციპებზე, არა მხოლოდ პროფესიულ ჩვევებზე, პრაქტიკაზეა ლამაზაკი და იქნებ სხვათა გამოცდილება ამ თვალსაზრისით სასარგებლოც იყოს, ასე მაგალითად, უცხოეთში ყველა ცოტა თუ ბევრად მსხვილ გაზეთს ჰყავს თავისი მიმოხილვები კინოსი, მწერლობის, თეატრის და სხვა. ჩვენცა გვყავს მაღალნიჭიერი, პროფესიონალი

საგარეო და საშინაო მიმომხილველები. კარგი იქნება, მათ გვერდით თუ იქნებიან კინოს, მწერლობის, თეატრის... მიმომხილველებიც. რომელთა მოვალეობაც იქნება უოველი ახალი ეროვნული ფილმის, სპექტაკლის თუ სხვა მხატვრული ფაქტის პირველი და დაუყოვნებლივ შეფასება გაზეთის ფურცლებზე ან უფრო ადრე რეკლამის მიწიით მასალების მომზადება. ეს არ გამოირიცხავს დროადადრო სხვა ხასიათის წერილების, უფრო მნიშვნელოვანის, ვრცელის, პრობლემურის გამოქვეყნებას. სამაგიეროდ გამოირიცხავს უფურაადლებობას, მაგალითად ისეთს, როგორიც „ახალგაზრდა კომუნისტის“ 1980 წლის ნომრების შესწავლის დროს თავლში გვეცა. კერძოდ, მარტიდან მოყოლებული ივლისის ბოლომდე, ანუ მთელი ხუთი თვის განმავლობაში მის ფურცლებზე კინო სხეულები არ იყო, არავითარი საინფორმაციო მასალაც კი არ დაბეჭდილა, არამცთუ რეცენზია ან წერილი.

ამ შესავლის შემდეგ მივუბრუნდეთ ჩვენს კონკრეტულ თემას: 1980 წლის „ახალგაზრდა კომუნისტის“ და კინორეცენზია, საერთოდ კინოს საკითხები.

ერთი წლის მანძილზე გაზეთის ფურცლებზე კინოს შესახებ სულ 9 მასალაა დაბეჭდილი: ხუთი კინორეცენზია და ოთხი კინოსადმი მიძღვნილი წერილი.

ამათგან სამის ავტორი ავთანდილ გველისიანია. სხვებმა მხოლოდ თითო წერილი გამოაქვეყნეს. ამიტომ განსაკუთრებით საინტერესოა სწორედ ავთანდილ გველისიანის წერილები, რომელიც ყველაზე „შინაურ“ ავტორად გამოიყოფა „ახალგაზრდა კომუნისტში“.

29 იანვრის ნომერში დაბეჭდილია ავთანდილ გველისიანის წერილი „მხედველი თვალთ სჭერდეს“. მას ქვესათაურად აქვს „კინო-გმირი და დრო, ურთიერთობათა იდეები, თანამედროვე გმირი ეკრანზე“. რედაქციამ ეს წერილი დაბეჭდა რუბრიკით — „თემა დისკუსიისათვის“. აქვე უნდა ვთქვათ, რომ გაზეთის ფურცლებზე ამ თემაზე (და არც სხვაზე) არავითარი დისკუსია არ შემდგარა, წერილს არავინ გამოსმაურებია. წერილს ერთგვს რედაქციის მინაწერი: „ჩვენი გაზეთის ფურცლებზე სავსებით შესაძლებელია საინტერესო, შინაარსიანი დისკუსიის გაშლა სტატის ავტორის მიერ შემოთავაზებულ თემაზე“.

როგორც ვთქვით, დისკუსია არ შედგა. ეს ბუნებრივიცაა, ასეთი უხეხური, ბუნდოვანი, გაუმართავი წერილი სადისკუსიოდ ვერავითარ შემთხვევაში ვერ გამოადგებოდა.

სტატია ასე იწყება:

„ქართულში კინოხელოვნებაში ალალი და უყვადრებელი გვა გალია. აწ და მარადის არანაყლები კეთილსამიერო უამი სიანს — კარგი საქმისა მკვიდრისა. ჩვენი ეროვნული კინოს

წილებდერი ძმობის, ერთგულების ნიშნად იყო და არი, — მისი თანდაყოლილი თანაარის, „მისივე არსებასა შინა უღარესი ძალი“. მისი რაობის სარწყავი ოდითგან იყო და არი: ვმოქმედებ, ვმადლობ, ვმტკუველებ, ვმსახურობ, ვმოჩილობ, ვმგალობ“.

ამ მაღალფარდოვანი გაუგებრობის შემდეგ, ასე უხვად რომ შემოგვტრქვევა პირველი ფრაზებით, წერილის წაითხვა აღარც მოგინდება კაცს.

ახლა არსებითს რაც შეეხება. საკითხი, რომლის ირგვლივაც იწვევენ მკითხველებს სახალხოოდ ავტორიცა და რედაქციაც, აქტუალურია, საინტერესოა თეორიულადაც და პრაქტიკულადაც. მაგრამ ვრცელი სტატიის ორ მესამედზე მეტს არაფერი კავშირი აქვს წამოჭრილ პრობლემასთან, იქაც, სადაც ავტორი გმირზე მსჯელობს, მისი მოსაზრებები და დაკვირვებები ან ზოგადი და ბანალურია, ან წინააღმდეგობრივი და მცდარი. მას კარგად არ ესმის ქართული კინოგმირის ევოლუცია უკანასკნელი ათი-თხუთმეტი წლის მანძილზე (ეს პრობლემატიკა ჩარჩო თავად მისია). რა ტენდენციებიც ახასიათებდა კინოს დიდებით გმირის ცხოვრებას და წარმოსახვას ეკრანზე მისიან წლებში, როცა საბჭოთა მწერლობა და ხელოვნება გატაცებული იყო ეგრეთიზმებით, „უბრალო გმირებით“, რამ გამოიწვია ეს გატაცება, რატომ შემოტრიალდა 70-იანი წლების კინო მოქალაქეობრივად აქტიური, მებრძოლი, მოქმედი გმირისაქენ, სხვა კარდინალური საკითხები, რომელთა გარშემო ახლა საბჭოთა პრესის ფურცლებზე საინტერესო დისკუსიებია გაშლილი და საფუძვლიან მსოზრებებშიცაა გამოთქმული, ავტორის ყურადღების გარეშე რჩება, ან მკრთალად არის მინიშნებული და უპასუხოდ დატოვებული.

ავთანდილ გველისიანის საყვედურები ქართული ფილმების მისამართით მტკილად ან გაუგებრადაა გამოთქმული, ან მცდარია და წინააღმდეგობრივი. ავტორი წერს: „ქართული კინო პოლიტიკურ ასპექტში მთელი ხმით ჭერაც არ ამოქმედებულა. ჭერაც უმოქმედოა. უფრო სწორად, — იყო უმოქმედო“. რა გაიგოს მკითხველმა, რომელი მოსაზრებაა სწორი, რომ „მთელი ხმით არ ამოქმედებულა“, „ქერაც უმოქმედოა“ თუ „უმოქმედო იყო“, განა ამათი შეთავსება ერთმანეთთან შესაძლებელია? ყველაფერ ამასთან შეუთავსებელია ის განცხადება, რომელსაც ავტორი ცოტა ქვემოთ გვთავაზობს, რომ „კინოხელოვნებაში აქტიურად დაშკვიდრდა პოლიტიკური და სოციალური თემა“. რომელი ერთი ვარწმუნოთ?!

ახლა ვნახოთ როგორ და რას წერს ავთანდილ გველისიანი კინო-რეცენზიაში „სიყვითლე და სიშარღვე“ (7 თებერვლის ნომერი). რომელიც ჭაბუა ამირეჯიბის რომანის „დოთა თუ-

თაშხიას" მიხედვით გიგა ლორთქიფანიძის და გიგო გაბესკირიას მიერ გადაღებულ ამავე სახელწოდების მრავალსერიან ფილმს ეძღვნება.

რეცენზია ასე იწყება:

„საკავშირო კინემატოგრაფიულ რუსაზე კინოსტუდია „ქართული ფილმი“ დღეს მსხვილი ასოებით, მასშტაბურად არის წარმოდგენილი. ამდენად, ქართული კინო ცნობილი, აღიარებული კინემატოგრაფიული რეგიონია.

თანამედროვე კინო სოციალური რეალობის ასახვისაკენ ისწრაფვის ფილმის სტილის მონატაურ-რიტმული სქემის ფორმების, კადრშეხამების, ფილმის სინტაქსის, პლასტიკის, საინტერესო დამატატორების გამოყენებით“.

ეს თითქოს პროფესიული ტერმინებით დატვირთული, სინამდვილეში კი აზრობრივად და სტილისტურად გაუმართავი ფრაზები, გამოუცდელი მკითხველის გასაკვირვებლად არის ნათქვამი.

„რეცენზია „დათა თუთაშხიასზე“ უკეთეს შთაბეჭდილებას ტოვებს, ვიდრე სადისკუსიო წერტილი კინოს გმირზე. მაგრამ თავისთავად ისიც დაბალი დონისაა. უცხო ტერმინების ხმარება, რასაც მკითხველი სპეციალურ ლექსიკონებშიც ვერ მიაგნებს, ავტორს რატომღაც კარგ ტონად მიაჩნია. მისი სტილი, რისი მაღალითმაცაც ზემოთ მოვიტანეთ, აქაც დაუცულია. მხოლოდ აქ უფრო კარბობს აზრის პრაქტიკული სიმშველტი. ერთი ნიმუში ამისა: „კინოფერსიის დათა თუთაშხია და მუშნი ზარანდია ორი ნახევრები არიან სისხლით და ზორცო. ერთი მათგანი — მუშნი, ნაქლები ნახევარია, რადგან საკუთარი დერბი არ გააჩნია, რომლის ირგვლივაც უნდა „ტრიალებდეს“.

ახლა ვნახოთ რას გვთავაზობს რეცენზიის ავტორი: დათას „ოცნება უყვარს, მოქმედებს კიდევ საამისოდ, მაგრამ რწმუნდება, ყველა ოცნება თუ რეალობად იქცა, მაღრ არავითარი ოცნება აღარ დარჩება“. მსგავსი მცდარი გააზრება კინოსახისა იშვიათად შეგვხვდება. რა გამოდის, თურმე საერთოდაც და დათასთვისაც უბედურება იქნება ოცნებები თუ ახლა.

ახლა ვნახოთ ავთანდილ გველიანიანს შესაძენ მასალა კინოზე, რომელიც „ახალგაზრდა კომუნისტის“ მ სექტემბრის ნომერშია დაბეჭდილი. მას ეწოდება „დებიუტი არა მხოლოდ დებიუტისათვის“. აქ ავთანდილ გველიანიანს მხოლოდ შეკითხვების ავტორია, რომლებზეც მას პასუხს სცემენ კინოსტუდია „ქართული ფილმის“ ახალგაზრდა კინორეჟისორთა ექსპერიმენტული შემოქმედებითი გაერთიანება „დებიუტის“ სამხატვრო ხელმძღვანელი რეჟო ენაძე, მთავარი რედაქტორი ანზორ ჭულელი და რედაქტორი ბადრი ჭოხონელიძე. პასუხებზე არაფერს ვიტყვით, მოკლე და აზრიანია, შეკითხვები კი...

„ჩვენი სიცოცხლე ჩვენსავე საქმედგომად... მონაგარიზი ჯრძელდება, აღამიანი მუხიდან... ცხლობს ნახევარ მილიონ საათს, მისგან დარგული ხე — ხუთას და მეტ წელიწადს... მომდევნო თაობები უკლიან და პატრონობენ, ომიტომ“. კინოდაზრებს 'თუ გადავხედავთ, ზოგიერთი მხატვრული ფილმი, მას „მომხმარებლის ობიექტურული პოზიციით თუ მივუდგებით, — „საქონლია“, ამიტომაც, როგორც იტყვიან, ყველა „საქონელს“ თავივადისი „მედიველი“ ჰყავს.

„ახალგაზრდა კომუნისტის“ ფურცლებზე გასულ წელს ერთი-ორი კარგი, მოსაწონი რეცენზიაც გამოქვეყნდა. ეს ითქმის ნარკიზა მგელაძის რეცენზიაზე „ლირსეული ხარკი კინოხელოვნებისადმი“ (22 თებერვლის ნომერი), რომელიც ღია ელიავას ფილმს „სინემა“ მიეძღვნა. რეცენზიის ავტორი კვალიფიკატორად განხილავს ამ ფილმს, აღნიშნავს მის ღირებებს, იხსენებს ღია ელიავას დებიუტს კინოხელოვნებაში, ამას გარდა, გულისტკივლით აღნიშნავს იმ ფაქტს რაზეც ჩვენ ზემოთ მივუთითეთ, რომ ხშირად ქართულ ფილმს ჭაროვნად მხოლოდ მას შემდეგ ვაფასებთ, რაც უცხოეთში მოიხვეჭს სახელს. „სინემაზე“ ხომ ასე დამართა. ვენეციის კინოფესტივალზე წარმატების მოპოვების შემდეგ მიაქციეს მას ჩვენში საპირო უურადლება. დაბოლოს ავტორი გვთავაზობს უცხოელი კინომწოდველების გამოწვევებზე ამ ფილმის შესახებ.

ასევე კარგია, პროფესიულია, საინტერესოა ბოლო გაცნობის „აღიარება“ (20 ნოემბრის ნომერი), რომელიც ვრცელი ინტერვიუ-რეცენზიაა ლანა ლოლბერძის ფილმზე „რამდენიმე ინტერვიუ პირად საკითხებზე“. ეს რეცენზიაც მას შემდეგ გამოქვეყნდა, რაც ამ ფილმმა სან-რემოს საერთაშორისო კინოფესტივალის და საკავშირო კინოფესტივალის მთავარი ჭილდოები მიიღო და საბჭოთა კავშირის სახელმწიფო პრემიაც დაიმსახურა. რეცენზიის ავტორი ვრცლად მოგვითხრობს ფილმის წარმატებაზე, მის ღირსებებზე, იმ მაღალ მოქალაქეობრივ პათოსზე, რაც მას გააჩნია, იმ პრობლემებზე, რომლებსაც იგი წამოკრის. ამას გარდა, გადმოვცემს ფილმის რეჟისორის ლანა ლოლბერძის ნაბეჭობსაც, თუ როგორ იქმნებოდა ეს ფილმი, როგორ მუშაობდა ფილმის გადაღებაზე შემოქმედებითი კოლექტივი. ყველაფერი ეს უაღრესად საინტერესოა.

დაბოლოს. უნდა აღნიშნოს მაღალი პროფესიული დონე, საქმის აშკარად კარვად ცოდნა და სიყვარული პაატა ნაცვლიშვილისა, ვისაც ეკუთვნის რეცენზია „ორმაგი ექსპერიმენტი“ (22 ივლისი) გ. ლევანოვ-თუმანიშვი-

რამაზ გვარდშითელი

ზოგიერთი კინომკითხველის გამო

ლის სატელევიზო დოკუმენტურ ფილმზე „ექსპერიმენტი“. შეიძლება ითქვას: ეს არის ამომწურავი რეცენზია ფილმზე, რომელშიც ვეცნობით ფილმის ავტორებს, გვექმნება საერთო შთაბეჭდილება სურათზე, ზუსტად და კარგად არის დანახული, გაანალიზებულიც ფილმის ღირსებები და ნაკლოვანებებიც. რეცენზიის ავტორი მოკლედ გვაცნობს რეჟისორის წინა ნამუშევარსაც, გვიჩვენებს, თუ როგორ მოვიდა იგი ამ ახალ ფილმამდე, გვიხსნის, რაში მდგომარეობს ფილმის ექსპერიმენტული ხასიათი. შეუმცადრად არის დანახული ის რეჟისორული მიგნებები, რომლითაც ფასობს ფილმი და რომლის მიხედვარაც, ჩაწვდომაც აუცილებელია მაყურებლისათვის.

განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს, რომ პაატა ნაცვლიშვილის რეცენზია ახალგაზრდა შემოქმედის ფილმს ეხება. ასეთი დანიშნულების რეცენზიები და წერილები „ახალგაზრდა კომუნისტში“ ძალზე მცირეა, მაშინ როცა იგი ხწორედ ახალგაზრდული გაზეთია.

1980 წლის სექტემბერში თბილისში, კინოს სახლში ჩატარდა სტუდენტ-კინემატოგრაფისტთა მეორე რესპუბლიკური კინოფესტივალი

„ამირანი — 80“. ამ მნიშვნელოვან მოვლენას ახალგაზრდა კინოს მოღვაწეთა ცხოვრებაში მცირე ადგილი დაეთმო გაზეთის ფურცლებზე. მიუხედავად იმისა, რომ ფესტივალმა არაერთი ნიჭიერი კინემატოგრაფისტი გამოავლინა. საქართველოს კინემატოგრაფისტთა კავშირის მდივან გ. დვალისფილთან და კინორეჟისორ ჯ. ფირსოვასთან მოკლე საუბრის მეტი (30 სექტემბრის ნომერი) ამაზე არაფერი დაბეჭდილა. უნდა მოწყობილიყო ფართო განხილვა ფილმებისა, საფუძვლიანი რეცენზირება განსაკუთრებით საინტერესო ნამუშევრებისა. არ შეიძლება გაზეთის უურადღეობის გარეშე რჩებოდეს ნიჭიერი ახალგაზრდა რეჟისორების ფილმები.

ნებისმიერი გაზეთი და კერძოდ „ახალგაზრდა კომუნისტი“ უფრო მეტ ადგილსა და უურადღეობას უნდა უთმობდეს ახალგაზრდა კინემატოგრაფისტთა შემოქმედებას, საერთოდ კინოს პრობლემებსა და საკითხებს. ეს ჩვენი პერიოდული პრესის პირდაპირი მოვალეობაა და მან ისე უნდა გაართვას ამას თავი, როგორც ეს საბჭოთა ჟურნალისტიკის დღევანდელ მაღალ დონეს შეეფერება.

ანტონ კათალიკოსი

მრავალმხრივი და ფართო იყო ანტონ პირველი კათალიკოსის მოღვაწეობა. იგი ერეკლე მეორესთან ერთად თავგამოდებით იბრძოდა საქართველოს გაერთიანებისათვის. ერეკლესა და ანტონს შემუშავებული პქონდათ ფართო სამოღვაწეო პროგრამა, რომელშიც მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა საქართველოს რუსეთთან დაახლოების, საქართველოს ეროვნული დამოუკიდებლობის, ძველი კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა-განვითარების, საქართველოს ევროპეიზაციის, მისი სამხედრო შესაძლებლობის გაძლიერებასა და სხვა საკითგებს.

საქართველოში განათლებისა და ფილოსოფიური აზროვნების მუარ მეცნიერულ ნიადაგზე დაყენების საქმეში ერეკლესთან ერთად დიდი ღვაწლი მიუძღვის ანტონ კათალიკოსს. მათ მოაწესრიგეს და მტკიცე ადმინისტრაციის გზაზე დააყენეს ეროვნული კულტურის საქმე. გამარჯვლადი ლიტერატურული მუშაობის ყურები. განვითარდა წიგნის ბეჭდვის ხელობა, ჩამოყალიბდა წიგნსაცავები. ამ მხრივ აღსანიშნავია მცხეთისა და ანტონ კათალიკოსის წიგნსაცავები, სადაც დაახლოებით 7.000 წიგნი იყო თავმოყრილი.

ერეკლეს დროს ორჯერ განახლდა ქართული სტამბა: 1750-51 წწ. და 1762-68 წწ. თუმცა წიგნების ბეჭდვა-გამოცემა აღრიცხვით წარმოებდა. კარგად იყო დაყენებული წიგნების გაფორმების საქმე. წარმოებდა საეკლესიო წიგნების „გასწორება“, „შესწორება“, „ლრამატიკის კანონთა ზედა გამართვა“. წიგნები იბეჭდებოდა „ბრძანებითა მეფისა და კურთხევითა კათალიკოსისა“. საგამომცემლო საქმეს, ძირითადად, სათავეში ედგა ანტონი. ის ამარაგებდა ეკლესიასა და სასწავლებლებს წიგნებით, თვითონაც წერდა და აბეჭდებდა საკუთარ მონოგრაფიებსა და სახელმძღვანელოებს.

საქართველოში კულტურისა და განათლების გავრცელებასა და აღორძინებას ხელი შეუწყო სასულიერო სემინარიებისა და სასწავლებლების ჩამოყალიბებამ, რასაც ანტონი და ერეკლე უდევს სათავეში. ამ მხრივ განსაკუთრებით აღსანიშნავია თბილისისა და თელავის სასულიერო სემინარიების ჩამოყალიბება, თუ თბილისის სემინარიაში მხოლოდ თავდა-აზნაურების შვილებს იღებდნენ, თელავში დაშვებული იყო დაბალი წოდების წარმომადგენელთა შვილების მიღებაც. ამას ხელს უწყობდა ანტონი, რომლის აზრით, სიბრძნე „არის თანად მიყენ-მიერთობა

მალღატაკა და მდაბალთა და წვიმა — მართალთა ზედა და ცოდვილთა“.

სემინარიების რექტორები და მასწავლებლები იყვნენ ანტონის მოწაფეები: ფილიპე უაითა-მანაშვილი, დავით აღიქის-მესხიშვილი და გაიოზ რექტორი.

სემინარიებში სწავლება მომდინარეობდა ანტონის მიერ შექმნილი სახელმძღვანელოებით, რომელთაგან ზოგი ორიგინალური, ანტონისეული იყო, ზოგიც თარგმნილი. ანტონმა შექმნა სახელმძღვანელოები ლოგიაში, გრამატიკაში რიტორიკაში, ფილოსოფიაში, ღვთისმეტყველებაში, ფიზიკაში და სხვ.

ანტონის ბიოგრაფია დაუწერიათ პლ. იოსელიანს, რ. ერისთავს, სამთავროსა და გორის მიტროპოლიტს — ტიმოთეს.

ანტონ კათალიკოსი ვახტანგ მე-მის ძმის, საქართველოს მეფის იესეს და თეიმურაზ მე-მის დის, ერეკლე პირველის ქალის ელისაბედის ოჯახში დაიბადა 1720 წელს. ერისკაცობაში მისი სახელი უოფილა თეიმურაზი. დაწყებითი განათლება დავით გარეჯის მონასტერში მიიღო, სადაც მან შეისწავლა სპარსული და თათრული ენები. 1729 წელს, როცა მოსალოდნელი იყო ლეკთა თავდასხმა, ანტონი ოსეთში გადაიყვანეს. ანტონის საეკლესიო კარიერა ნაწილობრივ პირადმა ტრაგედიამ განსაზღვრა. მისი დანიშნული, გიორგი ამილახვრის ასული ნადირ-შაჰმა წაიყვანა. სასოწარკვეთილებაში ჩავარდნილმა ანტონმა ჯერ რუსეთს მოინდომა წასვლა, მაგრამ როცა ამაზე ნებართვა ვერ მიიღო, უკან დაბრუნდა და გელათის მონასტერში აღიკვეცა ბერად. 1740 წელს იგი გელათის მონასტრის წინამძღვრის, შემდეგ ქუთაისის მიტროპოლიტი, 1744 წლიდან კი საქართველოს კათალიკოსი, ცნობილი ანტონ პირველის სახელით.

ანტონმა თავისი საეკლესიო საქმიანობა მჭიდროდ დაუკავშირა საერო და საგანმანათლებლო მოღვაწეობას. მან დასავლეთ ევროპასა და რუსეთში აიღო ორიენტაცია. დაიხმლოვა კახელი წიკოლა, ფრანცისკა და ბონავენტურა პადუელი, რომელნიც მეფე თეიმურაზისაგან გამოვლენი, ახალციხეში ცხოვრობდნენ, სანამ 1750 წელს ერეკლეს დამ — ანამ არ იშუამდგომლა თბილისში მათი დაბრუნების შესახებ. ანტონის ურთიერთობა კათოლიკე მისიონერებთან ექვს სადებად კათოლიკური სარწმუნოებისაკენ მის მისწრაფებაზე და ორთოდოქსალუ-

რი სარწმუნოებაზე, გადახარჯე, ანტონის წინააღმდეგ იარაღიანი ნიარაშენი მთავარი-პისკოპოსი და კარის მოძღვარი ზაქარია გაბაშვილი. სამღვდლოების კონსერვატიულმა ნაწილმა ზაქარია გაბაშვილის მეთაურობით მოიწვია საეკლესიო კრება, რომელშიც ანტონი კათალიკოსობიდან გადააყენა და დაპატიმრა; 18 თვის პატიმრობის შემდეგ გამოუტანეს „განჩინება მის დამოხად, განდევნად და წირვისაგან დაყენებად“, 1766 წ. აპრილში ანტონის ნება დართეს გაეწაფა წირვა გორში და შემდეგ რუსეთის გამგზავრებულიყო.

რუსეთში ჩასულმა ანტონმა ვრცელი ახსნა-განმარტებით ბარათი წარუდგინა დედოფალ ელისაბედს და შემდეგ უწმინდეს სინოდს. იმპერატორმა ელისაბედ პეტრეს ასულმა 1767 წელს ანტონს მიუხედავად არქიეპისკოპოსობა და ვლადიმერის ეპარქია, რომელსაც იგი 1768 წლამდე განაგებდა.

რუსეთში ანტონმა დაჰყო შვიდი წელი, ეს დრო გამოიყენა რუსული და ლათინური ენების შესასწავლად. აქვე გადმოაქართულა მნიშვნელოვანი ფილოსოფიური თხზულებანი; გაეცნო რუსულმა სკოლების სისტემას, ეკლესიასა და დიდი გამოცდილებაც მიიღო. ყოველივე ეს მან გამოიყენა საქართველოში განათლებისა და სასკოლო საქმის რეორგანიზაციისათვის.

თიბოლჩან მეფის გარდაცვალების შემდეგ, 1768 წელს, მეფე ერეკლე II-მ ანტონი კვლავ საქართველოში დააბრუნა და კათალიკოსობა უბოძა. თბილისში ანტონმა მკვიდრი საფუძვლი ჩაუყარა კულტურისა და განათლების ევროპეიზაციას და ეს ხდებოდა რუსეთის მეშვეობით. ამ გაძლიერებულ საგანმანათლებლო მუშაობას სათავეში ჩაუდგა ანტონი.

ანტონ კათალიკოსი გარდაიცვალა 1788 წელს.

ანტონს დაუწერია მრავალი საეკლესიო და ფილოსოფიური ხასიათის თხზულება, რომელთა შორის აღსანიშნავია „პროლოგია ოთხთა თთუთა“, „კლდეაქსი ღეჭხად“, „ღრამატკა სხვითა საკუთარითა სისტემითა შედგენილი“, „სომხურიდან გარდმოღებული“, „განმარტება არისტოტელია კატელორათა“, „ფიზიკა ვოლფოისისა“, „მოკლე ისტორია საქართველოსა“, „ფილოსოფია ბუშეისტრისა, რუსულიდგამთარგმნილი“, „სიბეკალი“, „კენიტოს კურციოისის ისტორია ღეჭხანდრედ დიდისა მკეთელონელისა“, „კლდე სარწმუნოებისა“, „დასდებულნი საგალობელნი პატრიად მრავალთა ქართველთა ეკლესიისა წმინდათა“ და სხვ.

მათ შორის „მზამეტყველება“ ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ხასიათის თხზულებაა, მიმართული მწვალებელთა წინააღმდეგ მართლმადიდებლობის განსამტკიცებლად. „სიბეკალი“ უმეტესად ფილოსოფიური ხასიათის ტრაქტატია, რომელშიც პარალელურად განხილულია ფსი-

ქოლოგიისა და ლოგიკის საკითხები. „კატეხიზისი სიმეტრენ“ წარმოადგენს მოსწავლეთათვის დაწერილ სახელმძღვანელოს ფილოსოფიაში. იგი შეიცავს არისტოტელეს კატეგორიების და-ლაგებას და თვით ანტონის კომენტარებსა და მოსაზრებებს.

დიდი ღვაწლი მიუძღვის ანტონს ქართული ენის გრამატიკის შექმნაში.

ანტონმა დიდად მუშაურობდა ხელი ქართული მჭერმეტყველების განვითარებას. სამუშაოდ, ანტონის ზეპირი სიტყვებიდან ჩვენამდე მოხლად ორი ძველია მოღწეული, მაგრამ ეს ძველებიც საკმაოდ ნათელ წარმოდგენას იძლევა ანტონის ზეპირი მეტყველების ოსტატობასა და ხელოვნებაზე.

ანტონმა დიდი მუშაობა ჩაატარა საეკლესიო კალენდრების დამუშავებისათვის. იგი, ერთი მხრივ, ამუშავებდა ტრადიციულ რედაქციებს, მეორე მხრივ კი, განახლებდა მათ.

ანტონი ამავე დროს მუშაობდა ქართული ენათმეცნიერების პრობლემაზე. მან შესწავლა შეხებოდა და გადაწერვითა ენათმეცნიერების მრავალი ისეთი პრობლემა, რომელთაც დღემდე არ დაუყარავთ მნიშვნელობა.

ანტონს მრავალი მოწინააღმდეგე და მოქიშპე ჰყოლია. მათი ღვეწით შევიწროებული ანტონი აღშფოთებით წერდა: „იხი საზღვარდებულემა არს კაცთა ვითომე სამღვდელთა, თავდელთა და ყოვლად უმეცართა ჩვეუნ შორის. რამეთუ ვისაცა ღგი მეცნიერების მიმართად გამოარჩენენ თუ რასმე, ქარსა ბორბალსა აღადგენენ მას ზედა და საცხსა ცხოვრებისასა განუტეხენ და მისცემენ ღელუთა წარტაცებად უფსრულთაშიო“. ამ შურისა და მტრობის შედეგი იყო მისი გაკათოლიკება და შემდეგ რუსეთს გადასახლება. (თუმცა მან შესწავლა, რომ ესეც სამშობლოს საკითხდღედ გამოიყენებინა). საქაგიორედ ანტონს მუარველობდა და ყოველმხრივ დახმარებას უწყვედა მეფე ერეკლე, რის შესახებაც თვით ანტონი წერდა: „უსხეულოთა და სხეულიერთა ავაჯათაგან განვიგმირე, თუ სადამე ირაკლის სხეულიერთა ავაჯათაგან განგმირულსა ზედა არა დაეხმამცა ზეთი და ღვინო“. ერეკლეს დახმარებით აილაგა ზაქ. განაშენილის დაჯგუფება, ახევ მარკოზაშვილის დარბაზის წევრებიც თიბოლჩან II-ის სიკვდილის შემდეგ ანტონი რუსეთიდან ხომ სწორედ ერეკლემ დააბრუნა.

ანტონის შესახებ დიდხანს იყო გავრცელებული აზრი, თითქმის მას დაეწვას „ვეფხისტყაოსნის“ ვახტანგისეული გამოცემა და საერთოდ, ეწარმოებინა ამ თხზულების ღვეწა-განქიება, მაგრამ ეს არასწორი თვალსაზრისი საბოლოოდაა უკუგდებული. ამჟამად სულ უფრო და უფრო მყარად იკიდებს ფეხს საწინააღმდეგო მოსაზრება, რომ ანტონი, პირიქით, აღტაცებული იყო შოთას გენიით, თვითაც ზნორად ბაძვდა მას და

იყენებდა მისი თხზულებიდან ადგილებს თავისი სახელმძღვანელოებისა თუ მონოგრაფიებში, რომ „ვეფხისტყაოსანის“ დევნა ზორციელდებოდა სამღვდელთა იმავი რეაქციული ჯგუფის თაოსნობით, რომელმაც ანტონის ბრალი დასდო კათოლიკობაში და საქართველოდან განდევნა.

ახვევ ფეხმოკიდებული იყო შეხედულებას, რომ ანტონმა და მისმა სკოლამ შემოიტანა ძველი, დროშოვული ქართული ენა, რითაც დააბრკოლა მისი წინსვლა-განვითარება. კერძოდ, ამ თვალსაზრისს უკერძოდ მხარს ქართული ენის ისეთი დიდმკვლევარი, როგორცაა აკად. არნ. ჩიქობავა, პრფ. ივ. ჭავჭავაძე და სხვ. მკვლევარი ნიკ. კანდელაკი, რომელიც საერთოდ მაღალ შეფასებას აძლევდა ანტონის მოღვაწეობას, მის ღვაწლს მკვერამეტყველების განვითარების საქმეში, ამავე დროს ხაზს უსვამდა მისი ენის ხელოვნურობასა და სიმძიმეს.

ამჟამად ეს თვალსაზრისიც უკუგდებულია და თვით მისი ენის სიმძიმე ახსნილია ანტონის გარკვეული პატრიოტული და ეროვნული მიზნებით.

ზოგჯერ ანტონს ბრალს ხდებდნენ გამოყენებული მასალების უზუსტობასა და არასანდოობაში (აქადემიკოსები შ. ნუცუბიძე და ს. უაზუხიშვილი), მაგრამ უკანასკნელ ხანებში კვლევამ სრულიად საწინააღმდეგო მიმართულება მიიღო. ცნობილი გახდა, რომ ანტონი უდიდესი პასუხისმგებლობით ეკიდებოდა წყაროებს და რომ ანტონისათვის ცნობების არაზუსტად დამოწმებით მიწერა ნიშნავდა მისი პირველხარისხოვანი ძეგლების გაუფასურებასა და დამცირებას.

ანტონის უზარმაზარ მეგობრებად მრავალი დამახასიათებელი ჰყავდა, როგორც მის სიცოცხლეში, ისე მისი სიკვდილის შემდეგაც.

ანტონის მოწაფეს, იოანე ოხეს ძეს, ანტონის ჭარბად ცვალებას დღეს დაუწერია ეპიტაფია, რომელშიც იგი ანტონის სიკვდილს უდიდეს ეროვნულ დანაკარგად თვლის:

შენნი მძივნნი, საქართველოსა ერნი,
უწმიდესო, მამათაო მამო,
ვერ მიმთხუეულნი გულის სათქმელისანი,
ჰსწუნან და ჰსკმუნენ, იგლოვენ და გოდებენ,
რომელთა პირად მე ვეკმენ მგლოვარეთო.

იოანე ოხეს ძე განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაქცევს ანტონის დამსახურებას ერის განათლების საქმეში:

ხოლო შენ მზეო, სიტყვიერო და ჩუნო,
განმადლებო პირუელ ზნელს მსხდომარეთა.
რომელნი ესხედით ზნელსა უმეცრებისას,
ერთ-გზისვე ჰქმენ შენ მოკცევა ეტლათ.

რომელნი მზეებრ ათორად აღგრიცხუენ.
ეპიტაფიაში ხაზგასმულია ანტონის როგორც პედაგოგის უდიდესი ღვაწლი:

შენცა მსგავსადვე შენნი წინადადებთა
შთასხენ გულებსა შენთა მოწაფეთა.
და ჰქმენ პატივად მისებრვე მოწაფეთა,
რომლითა იგი განმდიდრ-განათლებულნი,
განძოშილნი იშუებენ და გმადლობენ.

იოანე ოხეს-ძე აღნიშნავს ანტონის უდიდეს განსწავლულობას. მისი ხატუვით, ანტონმა კარგად იცოდა ფილოსოფია, მათემატიკა, გეომეტრია და ღვთისმეტყველება. იგი ანტონს დიდ დამსახურებად უთვლის ეკლესიის მოწინააღმდეგეთა განადგურებას:

მკვერ-მეტყუეობა ესე გაქუნდა უფროსლა
ყბა ცოფიერთა, მწულებელთ კბილთ
შთამუსრვად.

გამოჩენილი ქართველი მოაზროვნე და მოღვაწე სოლ. დოდაშვილი მის მიერ დაარსებულ ეურანაში „სალიტერატურონი ნაწილნი ტფილისის უწყებათანი“ აქვეყნებს ანტონის რამდენიმე იამბიკოს. იგივე ჟურნალში დიდად უწყევდა ანტონის ანტონის და მისი სკოლის წარმომადგენელთა თვალსაზრისს ამა თუ იმ მოაზროვნის, თუნდაც პეტრიწის მემკვიდრეობის, შეფასებაში. დოდაშვილის მიერ გამოქვეყნებული იამბიკოები ანტონის პოეტური ნაწარმოებები პირველი პუბლიკაცია იყო.

დიდი ილია წინასწარმეტყველებდა, რომ დროთა ვითარებაში ანტონის ღვაწლს სათანადოდ დააფასებდნენ: „ნურცინ ნუ გაიფიქრებს, რომ არ მესმოედ დიდი მნიშვნელობა ანტონ კათალიკოსისა. ანტონი დიდ აღავს დაიპყრს ჩვენს ლიტერატურაში, როგორც წარმომადგენელი იმ დროის საქართველოს განათლებისა“.

მკვლევარი ხახანაშვილი აფასებდა ანტონს, როგორც ორატორსა და დიპლომატს ფილოსოფოსსა და საზოგადო მოღვაწეს, მრავალ ფილოსოფიულ და საღვთისმეტყველო თხზულებათა ავტორს, საქართველოს საზოგადოებრივი ცხოვრების ბურჯს, მაგრამ დევნილს. იგი მოითხოვდა ანტონისადმი მერ ყურადღებასა და დაფასებას.

აკადემიკოსი კ. კეკელიძე წერდა: „საზოგადოდ უნდა ითქვას, რომ მეტყვამეტე საუკუნის მეორე ნახევრის საეკლესიო მწერლობას უნდა ეწოდოს ანტონ კათალიკოსის ეპოქა, ისე დიდა მისი ღვაწლი და დამსახურება ამ მწერლობის ისტორიაში“.

ჩვენ გვხვრის მკითხველის ყურადღება შევაჩეროთ ანტონის პოეტურ შემოქმედებაზე, კერძოდ, მის საეკლესიო კალენდარზე, რომელიც ნაკლებ არის ცნობილი, დღემდე არ გამოქვეყნებულა და რომლის სახელწოდებაც „პროლოდი“ ანუ „წიგნი ათ ორ თვისა“. აღნიშნული ნაშრომი წარმოადგენს ისტორიაში იშვიათ მგავლობას, რომელიც იქმნებოდა საუკუნეებით ერთმანეთისგან და შორებული დიდი საეკლესიო მოღვაწეების — პეტრიწის, არსენ ბულშაისის-ძისა და ანტონის

მიერ. ამთგან პეტრიწი მე-11-12 სს. მოღვაწეა, არსენი მე-13-ისა და ანტონი მე-18 საუკუნისა. მიუხედავად დიდი ქრონოლოგიური მანძილისა, თხზულებაში არ შეიმჩნევა სტილისა და ენის სხვაობა, იმდენად ერთგულნი არიან არსენი და ანტონი პეტრიწის მიერ დანერგული ტრადიციისა.

ამ სამი პოეტის ერთობლივ ნაშრომში ანტონის ეკუთვნის ივნის-აგვისტოს თვეების წმინდანების კალენდარი.

ანტონი ენობრივად ძალიან ახლო დგას პეტრიწთან, ესაა პოეტური ენა, მდიდარი შედარებით, ეპითეტებით, მეტაფორებით. ლექსაც პეტრიწისეულია — იამბიკო, ურითმო, ანტონისეულ კალენდარში ხშირად შეხვედებით რითმსაც. მარცვალთა რაოდენობას კი ანტონი მტკიცედ იცავს. სტროფები უველგან 12 მარცვლოვანი იამბიკოთა დაწერილი.

მაგალითად, ივნისის 24-ში ანტონს მოხსენიებული ჰყავს მოწამე იოანე. მას ანტონი უძღვნის კარგად გარითმულ შემდეგ სტროფს: ანგელოსებით ხარებითა შობილი, ღმერთ-მამაკაცის შობით წინა-სწრობილი, შობილთ აღრობით იოანე მკობილი, უღაბნოსის ცხოვრებითა თმობილი, ვინ გაჰსსნა მამა უტყუებითა პყრობილი.

ივნისი 25 რიცხვში მოხსენიებულია წამებულის ფებრიანია. სტროფი ურითმოა, მაგრამ უადრესად სუსიკაღური, რის გამოც ურითმოა არ შეიგრძნობა. წამების სურათიც სავსებით სრულად არის მოხაზული და უადრესად შთაბეჭდავია. თუმცა ანტონი როგორც პეტრიწი და არსენი, სურათის აღწერაში უადრესად ლაქონური და სიტყვაძუნწია:

მართლ-ცნობებისა სადაფი ფებრონია,
ქალწულებისა მარგარიტთა შემცუელი,
ცეცხლით და გუემით და ხუეტით ქრისტეს ზიარ,

სიბრძნის-მეტქულისა ენისა დაუუთითა,
კბილით ფხურით, ძუძუთა და ხელთა და ფერხთ დაჭრით
შესაბამ სძლობის აღუალს ზენა სასძლოსა.

ანტონი ზოგჯერ ორ სტროფშიც კი არ იცავს ერთგვაროვან რითმას. იგი პეტრიწის მსგავსად

ჰქმნის პრინციპებისათვის თავგანწირულად, თა დიდ გაღერებს. წმინდანებს უმსხვრევენ კბილებს, წავენ, კვეთენ სხეულის ნაწილებს. ჯვარს აცვამენ, მაგრამ ისინი საოცარი გამძლეობით იტანენ უოველგვარ ტანჯვას.

10 ივლისს მოხსენიებულ სტროფში ერთნაირი რითმით, უადრესად ემოციური და შთაბეჭდავი სტრიქონებით არის გადმოცემული ორმოცდახუთი ნიკოპოლელი წმინდანის, აგრეთვე ვიანოს და აპოლონის წამების შემაძრწუნებელი სურათები:

ნიკოპოლელთა სისხლი უფასო ძღუენი,
ოთხ ათეულთ ხუთთ ენება ყოვლად ურცხუენი,

ცეცხლით მძლე, მძლავრთა უძლეველ ურკენი,
ენიც განაცისკრა კერპთა ღამე უთენი,
ვიანოსს ენება ტანჯუად უჩნდა უწყენი.
სილოვანესდალ იქმნა ლიქნა უქმენი,
გვირგვინთ მიმღენი არა მშთენ კიდედ უსმენი,
აპოლონ ჭუარვილ არა სისხლთა უღენი,
ბევრთა მამათა დაწუა საჭმე უზენი.

ანტონის გმირები სიხარულით ტოვებენ ამ ქვეყანას იმ იმედით, რომ მიდიან უფრო სრულყოფილ, ღვთაებრივ, მარადიულ სამყაროში, ამიტომ წამებასაც არად მიიჩნევენ:

იოსტს ჭუარით ბროლისათ ქრისტედ მისრულს

გუემა მარღვითა, რკინის ჩაფეუტი ცეცხლი,
შანთნივე მებრნი, ზელნიცა მებრვე რკინათ
სატრფიალოსად აზიარებენ ენებათ.
ონისიმეცა ხარებითა შობილი
მშობელთ ახედუებს ღირსებითთა მადლით,
სოფლის მძლე აღუალს დაგრომადალ
სამეფოდ (14 ივლისი).

ანტონის ენა უადრესად მდიდარია და მრავალფეროვანი ლექსიკური თვალსაზრისით. იგი ხელს უწყობს თანამედროვეთა მეტყველების გამდიდრებას, მისი ენა მიესადაგება იმ ამბებს რომელთაც აღწერს.

აღნიშნული თხზულებით ანტონმა საქართველოში გააცოცხლა პეტრიწის პოეტური ტრადიციები. ხელი შეუწყო მწევრმეტყველების, სალიტერატურო ენისა და პოეზიის განვითარებას.

მიხეილ სვანიძე

კონსტანტინოპოლის დაპყრობა

(პარტულ უპაროვანის მიხედვით)

1453 წ. 29 მაისს ოსმალეთმა დაიპყრეს ბიზანტიის დედაქალაქი კონსტანტინოპოლი და ამით საბოლოოდ მჭისპის ბიზანტიის სახელმწიფო. ამ ფაქტს უადრესად დიდი ისტორიული მნიშვნელობა ჰქონდა. ბიზანტიის დაცემის შედეგად წინა აზიაში მუსლიმური საბოლოოდ გაბატონდა და კიდევ უფრო გაძლიერდა მეზობელი ქვეყნების დაპყრობის საფრთხე.

შუა საუკუნეების უძველესი კულტურული სახელმწიფოს განადგურებამ უდიდესი შთაბეჭდილება მოახდინა თანამედროვეებზე და ასახვა მხოლოდ მრავალი ქვეყნის წერილობით წყაროებში.

ბიზანტიასთან საქართველოს მედიორო პოლიტიკური, ეკონომიური და კულტურული ურთიერთობა ჰქონდა. ამიერიდან საქართველოს ერთმხრივმუნე დასავლეთ ევროპასთან დასაკავშირებლად გზა დემხო და დიდი კულტურული ტრადიციების მქონე სახელმწიფოს ნაცვლად გაუმეზობლდა უადრესად აგრესიული, განვითარების დაბალ დონეზე მყოფი მამულადიური სახელმწიფო, რომელიც მის მოსპობით ეშუქებოდა. „ამიტომ, — შენიშნავს ივანე ჯავახიშვილი, — სწორედ განსაცვიფრებელია რომ ქართულ საისტორიო წყაროებში კონსტანტინოპოლის აღების შესახებ ასე მცირე და მხოლოდ მშრალი მატანიისებური ცნობები მოიპოვება“.

აღსანიშნავია, აგრეთვე, ისიც, რომ ქართულ ჟრონიკებში, კინკლოსების ქსტორიულ მინაწერებში, ანუ მცირე ჟრონიკებსა და ნარატულ (თხრობით) წყაროებში ოსმალეთის მიერ კონსტანტინოპოლის დაპყრობა შეცდომით 1444 წლით არის დათარიღებული.

მუსლიმთის მიერ კონსტანტინოპოლის დაპყრობის თარიღის ასეთი შეუსაბამობის გამო ივანე ჯავახიშვილი წერს: „გახაოცარია, მაგრამ იმდროინდელ ქართულ კინკლოსებს თუ დავაკვირდებით, ისეთი შთაბეჭდილებას ახდენს, თითქმის შინაური ბრძოლითა და ერთმანეთის სოციალურებით გართულნი, ისინი ვერც კი ამჩნევენ, როგორ შეიქმნა მათ მახლობლად ახალი, დიდი და ძლიერი ოსმალეთის სახელმ-

წიფო, რომელმაც შეუჩერებელი ძლევამოსილებით დედამიწის ზურგიდან აღგავა ოდესლაც ბრწყინვალე მბრძანებელი ბიზანტია.“

რა იყო ამის მიზეზი, რით უნდა ავხსნათ ეს ანაქრასტიზმი? საუკუნეთა მანძილზე ეს ამოუხსნელი იყო.

ცნობილია, რომ XIV-XVII საუკუნეებში უცხოელი დამპყრობლების შემოსევებისა და უამთა სიავის გამო ქართული წყაროების დიდი ნაწილი განადგურდა, ხოლო XVIII საუკუნეში შედგენილ ნარატულ წყაროებში, რომლებშიაც წინარე ხანა აღწერილი, რიგ შემთხვევაში თარიღები შეცდომითაა მითითებული. ეს აიხსნება იმით, რომ ვახტანგ VI-ის „წაფულულ კაცთა კომისიასა“ და ვახუშტი ბატონიშვილს თავიანთი „ისტორიების“ წინარე ხანის შედგენისას გამოყენებული აქვთ ქართული ჟრონიკები, კინკლოსების ისტორიული მინაწერები, ანუ მცირე ჟრონიკები, რომლებშიაც ხშირად შეცდომებია დაშვებული. ამის გამო გამოჩენილი მკვლევარი მარი ბროსე წერდა: მეტად არეულია და რთული საქმეა ქართული ჟრონოლოგიის შესწავლა, რადგანაც არაა დაცული თანმიმდევრობა და სიზუსტე ფაქტების დათარიღებაში. ცნობილი ფრანგი მეცნიერი არმენისტე სენ-მარტენი შენიშნავდა: „მთელ XV საუკუნემდე ქართულ ჟრონოლოგიაში ჩვენ ვხედავთ უხეშ შეცდომებს 10 წლის ფარგლებში დაახლოებით მეტს ან ნაკლებს, რომლის მიზეზის ახსნა ჩვენ არ ძალგვაძის“. ქართული ჟრონიკების ამ შეცდომების გამო ქ. ოდიშელი მსჯელობს: „კონსტანტინოპოლის შესახებ ცნობის მაგალითზე ეს შეცდომა XV ს-შიც გრძელდება. ამავე დროს შეცდომის კანონზომიერების თუ კი მას ასეთი კანონზომიერება აქვს, დადგენა ძალიან ძნელია, ვინაიდან თუ კონსტანტინოპოლის დაცემის თარიღი მცდარად არის მითითებული, ჭვარახნათაგან მისი დაპყრობა 1204 წელს ზუსტად არის მინიშნებული იმავე ხელნაწერში.“

ამრიგად, მეცნიერების აზრით ქართულ ჟრონიკებში ხშირად ფაქტების დათარიღებაში დაშვებულია შეცდომები, რომელთა ახსნა ან

და სრუტეების ბლოკირება და არ შეიცა სა-
შუალებმა ჰესმალეთისათვის, რათა ლაშქარი
მცირე აზიიდან გადაეყვანა ევროპაში. წარმა-
ტების შემთხვევაში მოკავშირეთა ფლოტი უნ-
და შესულიყო შავ ზღვაში და ციხე-სიმაგრეები
დაეკავებინა. ჭვაროსნათა ძირითადი ლაშქარი
ხმელეთით უნდა შეჭრილიყო ბალკანეთში და
გათავისუფლებინა ბალკანეთის ქვეყნები ოს-
მალთა ბატონობისაგან.

1444 წ. 25 გემისაგან შემდგარი ჭვაროსნა-
თა ფლოტი კონსტანტინოპოლს მოადგა. 1444
წ. სექტემბრის დამდეგს უნგრეთის 20000 ლაშქარ-
ი, რომელშიც მონაწილეობას იღებენ აგრეთვე,
ჩეხები, პოლონელები, გერმანელები, ბოსნიელები,
ვალახები, ბულგარელები და სხვა. იანოშ
მუნიადის (ვალახეთის ვოევოდა) საბრძოლო
ბულგარეთში შეიჭრა და ქ. ვარნასაგან გაემარ-
თა. ლაშქართან ერთად იმყოფებოდა უნგრე-
თის მეფე ვლადისლავი და ფერერა-ფლორენ-
ციის უნიის აქტიური წევრი და ანტიოსმალურ
კოალიციის თავდადებული მომხრე რომის
პაპის წარმომადგენელი კარდინალი იულიან
ცუზარინი. ჭვაროსნები ვარნადან აპირებდნენ
ზღვით კონსტანტინოპოლში ჩასვლას და იქი-
დან ოსმალეთისათვის დარტყმას. სწორედ ამ
დროს სკანდერ ბეგის მეთაურობით ალბანეთ-
ში დაიწყო დიდი აჯანყება ოსმალთა ბატონ-
ობის წინააღმდეგ.

მართალია, ანტიოსმალური გეგმა კარგად
იყო შედგენილი, მაგრამ მის მონაწილეთა შო-
რის არ არსებობდა ერთიანობა და ყოველი
მონაწილე თავის საკუთარ ინტერესებს სხვაზე
მძლავრ აყენებდა. ამ დროს განსაკუთრებით
მწვავე ქიშპოლა იყო ვენეციელებსა და გენუე-
ლებს შორის. კ. მუქსი ამის გამო წერდა:
«Чем сильнее враждовал Мурад с вене-
цианцами, тем ревностнее генуэзцы ста-
новились на его сторону».

ოსმალეთმა მოხერხებულად გამოიყენა ევ-
როპის სახელმწიფოებს შორის არსებული წი-
ნაღმდეგობა.

ოსმალეთის მდგომარეობა მეტად კრიტი-
კული იყო. შექმნილი ვითარებაში უავსუსტოე-
ლის დევნაში ოსოვითი მიმართა მურად II
კვლავ ხელში აიღო ძალაუფლება და ჩასდგო-
მლდა სათავეში ლაშქარს. მურად II დათანხმ-
და. იგი სასწრაფოდ დაბრუნდა დედაქალაქში
და ენერგიული ზომები მიიღო. მურად II
ბოხფორის ევროპულ სანაპიროზე გადაიტანა
ზარბაზნები და ანადოლუ მისარის (აზიური
სანაპირო) პირდაპირ, ბუფსფურის ყველაზე
ვიწრო გასასვლელში ზარბაზნები განაღდა.
ზარბაზნების ჭვარდინა ცეცხლით ოსმალეთმა
ჭვაროსნათა რამდენიმე გემი ჩასძირეს და არ
მისცეს მათ ბოხფორის ბლოკირების სა-
შუალება. მურად II, გენუელების ფლოტის
დახმარებით ბოხფორის სრუტით მცირე აზი-
იდან ბალკანეთში 40000 ლაშქარი გადაიყვანა.

გენუელებმა ამ სამხაზურისათვის 40000 დუკატი
ტი მიიღეს.

1444 წ. ნოემბერს ვარნასთან დიდი ბრძო-
ლა გაიმართა. ჭვაროსნები დამარცხდნენ. ბრძო-
ლაში დაიღუპა უნგრეთის მეფე ვლადისლავი.
ფაქტიურად ეს იყო უკანასკნელი დიდი ბრძო-
ლა ჰესმალთა გარემოცვისაგან კონსტანტინო-
პოლის გათავისუფლებისათვის. ვარნასთან მოპო-
ვებულმა გამარჯვებამ განამტკიცა ოსმალეთის
სამხედრო ძლიერება და განაპირობა ბიზანტიის
სახელმწიფოს საბოლოოდ დაცემა. ვარნას ბრძო-
ლაში დიდი გამოძახილი ჰყოლია იმდროინდელ ევ-
როპაში და როგორც ირკვევა მის ფარგლებს
გარეთაც.

როგორც ჩანს, ამ ბრძოლის შესახებ ხმები
საქართველოშიაც გავრცელდა. ამ დროს გე-
ნუელებს შავი ზღვის საქართველოს სანაპირო-
ზე სოხუმში, ბათუმსა და გონიოში თავიანთი
სავაჭრო ფაქტორები ჰქონდათ. შესაძლებელია,
გენუელებმა ეს ამბავი შეცდომით, ოსმალეთის
მიერ კონსტანტინოპოლის დაპყრობად მიიჩნიეს
ან განკებ გააზვიადეს (გენუელები ხშირ ვაჭო-
თა მოკავშირეებად გამოდიოდნენ). ასეთ დისო-
რუბაში არ არის გამორიცხული, რომ ოსმალთა
მრავალრიცხოვანი ლაშქრის გადაყვანა ბოს-
ფორზე კონსტანტინოპოლის მახლობლად ბი-
ზანტიის დედაქალაქის დაპყრობად ჩათვალეს,
ხოლო უნგრეთის მეფის სიკვდილი ბრძოლის
ველეზე — ბიზანტიის იმპერატორის დაღუპვად.
ქართველებს ამ ამბის შესახებ ინფორმაცია,
უპირველესად ყმვლისა, გენუელებისაგან უნ-
და ჰქონდათ მიღებული. ამასთან დაკავშირე-
ბით საფიქრალია, რომ კონსტანტინოპოლის
დაპყრობის შესახებ ცნობა „ქრონიკებში“
თავდაპირველად უნდა შეიტანათ დასავლეთ
და სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში. ჩვენი
დაკვირვებით, ასეთი სამი ქრონიკაა. აქედან
ორი შედგენილია სამცხე-საათაბაგოში. ერთი-
სამეგრელოში.

ამგვარად ჩვენი დავიკრებით, 1444 წელს
ოსმალეთის გამარჯვება ჭვაროსნებზე ზოგი-
ერთმა ქართული ქრონიკის შემდგენელმა
შეცდომით ჰესმალეთის მიერ კონსტანტინო-
პოლის აღებად ჩათვალა.

ქართულ ქრონიკებში კონსტანტინოპოლის
აღებასთან დაკავშირებით კიდევ ერთი მცდარი
თარიღია მითითებული. იკორთის ეპიგრაფიკაში
ჩაწერილია: ქა რმე (1457 წ.) კონსტანტინო-
პოლი ხვანთქარმა დაიჭირა. იგივე თარიღია ჩხე-
იძის ქრონიკაში.

საუკრადოდგია, რომ კონსტანტინოპოლის აღ-
ებასთან დაკავშირებით იკორთის ეპიგრაფიკაში
ორი თარიღია მითითებული 1444 წ. და 1457 წ.
ამის გამო თ. ჟორდანიას შეინიშნავდა, რომ მეორე
თარიღი (1457 წ.) უნდა იგულისხმებოდეს
ტრაპიზონის აღება ოსმალთაგან, რასაც ჩვენ
კერა დავეთანხმებით.

ტრაპიზონი ოსმალეთმა 1461 წ. დაიპყრეს და

არც სხვა ქართულ ქრონიკაში არაა მითითებული მისი აღების თარიღი.

იკორთის უამგულანში შეტანილი პირველი თარიღი (1444 წ.), როგორც შემოთ გავარკვეით, გულისხმობს არა ოსმალთა მიერ კონსტანტინოპოლის დაპყრობას, არამედ ქვაროსანთა დამარცხებას ვარნასთან ბრძოლაში, ხოლო მეორე თარიღი — 1457 წელი უნდა აღნიშნავდეს ოსმალთა მიერ კონსტანტინოპოლის დაპყრობას: ვფიქრობთ, მეორე შემთხვევაში საქმე გვაქვს ქრონიკების ტრადიციულ შეცდომასთან, რომლის ციკლი 3-4 წელი იყო.

ამგვარად, ქართული წყაროების უმრავლესობაში კონსტანტინოპოლის აღების თარიღი შეცდომითაა შეტანილი, მაგრამ ეს სრულადაც არ ნიშნავს იმას, რომ ქართველებმა დროზე ვერ შეიტყუვეს ზს თავზარდამცემი ამბავი.

საქართველოს ძველთაგანვე მჭიდრო პოლიტიკური და კულტურული ურთიერთობა ჰქონდა ბიზანტიასთან. 1451 წ. კონსტანტინოპოლის დაცემის წინ საქართველოში ჩამოვიდა ბიზანტიის იმპერატორის კონსტანტინეს წარმომადგენელი ფრანძეხი, რომელსაც დავალებული ჰქონდა მოეძებნა იმპერატორისათვის საცოლვე. ფრანძეხი კეისრისათვის საცოლედ მოსწონებია კიორკი მეფის ქალიშვილი. საქორწილო შეთანხმებაც კი დადებულია, მაგრამ ბიზანტიის დედაქალაქის აღება ოსმალთა მიერ და კონსტანტინეს სიკვდილმა ეს საქმე ჩაშალა.

ცნობილია, აგრეთვე, რომ საქართველოს მეფე-

მთავრები კონსტანტინოპოლის დაცემის შემდეგ აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ ოსმალური კოალიციების შექმნის საქმეში და სხვ.

ქართულ წყაროებში კონსტანტინოპოლის აღების სწორი თარიღი მხოლოდ ვახუშტი ბატონიშვილის „ისტორიაშია“ მოცემული: „1453 წ. ამის ფაშა შინა განრისხნა ღმერთი ქრისტიანთა ზედა ცოდვითა ჩუენ ქრისტიანეთათვის და აღიღო სულთანმა მაჰმად კონსტანტინოპოლი... ამან მაჰმად მეორესა წელსა მეფობისა თვსასა წარიღო სამეფო ქალაქი, გარნა წაღება ესე დაუნახავდა საქართველოს დიდსა ბოროტსა, რომელიცა ქუეშორე შეუდგების“.

საფიქრებელია, რომ ვახუშტის ხელთ ჰქონდა რაიმე სხვა „ქრონიკა“, რომელიც შემდგომ დაიკარგა. ამის სახარგებლოდ მეთყუელებს ის, რომ ვახუშტის „ისტორიაში“ შეტანილია ცნობა, რომლის მიხედვითაც 1451 წელს ე. ი. 2 წლით ადრე კონსტანტინოპოლის დაპყრობამდე ოსმალები თავს დასხმიან სოზუმსა და შავი ზღვის საქართველოს სანაპიროს. ეს მეტად მნიშვნელოვანი ფაქტი, აგრეთვე, სხვა ქართულ წყაროებში არაა დამოწმებული.

ამრიგად, ოსმალთა მიერ კონსტანტინოპოლის დაპყრობა ახახული იყო იმდროინდელ ქართულ საისტორიო წყაროებში, მაგრამ ფაშთა სიავის გამო ისინი განადგურდა და მხოლოდ ვახუშტის „ისტორიამ“ შემოგვინახა ამ მეტად მნიშვნელოვანი ისტორიული ფაქტის ზუსტი თარიღი.

„...და ილაპროქით თქვენს მისებრ“!

პ რ ო ლ ო ბ ი

უველა წიგნიერი ქართველისათვის კარგად არის ცნობილი „ვეფხისტყაოსნის“ ზიჩისეული ილუსტრაციები. ისიც ვიცით, რომ ვიდრე რუსთაველის პოემის დასურათებას შეუდგებოდა, უნგრელმა მხატვარმა, მასალის გაცნობის მიზნით, „ვეფხისტყაოსნის“ ცოცხალი სურათები დადგა ჭერ თბილისში, შემდეგ კი — ქუთაისში. მოგვიანებით „ვეფხისტყაოსნის“ ცოცხალი სურათები მიხაი ზიჩის თაოსნობით წარმოადგინეს, აგრეთვე, პეტერბურგში, მოსკოვში, იურიევში, ხარკოვში, ბრიუსელში... პირველი წარმოდგენა კი თბილისის საზოგადოებრივ თეატრში გაიმართა 1882 წლის 8 თებერვალს. სულ ათი სურათი იქნა ნაჩვენები. მეორე წარმოდგენა ორი კვირის შემდეგ შედგა და იმათ სურათს კიდევ ერთი დაემატა: ტახტზე დაბრძანებულ თამარ მეფეს მუხლმოდრეკილი რუსთაველი თავის პოემას მიართმევს. ჩვენ უკვე ღვაწლს გვახსოვს ეს სურათი, ოღონდ უკვე ზიჩის მიერ დახატული. ცოცხალი სურათის ნიშლი კი მხოლოდ იმდროინდელ ქრონიკას შემორჩა. გაზეთი „დროება“ წერდა: „თამარ დედოფალი წარმოგვიდგინა მ. იოსელიანის ქალმა და შოთა რუსთაველი — დ. ზ. სარაქიშვილმა. ორივე ისე შეეროდნენ, ისე უხდებოდათ, ისე ლაზართან იყვნენ, რომ კაცის გული ნატრობდა ფარდის ჩამოშვების დაგვიანებას“. რუსთაველის როლი ქუთაისში პოეტმა მამია გურიელიმ შეასრულა. სწორედ მამია გურიელი და დ. ზ. სარაქიშვილი იქნენ რუსთაველის პროტოტიპებად ზიჩის ცნობილ ილუსტრაციასში.

დავით ზაქარაის ძე სარაქიშვილი — გამოჩენილი ქართველი მრეწველი და მეცენატი — მაშინ ახალი დაბრუნებული გახლდათ უცხოეთიდან და ის-ის იყო იწყებდა თავის მოღვაწეობას. იგი თბილისელი მეგობრებისა და სოცდარგების შთაბრძნავალი იყო და მემკვიდრეობით ფლობდა თბილისის საპატოო მუქალაქის ტიტულს. (ეს ტიტული, დღესაც რომ უკვე თბილისქალაქობაზე ენიჭებათ დედაქალაქის ლიხსეულ ადამიანებს, 278 წლის წინათ შემოიღო ვახტანგ მეექვსემ.) თავისი პიროვნული თვისებებით და იმ ღვაწლით, რომელიც მან მშობლიურ ერს დასწო, მისი თანამედროვენი დავით სარაქიშვილს ილია ჭავჭავაძეს ადარებენ.

მადლიერი ხალხი არ ივიწყებს სახელგანთქმულს: 1988 წლის 21 იანვარს საქართველოს მინისტრთა საბჭომ მიიღო გადაწყვეტილება „ცნობილი საზოგადო მოღვაწის, ქიმიის

მეცნიერებათა დოქტორის, საქართველოში კონიაკის წარმოების ფუძემდებლის დავით ზაქარაის ძე სარაქიშვილის ხსოვნის უკვდავყოფად...“

დავით სარაქიშვილის შესახებ არსებული ლიტერატურა არცთუ მდიდარი და მრავალფეროვანია. აქ უპირველეს ყოვლისა უნდა დავასახელოთ მისი ძმისშვილისა და ბიოგრაფის ალექსანდრე სარაქიშვილის მიერ შედგენილი კრებული „დავით სარაქიშვილის სახლგარეშად“ რომელიც 1912 წელს გამოიცა და ზაქარია ჭიჭინაძის მონოგრაფია, 1910 წელს დასტამბული. ცნობათა დიდი ნაწილი გაბნეულია პერიოდიკაში, სხვადასხვა პირთა მემუარებსა თუ წერილებში. საბჭოთა პერიოდში დავით სარაქიშვილის შესახებ საისტერესო მასალები აქვს გამოქვეყნებული ჟურნალისტ ვანო ჭავჭავიშვილს, 1968 წელს კი გამოიცა არჩილ სტეფანიშვილის ბროშურა „დავით სარაქიშვილი“. ახალი მასალის მოპოვება ამ მოღვაწეზე ძნელია და ეს არც შეადგენდა ჩვენს მიზანს.

„დათიყო“

აკაკი წერეთელი: სიტყვა „დათიყო“ მე აქ განზრახ ვხმარებ, რადგან მხოლოდ ამ სახელით იცნობდა დავით სარაქიშვილს მთელი შეგნებული ქართველობა და ეს სიტყვა „დათიყო“ კინობითი კი არ არის, გულითადი ამოძახილია, სადაც სიყვარული და თანაგრძნობა გამოიხატება.

გაზეთი „თემი“: დავით სარაქიშვილმა გამოსახა მთელი ქართველი ერის საერთო ეროვნული თვისებები, რომელთა განვითარება მოუპოვებს ჩვენ ხალხს ბრწყინვალე და ბედნიერ მომავალს.

ზაქარია ჭიჭინაძე: დავით ზაქარაის ძის შრომა და ამაგი ჩვენში იყო, არის და იქნება დიდხანს უყვდავად. ამ შრომის და ამავის ხსოვნას ერთი თაობა გადასცემს მეორეს, მეორე მესამეს და იგი ყოველთვის დაშთება სამახსოვროდ ქართველთა წინაშე.

ალექსანდრე ხაზანაშვილი: იგი იმდენადვე ცნობილი და პატივცემული იყო ყოველს წერეთელს, მდიდართა და ღარიბთა შორის, როგორც ილია ჭავჭავაძე, რომელთანაც იგი დაკავშირებული იყო ერთგვარი მამულის სიყვარულის მიმართულებით... არც ერთი საქვეყნო საქმე არ დაწყებულა ამ 80 წლის განმავლობაში, რომ დავით ზაქარაის ძეს თავისი წვლილი არ შეე-

ტანოს, მატერიალური დახმარება არ გავწიოს: გაზეთ-ურთიანობის-წიგნის გამოცემა, სცენის მოწყობა, მომღერალთა, შემუსიკეთა და მეცნიერთა გამოწერა, ეკლესიის და სკოლის გამშვენება, ღარიბ-შუღღურთა განკითხვა, უცხოელ და შინაურ მოღვაწეთა გამასპინძლებად და მათი ერთმანეთთან დაახლოება, — ყველა ეს შეადგენდა საზრუნავ საგანს დავითისთვის.

ა. ნატარევი: ამასთანავე, იგი ისე თესდა ამ წმინდა თესვს, რომ მარცხენა მხარეს მისი ბიწირად არა უწყობდა, არასა იქმნოდა მარცხენა.

გაზეთი „თემი“: მომდებნეთ კიდევ ქართველ საზოგადოებაში სხვა მისებრ მდიდარი კაცი არა მარტო ქონებით; არამედ გულითაც!.. ილიასთან ერთად დავით სარაჯიშვილს უყვარდა თავის სამშობლო რაღაც საოცარი განსაკუთრებული გრძნობით. მიუღლოდა ჯვამხელდა, რომ წინსვლა დასტუბოდა ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებას. ეძახდნენ მას „პატრიოტ-პენსიონისტ“. მაგრამ ამ პენსიონისტში ვინ წარმოიღვინა რაოდენი სამშობლოს სიყვარული იყო ჩაქსოვილი. რა გატაცებული იყო პატრიოტული გრძნობით!.. იგი უწყევდა მფარველობას ჩვენს ეროვნულს ოდნავ ფეხდაგმულს ხელოვნებას. რა რიგ გახშირულდებოდა ხოლმე, როდესაც აღმოაჩენდა ქართველ მხატვარს, ქართველ მომღერალს, ქართველ მოქანდაკეს და სხვ.

ჯაქარია ჭიჭინაძე: დავით სარაჯიშვილს არასდროს არ გამოეპარება ქართველთა რამე დღესასწაულის გადახდა, საქმის მოწყობა და მოთავება, რომ იქ მან თავის ზომით წილი არ მიიღოს. ამის მაგალითია აკაკის 50 წლის დღესასწაულის დროს მისგან ხმის ამოღება, კი რიცხვის მიძღვნა. ასევე ამ ბოლო დროს ილია ჭავჭავაძის ძეგლის საქმესაც მიჰყვანდა.

გაზეთი „კომუნისტი“: დავითის ლიტერატურულ სალონში არაერთი დაუბეჭდავი ნაწარმოები წავითხურა და არაერთი ძვირფასი აზრი გამოთქმულა ქართულ ლიტერატურაზე. მწნამა კეთილმა გულმა დალოცა თანამემამულე სტიპენდიანტები: მედიტონ ბაღანიაძე, ია კარგარელი, დიმიტრი არაქიშვილი, იაკობ გოგებაშვილი, იაკობ ნიკოლაძე და სხვები...

არჩილ სტიფანაშვილი: დავით ჯაქარიას ძეს თავისი ინიციატივით დაუარსებია სპეციალური კომიტეტი ნიკო ცხევიძის თავმჯდომარეობით, რომელიც ავლენდა ნიჭიერ ქართველ ახალგაზრდობას და მათ ყოველმხრივ ხელს უწყობდა რუსეთსა და საზღვარგარეთ სწავლის გახანგრძლივებად. მისი სტიპენდიანტები იყვნენ ქართველი ერის საამაულო შვილები: კომპოზიტორები — დიმიტრი არაქიშვილი, მელოდონ ბაღანიაძე, ია კარგარელი, კოტე ფოცხვერაშვილი; მხატვრები — მოსე თოიძე, გიგო გაბაშვილი, გრიგოლ მესხი, მოქანდაკე იაკობ ნიკოლაძე, მომღერლები — ვანო სარაჯიშვილი, ვ. ქაშაიაშვილი; პროფესორები — ფილი-

პე გოგიჩაიშვილი, სოლომონ ჩოლოყაშვილი, მიხეილ შალაშვილი, სარგის კაკაბაძე, საქართველოს ყოფილი კათალიკოსი კალისტრატე ცინცაძე და ვინ მოთვლის კიდევ რამდენი სხვა.

ჯაქარია ჭიჭინაძე: დავით სარაჯიშვილი მეტად დიდი მოამბე მეგობარი იყო ილია ჭავჭავაძის. როცა ამათ „განდეგილი“ დასწერა, მაშინ პირველად ეს პოემა ქართველთა მოწინავე პირთა გასაცნობად, დავით სარაჯიშვილის სახლში წაიკითხა. ასევე სხვაც ბევრი რამ წავითხურა მის ოჯახში ქართველების მწერლებისაგან.

იაკობ მანგუტაშვილი: ამასობაში გაიარა ერთმა თვემ და იშვა ის მოთხრობა, რომელსაც „ოთარაანთ ქვრივი“ ეწოდება სახელად. ახლად შობილს მონათვლა უნდოდა. განუყრელი, უცვლელი ნათლია ილიას ნაწარმოებისა დავით სარაჯიშვილი იყო; იმდენად გულუხვი, პატივისცემული ნათლია, რომ ნათლობასაც თვითონვე იხდიდა თავის სტუმართმოყვარე სახლში. ასე იყო მონათლული „განდეგილი“. და ამ წეს-რიგს არც ეხლა გადაუდგა სარაჯიშვილი. საღამოს რვა საათი იქნებოდა. სარაჯიშვილის ფართი, მდიდრულად მოწყობილი სახლში, სოლოლაკში, დიდძალ ქართველობას მოეყარა თავი. აქ იყვნენ „ივერიის“ ყველა თანამშრომელი, ქართველი მწერალნი და საზოგადო მოღვაწენი. მათ შორის იყვნენ: მოხუცი პოეტი რაფიელ მათხოვი, ნ. ნიკოლაძე, ივ. პარბელი, პ. უმიკაშვილი, გრ. ვოსკი, — საუცხოო მცოდნე ქართული ენისა, პოეტი და საზოგადო მოღვაწე, — და კიდევ ბევრნი სხვანი. ილიამ წაიკითხა მოთხრობა... შთაბეჭდილება მოთხრობას დიდი იყო, მომხიბლავი. ამასობაში კარგა ხანმა გაიარა. შუალაშვი გადასული იყო პურადმა მასპინძელმა, დავით სარაჯიშვილმა, ყველანი ვახშმად მივიწყეთ. შევედით დიდ სასადილო ოთახში, სადაც დიდებული სუფრა იყო გაშლილი...

საშუალო მშენებლობა

დავით სარაჯიშვილის სუფრა. საქვეყნოდ იყო განთქმული, განსაკუთრებით — სახმელეთით. საუკეთესო ქართულ ღვინოებთან ერთად, სტუმართა აღტაცებას იწვევდა მის მიერვე დამზადებული საუცხოო არომატის მქონე სამედიკო, რომელიც ქართველებისათვის შედარებით ახალი ხილი იყო და რომელსაც მეტად სიმათიური სახელი ერქვა:

კონიაკი.

კონიაკი პატარა ქალაქია საფრანგეთში, მდინარე შარანტის ხეობაში. მამულები კი დიდი აქვს და მთელ მსოფლიოში სახელგანთქმული. სახელგანთქმული იმით, რომ ვენახების 98 პროცენტი აქ ეწეობილ ჭიხს „ტრებიანო იტალიკო“ უკავია, რომელიც საფრანგეთში ორი ათასწლეულის წინათ შემოღობილია რომაელებს.

„ტრებიანო იტალიკო“ დაედო საფუძვლად კონიაკის წარმოებას. იგი დღესაც მისი თავი

და თავია. ღვინო, რომელსაც ამ ქოჩისაგან ღებულობენ, სიმაგრით არასოდეს აღემატება 7 გრადუსს და მას ალბათ არავინ ჩათვლიდა სხენების ღირსად, რომ არა შევალეი უკ დე ლა კრუა მარონი, რომელმაც XVI საუკუნეში განსაცდებელი აღმოჩენა გააკეთა.

გაღმაცემით, შევალეი უკი პროტესტანტი იყო და სიმამაცითა და ერთგულებით გამოირჩეოდა. მისი მეუღლე არანაკლებ მამაცი გახლდათ, მაგრამ ერთგულებით კი ვერ დაიკვენიდა. როცა უკი ომიდან დაბრუნდა და გაიგო, რომ ცოლს მისთვის რჩები დაეცა, განრისხებულმა ცოლიც მოკლა და საუვარელიც. მაგრამ აქედან მოყოლებული მოსვენება დაუარგა — ყოველდღი კოშმარები ეხიზმრებოდა. ამით ხასწრაფოდ ისარგებლა ეშმაკმა და მისი სულის დაუფლება განიზრახა. ერთ ღამეს იგი გამოცხადდა და გაწამებულ შევალეს დაემუქრა, რომ მიზნის მისაღწევად ორჯერ გამოხარშავდა მის სხეულს მღელარეში. უკმა თავისებურად ახსნა ეს სიზმარი და ორჯერ გამოხარშა ღვინო, რომელსაც მას სიგონაველი მევენახეები აძლევდნენ. ამასთანავე უკმა გამოსდის პროდუქტს „თავი“ და „უღი“ მოაქრა. (მეღვინეები ახლაც ასე ეძახიან დისტილაციის საწყის და საბოლოო პროდუქტებს.) შედეგად შევალეი უკმა მიიღო ღვინის „სული“, სწორედ ის საკონიაკე სპირტი, რომელსაც დღესაც ამავე მეთოდით ხდიან: ოღონდ ეს არის, დღეს უფრო სრულყოფილი გახდა გამოსაბდელი აპარატის სპილენძის მილები. გამოსდისას ღვინოს წინასწარ საგანგებო ქვაბში აცხელებენ. შემდეგ იგი მეორე ქვაბში გადააქვთ, რომელსაც ხახვის ფორმა აქვს, რაც თანაბარ ღვინოს უწყობს ხელს, და დღეობამდე მიჰყავთ. ორკლთი სპილენძის დახვეული მილებით მიდის კლანკილაში, კონდენსირდება და წვეთ-წვეთად გროვდება რუხერკუარში. აქ დაგროვილ სიბხეს ისევ პირველ ქვაბში გადატუმბავენ და მთელი პროცესი თავიდან მეორედება. პირველი ოპერაცია 8 საათს გრძელდება, მეორე — 12 საათს. პირველი პროცესის შემდეგ 28-გრადუსიან დისტილატს ღებულობენ, მეორეს შემდეგ კი — 72-გრადუსიანს. მეორე გამოხდას აუცილებლად უნდა დაეხერხოს სპეციალისტი დეგუსტატორი, რომელიც განსაზღვრავს „თავისა“ და „უღის“ რა ნაწილები უნდა მოეკრას პროდუქტს. ღუმელის ჩაქრობის შემდეგ რჩება აბსოლუტურად უფერო, ძლივ შესაჩნევია არომატის მქონე სიბხე. ეს საკონიაკე საქმის მხოლოდ პირველი ნაწილია.

მეორე ნაწილი კი უცნობი ბერების სახელთან არის დაკავშირებული, რომლებსაც შევალეი დე ლა კრუა მარონმა საუქრად თავისი ორნახალი სპირტი მიართვა მუხის პატარა კასრით. ბერებმა კასრი სამიოდოდ შეინახეს და მალე მთიანეთის კიდეც. იგი მხოლოდ რამდენიმე წლის შემდეგ გაახსენდათ. გახსენს, გახს-

ნაქეს და... ეს იყო პირველი ნამღვრილი კონიაკი.

საქმე ის არის, რომ ლიშუნის მუხის კასრებში დახანებობას ღვინის პირტის სიმაგრე ნელ-ნელა ეცემა 40 გრადუსამდე. ლიშუნის მუხის მერქანი განსაკუთრებული თვისებების მქონეა იგი ნელ-ნელა ათავისუფლებს ტანისათუ სხვა მთრიმლავ ნივთიერებებს და განაპირობებს სპირტის დამუყუების პროცესის განუწყვეტლივ და თანაბარ მიმდინარეობას. ამ პროცესის შედეგად საფრანგეთში დღეს 12-14 მილიონი ბოთლი ღვინის სპირტი ორთქლდება ყოველწლიურად. ამას უნდა დეჰნატოს ისიც, რომ ერთი ლიტრი ღვინის სპირტს მისაღებლად რვა ლიტრი ღვინოა საჭირო, ხოლო მეორე გამოხდასას მასალის კიდევ ოცი პროცენტი იყარება. ეს, რასაკვირველია, კონიაკის ხარისხზე და ფასზე ერთდროულად აიხსნება: ერთი იზრდება და მეორეც.

ახეთი მოკლედ კონიაკის დამზადების ტექნოლოგია. მსგავსი საშუალებით ნებისმერ სხვა ადგილას დამზადებულ სასმელს „ბენდის“ უწოდებენ და მას საერთაშორისო შეთანხმებით არ შეიძლება „კონიაკი“ ეწოდოს. ამრიგად, კონიაკის დამზადება შესაძლებელია მხოლოდ კონიაკ-ფარნაკის ოლქში. მაგრამ ამის მიუხედავად ქართული კონიაკის ეტიკეტზე „ჩოტად“ წერია ეს სიტყვა — „კონიაკი“. ქართველი სხუილი-ბტები ფიქრობენ, რომ დავით სარაჯიშვილ თავის დროზე საფრანგეთისაგან ნაყიდი უნდა ჰქონდეს საამისო პატენტი, თუმცა ასეთი ლოკუმენტი ჩერკერობით მიკვლეული არ არის. ვარაუდს ადასტურებს ის ფაქტიც, რომ პრეზიდენტმა თბილისიდან საფრანგეთში გაგზავნილი რამდენიმე შეკითხვა-პარათი ფრანგმა უპასუხოდ დატოვა.

დღეს კონიაკის წარმოების ცენტრი ისევ ხაღრანეთია. „მარტელის“ ხარდაცემაში 110 ათასი კასრი ანუ 50 მილიონი ბოთლი კონიაკი ძველდება. ფირმა „რემი მარტინი“ კასრებში 35 მილიონი ბოთლის სამეფო მასალას აყვავებს. მხოლოდ საუკეთესო ხარისხის „ფინ-შამპანის“ მარაგი ამ ფირმას რვა წელიწადს გასწვდება. „ბენეის“ დახანებული კონიაკის უდიდესი მარაგის მფლობელია მსოფლიოში. მის სარდაფში ინახება 150 ათასი კასრი, თითოეული 850 ლიტრის ტევადობით. როგორცთი ამ კასრთაგან 1817 წლით არის დათარიღებული. 1980 წელს „ბენეის“ კონიაკის ექსპორტიორთა შორის პირველ ადგილზე გაიდა მსოფლიოში. „კამონს“ სააშქრობში ჩამოხსმელი მანქანა სააშში 5 ათას ბოთლს ავსებს. მათგან 60 პროცენტს აქვს ეტიკეტი „ნაპოლეონი“, რაც 19-დან 40 წლამდე სიძველეს აღნიშნავს...

კარგა ხანია, ფრანგულ კონიაკს საერთაშორისო ზარობებსა თუ გამოყენებზე ღირსეულ კონკურენციას უწევს ქართული კონიაკი.

„დიდი სამეფოს“ ერთ-ერთ შეხვედრაზე. შეხვედრებისას ჩერჩილს კონიაკი მოუთხოვია. ცოტა რომ მოსვდა, გლო არ მოეწონა და ბოთლი გვერდზე გადადგა; სტალინის წინადადებით იგი ქართული კრიკით შეუცვლიათ. ჩერჩილს ეს სასმელი მოსწონებია. ჩინებულია, ჩანს, ფრანგულიაო, უთვამს. ფრანგული კი არა, ქართულიაო, შეუნწმანეს საბჭოთა მთავრობის მეთაურს. მაშინ კრანტი სპეციალისტის მიერ იქნება დამზადებულიო, არ თმობდა თურმე ჩერჩილი. მას აუხსენეს, რომ თბილისის კონიაკის ქარხანაში არცერთ უცხოელი არ მუშაობდა... „უინ დამწადა ეს კონიაკი?“ — დაინტერესებულა შემდეგ სტალინი. ვახტანგ ციციშვილმაო, მოახსენეს. მალე ვახტანგ ციციშვილი მთავრობის ორდენით დაჯილდოვდა, შემდეგ კი საბჭოთა კავშირის სახელმწიფო პრემია მიიღო. ვახტანგ ციციშვილი დავით სარაჯიშვილის მოწაფე და მიმდევარი იყო; პირველად სწორედ სარაჯიშვილის ქარხანაში, სწორედ სარაჯიშვილის ხელმძღვანელობით ეზიარა იგი კონიაკის დაუყენების ტექნოლოგიას, შემდეგ კი წლების განმავლობაში სათავეში ედგა თბილისის კონიაკის ქარხანას. ვახტანგ ციციშვილის სახელთან არის დაკავშირებული ცნობილი ქართული კონიაკების „ენისქიმი“, „გერმის“, „ვარციხისა“ და „თბილისის“ შექმნა.

კონიაკი „თბილისი“ რომ გახსენა, ფრანგმა მეწარმემ რემი მარტინიმ აღფრთოვანება ვერ დამლა და დახმინა, დიდებულია, მაგრამ ასეთი დამზადებას მე ვერ შევძლებ, ვითუ გავკოტლეო! საქმე ის არის, რომ „თბილისი“ რთულ ტექნოლოგიური პროცესის შედეგად იქმნება და მისი საუკეთესო საგემოვნო თვისებების შენარჩუნება-განვითარებას სპირტმასალების 2-3 პროცენტი ეწირება დამატებითი აორთქლების გამო.

ქართული კონიაკის საქმე მტიციე სამრეწველო ნიადაგზე დავით სარაჯიშვილმა დააყენა. დიდხანს იგი ქართული კონიაკის პიონერადაც ითვლებოდა, მაგრამ 1981 წელს ხელოვნებით მოღონე მარიამ შოშიტაიშვილმა კონიაკის წარმოების სპეციალისტთა საკავშირო სამეცნიერო-ტექნიკურ კონფერენციაზე გააცნა მოსხენება, რომლის მიხედვითაც ირკვევა, რომ პირველობა ქართული კონიაკის შექმნაში ეკუთვნის ქუთაისელ ვიორჯი ბოლქვაძეს — პარიზის ეროვნული აკადემიისა და ბრიუსელის საერთაშორისო აკადემიის საპატიო წევრს, სხვადასხვა ქვეყნის თერთმეტი ორდენის კავალერს, კონიაკის გარდა ვიორჯი ბოლქვაძე უშვებდა რომს, სხვადასხვა სპირტს, რთულ ლეიკორებს, სამკურნალო და მწარე არაუს და სხვა. ბოლქვაძის სასმელები მონაწილეობდნენ ფილადელფიის, პარიზის, ტუნისის, ვენის, ნიკოს, ანტვერპენისა და სხვა საერთაშორისო გამოფენებში. მის პროდუქციას 1865-1900 წლებში 100-ზე მეტი ჯი-

ლდო აქვს მოპოვებული. აქედან 34 ქვეყანაში მოდის. ეს ფაქტი სულაც არ აწინებს დავით სარაჯიშვილის როლსა და ადგილს ქართული კონიაკის ისტორიაში. სწორედ მისი წყალობით გავრცელდა ქართული კონიაკი რუსეთის შთელ იმპერიაში, ხარისხთან ერთად მან დიდი უფრადდება დაუთმო გამომწვევული პროდუქციის რაოდენობასაც და წარმოების თუ ვაჭრობის გეოგრაფიასაც. აღექსანდრე ხახანაშვილი წერდა: „დ. ზ. სარაჯიშვილი, ძველი ტფილისის მოქალაქეთა ჩამომავალი, ევროპულად განათლებული კაცი, შეიქმნა ახალი წარმოების მამამთავრად, ბაზარი მოუპოვა თავის წარმოებას შთელს რუსეთში და ჩვენს ხალხს გაუჩინა მუდმივი საზრდოს წყარო. საქმის გაფართოვებამ და წინვლამ პირველი ადგილი დაუთმო მას ქართველ მწარმოებელთა შორის“. დავით სარაჯიშვილის სახელს უკავშირდება დღეს უკვე საქვეყნოდ ცნობილი სომხური კონიაკის პირველი ნაბაჭებიც. იგი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა სომხეთს კონიაკის სპირტის წარმოების საქმეში. 1887 წელს ქართველმა მრეწველმა ერევანში გახსნა სპირტის სახდელი პირველი ქარხანა, ხოლო 1894-ში აქ კონიაკის მეორე ქარხანა ააშენა. დავით სარაჯიშვილის მეცადინეობით ქართული და კავკასიური კონიაკი არა მარტო მსოფლიო გამოფენებში მონაწილეობდა და იმარჯვებდა, არამედ იგი რუსეთისა და ევროპის სატაბო ქალაქების არისტოკრატიული სუფრების მშვენიერადაც იქცა.

„გამჭირბისი მინაპე“

ჯაქარია ჭიჭინაძე: დავით სარაჯიშვილით რუსეთში იწყება სრულიად ახალი ხანა რიგიან სახმელთა. ამის სახმელები სახელწოდან არის არამც თუ მარტო კავკასიაში, არამედ ყველგან, ევროპას და რუსეთის დიდრონ ქალაქებშიაც, რადგანაც აქა ხდინა ყველაფერს კარგად, ჩინებულად და სპეციალურად, რაც ყველგან იშვიათი გახლავსთ და მასთან საყურადღებოც... შესანიშნავია იხიც, რომ შთელს რუსეთის უდიდეს ქალაქებში დ. ზ. სარაჯიშვილს აქვს დახსნილი თავისი საკუთარი მაღაზიებიც, მეჯლითებრ: პეტერბურგს, რიგას, ნოვოროდს, მოსკოვს, ვარშავას, ზარკოვს, კალარაშს, როსტოვს, უილბარს, პეტროვსკს, ვლადიკავკასს, თბილისს ორ-სამ ალაგას, ერევანს, ბაქოს... ვიტყვით იმასაც, რომ ამის სახმელები არამც თუ მარტოდ აქ ხსენებულ ქალაქებში იყო ცნობილი და მოფენილი, არამედ ამის სახმელები გატანილია და მოფენილი შთელს ევროპის უიარველეს ქალაქებში: პარიზს, ლონდონს, ბერლინს, ვენას, ვენეცას, კონსტანტინოპოლს და ვინ იცის კიდევ რამდენი სხვა ევროპის ქალაქებია და ადგილებში. ამ ქალაქებთა მაღაზიებში აკაცი ხშირად შეხვდება დ. ზ. სარაჯიშვილის ფირმის ხსენებას... დღეს დავით სარაჯიშვილი ერთადერთი კაცია,

რომ ამდენ სხვა და სხვა ქალაქებში ქარხნებსა და სავაჭრო მაღაზიებსაც უძღვება.

გაზეთი „თემი“: ქართული მრეწველობა... სწორედ ძნელი წარმოსადგენი იყო ეს დარგი შეგნებულ ქართველსათვის. არსად არ სჩანდა არც თანხა, არც უნარი, არც შრომა ამისთანა საქმის მოგვარებისა ჩვენს დროში. მაგრამ უცებ გამოჩნდა კაცი, რომელმაც თავის ცოდნით, მოხერხებით და უჩვეულო შრომით დაჩრდილა ყველა... არავითარი გზა არ იყო გაკვალული. დაწყებას ცდის ხასიათი ჰქონდა, რომელსაც შემაძლებელია ცუდი შედეგი, სრული დაღუპვა მოჰყოლოდა. მაგრამ ამისდა მიუხედავად ნაცადი და გამჭრიახი მენავე მარჯვედ ხმარობდა საქებს და აბოლოქრებული ზღვის ტალღები მისთვის არაფერი იყო. მას ნავი უოველთვის სამშვიდობოზე გამოჰყავდა.

დავით სარაჯიშვილი: ძნელია ჩვენში ეკონომიკურად წინ წაწევა; როგორც კი ერთი ცოტადღენ ქონებას შეიძენს, ასი მშვიერი უკან დასდევს და, სანამ არ გახარავენ, თავს არ დაანებებენ.

ზაქარია კიბინაძე: არიან ისეთი შეძლებული პირნი, რომელთაც თავიანთი შეძლების შეტრება-შეძრავად დიდი რაზმ შრომა არ მოსდომიათ. მაგალითებრ ავიღოთ თუნდ მენავეთ მდიდრების საქმე. მათში არიან ისეთი მდიდრები, რომელთაც წერა-კითხვაც არ იციან. მათთვის მხოლოდ გარემოებას გაუჩინია ნავთის წყარო, მის გვერდით დამსხდარან იგინი და ამ ღვთისაგან ბოძებულ წყაროსთვის დაუღვიათ ფახი, უღიათ კი ფულები და მით გამდიდრებულან. იქ მათთვის არც ჰქუა უფილა საჭირო, არც განათლება, უამისოდ მათ მილიონებიც კი შეუძენიათ. დავით სარაჯიშვილის სამოქმედო ასპარეზი კი ასეთის გარემოების და პირობების არ გაზღვსო.

„სახალხო გაზეთი“: ერთის შეხედვით დ. ზ. სარაჯიშვილი კაპიტალისტი იყო; არც მეტი, არც ნაკლები. მაგრამ თუ კარგად ჩაუკვირდებით მის მოღვაწეობას, დაინახავთ, რომ ის კაპიტალისტი იყო არა მარტო იმიტომ, რომ კაპიტალის შეძენა უნდა, არამედ ასე ვსთქვათ, იდეისტუნისაც. უპირველესად უოვლისა აღსანიშნავია ხასიათი მისი საქმიანობისა. ამ რამდენიმე ხნის წინად [გარდაიცვალა არა ნაკლებ ცნობილი კაპიტალისტი მანთაშვი, და მასთან შედარება ნათლად დაგვანახებს განსხვავებას და დამახასიათებელ თვისებას დავით ზაქარიას ძე სარაჯიშვილისას, როგორც კაპიტალისტისას. მანთაშვი მანთის შადრევნებზეა გაამდიდრა. ნავთის შადრევანი კი თავის თვისებით იშნაირია, რომ აღმაინაშო ფულის შეძენის ეშხსა და უნიანობას იწვევს. მანთაშვიც გატაცებული იყო ამ ეშხითა და უნიანობით, რომელიც ბუნებრივად საბირჟო სპეკულიაციით დახრუღდა. საბირჟო სპეკულიაცია კი ისეთი რამაა, რაც სიშიდრის

განაწილების ცვალებადობას ძალიან უწყობს ხელს. მანთაშვი ოსტატურად მუშაობდა, უაზრად და ჭონებას შეიძინა. შეიძინა ოქრო თანაშობით, სპეკულიაციით. სულ სხვანაირი გზითაა შეძენილი დ. ზ. სარაჯიშვილის სიშიდრე. აგი ნელ-ნელა იზრდებოდა თვით საქმის წარმოების ზრდასთან ერთად. ევროპიულად განვითარებული და ევროპიულად აღზრდილი პატრონი ფირმისა თანდათან ანვითარებდა საქმეს, რომელიც დიდს შრომასა და ენერგიასთან ერთად ცოდნასაც მოითხოვდა. დავით ზაქარიას ძეც შრომობდა და ანვითარებდა საქმეს ქართველებისთვის უჩვევ სისტემითა და დაუხეიბით.

ქურნალი „კოპერაცია“: დავითი რომ წმინდა ქართველი მრეწველი უფილყო, კი ხანია ქართველურად გაათავებდა — მისი შეძლებისაგან აღარაფერი დარჩებოდა. მხოლოდ ევროპიულ კაცს შეეძლო ყველა მადლიერი ყოფილა და თანაც შეძლება არ გაეფლანგა. შეიერთეთ ქართული გულუკეთილობა და პურმარხი ევროპიულ საქმიანობასთან და მიიღებთ დ. სარაჯიშვილს. ამ პიროვნებაში სამაგალითოდ შეზავდა საქები ქართველობა და საქები ევროპიელობა. და ჩვენ გვეჩონია ქართველის გვევროპილება სწორედ ამ გზით უნდა მოხდეს. როცა თითოეული ჩვენგანი ისწავლის ევროპიულ საქმიანობას — და თან თავის ნაციონალურ ხასიათს არ დავკარგავთ — ჩვენი გვევროპილება ფაქტი იქნება. დ. სარაჯიშვილი ქართველი-ევროპიელი იყო.

„სახალხო გაზეთი“: დ. ზ. სარაჯიშვილი პიონერი იყო ქართული სამოქალაქო ცხოვრების განვითარებისა. თითქმის თვითონაც კარგად ვიცნობდა ამას და უოვედ ღონისძიებას მხმარობდა, რომ თავისი სამრეწველო საქმიანობისათვის იდეური ხასიათი მიეცა.

„უპვადამეზის ძეგლი“

„სახალხო გაზეთი“: ამბობენ, ავადმყოფი მძიმე სენით შეპურობილი, მომაკვდავი ადამიანი დიდი ეგოისტი ხდება. თვალა გადაავლეთ დავითის უკანასკნელ სიტყვებს — იმის ანდერქს და დარწმუნდებით, რომ ამ მხრივაც ეს შესანიშნავი ადამიანი განირჩეოდა სხვათაგან, ღირსეულის ანდერქით დაავიწროვანა მან თავისი კეთილი და ნაყოფიერი სიცოცხლე და კუბოს კარების წინაშეც მისი უკანასკნელი სურვილი გაერო, საქვეყნო ჭირის გაზიარება იყო. ეუმარტად იმაზედ არის გამოჭრილი გურამიშვილის სიტყვები: მოკვდა და თვისის ანდერქით აწ ისევ საქმობს მკვდარიო...

გაზეთი „თემი“: გამოქვეყნებულ ანდერქის ნაწილადან აი რა სჩანს: 1) წერა-კითხვის საზოგადოებისათვის დაუტოვებია 300 000 მანეთი შემდეგი პირობით. ამ ფულის ნახევარი უნდა მომხმარდეს ქართულ ეროვნულ მუზეუმის აგებას. მეორე ნახევარი კი — სტიპენდიებს სხვა-

დასხვა უმაღლეს სასწავლებელში რუსეთში და საზღვარგარეთ. თვით ეს თანხა უნდა იყოს ხელუხლებელი, სტიპენდიებისათვის კი უნდა იხარჯებოდეს მარტო სარგებელი. ხანაშ ეს თანხა სრულად გადაეცემა წ.-კ. საზოგადოებას, იმ დრომდე გადამხდებდა ყველა უკანასკნელ წლებში დაარსებულ სტიპენდიების ძლევა. უკეთეს რომელიმე სტიპენდიაცია სწავლის დაამთავრებს ამ ვადაზე ადრე, მაშინ ახალ სტიპენდიების დაწესება უნდა შეჩერდეს. შეწირული თანხა უნდა შეესაღწესოს უძრავ ქონების იმ ნაწილის გაყიდვას შემდეგ, რომელიც სავაჭრო საქმეებს არ შეეხება. 2) გარდაცვალების შემდეგ სამი წლის განმავლობაში უნდა ეძლეოდეს ყოველწლიური შემწეობა ყველა იმ სკოლებს, რომელთაც ეძლეოდნენ აქამდე. 3) ტფილისის პირველ სავაჭრო გიმნაზიას, სადაც სწავლა დაამთავრა განსვენებულმა, უანდერძა ერთდროულად 10 000 მან. 4) აგრეთვე დაუტოვა 5 000 მან. ერთდროულად თბილისის მართლ-მადიდებელთა სემინარიას. 5) განსვენებულს გამოეცხადებია სურვილი, რომ მისი ხაზლი სერგაიევის ქუჩაზე, სადაც ის მუდამ სცხოვრობდა, გადაეცეს ქალაქის თვით-მმართველობას თავის მშენიერი მოწყობილობით, იმ პირობით, რომ ამ ხაზლში ქალაქმა მოაწიოს ან სამხატვრო გალერეია ანდა სინამრწევლობისა ან ხელოვნების მუზეუმი, ანდა ორივე დაწესებულება ერთად. ეს შეწირულება უდრის ნახევარ მილიონამდე, ადგილი და სახლი ღირს 800 000 მანეთად; მოწყობილობა კი 100 000 მანეთზე მეტად. 6) არ დაივიწყა განსვენებულმა თავის ქარხნების მუშები და მოსახმარებლები. ყველა იმ მუშებს და ოსტატებს, როელთაც უმსახურნიათ არა ნაკლებ ორის წლისა და რომელნიც პატრონის გარდაცვალების დროს სამსახურში იქნებოდნენ, მან უანდერძა 25 000 მ. ზოლო დანარჩენ მოსამსახურეებს — 100 000 მ. ეს უკანასკნელი სურვილი განსვენებულისა უტყუარად ამტკიცებს, თუ როდენი სიყვარულით და ყურადღებით იყო აღჭურვილი იგი მუშებისა და მოსამსახურეებისადმი. ასეთი იშვიათი მზრუნველობა განსაკუთრებით მაღლა აყენებს ჩვენს დაუვიწყარ მრეწველს დანარჩენებზე. მართლაც, ვის არ სმენია ათასჯერ, თუ რა გულწრფელის თანაგრძნობით ბაახობდა ხოლმე იგი მუშების ინტერესების შესახებ. ყველამ უწყობდა, რომ მისი სიტყვა ცალკიერი ლიტონი სიტყვა კი არ იყო, არამედ ნამდვილი ზოცრება. სხმული, რაიც დამტკიცდა კიდევ ახლა. ანდერძის აღმასრულებლად მან დასტოვა ალექსანდრე პეტრეს ძე სარაქიშვილი და ნიკოლოზ ზეზიდეს ძე ცხეიდაძე. ანდერძის დანარჩენი ნაწილები არ არის ჭერჭერობით ცამოქვეყნებული. იქაც საქველმოქმედო აზრებია გატარებული, ამ ნაწილში გამოთქმული სურვილების შესრულება მინდობილი აქვს მის პატივცემულ მეუღლეს

უდროვოდ დაქვრივებულს ქ-ბ გეოგრაფიკული
ივანე ფორაქიშვილის ასულს.

„სახალხო გაზეთი“: რომ დავით სარაქიშვილი გატაცებული იყო არა სიმდიდრის მოპოვების სურვილით, არამედ თვით საქმიანობის იდეით, ეს მისმა ანდერძამ დაადასტურა. ყველაფერი, რის დატოვებაც კი მას შეეძლო, საზოგადოებას დაუტოვა. საზოგადოებასვე დაუბრუნა ქონება, რომელიც საზოგადოებამ მისცა. განსაკუთრებით კარგს შთაბეჭდილებას ახდენს ანდერძის ის მუხლი, რომელიც მოსამსახურეთა დაქოლავებას შეეხება. ამ დაქოლავებამ ნათლად გამოიხატა მისი დამოკიდებულება მუშებსა და მოსამსახურეებისადმი, რომელნიც მონაწილე იყვნენ მისი სიმდიდრის შექმნისა, ანდერძის ეს მუხლი საინტერესოა არა მარტო მით, რომ მუშები და მოსამსახურეები ფულს მიიღებენ, არამედ მით, რომ მასში გამოიხატა აზროვნება და სულიერი განწყობილება დავით სარაქიშვილისა, გამოიხატა მისი საკმაოდ განვითარებული ჭრჭინა საზოგადოებრივობისა...

გაზეთი „სურანდაკ“ ქართულმა კაპიტალისტმა და ერთადერთმა ქველმოქმედმა დ. ზ. სარაქიშვილმა თავისი ანდერძით ახალი და ქების ღირსი ხაზი შემოიღო ქველმოქმედებაში, მოგვცა მაგალითი ახალი ქველმოქმედებისა. იგი არ ივიწყებს თავისი ხალხის კულტურულ დაწესებულებებს, მოსწავლე ახალგაზრდობის საჭიროებებს, მშობლიური ქალაქის საჭიროებებს, არ ივიწყებს თავის ნათესავებსა და ახლობლებს და არ ივიწყებს ამასთანავე იმ მშრომელებს, რომლებიც დღე და ღამე მუშაობდნენ მისი კაპიტალის გამრავლებისათვის. სომეხმა ქველმოქმედმა მაგალითი უნდა აიღოს განსვენებული დ. ზ. სარაქიშვილისაგან. სომეხმა ქველმოქმედმა არასოდეს უნდა დაივიწყოს ის მუშები, რომლებიც ქმნიდნენ მის სიმდიდრეს. სხვაგვარად, დაბეჩითებით შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენს ქველმოქმედთა ქველმოქმედება — უსინდისო საქმეა, ეს არის თვითმორტუება და სამწუხარო საქმე თავისი შედეგებით. მისცე სამონასტრო ძმობებს ნაწილი კაპიტალისა, რომელთანაც მათ არა აქვთ არავითარი კავშირი — არც ორგანული, არც ნეოგენული, არც იურიდიული, არც რაიმე სხვაგვარი, ეს — ქველმოქმედება კი არა, ბოროტმოქმედებაა. დიახ, ეს ბოროტმოქმედებაა.

ზაქარია ჭიჭინაძე: ყველას რომ თავი დავანებოთ, შემდეგ მაინც ვიტყვი: დ. სარაქიშვილი არ არის ისეთი პირი, როგორც სხვა და სხვა ტომის მექარხნები და ვაჭრები არიან. ამას სხვა ტომის ერნი ისე არა ჰყავს მიღებული, როგორც ეს სხვებმა იციან და ნამეტურ ეხლა. მის ქარხნებში და საწყობებში მუშაობენ მუშები განურჩევლად სარწმუნოების და გვაროვნების. დავით სარაქიშვილისთვის ეს ხუთ ერთია, გინდ რუსი იყოს, გინდ სომეხი, გინდ ქართველი, თუნდ სხვა ტომის, იგი ოდნე კეთილი და გონიერი

მუშა იყოს, პატიოსანი მშრომელი. ჩვენს დროში, რაღა ფიქრი უნდა რომ ესეთი საქციელი ხამგალითა უნდა იყოს და ჩინებული. რას ელტვის დღეს მთელი კაცობრიობა, თუ არა კაცთა შორის გაერთიანებას, ძმობას და სიყვარულს. დავით სარაჩიშვილის ქარხანათ და წარმოებათ საქმე რას წარმოადგენს ამის გარეშე? სხვა არაფერს, თუ არ ერთობას და ძმურს სიყვარულს. იგი ყველას თანასწორად უუარებს, ყველა ტომის მშრომელთ ერთად ათავსებს და ეს კიდევ რაღა ფიქრი უნდა მათში აფუძნებს ერთმანეთის გაცნობის სიყვარულს, დაახლოვებას, დანათესავებას და სხვანი.

გრ. შანზაროვი: მე, შენი მეორე ქარხნის მუშათა მინდობილობით, ვესალმები შენს გაციებულ გვამს. მათვე დამავალეს ამ უკანასკნელი გამოსაღმების დღეს, საქვეყნოთ, ყველასათვის გასაგონათ მადლობა გამოგიცხადო იმ სამაგალითო განწყობილების გამო, რომელიც შენ შემქმენი შენსა და ჩვენს, შენს მუშებს შორის. შენ ყოველთვის თანაგრძნობით ეგვებოდით ჩვენს მოთხოვნილებებს. შენ სხვა მეპატრონესავეთ არა-აღამიანებათ არა გვთვლიდი. შენ სიამოვნებით მიიღე ჩვენი წინადადება, როცა მოვითხოვეთ ქარხანაში სამუშაო დროთ ცხრა საათის შემოდგება. შენ იმის მეტი არაფერი გიქვამს, რომ თუ ნორმალური დასვენება გინდათ, ეგ ნორმალური არ არის, ამის შემდეგ შენ ტელეფონით მოახდინე განკარგულება, რომ 8 საათის სამუშაო დრო ყოფილიყო შემოდგებულში. შენ პირველმა დაგვითმე ორი კვირით დასვენება ქაშაგორის შენახვით, და აღტაცებული შემხვდი, როცა ჩვენი სამკითხველთა დაარსება მოვითხოვეთ შენგან შენს ქარხანაში. ამისთვის ყოველივე ხარჯები სიამოვნებით იქისრე. დღეს ჩვენთვის აქარა არის, ძვირფასო დავით ზეპარიას ძეგ, რომ შენ ასეთი კეთილი და გულუხვი ადამიანი მარტო ჩვენიან კი არ ყოფილხარ, არამედ დღეს ჩვენი დაკრძალვა მოწმობს, რომ ჩვენი მუდამ ტანჯული ერის გულ-შემატკივარიც ყოფილხარ.

არტურ ლაისტი: დავით სარაჩიშვილი იყო ქართული მრეწველობის დამფუძნებელი, მრავალი მონწილე ახალგაზრდისა და საგანმანათლებლო მოღვაწეების მფარველი. დავითი განათლებული კაცი იყო, უყვარდა საზოგადოება და განათლებული პირები. ილიასა და დავით სარაჩიშვილს შორის მეგობრული განწყობილება მუდამ სუფევდა; თუმცა ბევრ რამეში ერთმანეთს არ ეთანხმებოდნენ და ხშირადაც დავობდნენ. სარაჩიშვილს, როგორც მრეწველს, თავდაპირველად უნდოდა, რომ ქართველთა შორის ხელოსნობა, მრეწველობა, ვაჭრობა და სოფლის მეურნეობა განვითარებულიყო. რადგან ყველა ეს ძლიერ ნელა მიწევდა წინ, ხშირად პესიმისტურ განწყობებზე დგებოდა და ქართველთა უარყოფით თვისებებზე მითითებდა ხოლმე. ამის

გამო ილიასა და დავით სარაჩიშვილს ხშირად კამათი მოსდიოდათ, მაგრამ ეს პაექრობა ყოველთვის მშვიდად მთავრდებოდა.

არტემ ახნაზაროვი: ბევრი კეთილი აქვს დათესილი დავით სარაჩიშვილს ჩვენს სიღარიბით უბედურს ქვეყანაში. ბევრი ახალგაზრდა გამოუზარდა თავისი საფასით ჩვენს დაბეჩავებულს სამშობლოს. ტყუილად კი არა სწერს ერთი იმთგანი: „მისი სახელი ნუგეშად გაისმოდაო; მისი უკვდავების ძეგლი აღმართულია ყველა იმთ გულში, რომელთაც შევლასა და დახმარებას უწევდა იგი სწავლისა და ცოდნის შეძენისათვისაო“. ნურავინ იტყვის, ფული ჰქონდა და აძლევდაო. ფულისა და სიმდიდრის ქონება აქ არაფერს შეუძლია. ფული იმისათვის საშუალება იყო, სახსარი და არა საგანი, მიზანი. ფულთან დავით სარაჩიშვილს გული ჰქონდა თვისთა მოძებნა ქირისა და ვარამის შეხამებულებელ სპეტაკის აზრით აჩქარდებული და აჩვედებული. შორსმხედველი, განვითარებული გონება ჰქონდა და ამიტომ სიმდიდრე მისი მსახური იყო და არა ბატონი; კარგად იცოდა, რომ ფული ძალიან ცუდი ბატონია და მოსამსახურედ კი — მეტად კარგი მოსამსახურე, და მოიმსახურა კიდევ მოძებნა საკეთილად, თავის ქონებას, ფულს კეთილი გული და მშვენიერი ხული დაუყენა წინამძღვარად და მოურავად და ამითი უკვდავების ძეგლი დაიდგა ყველა ქართველის გულში.

დავით სარაჩიშვილი: ყველგან და ყველგან რში უნდა იყო პატიოსანი ადამიანი, ეს უფრო მეტად, ვიდრე იყო მილიონების პატრონი.

„სახალხო გაზეთი“: დავით სარაჩიშვილი არ იყო ჩვეულებრივი ქველმოქმედი. ჩვეულებრივი ქველმოქმედება აგებულია პატივმოყვარეობაზე, თავის ჭაშვირის, დამსახურების და სხვა ამგვარების სურვილზე. ქველმოქმედი ამბობს: „ი, წადიეთ ფული და მომშორდით თავიდანო“. დავითი კი არ ეყუთვნოდა ამათ გუნდს. ის პირველ ყოვლისა სწუხდა ჩვენი მწუხარებით სტიქოდა ჩვენი ტკივილები, ის ხელითა და გულთი გადაგებული იყო საზოგადო საქმეებზე. მისი სიყვარული ჩვენი ერისადმი მეტად ღრმა და გულწრფელი იყო და ვისშიაც ეს უზენაესი გრძნობა ახე ღრმით ღვივის, ის კიდევაც ემსახურება ერს, ემსახურება ზოგი კალმით, ზოგი ხელოვნებით, ზოგი პრაქტიკული მოღვაწეობით, ვისაც როგორ შეუძლია. და აი დავით სარაჩიშვილიც ემსახურებოდა მას, რითაც შეეძლო — ქონებით. ის იყო პირველი ქართველი იდეური ქველმოქმედი.

პირი მუშა ოძრო

ტფილისს დიდხანს ჰქონდა სალაპარაკოდ ის ამბავი, რომ დავით სარაჩიშვილმა თავისი სახლი

პაატა ნაცვლიშვილი

„... დე იღვთიმთ თჳსივც მისიბარ!“

მთელი მისი მოწყობილობით მშობლიურ ქალაქს უანდერძა. დღეს ყველამ იცის ეს შენობა მაჩაბლის ქუჩაზე, 13 ნომერში. ახლა აქ საქართველოს მწერალთა კავშირია მდთავსებული ეს სახლი მშობლიური გამხდარა არაერთი ცნობილი მოღვაწისათვის: თბილისში ჩამოსვლისას ჩვეულებრივ აქ ჩერდებოდა ხოლმე პროფესორი ალექსანდრე ცაგარელი; საქართველოში ჩამოსულ არტურ ლაისტასაც პირველმა სწორედ დავით სარაჯიშვილმა უმასხინძლა და უფასოდ დააბინავა თავის სახლში. დავით სარაჯიშვილი ამ სახლში დაიბადა, უფრო ზუსტად — სახლში, რომელიც ამ აჯილას იღვავა. 1902 წელს მან ძველი შენობა დაანგრევინა და ახლის შენება დაიწყო. ამისათვის დავით სარაჯიშვილმა გერმანიიდან საგანგებოდ მოიწვია არქიტექტორი ცარი, რომელიც ამავე დროს ნაგებობის მთავარი ინჟინერიც იყო. ინტერიერზე მუშაობდა ინჟინერი ოზეროვი, გარე გაფორმებას ტატიშჩივი ხელმძღვანელობდა, სახლის მშენებლობა კი მინდობილი ჰქონდა იმ დროის სახელგანთქმულ ხის მერქურსონებს ილია მამაცაშვილის, სარაჯიშვილისეულ სახლში დღესაც ხილავს მომსვლელს მისი ნაშუშევარი — მოაჩირები, დარაბები, კარ-ფანჯარა... ილია მამაცაშვილის ძმა — ანდრო იგონებს: „როდესაც დავითმა დააგრაბა თავისი მამისეული სახლი სერგეევს ქუჩაზე, პირველი სართულის ქვეშ სარდაფში იყო და მასსვს მუშებმა 22 ბოთლი კარგად დაცობილი ძველი ღვინო იპოვეს. ახალი ბინის სამირკვლის ჩაურისას კი დავით ზაქარაიას ძემ ერთი მუშა ოქრო ჩაუარა — მაგარი სამირკველი ექნებაო (ასეთი იყო მაშინ რწმენა, ადამი)“. შენობას მართლაც მაგარი სამირკველი აქვს. მალე მას 80 წელი შეუსრულდება: ამ სახლის ოფიციალური /ვახსნა კურთხევითა და საგანგებო ცერემონიით 1905 წლის 3 აპრილს მოხდა. დღეს სარაჯიშვილისეულ სახლში დაცულია ბევრი იმდროინდელი რელიქვია (თუშტა ბეგრის სხვადასხვა მუზეუმების საკუთრებად იქცა): სარკეები, ჭადები, ბრინჯაოს ქანდაკებები, ფერწერული ტილოები, ბუხრის მოწყობილობა; იმდროინდელია ღოშისა და ვეფხვის ფიტულებიც, რომლებიც დავით სარაჯიშვილს გერმანიიდან ჩამოუტანია და რომლებიც ამ ცხოველთა პირველი ფიტულები იყო კავკასიაში.

დავით სარაჯიშვილს სახლის განახლებისას გადაწყვეტილი ჰქონდა ეზოს გაფართოვება და იქ ევროპული ტიპის ბაღის მოწყობა თავისი შადრევნებით. ამისათვის მან თხოვნით მიმართა მეზობელს — ფართილეულით მოვაჭრე როტინოვს, რათა დაეთმო თავისი ეზოს თუნდაც მცირე ნაწილი და სანაცვლოდ იმდენ თანხას მიიღებდა, რამდენსაც მოითხოვდა. (როტინოვი სარაჯიშვილის მოპირდაპირე მხარეს ცხოვრობდა, სახლში, სადაც ახლა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკისა და სამა-

რთლის ინსტიტუტია). მაგრამ როტინოვი გაჭირვებული და არ დათანხმებულა. სარაჯიშვილს სხვა გზა არ ჰქონდა და თავისი პატარა ეზოს კეთილმოწყობას შეუდგა. დარგო იშვიათი ხეები (ბეჭერი მთვანე დღესაც სამაო ჩრდილს უფენს ფეხქვეშ ჩვენს მწერლებს), ააგო შადრევანი, საგანგებო ჭადები გაუკეთა არწივსა და თუთიყუშს, მოაწყო ხელოვნური კლდე, რომლის თავზე შავრქიანი ჩიხვის ქანდაკება დადგა. სწორედ ისეთი, როგორიც მის საფრისო ნიშანზე იყო გამოსახული. დღეს ეს ქანდაკება თბილისის კონიაკის ქარხნის ეზოში დგას, ერთხანს კი დავით სარაჯიშვილის საფლავს ამშვენებდა დიდუბის პანთეონში. კლდეზე შემართული ჩიხვი იყო გამოსახული სარაჯიშვილის მიერ გამოშვებული გამოცემის ეტიკეტებზე, სარეკლამო პარსპექტივებზე, ჩიხვის ქანდაკებებზე ამშვენებდა მისი ქარხნების ინტერიერებსა თუ ექსტერიერებს და მღაზიების ვიტრინებს. ერთი ასეთი სავიტრინო ბრინჯაოს ჩიხვი, რამდენადაც ვიცით, სპორტის დამახაზრებული ოსტატის შოკა ქველიაშვილის ოჯახში ინახება. ფირმის ლიკვიდაცამდე, 1920 წლამდე, კლდეზე შემართული ჩიხვი ამშვენებდა აგრეთვე დავით სარაჯიშვილის სათაო საწარმოსაც ოლღას ქუჩაზე, სადაც 1954 წლამდე თბილისის კონიაკის ქარხანა მდებარეობდა. დღეს აქ, ლენინის 14-ში, ახალი შენობაა წამოჭიმული. სწორედ ამ შენობაში აიწყო და დაიბეჭდებოდა ჩემი ეს სტრატეგია: ახალ შენობაში ჩვენი ყურნალ-გაზეთების რედაქციები და ვეება სტამბაა მოთავსებული. ჩემზე ცოტა უფროს თაობას კი ის ძველი შენობაც ახსოვს და მისი ძველი ეზოც, ღვინისა თუ კონიაკის კასრებიც სავსე. ეზოც და შენობაც მაშინ „სამარტისის“ ჩამომსხმელ სამაჭროს ჰქონდა დათმობილი. ამ შენობაში მდებარე პირველ სარექტიფიკაციო ქარხანაში იხდებოდა სარაჯიშვილის პირველი სპირტი, აქ, ფირმის მთავარ საწყობში, იხსმებოდა მისი ჩიხვისეტიკეტიანი კონიაკებიც; აქვე ინახებოდა ათწლეულების განმავლობაში საფრანგეთიდან სამაჩკო კონიაკებისათვის საგანგებოდ ჩამოტანილი ღვინის დისტილატი. 1889 წელს დავით სარაჯიშვილმა საფრანგეთში შეიძინა 200 კასრი კონიაკის სპირტი, რომლის ნაწილი ახლაც ინახება თბილისის კონიაკის ქარხანაში, როგორც სამუზეუმო ექსპონატი. აქვეა დაცული სარაჯიშვილის მიერ დიდმური და ჩრდილოეთ კავკასიური ყურძნის ბაზაზე გამოხდილი საკონიაკე სპირტა. ქარხნის სარდაფებში კვლავაც ძველდება სარაჯიშვილის მიერ 1889 წელს ჩამოსხმული პირველი კონიაკის ნიმუში. ქარხანაში არის აგრეთვე ათათაბასმდე დეკალიტრი სარაჯიშვილისეული სპირტი, რომელიც 1892 წელს არის გამოხდილი და რომელსაც მცირე რაოდენობით (ათი პროცენტი) ურევნს ხოლმე საიუბილეო კონიაკში. „საიუბილეოს“ არაერთი ჭილდო და-

უმსახურებია საერთაშორისო დათვალერებამა-
ზე. სარაქიშვილის კონიაკის პირველი ნიმუშე-
ბიც უკვე თამამად უტოლდება ევროპაში წარ-
მოებულ საუკეთესო კონიაკებს. 1889-1913
წლებში სარაქიშვილის მიერ გამოშვებულმა კონია-
კმა, ლიქიორმა და სხვა სპირტულმა პროდუ-
ქციამ სულ 14 ჯილდო მოიპოვა, აქედან 9 ოქ-
როს, 2 ვერცხლის, ერთი პატარა ვერცხლის,
ერთი ბრინჯაოს, მედალი და ერთიც საპატიო
დიპლომი. სპეციალისტებს არაერთხელ აღუნი-
შნავთ სარაქიშვილის როგორც ორდინარული
(სამ- ოთხ- და ზუთვარსკვლავიანი), ისე სამარ-
კო (ფინშამანი, გრანშამანი, „ძველისძველი“)
კონიაკები. ყველაზე დიდი წარმატება ზედა
სარაქიშვილის სამარკო კონიაკს „ძველისძველი“
(„00“), რომელიც მან საგანგებოდ გამოუშვა
1901 წელს — საქართველოს რუსეთთან შეერ-
თების მე-100 წლისთაზე. (საერთაშორისო გა-
მოფენებზე სარაქიშვილის ფირმის წარმომად-
გენლები უფრო ზშირად იყვნენ მისი ერთ-ერთი
უახლოესი თანამშრომელი კონსტანტინე ლავ-
რენტის ძე არღანიანი და ნიკო გაბაშვილი, რო-
მლებიც არაერთხელ ჩასულან პარიზს ქართული
კონიაკის საერთაშორისო პრესტიჟის ამაღლების
მიზნით).

„ძველისძველი“ დილმური ყურძნის ზაზუნა
შეადგებოდა. საერთოდ, დილმურ ყურძენს დი-
დი წვლილი მიუძღვის ქართული კონიაკის დამ-
კვირებაში. აქ იყო სარაქიშვილთა საგვარეუ-
ლო მამულები და აქედან ეწიდელობდნენ ღვინოს
თბილისში, ოლღას ქუჩაზე მდებარე სარეკტა-
ფიკაციო ქარხანაში. დღეს იქ, სადაც თითქმის
მთელი საუკუნის წინათ სარაქიშვილის ჯვრები
იყო, სოფელ დილმის დაშუალო სკოლის სასწა-
ვლო ნაკეთია, რომელიც 1931 წელს მოაწიეს
მოსწავლეებმა. თვითონ ეს სკოლაც დავით სა-
რაქიშვილის საფასით აშენდა. 1891 წლის 29
სექტემბერს „ივერია“ წერდა: „როგორც შევი-
ტყუეთ, ბატონო დ. წ. სარაქიშვილის ზარკით
წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება
პირველ დაწყებითს სასწავლებელს აარსებს
სოფელ დილმში“. დღეს ამ სკოლაში 1174 მო-
სწავლე სწავლობს. მათ აღზრდას 99 კვალიფი-
ციური პედაგოგი ემსახურება. სარაქიშვილის
ყოფილ მამულში კი პატარები ბოტანიკისა და
სოფლის მეურნეობის საფუძვლებს ეუფლებიან.
სონღულაშვილები და მძევაშვილები, კოლოტა-
ურები და მამუჩაშვილები ბიოლოგიის მეთო-
დისტ-მასწავლებლის თამარ სამადაშვილის ხელ-
მძღვანელობით აქ დათესილ კინძას და ოხრა-
ხუშს, ქერსა და პამიდორს, კიტრსა და კომბო-
სტოს უღლიან...

დავით სარაქიშვილმა თბილისის უნივერსი-
ტეტის საძირკველშიც ჩაუარა ერთი მუჟა ოქ-
რო. იქნებ მეტიც: 1906 წელს ილია ჭავჭავაძის,
იაკობ გოგებაშვილისა და ნიკო ცხვედაძის თა-
ოსნებით წყნეთის გზის დასაწყისში არქიტექ-

ტორმა სიმონ კლდიაშვილმა ქართულმა უნივერსი-
ტეტის შენობა ააგო. დავით სარაქიშვილმა დიდძალი
თანხა გაიღო ამ მშენებლობისათვის. მისი დის-
შვილის, ილისხანდ ერისთავის გადმოცემით,
დავით სარაქიშვილს გიმნაზიის ახაშვნებლად
თავდაპირველად 80 ათასი მანეთი შეუთვალა და
თან ასე უთქვამს ნიკო ცხვედაძისათვის: „მა,
ჭერ ეს იქმარე, მაგრამ ნურხად გამოამაფლავნებ!
დაიწყე საქმე და რამდენიც დაგჭირდება, მეც
აქა ვარო“. სწორედ ამ შენობაში დაიღო ბინა
1918 წელს დაარსებულმა თბილისის უნივერსი-
ტეტმა, სადაც დღეს ათასობით ახალგაზრდა
ღებულობს უმაღლეს განათლებას. შეიძლება
ბევრ მათგანს იმ წიგნებითაც უსარგებლია, რო-
მლებიც თავის დროზე დავით სარაქიშვილის
პირად ბიბლიოთეკას ამშვენებდნენ: ეპატარიზ-
მის სარაქიშვილის ძმამ და ნების აღმასრულებელ-
მა ადამ ფორაქიშვილმა უნივერსიტეტის დარა-
ხების პირველსავე დღეს შესწირა დავით სარა-
ქიშვილის პირადი ბიბლიოთეკა — 1449 დასა-
ხელების 2309 ტომი სამი ძვირფასი კარადით.
ამის გამო უნივერსიტეტის გამგეობა 1918 წლის
27 მარტს მას სწერდა: ბ-ნ ადამ ივანეს ძე
ფორაქიშვილს! თქვენს მიერ შემოწირული გან-
სვენებულის დავით ჯაქარიას ძე სარაქიშვილის
წიგნასაც კი ქართული უნივერსიტეტის გამგეო-
ბამ მიიღო. უნივერსიტეტის გამგეობა უღრმეს
მადლობას უხდის თქვენს უნივერსიტეტის ასეთი
ღირსშესანიშნავი და ძვირფასი საწუქრისათვის“.

ნიშანდობლივია, რომ დავით სარაქიშვილის
სული მის მიერ დაარსებულ სკოლასთან, მწე-
რალთა კავშირის სახლთან და კონიაკის ქარხა-
ნასთან ერთად თბილისის უნივერსიტეტშიც ტრი-
ანლებს. მართალია, იგი მის გახსნას ვერ მოეწი-
რო, მაგრამ აქი მთელი თავისი შემდეგა ახალ-
გაზრდების სწავლა-განათლების საქმეს მოახმა-
რა. კარგი იქნება, რომ უნივერსიტეტის ქიმიურ
ფაკულტეტზე დაარსდეს დავით სარაქიშვილის
სახელობის სტიპენდია, კარგი იქნება, რომ ასე-
თივე სტიპენდია დაწესდეს სასოფლო-სამეურ-
ნეო ინსტიტუტშიც. კაცი, რომლის ეგრძე სტი-
პენდიებით არაერთი ქართველი მოღვაწე აღი-
ზარდა, დიდაც იმსახურებს ამას. არც ის იქნე-
ბა ურიტო, რომ დავით სარაქიშვილის სახელი
ეწოდოს თბილისის კონიაკის ქარხანას და მის
მიერ დაარსებულ სკოლას სოფელ დილმში.
უნდა აღინიშნოს, რომ დავით სარაქიშვილის და-
ხადების 135-ე წლისთავთან დაკავშირებით სა-
ქართველოს მინისტრთა საბჭომ მისი ხსოვნის
უკვდავსაყოფად რამდენიმე ზანტერესო ღონი-
სძიება დასახა: „კონიაკის ქარხანაში დაიდგმება
მისი ბიუსტი, აქვე გაიხსნება დავით სარაქიშ-
ვილის მუზეუმი, მემორიალური დაფები გაუკეთ-
დება როგორც ქარხანას, ისე მწერალთა კავში-
რის სახლს, სადაც იგი ცხოვრობდა და მოღვა-
წეობდა“.

...და ქალაქში დაბრუნდება სული დავით სა-

რაქიშვილისა, თბილისის საპატოო მოქალაქის, ჭეშმარიტ თბილისელის, ჭეშმარიტი ქართველის სული...

„ბრძოლაში და ბრძოლაში“

დავით სარაჯიშვილი: მე ვარ თბილისის ძირითადი მოქალაქე, აქ დავიბადე და აღვიზარდე. აქაი ჩვენკელი: ჯანა ბევრი კი ყავს შენისთანა მოქალაქე ჩვენს დიდა-ქალაქს? არა, ჭეშმარიტად! შენი ტიპის ადამიანები სხვაგანაც იშვიათად იბადებიან. მე არ შევუდგები შენს დაფასებას, როგორც ადამიანისა, როგორც საზოგადო მოღვაწისა და როგორც თანამედროვე განათლებულ მრეწველისა. ბევრი ითქვა და დაიწერა ამეზე, რომაველმაც ბევრი ითქმის და დაიწერა. მე მინდა ხაზი გავუსვა მხოლოდ ერთ რამეს, რომელშიც შენ შენი მძიმე ქართველეთთან შედარებით თითქმის სრულ კონტრასტს წარმოადგენდი — ეს იყო შენი თითოთი საჩვენებელი საქმიანობა. კომუნიკატორული და თაოსნური ნიჭი, ყოველი მიზნის ფართოდ, მაგრამ სინამდვილისთან შეფარდებულად დასახელება და გატყუარებისა ისარივით მისკენ ღრმად — აი, ჩემი სუსტი გამოთქმით, შენი ხასიათის ყველაზე ძლიერი მხარე. არა ერთხელ შემოვიჩვილია შენ ჩვენი ერის სიღარიბე, მისი კულტურული ჩამორჩენა, მაგრამ ის, რაც ყველაზე უფრო გიკლავდა შენ გულს, იყო ამ ერის განათლებულ წრეთა უილაქობა და დანებება. ამით აიხსნებოდა, ჩემის აზრით, ის, პირველი შეზღუდვით, გაუგებარი მოვლენაც, რომ შენ ხშირად იჩენდი ჩვეულებრივ ქველშობას ისეთ ადამიანებზედაც, რომელთა აზრსა და მიმართულებას შენ არც კი იზიარებდი, მაგრამ რომელთა მოქმედებაში შენ ამჩნევდი აშკარა საქმიანობას, ამ ქვაკუთხედს თვით შენი ხასიათისა. შენ მზად იყავი გეპატიებია ადამიანისათვის ყოველგვარი შეცდომა, თუ ამ შეცდომის სათვალვე იგივე დაუტყუარებელი საქმიანობა იყო.

გაზეთი „კავკასიის რეკი“: ის არ ყოფილა არც პოეტი და არც მწერალი, რომ თავისი კალმით შეძლებოდა ჩვენი გაერთიანება, ის არ ყოფილა არც მეცნიერი და არც პოლიტიკოსი მოღვაწე, რომ უკან გავყოლოდით. პირიქით — იგი კომერსანტი გახლდათ, რომლის პროფესიაც, სამწუხაროდ, საქართველოში არასოდეს ითვლებოდა საპატიოდ. იგი მდიდარი კაცი იყო, რაც დემოკრატიულ ქვეყანაში განსაკუთრებულ პოპულარობას მას ვერ მოუტანდა. განა ცოტანი წავიდნენ ამ ქვეყნიდან კომერსანტებად და მდიდრები, რომელთა სახელი არა მარტო დავიწყების, არამედ ზაზის ბურუსითაც დაფარულია? მაგრამ აი, მიიცვალა სარაჯიშვილი და დღევანდელი დარქალა, ჭეშმარიტად მეფურობი გარეგნულად და დრმად სახალხო მონაწილეთა გულწრფელობის მიხედვით, გვაჩვენებს, თუ რამდენად უნდა ყოფილიყო ეს ადამიანი შემოქმედითობითა და პირადი ღირსებით, ხასიათის

მიმზიდველობით, გონიერებითა და ნიჭით, რამდენად უნდა ყოფილიყო მდგომარეობის ბატონ-პატრონი, რომ არახელსაყრელ პირობებში ახეთი საყოველთაო პატივი, ხიფათული და თავანისცემა დაემსახურებინა, უზარალო მოკვდავნი ამას ვერ აღწევნენ.

ალექსანდრე ცაგარელი: სარაჯიშვილთა თაობას ჭერ კიდევ 150 წლის წინათ ვერნობთ. მისი პაპა დავითი ასპინძის ომში იღებდა მონაწილეობას. ჭონება თაობითვე კარგი ჭკონდით, რაც განსვენებულმა დავითმა თავისი ნიჭით და უნარით, მიუხედავად ხელგაშლილობისა და მუდამ უბი უბის დაბერებისა, როგორც მხედვით, ასე სასიქადულოდ აწარმოვა და გამოიყენა, როგორც სიცოცხლეში, ისე სიკვდილის შემდეგ.

საქართველოს კალენდარი (1908 წ.): დავით სარაჯიშვილი ერთადერთი ვაჟი იყო ზაქარია სარაჯიშვილისა და, რაღა თქმა უნდა, რომ ცდა და შეძლება არ დაიშურება თავის შვილისათვის თვალსაჩინო აღზრდა მიეცა. საშუალო სწავლა და სარაჯიშვილმა მიიღო თბილისის აწინდელ პირველ გიმნაზიაში, საცა კურსი დამთავრა 1866 წელს; ამავე წელიწადს მიღებულ იქმნა პეტერბურგის უნივერსიტეტში სახუების მეტყველო ფაკულტეტზე, საცა მარტო ორი წელიწადი დაჰყო და შემდეგ იძულებული შეიქნა თავი დაენებებინა უნივერსიტეტისათვის და სწავლის დასამთავრებლად გერმანიაში გადასულიყო.

არჩილ სტეფანიშვილი: დავით ზაქარიას ძე პირველად მიუწენხნო ისმენა ლექციებს, შემდეგ იგი შედის პაიდელბერგის უნივერსიტეტში და 1871 წელს ამთავრებს მას ქიმიურ და ფილოსოფიურ მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხით. მაგრამ დავითი არ კმაყოფილდება პეტერბურგში და მისი დავითი იძულებული გახდება სოფლის მეურნეობის მეცნიერებას ჭერ ქ. პოპენ-მაიში, ხოლო შემდეგ — ქ. პალდერში, სადაც მან 6-7 წელი დაჰყო. ამის შემდეგ ტოვებს გერმანიას და გადის საფრანგეთში. აქ იგი ორი წელი (1878-1879 წწ.) იმყოფებოდა. ამ ბნის განმავლობაში დავით სარაჯიშვილი მთლიანად იუფლებს მევენახეობას როგორც თეორიულად, ისე პრაქტიკულად.

ალექსანდრე სარაჯიშვილი: გერმანიის უნივერსიტეტების თავისუფალმა სწავლამა და ცხოვრებამ ისე წაუღო გული დავითს, რომ იმეტი წელიწადი გაატარა სტუდენტობაში. გერმანიის სტუდენტები სჩვეულებრივსაშემბრ გადადიოდა ერთის უნივერსიტეტიდან მეორეში, სადაც უკეთესი პროფესორი იგულებოდა, და ასე მოიარა რამდენიმე უმაღლესი სასწავლებელი გერმანიაში და საფრანგეთში. სწავლობდა ბუნების-მეტყველებას, სოფლის მეურნეობას და პოლიტიკურ ეკონომიას.

საქართველოს კალენდარი (1908 წ.): ოთხმო-

ციან წლებში დ. სარაჯიშვილი დაბრუნდა სამშობლოში და შეუდგა იმ საქმის მოწყობას, რომელსაც ებლა არა თუ ჩვენში და რუსეთში, ევროპაშიც აქვს განთქმული სახელი — ჩვენ მოგახსენებთ კონიაკის, სპირტის და არყის საქმეზე. პირველ ხანებში საქმე მარტო კავკასია და თბილისი დაიწყო; რაც დრო ზადოდა, საქმე ფართოვდებოდა და დღეს დ. სარაჯიშვილის სპირტისა და კონიაკის საქმეს ვერც ერთი ამგვარი საქმე მეტოქეობას ვერ გაუწევს.

„სახალხო გაზეთი“: 1902 წ. 1 იანვარს დ. წ. სარაჯიშვილს „სამშობლო ქვეყნის ვაჭრობის და მრეწველობის საქმეში სახარგებლო მოღვაწეობისათვის“ უმაღლესად ებოძა წოდება „კომერციის სოცეტაისა“.

არჩილ სტეფანიშვილი: 1902 წ. ბერლინში გამოქვეყნდა დავით ზაქარიას ძის მასწავლებლის პროფ. ადოლფ ვაგნერის 222-გვერდიანი ნაშრომი „მიწათმოქმედ და მრეწველი ქვეყანა“. იგი ეხებოდა საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის განვითარებას. ამ ნაშრომის შედგენაში, პროფ. ვაგნერისადმი სათანადო მასალების მიწოდებაში დიდი მონაწილეობა მიუღია თვით დავით ზაქარიას ძეს. ამიტომ აღნიშნული ნაშრომი პროფესორმა ვაგნერმა უღვწა თვით დავით ზაქარიას ძეს. წიგნის „გარეკანზე აწერია: „ჩემ ქართველ მეგობარს ხანს დოქტორ დავით სარაჯიშვილს“.

ადოლფ ვაგნერი: ეს გამოცემა მე ვუძღვენი ადრინდელს ჩემს მოწაფეს, რომელმაც უკანასკნელ ხანებშიც დაიარება ჩემს ლექციებზე, ჩემს მეგობარ დოქტორ დავით სარაჯიშვილს, შესანიშნავ მცოდნე კაცს, როგორც მეურნეობისა, აგრეთვე მრეწველობისა და ვაჭრობაშიც. მან დამავალა იმით, რომ გამომოცემა ჩემის აზრის დახასიათებლად ისეთი შესანიშნავი ცნობანი, რომელთაც გამოადვილეს გაცნობა ხულ სხვა, რად რემგან უცნობი, ეკონომიურის და სოციალურის ცხოვრებისა და ეს ცხოვრება დაახლოებითაც ვნახე, როდესაც მას სამშობლოში სტუმრად ვეწვიე.

ალექსანდრე ხახანაშვილი: კარგად გარკვეული დასავლეთის ეკონომიურ მოძრაობაში, ახლო ურთიერთობაში მყოფი გერმანელ პროფესორებთან, რომელთაგან ერთ-ერთმა — ცნობილმა მეცნიერმა ვაგნერმა მას თავიანთ პოლიტიკური ეკონომიის ისტორიის ბოლო გამოცემაში მოუძღვნა, იგი ჩრებრდა გამჭრიახ რეალისტად და პრაქტიკოსად. მისი სკეპტიკური დამოკიდებულება რუსული რევოლუციისა და კონსტიტუციის მიართ, ნათლად გვადახტურებს მის უნარს, ძირისძირიდანვე ჩაუღრმავდეს საგნებს და არ მოინუხსოს წარმავალი, ბუნდოვანი და გაურკვეველი ილუზიებით.

დავით სარაჯიშვილი: ჩვენ მერმისი არა გვაქვს. ამისთვის საჭიროა სამოქალაქო კულტურა, ჩვენ კი სოფლები ვართ. ჩვენეული

წერილი ვაჭრების მიზანია ორივე გარდა იშვოვს, ჩერქეზულად ჩაიცვას, ლეკური და ხანჯალი დაიკლოს, „კინაში“ გახდეს და თავისი მეზობლები ფულის ხარჯვით გააკვირვოს... ცხოვრებისათვის შრომა საჭირო, შრომა კი არ ვიცით და არც გვინდა ვიცოდეთ. ქართველს მეომრის ტრადიცია აქვს, ის რევოლუციას ისე მიდის, როგორც წინა მიდისა ომში ან ჯიბითი. კულტურას კი მუშაობა ქმნის. თუ ამ მოძრაობამ მუშაობა გვახწავლა დიდი საქმე იქნება.

გიორგი ლახიშვილი: დავით სარაჯიშვილი განათლებული და მოწინავე აზროვნების ადამიანი იყო. თითქმის მესამე დახელებსაც კი თანაუგრძნობდა.

იაკობ გოგებაშვილი: იქნება მისი გული აქრელებული იყო დიდის ჩინებითა და ორდენებით? არა. არც ერთი ჩინი არა ჰქონია და არც ერთი ორდენი არ ჰქონებოდა უცლზე, ან გულზე, და საიდგან მიიღებდა ჩინებას და ორდენებსა, როდესაც ოფიციალურს სამსახურზე იგი მეტად შორს იდგა და არც ერთი დღე არ შეუწირავს ჩინოვნიკურის ერთგულებისათვის.

ზაქარია ჭიჭინაძე: განა მის თანამედროვე ქართველნი ცოტანი არიან და იყვნენ? მაგრამ მათი ხსენება იმავე თავიდანვე არსად სჩადება და არც სჩანს, ზოგ მათგანმა მიიღეს კარგი საქმის ადგილები, ბევრმა შეძლებაც შეიძინეს, ქონება, ფული, მამულები, სხვა და სხვა დიდ-რთი ორდენებიც და დიდი სახელები, მაგრამ ასეთი სახალხო საქმე კი, როგორსაც დავით სარაჯიშვილი დახვდებოდა, მათში იშვიათი უყოფლა. ამას იგინი ახლოს არ მიჰყავდა, საქვეყნო და საერო საქმეებში თავი არაფრით გამოუჩენია... რა გაეწყობა, ისეც დროს მოხვალე იყო და ჩვენის ტომის დაწვრილმანება.

დავით სარაჯიშვილი: ქართველები ვართ, ქართველები, არ ვვარგავართ არაფერში, უცვლად ვართ ახე ვართ, უშნოები და მოუხერხებელ ზარმაცნი.

ზაქარია ჭიჭინაძე: ამისთანა სიტყვების თქმა და საუკუდილობის მიცემა დავითმა ხშირად იცის, ხანდისხან მეტად მკაცრად და უფრო მაკაცრად, რაც უცხო კაცს დიდად გააკვირვებს და ზოგს ქართველთა შეიძლება ეწყინოს კიდევ, მაგრამ თქვენ არ მომიკადეთ, რომ დავითს ესეთი სიტყვები ქართველთა მტრობით და ორგულობით კი არ მოსდოდა, არამედ სიუყარულით და იმის სურვილით, რომ ქართველ კაცში მეტი მისწრაფება იქნეს გაღვიძებული, მეტი ღტოლვა და ცდა უოველიანად დაწინაურებისათვის.

იაკობ გოგებაშვილი: იგი რომ ჩვენებურის ბრწყინვალე წოდების წევრი ყოფილიყო, მაშინ სგან დაჩინდეს თანხას სწრაფად გაფლანგავდა, გაღატაკდებოდა, შანადვლეს გლახად გადააქცეოდა და თვითონაც პირადად გახდებოდა ქველ-მოქმედების ობიექტად, რის მაგალითებს

ყოველ ნაბიჯზე ვხედავთ ახლანდელს დროში. ზედად იგი დაიხადა მოქალაქედ და გარდაიცვალა სახიკალოლო მოქალაქედვე, რასაც ჩვენს შორის ჯერ არც ერთი ბრწყინვალე შემდეგებელი არ ღირსება.

„რას მიჰმინა უშვილობა!“

ალექსანდრე სარაჯიშვილი: სამშობლოში დაბრუნებულან ორი წლის შემდეგ დავითმა შეერთო ივანე ფორაქიშვილის ასული ეკატერინე, რომელიც შეიქნა მისი თავდადებულ და ერთგულ მეუღლედ და მეგობრად სამარის კარამდე. მათი ცალქმარობა, თუმცა უშვილო, მშვიდობიანი და ბედნიერი იყო.

დავით სარაჯიშვილი: რას მიჰმინა უშვილობა! განა უველა ბავშვი, მომავლის იმედად აღსაზრდელი, ქვეყნის საკეთილდღეოდ განსაწვანებელი და განსასწავლი ჩემი შვილები არ არიან?!

ზაქარია ჭიჭინაძე: მუცა დრო, როცა დავით ზაქარიას ძეს ერთი ათად მიაგებენ, დაუფასებელის მოგონებით აღწევს ან ამ ჩვენის ტომის მოამაგის პატივისცემას და ქართველთაღმე სიყვარულს.

აკაკი წერეთელი: დავით სარაჯიშვილმა ქართველების სიუყვარული მოიპოვა სიუყვარულითვე, იმ სიუყვარულით, სადაც უვედრების დროსაც კი ჭირისუფლის სიუყვარული იხატებოდა. მაშინ, როდესაც დიდი გვარის შვილები, რომელთაც დიდძალი მამულები, ჩვენი წინაპრების სისწლითა და ოფლით გაუღწეოდა, დარჩათ და იმ წმიდათაწმიდას გულგარეოდ უგდებდნენ ხელში უცხოელებს, დათიკო თავისი ოფლითა და შრომით და ინტელიგენტურის გამჭრიახობით მოპოვებულ ქონებასაც ქართველობას უნაწილებდა: ვინ არ იცის, რომ ახალთაობას სწავლა-განათლების მიღების საშუალებას აღწევდა სტუპენდიაზე? ამას უნდა დავუმატოთ ისიც, რომ დავით სარაჯიშვილი საიდუმლო (ხაზგასმით ჩვენი — პ. ნ.) ქველმოქმედით იყო, სადაც კი ხელი მიუწვდებოდა...

დავით სარაჯიშვილი: უსწავლელი კაცი და გამგებრი ხე ერთი და იგივეა. რამდენადაც კაცი ნასწავლია, იმდენად უფრო სახარგებლო საქმეს გააკეთებს.

ზაქარია ჭიჭინაძე: გაივლიან დღენი, თვინი, წმინდი, საუკუნენი და დავით ზაქარიას ძე სარაჯიშვილის სხენებას ქართველთა განათლების ინტორიად ვერავინ ამოშლის, ვერავინ ამოუხეცავს, მას ყოველთვის საპატიო ადგილი ექმნება დატოვებული და შთამომავლობა შთამომავლობას გადასცემს მის ხსოვნას, ვინაიდან მისგან დაზრდილის და განათლებულის ქართველს შვილებითა და შვილის შვილებით იქმნება მთელი საქართველო სახე... ზალხს ეყოლება ყოველთვის თავის ცხოვრების აღმწერნი და გამოშატველნი. ენენი მოსძებნიან უველაფერს... და დავით ზაქარიას ძე სარაჯიშვილისთანა კაცებასაც შესაფერის აღწერას მოუძღვნიან, კანონიერის ღვაწლებით და ამავე მოხსენებენ.

სულეიმან ტულატოვი, ბანუბო ბატყალიძე, ია ბაჩლოვი, მუხთარ კოტავე, მამად მუტალიევი: დავით ზაქარიას ძემ, იყო რა კულტურისა და მრეწველობის პიონერი ინჟინერსა და ოსებში, მაღალ საფეხურზე აიყვანა ჩვენი სამშობლოს კეთილდღეობა, მისცა მას ძლიერი ბიძგი უკეთესი მომავლისაკენ. ამ მაღალი სულის აღამიანის, უველა დამყრებულისა და ღარიბის ნამდვილი მოხარჩლის მაღლი და წყალობა იმხელაა, რომ ყოველი მთელი მოწინებთ წარმოქმნის მის სახელს. ჩვენ შეგვიძლია მოვეყვანოთ ათასობით მაგალითი, როცა დავით ზაქარიას ძე პირადად მოდგოდა ჩვენთან და უველას საქმით უწევდა საჭირო დახმარებას. უველა მწუხარება და გაჭირვება გამოძახილს პოულობდა მის ჭეშმარიტად კეთილშობილ სულში.

არტურ ლაისტი: მიუხედავად მისი ხასიათის უბრალოებისა და თავდაზნებულისა, იგი იყო მაღალი საზოგადოების გამოჩინებული და ბრწყინვალე წევრი, ერთნაირად ძვირფასი და სასურველი როგორც ტფილისის, მოსკოვის, პეტერბურგისა თუ ბერლინის სალონების დახვეწილ წრეებში, ისე მდაბიონა შორის. კავასიელ მღერადართანგან სხვამ ვერავინ მაიღწია საზოგადოებრივი და გონებრივი კულტურის ისეთ სიმაღლეებს, როგორსაც დავით ზაქარიას ძემ. ის იყო მეგობარი პოეტების, მეცნიერების, მხატვრებისა და არა მხოლოდ თავის სამშობლოში, არამედ ბერლინშიც, სადაც სარგებლობდა გამოჩენილი აღამიანებისა და მეცნიერების გულითადი პატივისცემით.

იასონ გელოვანი: ვიდრე ორი ქართველი მოწაფე და მუშა ცოცხალია, შენი სახელიც ცოცხალია, ბრწყინავს...

ენიკაპოპოსი ლეონიდე: როგორც მშვენიერი უველაფრით სრული და იდეალური ნაყოფი ხისა ონიდავს უველას გულს, ისე დავითის სულიერი მშვენება ატუვევებს კავასიის უველა ეროვნებათა წარმომადგენლების სულსა და გულს, მაგრამ ნაყოფი უველაზე უძვირფასესია თვით პატრონისათვის და დავითიც, როგორც იდეალური ნაყოფი ქართველი ერისა, შეუდარებლად ძვირფასი, საყვარელი, სასურველი და სახიკალოლოა ჩვენთვის — ქართველებისათვის როგორც მისი მახლობლებისა და ჩამომავლობის, მისი სისხლის და ბორცის მჭიდრებულთა, მის სულიერ თვისებათა მემკვიდრეთათვის.

ზაქარია ჭიჭინაძე: ეს გარემოება და ეს კაცი იგრძენით თანამემამულენო და თანამეკუვეუნო, გამხნეველი, ისწავლეთ, იშრომეთ და იდავითეთ თქვენი მისებრი.

მართი წუთით, მართხვალში

სანამ ამ კოლაუ-კონიკის ცარიელ ბოთლს მოიხროდეთ, გთხოვთ მის ფსკერზე დაწერილი ორიოდე ფრაზა წაიკითხოთ:

ჩემი ეს ნარკვევი სახელოვან ქართველ მეღვინეებსა და მეკონიკებს ეძღვნება.

თუ რატომ, ეს სათაურშივე ჩანს!

გურამ ბათიაშვილი

მ ს ს მ მ რ კ ლ ი

თემურ ჩხეიძე მესამედ მიუბრუნდა „ჩაუოს ხიზნების“ (ინსცენირების ავტორები თ. გოდერძიშვილი, თ. ჩხეიძე). ჭერ სატელევიზიო სპექტაკლი დადგა, შემდეგ მოსკოვის სამხატვრო თეატრში განახორციელა იგი და აი, ამჟერად კოტე მარჭანიშვილის სახელმწიფო თეატრში. და თუ გავიხსენებთ ამ ათიოდე წლის წინათ დადგმულ სქალის ტვირთს. შემდეგ ლეო ქიაჩელი „შაკი აშხა“, ილიას „მგზავრის წერილები“, „გლახის ნაამბობს“, „კაცია აღაშინას“ ცხადი გაქდება თემურ ჩხეიძის ინტერესი და ერთგულება ქართული პროზისადმი.

მეტად ფართოა და მრავლისმომცველი პროზის სცენური ადაპტირების ჩხეიძისეული გამოცდილება, აქ თავს იჩენს მრავალი ტენდენცია, რომელიც ჩვენი პროზაული მეგვიდრობის თანამედროვე გააზრების პრობლემებს უკავშირდება და, რაც მთავარია, პროზისა და თეატრის ურთიერთმიმართების ტენდენციის წარმოაჩენს.

მიზნად არ დამისახავს ვილჰარაჟო მარჭანიშვილელი „ჩაუოს ხიზნების“ ავტორზე, ხანგრძლივად, გამწვანო ის მთავარი ტენდენციები, რაც ამ სპექტაკლში ვლინდება. იმედი მაქვს ამას ჩემზე უკეთ თეატრალური კრიტიკოსები მოახერხებენ. იგვიფი მიუზღავენ თავისას ნ. მგალობლიშვილის, გ. ციციშვილის, გ. ჩუგუაშვილის მიერ გამოვლენილ ოსტატობას. მე უფრო კონკრეტული მიზანი მაქვს — რამდენადღაც მოვატერსებ, თავისი მივარგო მსახიობნანი ჩიქვინიძის მიერ მარგოს როლში გახმავლენილ ნიჭს, მაგრამ მხოლოდ ამ გარემოებაში როლი დამაწერინა ეს წერილი — უმთავრესი მაშობრებელი ბიჭი მაინც ის გახლავთ, თუ რა ტრანსფორმაცია მისცეს რეჟისორმა და მსახიობმა მარგოს სახეს თავის ისტორიულ-სოციალურ, გნებათ, ეროვნულ განზომილებაში, როგორ მოიტანეს ის მთავარი სცენური თეზა, რომელიც ასე მხიბლავს და ერთობ ღრმა, სერიოზულ გააზრებად მესხება მხივილ ჯავახიშვილის არა მხოლოდ ამ პერსონაჟის, არამედ მთელი „ჩაუოს ხიზნების“ არსის, მისი მიზან-

დასახულების გაგებისა და სცენური ხატის შექმნისათვის.

ეს სპექტაკლი სრულიად ახლებურად წარმოაჩენს რომანს, გვაძლევს მისი სხვაგვარი, უფრო კონკრეტული წაკითხვის გასაღებს. თ. ჩხეიძის რეჟისურული გააზრების მინიშნულთან მხარედ ისიც მიმაჩნია, რომ მან მარგოს ბედის გახსნით გვაჩვენა რომანის დიდი სოციალური ელერადობა და კიდევ უფრო ფართოდ წარმოაჩინა თუ რამდენი ფილოსოფიური აზროვნების მწერალი გახლავთ მხივილ ჯავახიშვილი.

ეს სწორედ ის ბედნიერი შემთხვევაა, როცა მწერლობის ერთგულებით თეატრი კიდევ უფრო საზოგადო სახის ლიტერატურის მშენაშობას.

კარგად ვიცნობ სატელევიზიო ფილმს, სამჯერ მინახავს მოსკოვის სამხატვრო თეატრში ჩხეიძისეული „ჩაუოს ხიზნების“ და გამჭირვება უპირატესობა მიმენიჭებინა გნებათ ანატოლი პეტრენკის ჯაჟოსათვის, გნებათ, ეკატერინე ვასილიევის მარგოსათვის და გნებათ, ლუბშინის თეიმურაზ ხევისთავისათვის სამივე მსახიობი, სამივე ჩინებული წარმომადგენელი დღევანდელი რუსული აქტიორული ხელოვნებისა, ჟსტატობის ისეთ დონეს ავლენდა, პირველსავე სცენიდან იმდენად სულის-შემსუთველ სცენურ ატმოსფეროს ქმნიდა, რომ მაყურებელი სულით ხორცამდე იყო მიჩავეული სცენურ ცხოვრებას. ახლაც თვალწინ მდგას ინოკენტი სმოკტუნოვსკის ანთეონი თვალდები სპექტაკლის ჩაბარების შემდეგ, გამოჩენილ დრამატურგთან ვიქტორ როზოვთან საუბარი მომდევნო დღეს.

იმ ხანად მოსკოვში ჩასულ ქართველებს ბევრი ბედნიერი წუთი გვქონდა, რადგან მწერნი გავხდით არა მხოლოდ ქართული მწერლობის დიდ თეატრალურ ასპარეზზე კიდევ ერთი გამარჯვებისა, არამედ ქართული რეჟისორული აზროვნების სიგარძე-სიგანის გამოვლენისა.

და აი, ერთი წლის შემდეგ, ამ ერთი ყოვლად კეთილშობილი ოქაბის თავს დატრია-

საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

ლებულ დრამას, კვლავ მიუბრუნდა რეჟისორი. მისი უურაღებობის ცენტრში კვლავ დიდი სოციალური მწველენები და საში ადამიანის ბედი მოქცა. ისინი მანამდე იყვნენ ერთმანეთთან დაკავშირებულნი, მაგრამ ამ განუწმელთ, კატაკლიზმური წინაშეწელობის ჭოციალურმა მოვლენებმა ადამიანთა ურთიერთობების ახალი წესი შექმნა. ასე მგზნა, თ. ჩხეიძის არცერთ ადრინდელ „ჩაყალიბ“ ასე სრულად, ასე ღრმად, ესოდენ სულიშემაძვრელად არ გამოვლენილა მარგოს ტრაგიზმი, ასე ზუსტი და სახიფათო არ ყოფილა ამ სახეში მოქცეული აზრის, როგორც ეს მარგანოშვილელთა სექტაკლშია. თ. ჩხეიძისათვის მარგო ავსტორცი დედაკაცი კი არ არის, არამედ მსხვერპლი, მსხვერპლი ორი ერთიმეორესთან დაპირისპირებული სახე-სიმბოლოსი, მსხვერპლი ძალადობისა, ერთის მხრივ და ინერტულობის, სოციალური მოვლენებისაგან გამოდინაზიებულიად განმდგარი კაცის პასიური პროტესტისა, მეორეს მხრივ.

ძალადობასა და პასიურობას თავ-თავისი სოციალური ძირები და ნიშნები გააჩნია. ისინი ერთმანეთს გამორიცხავენ, მაგრამ ამ სექტაკლში ერთიმეორეს განმაპირობებელნიც არიან. ჩაყალიბი პქტიური ძალადობაც შობს და განაპირობებს თეიმურაზ ხევისთავის სოციალურ პასიურობას, რადგან თეიმურაზ ხევისთავი სულითხორცამდე ინტელიგენცია, მეცხრამეტე საუკუნის დამლევისა და მეოცის დამლევის დემოკრატიულ იდეებზე ჩამოყალიბდა მისი მსოფლშეგარძნება, მოკალაქეობრივობა, ფსიქიკაც. იგი ძალადობის წინაშე უღონო თეორეტიკოსია. ამდენად ბრძოლის უნარიც არ გააჩნია, ვერასოდეს ვერ გამოავლენს იმ ძალას, რომლითაც არსებულ სოციალურ გარემოში უნდა დაიცვას თავისი თეორია.

მარგოს ტრაგედია დაიწყო იმ დღეს, რა დღესაც თეიმურაზ ხევისთავის სულიერი განადგომილების იდეა დაებადა. შემდეგ კი ამ პასიურმა სოციალურმა პროტესტმა ისე შეიპყრა, ისე „გაიტაცა“, რომ ვერც კი გაიგო, ვერც კი მიხვდა, თუ როგორ დატოვა ჭერ ცხოვრების სარბიელი და მერე ადგილი ქალის გვერდით, როგორ გამოცეცლა ერთიც და მეორეც.

მაგრამ აბა, დავაკვირდეთ ნ. ჩიქვინიძის მარგოს სცენურ ბატს — იგი ხომ კრისტალორი საჩინოებით, სიწმინდით ხსიათდება. ფიჭის შეუპყრია, მაგრამ ეს არ არის ფიჭი იმაზე, თუ ვინ უნდა დაჭიროს თეიმურაზ ხევისთავის ადგილი. არა, ასეთი ფიჭი არც მოსულია. ეს არის ჭმუნვა ქმრის, ოჯახის მომავალზე, მარგოს შეპარული საყვედურები, რომ ქონება განიავდა, ხომ ერთხმ პასიური ხსიათდება.

ეს არის, ასე ვთქვათ, საწყისი მდგომარეობა,

ბა, აი, ამ ნიადაგზე იწყებს მოქმედებასა უოს სახეში მოქცეული ძალადობა. ძალადობა კი უოველთვის აქტიურია. მას აქვს თავისი წნეობრივი კანქნები, რომლებიც კვლავ ძალადობას ეფუძნება და გამოხატავს ძალადობის უძლეურობასაც და დამამცირებელ უოვლისშემძლეობასაც: ჩაყალიბი აქტიური ძალადობით მოიპოვა ის, რასაც ხევისთავმა უღალატა — გაუცნობიერებლად, მაგრამ მაინც მიხვდა, თუ როგორ, რატომ დაჰყარა ქალი, მთავარი დასკვნა მაინც ვერ გამოიტანა, ვერ მიხვდა, თუ რა შეცდომა ჩაიდინა და დროის, ეპოქის, სტრუქტურის გარდაქმნების წინაშე უსუსურ გაბრძოლებას დასჭირდა, ამის იქით ვერ წავიდა მისი უკვე დაბინდული სოციალური აზროვნება. მარგოს დაჰყარა კი შედეგია, გნებავთ, სიუჟეტური გამოხატულება იმ ღალატისა, რაც თეიმურაზ ხევისთავმა ჩაიდინა, უწინარეს ყუფლისაა, საყუთარი თავის, თვით თავისი წინაპრების მიმართაც კი. მარგო, და არა მხოლოდ მარგო, ყველაფერი, რასაც ხევისთავობა ჰქვია, თუ ერქვა, კვლავ თეიმურაზთან იქნებოდა, იგი რომ საქვეყნო ფერხულში ჩაბმულიყო და ქედს მოდრეკა კი არ დაერქმია იმისათვის, რასაც დროსთან, ხალხთან ყოფნა ჰქვია, არამედ ცხოვრების გარდაქმნისაგან მისწრაფება, რომელიც რევოლუციამდე ამტკრავებდა.

ასეთი ვარიანტი ავიღოთ თუნდაც: ხევისთავი კი არ განუღდა რევოლუციურ გარდაქმნებს, ცასა და მიწას შორის კი არ დარჩა გამოკიდებული, პრამედ დაუპირისპირდა მას, აქტიური ბრძოლა გამოუცხადა. ასეთ შემთხვევაში პირიქების მთლიანობა შენარჩუნებული იქნებოდა, ვერც ძალადობა იპოვებოდა სამოქმედო ასპარეზს და მარგოც მის გვერდით იქნებოდა. ნ. ჩიქვინიძის მარგო მოაზროვნე კეთილშობილ ოჯახში აღზრდილი ქართველი ქალია და ძლიერს კი არ მიჰყვა, ძალამ დაიმორჩილა და ენ გახლავთ სათავე ნ. ჩიქვინიძის მარგოს განადგურებისა, თუმცა, განადგურებამდე ჭერ კიდევ შორსაა. მართალია ნ. ჩიქვინიძის პერსონაჟის სულიერი განადგურებაზე ჭერ კიდევ შორსაა. მარგოს დაიწყო, მაგრამ განადგურებამდე იგი გაივლის მისი ქალური საწყისის აღწევების უზღვნიერეს გზას, გაივლის იმ ქალური ბედნიერების ბანჯით მოცულ დღეებს, რომელიც პირველი მოქმედების ფინალში იკითხება და რომელიც რეჟისორული, აქტიორული აზრქვნიების, სცენური მეტაფორის ჩინებულ ნაშუადმიიწნევა. ნ. ჩიქვინიძის მიერ როლის ძლიერ დახატური სწორედ ის არის, რომ ამ უბიტყვო, აზრით, ოსტატობით აღსავსე სცენაში გვაჩვენა მარგო ორ განუზომილებაში — მარგო, როგორც უფსკრული პირას მდგარი სოციალური უსაღუქტის დროისა, რომელიც შემდეგ მსხვერპლად იქცევა და მარგო, როგორც ქალი.

მაგრამ მშვიდდით ამ სცენამდე — როგორ
ვითარდება მსახიობის როლის ბიოგრაფია?

ურემზე იგი დამორჩილენ, დამორჩილი
ურემში ძალამ, საძაგელში, ამ კეთილშობილ
ოჯახში აღზრდილი ქალის სულიერი საწყაოს-
გან ძალიან დაშორებულმა არსებმა. მაგრამ
ქმრის უნათობამაც განაპირობა ყველაფერი ის,
რაც ურემზე მოხდა. ამიტომ ზევითაღთნა შეზ-
ვედრისას ნ. ჩიქვინიძე-მარგო ატროფირებუ-
ლია. მაგალითად, ე.კ. ვასილევას ამ სცენაში ჰქო-
ნდა ცდა, სურვილი — ქმრისათვის ეამზნა ყველა-
ფერი. ამის შთაბეჭდილება უსათუოდ სტუქვენ-
და ე.კ. ვასილევას სცენური ქმედება. ნ. ჩიქვი-
ნიძის მარგოს კი საამისო სურვილი არა აქვს.
რატომ? ქმრის უმწეობა ამის მიზეზი, თუ ძა-
ლა აღარ შესწევს? ასე მგონია, ორივე მომენ-
ტი განსაზღვრავს ნ. ჩიქვინიძის სულიერ მდგო-
მარეობას — ქმრის უმწეობასაც და თავისი
შინაგანი დაცლილობა-სასოწრკვეთაც. დაუუ-
შვათ, ყველაფერი უამბო ქმარს, მერე? რა
მოჰყვება ამას? არაფერი, როცა ზევითაღთნა
მოგვიანებით გაიგვს: ყველაფერი იმ დამს
ურემზე დაიწყეთ, შეიცვალა რაიმე? არაფერი.
ერთი უმწეო გაზრდილობით დათმარდა მისი
პროტესტი. აქედან დასკვნა არა მხოლოდ ჯაჟოს
ძალადობამ განაპირობა მარგოს დამორჩილება,
არამედ ზევითაღთნა სოციალურ ძალას მოკლე-
ბულმა კლასმაც გაუსწორა ლოგინი ჯაჟოსა და
ჯაჟორშის საერთოდ. (რამდენ სიძულვილს გა-
მოხატავს რეჟისორი ამ მოვლენებისადმი) მარ-
გო კი კონკრეტული გამოხატულება იმ დრა-
მისა, რაც ამ კლასის თავს დატრიალდა. მარგო,
ეს უმწეო, მარტოდ დარჩენილი ქალი, კრავი-
ვით მოიგდეს ფეხქვეშ და სჭიჭენს. ნ. ჩიქვი-
ნიძე-მარგო თანდათან იკეთება, როგორც გა-
თელილი პიროვნება, როგორც მსხვერპლი.
ქმარი — თავლაფდისმული, ოჯახი — იავარ-
ქმნილი, ქონება? მხოლოდ მოგვჩვენება შემო-
ჩა მასზე, სულიერი ისცარიელი, შეურაცხუ-
ფის ისმწერს. მარტოობა, არა მხოლოდ სულიე-
რი, ფიზიკურიც კი, უსუსურობა. აი, რა დაუფ-
ლება მის სულს. ჯაჟო? ჯაჟო ჭერ გულისამრე-
ვი იყო, შემდეგ ეს გრძნობაც გაუშინაურდა.
მერე ქალაქში ჩასვლა ტანსაცმლის შესაძენად,
ერთმანეთს ენაცვლება ჯაჟოს მიმართ პიროვ-
ნული ზოლი და ჯაჟოს მამაკაცური სიძლიერის
შეგრძნება. მომდევნო სცენაში დავინახავთ,
რომ ჯაჟომ მარგოს ქალობა დაუბრუნა. მიუ-
ხედავად, ამისა, ერთმანეთს ებრძვის ორი
ერთმანეთის გამოშრიცხავი, მაგრამ მაინც
ერთმანეთის ეკუთრდიფერდ მდგარი ჭრძნობა.
ასე მოდის ეს გატეხილი, გავამტკერებული
მარგო — ნ. ჩიქვინიძე პირველი მოქმედების
ფინალამდე. მოდის, როგორც ნამსხვერვეპი
ყველაფერი იმისა, რასაც ადრე კეთილშობილ
ოჯახში აღზრდილი ბრწყინვალე თვადის ქა-
ლი ერქვა. იგი აარაა გამხდარა თუდაც იმის
გამო, რომ მის სულში ადგილი დაიკავა მო-

ძალადემ, ადგილი დაიკავა იმან, რაც აშკარა-
რებს ადამიანის დამცირებას, ძალადობას, მას-
ში ერთმანეთს ებრძვის ორი ჯაჟო — ჯაჟო
სიმხოლო ძალადობასა და ჯაჟო კაცი, რა
მელმაც ქალური საწყისი გაუღვიძა. ეს უკვე
ჯაჟოს გამარჯვებაა. ეს მარგოს სულიერი და-
მორჩილებაა.

ატროფირებული, ძალაგამოღებული ქალი
ზის სკამზე. ნ. ჩიქვინიძის თვადები მისი სუ-
ლის სარკეა — უდიდეს ტკივილს ვკითხუ-
ლობთ ამ თვადებში. ამ კრისტალური სიწმინ-
დის სულში ერთმანეთს ებრძვის ძალადობა
და ჯაჟო მამაკაცი, რომელმაც მის სულში ქა-
ლური საწყისი გააღვიძა. იგი ორივე ჯაჟოს
გაურბის. (მეორეს კი — ნაკლები ძალით)
იცის, თუ რა მოაქვს თან, მაგრამ ჯაჟო მაინც
შემოდის მის სულში. თუ მან ურემზე ფიზი-
კურად დამორჩილა ქალი, ადგარა, ამ სცენაში
სულიერად იპყრობს მას. უბედურება ის არის
რომ ამ სულიერი ოკუპაციას რაღაც ბანაც
ახლავს. უბრალო თეატრალური საშუალებებით
აღწევს. რეჟისორი დიდ შემოქმედებით ეფექტს
— დოლის რიტმული, მელოდიური ცემა ჯა-
ჟო ნელ-ნელა ეუფლება ნ. ჩიქვინიძე-მარ-
გოს. ეს დოლის ხმა მომგვანებებს, თუ როგორ
შემოდის მის სულში ჯაჟო, როგორ იპყრობს
მას. მაგრამ ამჭერად ეუფლება არა როგორც
ძალა, არა როგორც შემარზენი რამ, არამედ
მათრობელი ნექტარი, სიამოვნება, სიხარული,
ქალმა იგრძნო მამაკაცი, იგრძნო პიროვნება.
ასე მოდის უბედურება, ასე სასიამოვნოდ,
„სულის მალამოდ“ მოდის დღეს ის, რაც ხვალ
ტრაგიკულ ყოფად ჩამოკალიბდება. (იღიუპე-
ბით“ რეფერნად გრჩნათ მეზსიერებაში მარ-
გოსა და თეიმურაზის გაცნობისას მარგოს
მიერ ნათქვამი ეს ერთი სიტყვა, რომელიც
საექტაკლში ჯაჟოსა და მარგოს ქორწილში
ციტატასავით მოაქვს თ. ჩხეიძეს. აი, ასე
ტკილიად იღუპება კლასი, წრე ადამიანებისა,
რომლებსაც სულიერი ინერტულობის გამო
ისტორიამ გამოუტანა განაჩენი. ასე ტკილიად,
სულისშემძრველად, ტკილიად იწყება განა-
ღურება ადამიანებისა. შემდეგ ამ დამღუპელ
სიტუაციას ბრწყინვალე სცენურ მეტაფორას
მოუძენებს რეჟისორი — მხედველობაში მაქვს
საქანელის სცენა — ლამაზი, აწრით სავსე,
ჩინებული გამოხატულები იმ თეზისა, რაც რე-
ჟისორმა უნდა გვითხრას დღეს.

ამ საექტაკლში ყველა სხვადასხვანაირად,
ყველა თავისებურად მოექცევა ისტორიის
ბორბლებქვეშ. ისტორია; ისტორიული განვი-
თარება მოვლენებისა ადამიანების ბედი
აღასრულებს განაჩენს. ადამიანები ერთმანეთს
დამართებენ იმას, რასაც ისტორია კარნახობს
მათ. და ამ ისტორიული გარღუცალობის
ცენტრში დგას ქალი-მარგო ნანი ჩიქვინიძისა,
მან ჭერ არ იცის, მან მსხვერპლობა, მან ჭერ
არ იცის, თუ რას უმზადებს ბედისწერა. ამჟა-

მად იგი ბედნიერია, ბედნიერების მწვერვალზე ასულა და ეს შოხის სცენურ მეტაფორას, რომელზეც ზემოთ გვქონდა ლაპარაკი. ამ სცენაში მუდგდება ნ. ჩიქვინიძის სულის მოძრაობა, იგი აღსავსეა სიხარულით. რაოდენი ბედნიერება ჩაუდგება თვალგეში. მთელი მისი სხეული გადმოსცემს ამ ბედნიერებას, ჭაღის ბედნიერებას, აღმაფრენას ადამიანისა, რომელმაც დასაურდენი იპოვა, რომელმაც მიაგნო იმას, რაც მთავარი გახლავთ ამ ისტორიულ ქართველში, განსაკუთრებით კი ქალისათვის. და დამსგავსა ნ. ჩიქვინიძის მარგო ფრინველს, რომელმაც არ იცის. რამე სადაცა ჩაიკეტება კაცანათის კარი.

მსხვერპლი ბედნიერია, ამოთეოზი მიღწეულია, ამოთეოზი თეზის დამკვიდრებისა და არა ვგონებ სავსებით მართებული იყოს სექტაკლის ანტრაქტი. ემოციის მთლიანობისათვის მოსკოვური ვარიანტი სჭობდა, ვარიანტი, როცა სექტაკლი უანტრაქტოდ მიდიოდა, მართალია. სექტაკლის ემოციური განვითარების გარკვეული ეტაპი, ერთი მოწყვეთი აქ დამთავრდა, მაგრამ ანტრაქტში დარბაზიდან გასულმა მაყურებელმა მაინც დაჰკარგა რაღაც, „ჭაუოს მონები“ კი ისეთი სექტაკლია, რომელიც პირველივე სცენიდან ფიქრებს წამოშლის, სცენას მიგაყრავს, მსახიობებთან ერთად იწყებ ცხოვრებას, აზროვნებას და ამ ფიქრის, ფიქრით მოგვრილი ემოციის გაწყვეტა?

...წერ ნელ-ნელა იკრება და ადამიანი კატასტროფიული სისწრაფით მიეძანება ტრაგედისაკენ. საფინანსო სცენა ამის დასტური

— ჭაუო ჭაუოდ დარჩა, ჭაუოს არსებობა იგვიფა, თეიმურაზ ხევისთავი კი აღარ არის, იგი დრომ გაუცამტვრა. აღარც მარგოა — ისიც მოინელა დრომ და ჭაუოიზმმა. ნ. ჩიქვინიძის მარგო ისე შემოდის სცენაზე, თითქოს ჩრდილი დაეცაო. ჩრდილივით დადის ქალი, რომელიც უკვე აღარ აინტერესებს ჭაუოს, მარგო უკვე ჭაუოს თვალსაწიერს მიღმა დარჩა, რადგან მარგო, მარგო აღარაა, იგი სხვაა, არარაობა. ეს არის შედეგი სქაშე, საქანელაზე მიღწეული განცხრომისა, ბედნიერებისა და კიდევ ერთხელ გაგაყრავს გულს ფიქრი: ნუთუ ჭაუოიზმმა მარადული და ეს დაუცველი, უღონო, უძალი სათნოება, რომელიც მარგოს სახეში მოაქცია რეჟისორმა, ასე განწირულია დასადუპად?

რასაკვირველია, თ. ჩხეიძემ შექმნა თავისი მოდელი მიხეილ ჭავჭავაძისეული მარგოსი. აიღო მისგან ის, რაც მთავრად და მნიშვნელოვანად ესახებოდა, ჩამოაცილა საბურველი, რომელიც ფარავდა მთავარს და მარგოს არა მსხვერპლად, არამედ ე.წ. უზნეო ქალად წარმოგვიდგენდა. სინამდვილეში კი მარგო მსხვერპლია, ესე იგი მსხვერპლია უკუაღფერი ის, რასაც ძალი არ ახლავს. მაშ, როგორ ვიცხოვროთ? საით მივდივართ? სექტაკლი პირდაპირ პასუხს არ აძლევს ამ კითხვაზე, მაგრამ უნდა გვითხრას კი? როცა მას გამოაქვს განაჩენი გადგმის მიმართ, როცა გვაჩვენებს დაუცველი სიკეთის განწირულებას, თავად უნდა მივხვდეთ, თავად უნდა მოვწახმთ უნარი და გზა ამ უზარმაზარ სამყაროში არსებობისა.

ლია ქიქერძე

მესპერიკიანის უფლება

სამოცდაათიან წლებში კინოსპარტეზზე გამოსული თაობიდან საინტერესო დებიუტებით წარდგენენ ბ. სოტიკიძე, ირ. კვირიკაძე, აღ. რეზიაშვილი. მაყურებელმა ასლანანს ისილი მათი ახალი ნამუშევრები — „დომიტრი მეორე“, „მოცურავე“, „გზა შინსაკენ“.

ფაქტიურად, ამ რეჟისორთა შინაგანი სამყარო, ინტერესთა სფერო, შემოქმედებითი მანერა ერთმანეთისაგან სრულიად განსხვავებულია და თუ ამჟღად ასე ერთად მოვიხსენიებთ, მხოლოდ ერთი შემთხვევითი ნიშნის

გამო — ახალ ფილმებში თითოეული მათგანი გვევლინება სცენარის ავტორადაც და დამდგმელ რეჟისორადაც. მაშასადამე, ისინი მხოლოდ ძალზე ახლობელ, შინაგანად აუცილებელ სათქმელს სთავაზობენ მაყურებელს და ჩანს სრულიადაც არაა „სულერთი“, თუ რა გადაიღოს.

ბ. სოტიკიძის მშობლიური ისტორიის შორეულ ფურცლებს მიაყრო მწერა. მარტო ისტორიის სიყვარული ასეთ არჩევანს ვერ გაგაკეთებინებს. უმთავრესი ალბათ მაინც

ის არის, რომ გოყვარდეს და გტკიოდეს, არ გასვენებდეს შენი სისხლის ყვილი — ვინა ბარ, საიდან მოდიხარ, რა სისხლისა და ცრემლის წყარო ასარდოებს შენი ეროვნული სულის უკვდავების ფესვებს.

ისტორიის გრძელ გადასახედზე დიმიტრი მეორე მოჩანს სრულიად განსაკუთრებულ პიროვნებად. ქართველმა ხალხმა მხოლოდ მას, ერთადერთს, უწოდა „თავდადებული“ და შერაცხა წმინდანად. როცა შემოქმედის მუერის ორბიტაში ასეთი ისტორიული პიროვნება დგება, მხატვრული ფილმი მხოლოდ მაშინ იქცევა მოვლენად ერის სულიერ ცხოვრებაში, თუ კინემატოგრაფიული პერსონაჟი ამაღლებდა ისტორიული პროტოტიპის საკადრის დონემდე.

რეჟისორმა შემოგვთავაზა ზედვის საძტერესო რაკურსი. დიმიტრი მეფის, ხალხის სსოვნაში გაიდგალებული პიროვნების სახეს მან თავიდანვე ჩამოაშორა ისტორიული გმირის შერავანდელი და წარმოგვიდგინა იგი ადამიანური ცოდვა-მადლით, მაჟურბელს საშუალება მისცა თვალი გაადევნოს ჭაბუკი მეფის ჩამოყალიბებას პოლიტიკოსად, ერის ჭირისუფლად, ქვეყნის საუკეთესურობად. რეჟისორი, დამდგმელი მხატვარი კ. ქორიძე და კოსტუმების მხატვარი მ. ბაქრაძე არ ცდილობენ უმკაცრესი და უზუსტესი ყოფითი დეტალებით აღადგინონ ისტორიული გარემო. მათგან შემოთავაზებულ ისტორიული პირობითობა მაჟურბელს აძლევს, ყურადღება გაამახვილოს ფილმის უმთავრეს პრობლემატიკაზე — გმირებად არ იბადებან.. ფანატიზმი ან რაიმე ფსიქოლოგიური აფექტი კი არ აძლევს ადამიანს ქვეყნისათვის თავგანწირვის ნიჭს, არამედ მხოლოდ სულიერი სიმადლედ.

ფილმის ორმა სერიამ, მხატვრული განზოგადების მეოხებით, ძირითადად დაიტია მეცამეტე საუკუნის საქართველოს ძნელებლობის უმთავრესი პერიპეტეიები. მრავლისმეტყველია პროლოგი მონღოლ დამპყრობთა „წყალობის“ კოეჩტეული სურათით: ბრძოლის ველთან ბრუნდება დაქრლ-დაჩეხილ ქართველთა მცირე რაზმი. უველა მტერი ყოველთვის კარგად ითვალისწინებდა ქართველთა ეროვნულ ფსიქოლოგიას — მოწინააღმდეგეს ზურგი არ უჩვენოს, (მიუხედავად იმისა, თუ ვის წინააღმდეგ იბრძვის!) მონღოლებმაც არაერთხელ მოაგეს პატივი ქართველებს, თავიანთ ლაშქარში შეწინავე რაზმად გაჟყავდათ.

რეჟისორი პრინციპულად ირჩევს ისეთ რიტმს, რომ მაჟურბელმა მოაწყროს ძნელებლობის ყველა მოვლენის გათავისება, უარს ან თანაუგრძნოს მეფის გადაწყვეტილებასა თუ საქციელს, მასთან ერთად იფიქროს მის თითოეულ ნაბიჯზე. შირაქის ვე-

ლზე მთიულთა ძალით ჩამოსახლება საქართველო იხსნა მონღოლთა მრავალთასიანი ურდოს აქ დამკვიდრებისა და ეროვნული გადაგვარებისაგან. რეჟისორი კინემატოგრაფიულად დამაჭერებელს ხდის ახალგაზრდა მეფის ამ პოლიტიკურ ნაბიჯს. შეუძლებელია აუღელვებლად უმწირო იმ ეპიზოდსაც, როდესაც მეფე თავის მცირეწლოვან ქალიშვილს ურჯულოს ატანს ცოლად, რათა დამპყრობელს გადაეჭრებინოს აქ ჩამოსახლების სურვილი, ხალხისაგან თვალმოშორებით კი, მთებით შემოჭარულ ველზე, ერთგულ ცხენზე განმარტებული ახალგაზრდა მეფე და მამა ჩუმად, მამაკაცურად ტირის.

სამწუხაროდ, ყოველთვის არ აღწევს მიზანს რეჟისორის ჩანაფიქრი, რომ გვიჩვენოს არა მხოლოდ ამაღლებული გმირი, წმინდანი, არამედ ჩვეულებრივი ადამიანი, რომელიც არაადამიანური ტვირთის სიმძიმეს ზოგჯერ უძლებს და დრკება. ასეთი „გაჩვეულებრივობის“ ცდამ ტრაგიკული ელერადობა წართვა მეფე დიმიტრის ბერად აღკვეცის კინოეპიზოდს. ძალზე გაჭიანურებულმა ამ სცენამ, უფრო კი გაშვრდელის მიერ შემველი მეფის პატარა უმწიო ბავშვით ატაცებამ და ცხენზე შემოსმამ სრულიად შეუსაბამო ელფერი მისცა მეფის ამ დიდ ადამიანურ ტრაგედიას.

დიმიტრი მეორის არაჩვეულებრივი, ტრაგიკული პიროვნება ნებისმიერი შემსრულებლისათვის შეიძლებოდა ქცეოლიყო საჭილდო ქვად პროფესიული ოსტატობის გზაზე. ახალგაზრდა შემსრულებელი ლევან თოთბერიძე გარეგნულად ამართლებს ჩვენს ტრადიციულ წარმოსახვას დიმიტრი თავდადებულზე: „ხოლო იყო ესე დიმიტრი მეფე მსნე, ახოვანი, მაეროვანი, შეუნიერი, სამხედროთი სრული, ღვთის მსახური, მლოცავი და მოწყალი“... გადაწყვეტი მნიშვნელობა კი მაჟურბელისათვის, ჩვეულებისამებრ, მხოლოდ იმას ენიჭება, რომ მსახიობმა შინაგანად დამაჭერებლად წარმოსახოს ისტორიული პიროვნება. ზედვის რეჟისორულ რაკურსი — გვიჩვენოს ჩვეულებრივი, მიწიერი ადამიანი, რომელმაც შეძლო წმინდანის გვირგვინის დადგმა, — მსახიობს ემბარება განსაკუთრებული დამაჭერელობით შეასრულოს პირველი ამოცანა: — „იუოს ადამიანი“. ლ. თოთბერიძემ შეინარჩუნა მიწიერი ადამიანის პიროვნული მომხიბვლელობა, მაგრამ ისტორიულ გმირად გარდასახვის ცდისას იგი მოკლებულია შინაგან ინიციატივას. რეჟისორის მიერ პრინციპულად არჩეულმა თანამედროვე მეთვკველობის მანერაზე თუ ვინმეს შეუშალა ხელი, უპირველეს ყოვლისა, ცენტრალურ პერსონაჟს. მსახიობის გათანამედროვეებული საუბარი გვიყარავს „ისტორიული დისტანციის“ შეგრძნებას და ზოგჯერ მხატვრულ დამაჭე-

რებლობას აკლებს მისი გვირის სიტყვიერ ქსოვილს.

რევისორმა ფილმში შემოიყვანა ერთგვარი მეტაფორული სახე დავით აღმაშენებლისა, რომელმაც უნდა წარმოაჩინოს იმ წინაპართა თუ დიმიტრი მეორის თანამედროვე მამულშე-ვალთა სახე, ვისმა წინეობრივმა სიმაღლემაც შეაშადა დიმიტრი მეფის სულიერ გვირგვინს. ფილმის ეკრანზე გამოსვლამდე რევისორი აღნიშნავდა: „დიმიტრი მარტო არ ყოფილა ბრძოლაში, მის გვედრით მტკიცედ იდგა ტრადიცია, ერის წარსული, გარდასული გვირგვინი, რომელთა კრებითი სულის სიმბოლოა ფილმში დავითი. ამ შემთხვევაში იგი დავით აღმაშენებლის პერსონაჟიერებული სულია, ერის მარადიული თანამგზავი“. ფრიალ მიმდინარეობს დავით აღმაშენებლის უწმინდეს სახელთან ვაჟიგვიფო ამ გვირგვინი კრებითი სულის სიმბოლოდ მივიჩნიოთ ისეთ აშკარად რეალისტურ ფერებში წარმოდგენილი პირველება, ვისი „გაჩუქება“ უნდა შეუძლია და რომელსაც მეფე დიმიტრი ერთბაშად ალექსანდრე გააწვანა ფილმისთვის უნდა, შემდეგ კი დიმიტრის გაისტუმრებს. ის ირონიულ-მსუბუქი ტონიც, რომელსაც მეფე დიმიტრი მიმართავს დავითთან პირველ შეხვედრისას („იგი იგი შენ ჩემი პაპის პაპის პაპა ხარ?“) სრულიად აკლებს დამატებლობას მათ შემდგომ ურთიერთობას. მხატვრული მეტაფორა აშკარად არ შედგა. ამაში უვალაზე ნაკლები ბრალი ალბათ მსახიობს მიუძღვის. პირაქით, თუ ამ ეკრანულ პერსონაჟს აქვს მუყურებელთა ყურადღების მიზნად უნარი, სწორედ მაშინ, როცა მსახიობი ე. ბურდული ვერ ებრძვა თავისი როლის ვიწრო მეტაფორულ ჩარჩოში და კონკრეტული აღმანიის შტრიხებით ამღივრებს ეკრანულ პერსონაჟს. ისტორიულ კოორდინანტი დარღვეულია, მხატვრულ სახეს რჩება მეტაფორული ფუნქცია. მაგრამ ივსება სრულიად სხვა, რეალური პერსონაჟის ხასიათით, საბოლოოდ, „აქეთ-იქით“ ყოფნა ფილმის მხატვრული ქსოვილიდან ამოჭდოეს მხატვრული სახე, რომელსაც ფილმში დავითმა მრავალი ეკრანული წუთი. ბევრად უფრო საინტერესო მხატვრულ სახედ იქცა არღუნ ნოინი (მსახიობი გივი ჩოგუაშვილი სახეს ძერწავს მშვიდად, ზედმეტი სამკაულები გარეშე). ძლიერი, ჭკვიანი და გერავი არღუნ ნოინი მტრის, დამპყრობლის განუზოგადოებული სახეა, მასთან წინააღმდეგობაში კიდევ უფრო მძაფრად წარმოჩენდება დიმიტრი მეორის ტრავმატიკული ზეგანი, უძლურება მტერთა აღწევნის გამო და ერთადერთი გამოსავალი — თავი მოაჩვენოს ერთგულად, ამით აკეთოს თავისი ქვეყნის საქმი, გადაარჩინოს ერი ფიზიკურად და მორალურად.

დიმიტრი მეორის თავდადება დაიწყო და დასრულდა მაშინ, როცა ქვეყნის ახალგაზრ-

და ჰერისუფალმა გადაწყვიტილება შეიძლება ეხსნა ერი და სამხედროლოზე მიეტანა მხოლოდ საკუთარი სიცოცხლე.

„ქართლის ცხოვრებამ“ შემოგვანახა შედარებით სრულყოფილი სურათი იმ შორეული, სახელისწირო და სამარადეთად ნათელი წუთისა, რომელსაც შთამომავლობა არაერთგვის გახსენებს, ვითარცა ქვეყნისათვის თავდადების უმაღლეს წინეობრივ გაცემილს: „...შემოვიჩინა კათალიკოს-ეპისკოპოსი და აღმდებულ წარჩინებულნი თვისნი... მაშინ იწყო სიტყუად მეფემან... „მოუხრავს ყველნი ნოინნი ყუენსა და მიწვევს მეცა აწ უკეთუ წარვიდე, მომკლავს მეცა და უკეთუ არა, მოხრადვას ეკლესიანი და ჭუეყანა ჩემი, გარნა უწყით, რამეთუ ძალითა არა ძალ უნ შეპყრობა ჩემი და ვგონებ, თუ მივიდე, მომკლავს მე და დაშთების ჭუეყანა უნებლად“. მაშინ ყოველთა ერთ-სმობით ჰრქუეს მეფეს: „ჩვენ მტკიცედ ერთგულებასა შენსა ზედა ვდგავართ. არა არს ნაცვალ შენდა ჭუეყანა და უკეთუ გაჰმირდეს, ივლდომი მთელითეს, ანუ აუხაზეთ, ვითარცა ჰყო მამამან შენმან“. მიუგო მათ მეფემან: „თქუნე ერთგულებისა ჩემისა იტყვით, გარნა თუ დავრჩე მე და ეხელადნი მოიხრნენ, ესე იყო სტერითი ჩემდა, რამეთუ არა არს საწუთრო ეგრ ნაცვალ მერმისა მის, ვინათგან წარმავლ არს და იგი წარუვალს. აწ წარვალ უკეთუ დავრჩეკეთილ, უკეთუ არა, დავდვა სული ჩემი ერისა ჩემისათვის, ვითარცა მან დავდა ჩუენთვის“...

რევისორმა მეფის შინაგანი სულიერი ბრძოლა გვიჩვენა მხოლოდ დავითთან და დედოფალთან საუბარში. თავგანწირვის არსის ძირითადი აზრობრივი და ემოციური აქცენტი კი გადმოტანა დიმიტრი მეორის ფიზიკურ წამებასა და შეუღრეკელ აღსასრულზე. ვფიქრობ, ასეთი გადანაწილების უფლება შემოქმედს აქვს, მაგრამ სიკვდილის „ნატურალისტური“ კინემატოგრაფიული ეპილოგი მხატვრული სიმღიერით ვერ უტოლდება ისტორიულ ანაღებში შემონახულ არაჩვეულებრივად მიმზიდველ და დაუვიწყარ სტრუქტურებს.

თემის არჩევანი შემოქმედის მოქალაქეობრივი სიმაღლისა და პროფესიული გაბედულების უპირველესი განმსაზღვრელია: ფილმის ავტორმა საშუალება მოგვცა გავხსენოთ ადამიანი, ვის მხრესაც სულ რაღაც ოციოდ წლის ასაკში დაწვა ერის ფიზიკური და სულიერი გადარჩენის უმძიმესი ტვირთი, ერთხელ კიდევ მივაპყროთ ფიქრიანი მუერა ჩივის სხილი, გავისიგრძელოთ ერისკაცობის, მამულიშვილობის ტვირთი და აღამიანის წინეობრივი სიმაღლის პრობლემა.

რევისორი ირ. კვირიკაძე ფილმს საკმაოდ იშვიათ ნივს — „თვითრჩინის“ საკუთარი ერი-

სათვის მსუბუქი ირონიით შერის უნარს. ეს აუცილებელი და ფრიალ საქირო თვალთაბედვაა, რომელიც ზოგჯერ მაინც უნდა მოვიმარჯვოთ საკუთარი თავის უკეთ შესაცნობად. დიდი მოქალაქეობრივი და შემოქმედებითი გაბედულებააა საქირო ასეთი გზით სახიარულოდ, ეს გზა შემოქმედის იშვიათად აძლევს წარმატების შანსს. ამის კიდევ ერთი დასტური გახდა ირ. კვირიკაძის ფილმი „ქალაქი ანარა“, რომელსაც საქართველოში არ ერგო დამსახურებული აღიარება („შორს“ კი, სადაც კი მაღლი, ყველგან გამარჯვება იზეიმა). ფილმში გამოჩნდა რევესორის მტკიცედ გარკვეული მორალური პოზიცია, მაგრამ კინემატოგრაფიაში ირონიის მახვილის შესაძლებლობათა ძიების გზაზე მოაოვეებული მისი საუკრადლებო წვლილი დარდილია მაყურებელთა თავდაცვის ბუნებრივმა ინსტინქტმა — თვითირონიისადმი, ანუ საკუთარ ნაკლებ ხმა-მადლა საუბრისადმი პროტესტის გრძნობამ. ყოველშემთხვევაში, ფილმმა მაყურებელი გულგრილი ვერ დატოვა.

ირონია იარაღია. ამიტომ გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს, ვის ან რის წინააღმდეგაა იგი მიმართული. ავტორის აზრის დალექტაცია ასეთ დროს უზომო წონას იძენს და ერთგვარად ჩრდილავს კიდევ ფილმის სხვა უმნიშვნელოვანეს კომპონენტებს. ფილმში გამოჩნდა რევესორის მტკიცედ ჭარკვეული მორალური პოზიცია, ამიტომაც ფილმი იქცა შემოქმედებით გამარჯვებად.

„მოცურავეში“ რევესორმა შემოგვთავაზა კვლავ მწვავე, მტკივნეულ საკითხზე საუბარი. ფილმის წინასარკლამო ბიულეტენში რევესორმა განაცხადა: „ახლა მოდამია სიტყვა „მიპოვდნაში“ — მოძრაობის ჩამორჩენა. მეოცე საუკუნის ადამიანს სწორედ ეს სნეულება ტანჯავს. მანქანები, კონვეიერები, კომპიუტერი აძლულებს მას ნაკლებად იმოძრაოს. ჩვენი ფილმი მოუწოდებს — „იცურე, მოცურავევ!“ თუმცა სხვა აზრიც აქვს — „აღამიანო, მიმოიხედე, გაიხსენე შენი წინაპრები, ეგების ეს დაგეხმაროს შეიცნო თავი შენი, ვინა ხარ შენ დღეს“..

ფილმის მაგისტრალური მეტაფორა სწორედ ესაა — გაუფრთხილდეთ, არ მივაძინოთ, არ ჩვევლათ წინაპართაგან მემკვიდრეობით გადმოცემული არც ერთი საუკეთესო უნარი. საუკრადლებო ჩანაფიქრია, მაგრამ ვფიქრობ, რევესორმა ამჯერად ვერ შეძლო მისი რეალიზება, აზრის დალექტაციაზე ზრუნვას ფილმში ჩრდილავს სახვით გამოსახულებაზე. ფილმის აროტიტქტონიკაზე, ხმოვან მოზაიკაზე და სხვათადა, ფორმისმიერ საკითხებზე ზრუნვა.

ფილმის დასაწყისში რევესორი ცდილობს დაგვარწმუნოს, რომ დურმიშხან დუმბაძე, ჩვენი არცთუ ისე შორეული წინაპარი, ვეჟაცურის

სულის, ათლეტური აღნაგობის, პირველყოფილი სიწმინდით მომზიბლავი პიროვნებაა. დურმიშხანს შეუძლია გადაცუროს ორი ლამაზი, — მანძილი ბათუმიდან ფოთამდე და ამ სარეკორდო გაცურვის მოწმედ მხოლოდ საკუთარი სინდისი ჰყავს. ეს მისთვის სრულიად საკმარისი საბუთია თავისი სიმართლის დასამტკიცებლად. ფილმში შემდგომი მსვლელობა გვიჩვენებს, რომ დურმიშხანის ვაჟის — დომენტის დაუკლებელი მისწრაფება ზღვის სივრცეთა დაუჩქებისკენ არის მამის გენი. სწორედ ეს ვეჟაცური შემართება მიაჩნია ავტორს ყველაზე მომზიბლავ მემკვიდრეობად. მაგრამ ვერც მამამ, ვერც შვილმა ვერ გაამართლეს „ძლიერი პიროვნების“ ხილვის ჩვენი მოლოდინი, როგორც კი პატარა ტრაგედია დაატყდებათ, ისინი ფსიქიკის დაუმსხვრევლად ვერ აღწევნ თავს. დურმიშხანს არ დაუჭერეს, რომ ინგლისელ თომას უინსტონის რეკორდი მოხსნა, და სცინეს, შეურაცხყოფილმა დურმიშხანმა მიატოვა ბათუმი და სოფელში გადაიხიზნა, შემდეგ გალოთდა და მთერალი დაიღუპა მატარებლის ბორბლებქვეშ. არც მის შვილს „არ გაუმართლა“ ცხოვრებაში, დიდი ხნის ოცნების აღსრულების ეჟში რომ დადგა, სარეკორდო ცურვისათვის დანიშნულ დღეს დომენტი საერთოდ აღარ გამოცხადდა სტარტზე, რადგან საასპარეზოდ გასვლამდე მიიღო შეურაცხყოფილი ანონიმური წერილი. რევესორის სურს დაგვარწმუნოს, რომ თავმოყვარეობა არის ის ძლიერი ბერკეტი, რაც ამაგრებდა მამა-შვილის პიროვნულ მთლიანობას. ნ. ლორთქიფანიძემ თავის „თავსაფრიან დედაცაცში“ ჩინებულად დაგვიბტკიცა, რომ თავმოყვარეობა ქართული ეროვნული ნიშანია, დრმაღ პატისგნული და გასაფრთხილებელი. ფილმში არაა გაცემული პასუხი უმარტივეს კითხვაზე: რითაა ღლითობა ან შეურაცხყოფილის საქციელზე სრული დომილი და ხელის გაუნძრევლობა ნაკლებად თავმოყვარეობაზემლახველი? ვერც ორი ლამაზის გადამცურველი, ათლეტური დურმიშხანი, ვერც მისი შვილი, შედარებით ნაკლებუნთოვანი, მაგრამ მარდი, შორეული სივრცეების დაპყრობაზე მეოცნებე დომენტი ვერ გამოდგებია წინაპართა ვეჟაცური პორტრეტების ნიშნულად, რადგან არც ერთს, არც მეორეს თავიანთი ფიზიკური ძალა და ენერგია არ წარუმართავთ არამცთუ ქვეყნის სასიკეთოდ, საკუთარ თავსაც ვერ იცავენ ცხოვრებისეულ უბრალო სიმძლევთაგან. მათი პროტესტი იმდენად პასიურია, რომ ნებისმიერ ჩვეულებრივი აღნაგობის ადამიანს, ყოველგვარი ათლეტიზმის გარეშე შეუძლია მათი საქციელის განმეორება. სწორედ აქ იყა საქირო შემოქმედის ირონიული თვალთახედვა, რევესორმა კი თავისი მარჯვე იარაღი — ირონია მხოლოდ მესამე თაობის ნაშეირის — ანტონისკენ მიმართა. თავისი წარმოსადგეი მამა-პაპისაგან განსხვავებით, ან-

ტონი, სქელი, ზონზრობა, საქმად უაზრო გა-
მომეტყველების კაცია. ეს ჭონმორეული შთა-
მომავალი ექსკურსანტებს დაჰყვება და ემსა-
ხურება, ქართულ სიმღერას ასწავლის უცხო
აქცენტით. ამ შემთხვევაში არ შეიძლება არ
დავეთანხმოთ რეჟისორის აზრს, რომ ერთ-ერთი
დიდი ეროვნული უბედურებაა, როცა მამაკაცები
მიატოვენ მამაკაცური ღირსების საქმიანობას
— შერეა აღარაფერი რჩება აღარც ფიზიკურ,
აღარც სულიერ გადაგვარებაშიც!

ბოლოსდაბოლოს, ანტონი გაბედვას ზღვაში
შეცურდეს იმ სივრცის დასაპყრობად, რაც
მის მამა-პაპას კარგად შეეძლო. რეჟისორი
გვარწმუნებს, რომ ამ ჭონმორეულ შთამომავა-
ლში გაიღვიძა თავისი ვაჟკაცური წინაპრების
სულითა, რომელიც ამ ხნის მანძილზე თურმე
არ ჩამქრალა, მიიწინებულა იყო.

მაჟურებელი აღზნა სიამოვნებით დაეთანხ-
მებოდა ავტორის ამ აზრს, უფროსი თაობის
წინაპრნი რომ ჰეშმარიტ ვაჟკაცებად წარმო-
მდგარიყვნენ არა მხოლოდ გარეგნობით, ათ-
ლეტობით, არამედ სულით. დურმინიანი და
დომენტი მიოდინამის საწინააღმდეგო ე-
რანულ სიმბოლოდ კი იქცნენ და ამით რეჟი-
სორმა შეასრულა თავისი ჩანაფიქრის პირველი
ნაწილი, მაგრამ ისინი არ გამოდგებიან მთავარი
მიზნის მისაღწევად — „შეიცან თავი შენი“!

რეჟისორი საგანგებო დეტალებით ცდილობს
მაჟურებლის მეხსიერებადან ამოკავსავსოს
არკთულ ისე შორეული ისტორიული მონაკვე-
თი, ოცდაათიანი წლები. მაჟურებლის ყურად-
ღება იფანტება ამ აქცენტირებულ საგნებ-
ზე, მაგრამ ხდება საინტერესო პარადოქსიც,
„დაფანტვა“ გვაიძულებს მოზილიზებას,
აზრის კონცენტრაციას, მაჟურებელი ეძებს
თითოეულ დეტალში დაუბნებულ შინაგან იმ-
პულსს. ფილმში არის ერთი ასეთი დეტალი:
სპორტული ასპარეზობის წინ მუშებს მოაქვთ
ტრანსპარტები დასაკლად. რეჟისორი და
ოპერატორი (გ. ტულუში) ირჩევენ მკვეთრ
რაკურსს ისე, რომ ერთი წამით ეკრანს მთლიან-
ად ზეარავს ტრანსპარტის უკუღმა პირის
წითელი ფერი. ამ დეტალის მხატვრული მე-
ტაფორა მწელი გამოსაცნობი არაა — ლოზუ-
ნგებით და მოწოდებებით საქმე არ კეთდებაო,
შეგვახსენებს რეჟისორი. ფერის (ნებისმიერი
ფერის) დატვირთვა მხატვრული ფუნქციით
ახალი ზერბი არაა კინემატოგრაფიაში, გავიხ-
სენოთ თუნდაც თი. ახლდაის „ნატურის ზე“ —
კვლევა თერთი ტხენი და ეკრანს იპურობს
უეცრად მოვარდნილი სისხლის ფერი, რაც
მაჟურებელს მამინუნებს, რომ ახლა მის თვა-
ლწინ გათამაშდება დიდი ადამიანური ვნე-
ბათა ლეღვანი. „მოცურავი“ ეს კარგად
გამოყენებული დეტალი არაოპერაზროვნად მიგ-
ვანისუნებს, რომ გარეგნული ლაშაში ფასადის
მიღმა შეიძლება იმაღლებოდეს ადამიანთა სუ-
ლმდაბლობა, ცრუ პატეფიყვარება და სხვ

მანიერებანი. რომ ხელოვნებაში არ
ბობს ტაბუდადებული მოვლენა ან ისტორი-
ული მონაკვეთი. მაგრამ მხოლოდ ამის „თქმა“
ძალზე ცოტაა. დღეს არც მაინცდამაინც დიდი
შემოქმედებითი გაბედულებაა საჭირო მხო-
ლოდ ამის სათქმელად. საკითხის მოქცევა ყუ-
რადლების ორბიტაში ჭერ კიდევ არ ნიშნავს
მოვლენის ანალიზს სათანადო სიღრმით, ბოლო
სადაც სიღრმე არაა, ვერავითარი ეფექტური
რაკურსი ვერ ასრულებს თავის მთავარ ფუნქ-
ციას.

„მოცურავი“ არაა ზოგიერთ ისეთ ღირსე-
ბას მოკლებული, ერთი ფილმისათვის იქნენ
ცოტაც არ იყოს — შვედენია „რეტროეპი-
ზოლები“ (დამდგმელი ოპერატორი გ. ტულუში
მხატვარი ალ. ჯანშვიტი). შთამბეჭდავია ე.
ბურდულისა (დურმინიანი) და გ. ფირცხა-
ლავას (ოდიხი მესხი) აქტიორული ხე-
ლოვნება, ეფექტური და დაუფიქრარა ზღვის
პეიზაჟი მზის ჩასვლის ეპის. საერთოდ, ზღვა
კიდევ ერთი მოქმედი პერსონაჟია ფილმში,
რეჟისორმა შეძლო მისთვის მიენიჭებინა სი-
ცოცხლე. მაჟურებელამდე მიეტანა სივრცეთა
დაუნჯების გაუზუნარი რომანტიკა.

ხელოვანის უცილობელი უფლებია ჰქონ-
დეს სამყაროს ხედვის სრულად თავისებური
რაკურსი, შემოქმედის თვლით დანახული და
საკუთარი სულის პრიზმაში გატარებული სი-
ნამდვილე. მაგრამ როცა საუბარია წინაპრე-
ბსა და შთამომავლებზე, მათ კავშირსა და მე-
მკედრებაზე. როცა ხელოვანი საგნაშაო
ზარს რევას თაობის დეგრადაციაზე, საჭიროა
დაგვანახოს მაღალი სულიერი ორიენტირიც.
წინაპართა შეცნობის ცდა ერს მუდამ ენაჭი-
როება, მაგრამ ეს შეცნობა გვეკრძალება, უბი-
რველეს ყოვლისა, აწყმას სრულყოფისა და
მომავლის პროგრესისათვის.

რეჟისორმა ალ. რეხვიაშვილმა სცენარი ფი-
ლმისათვის „გზა შინსაკენ“ შექმნა ე. ახვლე-
დიანსა და რ. კვესელავასთან ერთად. ავტორ-
თა კვლევის ობიექტად იქცა არა რომელიმე
კონკრეტული პიროვნების სულის დიალექტი-
კა, არამედ ზოგადად ადამიანის სულის, ქა-
რთული სულის გენეტიკური კოდის ძიება.

რეჟისორი მიზნად არ ისახავს ემოციურად
შეძრას მაჟურებელი. იგი მაჟურებლის გულზე
კი არა, გონებაზე აკეთებს ორიენტაციას, თო-
ხოვს გონების დამახვას. რეჟისორი ჰქმნის
ზუსტად, მკაცრად გათვლილ კონსტრუქციას,
სადაც ყოველ სიტყვას, ყოველ დეტალს, პე-
როსონაჟთა სულის შეუმჩნეველ მოძრაობას
აქვს თავისი ზუსტი ფუნქციური დანიშნულბე-
ბა. არავითარი „შემთხვევითი“ ყოფითი დე-
ტალი არ ანაწევრებს მაჟურებლის ყურად-
ღებას. რეჟისორი აგებს სოციალური მოვლენის
მოდელებს (ქნელებდობის ეპისი ერის

ცხოვრებაში, ეროვნული ამორფიზმი, ადამიანთა რთული სიჭრელიდან, მასიდან იგი ირჩევს ერთ ადამიანს, ერთ ბედს. მისი არჩევანი ჩერდება მოაზროვნე ადამიანის სულიერ ფორმირებაზე.

რევისორი დრამატურგებთან ერთად მეტად რთულ მიზანს ისახავს — ერთი ბედის ანალიზით მაჟურბელი მიიყვანოს მოვლენის ანალიზამდე. თავიანთი გმირის — ანთიმოზის სულიერი ფორმირების გზიდან ისინი იშორებენ ყველაფერ ზედმეტს. ის, რაც ეკრანზე ხდება, მხოლოდ ანთიმოზის თვლით დანახული სამყაროა. მაჟურბელიც ამჩნევს მხოლოდ იმ ადამიანებს, იმ დეტალებს, რაც ანთიმოზის შერამ გამოარჩია უამრავ ცხოვრებისეულ ამბავთა, ადამიანთა, დეტალთა ნაირფეროვნებაში და რაც მის სულს დააჩნდა წარუშლელ შთაბეჭდილებად. „ზედმეტობისაგან“ გაუმოღვინედ განწყვნილობა დრამატურგიამ თან წაიყლა გმირის ცოცხალი, ადამიანური შტრიხები, თითქმის წაიშალა პიროვნული „მე“, ანთიმოზი იქცა დროისა და სივრცის კოორდინატების გარეშე დარჩენილ მხატვრულ სახედ. ასეთ შემთხვევაში კი გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ავტორისაგან შემოთავაზებულ აზრს. მთავარი ტვირთი უკვე ავტორთა პიროვნულ „მე“-ზე მოდის. ისინი ხედავენ ფილმის თავისებური გმირები, შესაძლოა, სულაც ცენტრალური გმირები, რომელთაც მიზნად დაისახეს გავიშხლონ თავიანთი სათქმელი და გაგვხადონ თანამოაზრედ.

ანთიმოზის სახე სტატეკურია. მას ვერც ვხედავთ ჩვეულებრივი ადამიანის გრძნობების — გამწარების, გაბრაზების, აღშფოთების გარეგნული ნიშნებით. მისიობი ვ. ფანტულიძე ფრიად რთული ამოცანის წინაშეა, მან მეტისმეტად ძუნწი შტრიხებით, მოთკლილი არტისტული ტემპერამენტით, მსახიობური პალიტრის მხოლოდ მკაცრად შერჩეული ორიოდ ფერით უნდა დახატოს თავისი გმირი. მას ფიქრიათი ურმის ნიღაბი აქვს. რა ხდება ამ ნიღაბის იქით, რა დღეს მისი გმირის სულში?

ახალგაზრდა მსახიობი ახერხებს გვიჩვენოს, რომ ანთიმოზის თვლით დანახულ სამყარო არაა მკაცრად გამოჩენილი ორი ძალის — ბოროტებისა და კეთილის ბრძოლა, ისინი ერთ ფეხზე არიან ამოწრდილნი და ზოგჯერ მეტისმეტად კირს მათი გარჩევა. სახლ-კარს, მახლობლებს იგი მოსწევს თავისივე თანამეგობრებთან გაიმეტოს უცხო ქვეყანაში ტყვედ გასაყიდად, ამ ყაჩაღთა შორის კი ერთ-ერთი, უმრწემესი, საკუთარ სიცოცხლეს სწირავს დატყვევებულთათვის თავისუფლების დასაბრუნებლად. მოყვასისათვის თავგანწირვის ეს ზეგომრივი გაკეთილი არის ანთიმოზის სულში ანთებული პირველი სანთელი, რომელიც მრავალ განსაცდელს გაივლის და მაინც არასოდეს ჩაქრება.

ფილმის შენელებული, დინჯი რიტმი ხანდახან ქმნის მოსაწყენი ერთფეროვნების საშიშროებას, მაგრამ როგორც კი ასეთი საფრთხე იქმნება, ასპარეზზე ჩნდება „სხვანი“, ვისაც ანთიმოზი შემთხვევით გადაუყრება თავის ცხოვრების გზაზე. ავტორთა მიერ მკაცრად შერჩეული ეს ტიპოლოგიური პერსონაჟები მაჟურბელს აიძულებენ არ დაიხარტოს წვრილ-წვრილ ემოციებზე, თვალი და გონება მოადევნოს უმოთვრეს — პიროვნების ფორმირებას სხვა ადამიანებთან ურთიერთობაში. ამ ადამიანების კოლექტიური პორტრეტი არაა უბრალო ფონი, ეს ბუდემოშლილი ხალხი, ზენდაცემული თუ სასწაულებრივად ზნეობაშერჩენილი, მისი ხალხია, რომელთან ურთიერთობაში მიღებული ცხოვრებისეული გამოცდილება უნდა გაიცხრილოს, ჩაიკროს ანთიმოზის სულში და აქციოს მოაზროვნე არსებად — ყველაფერი ხელახლა უნდა შემოწმდეს, ცხელია თუ არა ცეცხლი, თეთრია თუ არა თოვლი“...

მანამდე კი მან უნდა იპოვოს პასუხი მრავალ კითხვაზე. მაგალითად, „მამულიშვილი“... როგორი უნდა იყოს ადამიანი, ვისაც შეიძლება მიესადაგოს ეს სიტყვა? იქნებ ისეთი, როგორიც არის მოხუცი ილია (მსახიობი მ. ვაშაძე) და მისი უპოვარი, არასმენი თანმხლებნი (ე. ლოლაშვილი, თ. ბიჭიაშვილი). ანთიმოზმა და (არც მაჟურბელმა) არ იცის, ვინ არიან ეს ადამიანები, აქვთ თუ არა ოჯახი, შერჩათ თუ არა მახლობლები, მაგრამ ერთი რამ მაინც ნათელია — ამ ადამიანებს აქვთ მტრისაგან გვერდნებული სამშობლო და თავიანთი უპირველესი ვალად რაცენ გადაარჩინონ ერის საგანძურს, „ბრძანება და ნათელა წიგნები“, მიაღწიონ ხეობაში, სადაც თურმე „ყველანი იკრიბებიან, ჩვენი მიწა-წყალი უნდა გავათავისუფლოთ“. თანამედროვე თეოლოგიები მათი სინდისის ქენჯინს ჭარბად მოჰპარავენ ამ ძვირფას საგანძურს და მცირე ხანა, რომ, მაშინ თითოეული უყუარმანო ადგილა უსასრულო, გამოუცნობ, ხიფათიან გზას, პირად საქმედ მიაჩნიათ მოძებნონ ეს წიგნები, გადაარჩინონ ერისათვის. მაშ რა არის თავადება? იქნებ სწორედ ესაა ყველაზე დიდი მამაკობა — გაითავისო ქვეყნის მტრი და გაიღო შესაძლებლობის მაქსიმუმი, როგორც ამას მოხუცი ილია და მისი ახალგაზრდა თანმხლებნი აკეთებენ? შენი მტერია თუ არა ის თანამეგობრული, ვისთვისაც მოძმის ღალატი, თავისუფლების წარტაცება ჩვეულებრივ ყოველდღიურობად ქცეულა, უცხო ქვეყანაში ტყვედ გაყიდულ მოძმეთა მიმართ კი საკუთარი თანაგრძნობის ფორმულა შეუქმნიათ: „იქით უნდა გვებეჭებოდნენ დაგვიკირეთო. აქ შიმშილით იხოცებიან, იქ ფულს მაინც იშვინებენ (მსახიობები გ. ფირცხალავა და ზ. ყიფშიძე). რას ნიშნავს თავის გადაარჩენა, ჰქვია კი სი...

ცოცხლე ისეთ ფიზიკურ არსებობას, როგორიც აქვთ ტყეში გახიზნულ, ჭკუიდან გადასულ გრივალს და იმ შეშინებულ კაცს, ერთადერთი რომ გადაარჩენილა თავისი სოფლიდან და შურისძიების ნაცვლად ახლა ყველას და ყველაფერს ემაღება? ეს კითხვები არაა ჩაქსოვილი „სტრეიქონსა და სტრეიქონს შუა“, არც ესთეტიკურად საგანგებოდ მომზადებული მაყურებელია საჭირო მათ წასაკითხად. პირიქით, ტრადიციული „თხრობითი ფილმის“ სერბებზე უარის თქმამ, ზედმეტობისაგან მკაცრად განტვირთულმა მხატვრულმა სახეებმა და მოვლენებმა დაკარგეს ცოცხალი სუნთქვა და ერთგვარ სიმბოლო-სახედ, სიმბოლო-მოვლენად იქცნენ, რომელსაც იოლად წაეკითხავს თანამედროვე მაყურებელი. მაგრამ ამ სიმბოლოებს სჭირდებათ არა მხოლოდ წამოთხველი, არამედ შემცნობელი და განმმარტებელი მაყურებელი, რადგან იგი ავტორებისაგან ვერ მიიღებს მზა პასუხს ვერც ერთ კითხვაზე. ავტორებს მართებულად შეაჩნიათ, რომ კითხვის დასმა უკვე სანახევრო გარანტიაა პასუხის საპოვნელად.

ერთი შესაკრები ადგილისაგან მიიჩქარის ქართველთა ორი სხვადასხვა ჯგუფი, მაგრამ რატომღაც ერთმანეთის სპირიტისპირა მხარეს მიეშურებიან და თითოეული დარწმუნებულია, რომ სწორი გეზი აქვს არჩეული, ისედაც დაქსაქსული ერის ეს გულმუხრავლე პატრიოტებიც კი არ ცდილობენ დაადგინონ ჭეშმარიტება, გაშლილი ქართული დროშის ფრიალით კვლავ თავის არჩეულ გეზს მიეღტვის ანთიმოზისა და მისი ახალი მეგობრების შემხვედრად ჯგუფი. ფილმის ავტორებს საჭიროდ არ შეაჩნიათ რაიმე კომენტარი მოუძებნონ ამ ფაქტს. მაყურებელი ვერც ანთიმოზის ფართოდ გახილელ თავადებში ამოიკითხავს თუ რა ცხოვრებისეული სიამოვნებები მიიღო მან ამ ამბიდან. რეჟისორს სურს მაყურებელი თავად ჩააყენოს ანთიმოზის როლში და კიდევ ერთხელ ჩააფიქროს — სამშობლოსათვის თავდადების მხოლოდ გულმხურავლე სურვილი არის კი საკმარისი მტრის განსადევნად და საკუთარი მიწა-წყლის გასათავისუფლებლად? ამ კინემატოგრაფიულ ეპიზოდში ჩაქსოვილია საინტერესო პარადოქსი — კითხვა, რომელიც არ ეხადებათ ფილმის პერსონაჟებს, აწვადილია მაყურებელს. პასუხს, რომელიც ამ კითხვაზე არ გასცემს ავტორებმა, ერებს და საოულობს მაყურებელი; ეპიზოდი, რომელშიც არა-

ვითარია დრამატურგიული დაძაბულობა, არაა აღიღებს მაყურებელს და აძლევს გულწრფელად დაინტერესდეს ავტორთა აზრის ლოგიკით.

ცხოვრების ორმოტირალში დაბრძნებული ანთიმოზი ფილმის ფინალში წნეობრივი სიმძლიის მაგალითს აძლევს გაუნათლებელ ბრბოს, რომელსაც ერთადერთი ფუნქცია შეერჩენია — აღასრულოს „შემოდან“ მოსული ბრძანება.

მხოლოდ ფინალში ხდება ცხადი, რომ ანთიმოზის ცხოვრებაში მომხდარ არცერთ ამბავში, არცერთ ადამიანთან შეხვედრას უკვალოდ არ ჩაუვლია, სულს კი თურმე ცხოვლად დაჩინდა მხოლოდ სიყვარულით განათებული სახე ახლობლებისა და იმ ადამიანებისა, ვისაც ცხოვრების გზას უსხივოსნებდა ხალხისთვის სამსახურის ნათელი ოცნება.

ავტორთა აზრით, მხოლოდ რაციონალურ შემეცნებას შეუძლია მყარი ნიადაგი მოუშალოს ადამიანის წნეობრივ სიმაღლეს.

აღ. რეჟისორი ეძებს და ამკვიდრებს საკუთარ ხელწერას. ქვერეკობით მისი ფილმები („XIX საუკუნის ქრონიკა“, „გზა, შინასაკენ“) აღვიძებენ ადამიანის შინაგანი ძაღლის რწმენას, გვაძლუბენ კიდევ ერთხელ გავიხსენოთ ჭეშმარიტება, რომ ადამიანის მაღალი წნეობის საფუძველი არის მხოლოდ საკუთარი თავის, საკუთარი ისტორიის შეცნობისა და მოაზროვნე არსებად ამაღლების მიმე გზა.

კინოსტუდია „ქართული ფილმის“ მარკით გამოცემული ეს ახალი სამი ფილმი, ავტორთა დიდი სურვილისა და მაყურებელთა დიდი მოლოდინის მიუხედავად, ვერ იქცა დიდ მოვლენად ერის სულიერ ცხოვრებაში, მაგრამ გავიხსენოთ — ბ. ზოტაძისა, ირ. კვირიკაძის, ალ. რეჟისორებმა თავიანთი კინოღებუტებით დაგვაიმედეს, რომ მათი სახით ეროვნულ კინემატოგრაფს ემატება ნიჭიერი, საინტერესო შინაგანი სამყაროს მქონე შემოქმედნი. ნიჭიერი და ის მოთავარი კოზირა, რომლითაც ხელოვანი მოიპოვებს ექსპერიმენტის უფლებას. ამაყარი ფილმებით მიღებულ გამოცდილებას, უეჭველია, ახალი სიმაღლისაკენ. განვითარების თავისებური და ამიტომაც საინტერესო გზისაკენ მიჰყავს თითოეული შემოქმედება და მასთან ერთად ჩვენს საერთო სიყვარულს — ქართული კინოხელოვნება.

ჩვენს მისამართს: თბილისი, 880007, დადიანის ქ. № 2.

ტელეფონები: მთავარი რედაქტორი — 99-85-81, მთ. რედაქტორის მოადგილე — 72-26-32, პასუხისმგებელი მდივანი 72-43-75, მდივანი — 72-44-78, განყოფილებათა გამგეები — 72-26-35, პრესის — 72-26-30, „ცესკის“ დამატება — 72-17-01, საკორექტორო — 72-47-62.

გადაცემა ასაწყობად 7. 02. 85 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 3. 04. 85 წ. ქალაქის ზომა 70×108, ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 11. სააღრ.საგ. თაბახი 15.85. შეკვ. № 369 უე 01484 ტირაჟი 62.000

ფან 60 კპპ.

0500660 76286

691/51

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ